

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Barbu DELAVRANCEA

Apus de soare

LITERA

biblioteca școlarului

Barbu
DELAVRANCEA

APUS DE SOARE

INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

CUPRINS

Not[asupra edi\iei.....	2
Tabel cronologic	3
APUS DE SOARE.....	5
VIFORUL	72
LUCEAF{ RUL.....	160
SULT{ NICA.....	263
Referin\c critice.....	286

CZU 859.0-8
D 28

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textele din ediția de față au fost reproduse după: Barbu Delavrancea, *Opere*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și variante, glosar și bibliografie de Emilia +t. Milicescu, Editura pentru Literatură, București, vol. I (1965), vol. II (1965), vol. III (1967) și Barbu Delavrancea, *APUS DE SOARE*, ediție îngrijită de Emilia Milicescu, prefață și tabel cronologic de Teodor Vârgolici, Editura Minerva, București, 1971, colecția "Biblioteca pentru toți".

Coperta: *A Colâbneac*

ISBN 9975-904-09-2

© «LITERA»

TABEL CRONOLOGIC

(de Teodor Vârgolici)

- 1858 *2 aprilie* Se naște viitorul scriitor Barbu Delavrancea, în mahalaua Delea Nouă din București, pe strada Vergului, nr. 166, în familia lui Ștefan Tudorică Albu, starostele căruțașilor care transportau cereale la schelele din Giurgiu și Oltenița.
- 1866 Barbu e înscris la Școala sucursală nr. 4 din “Coloarea Neagră”, direct în clasa a II-a, deoarece căpătase primele noțiuni școlare anterior, cu dascălul Ion Pestreanu de la biserica Sf. Gheorghe Nou.
Institutorul Spiridon Danielescu adaugă la prenumele tatălui sufixul “-escu”, și astfel viitorul scriitor poartă numele Barbu Ștefănescu.
- 1867 Se înscrie în clasa a III-a la Școala domnească de la Maidanul Dulapului, unde cunoaște pe profesorul Ion Vuciteșcu, prototipul eroului din nuvela *Domnul Vucea*.
- 1870 Devine elev în clasa I-a la Gimnaziul Gh. Lazăr din București, unde frecventează numai un trimestru.
1 decembrie Se transferă la liceul Sf. Sava.
- 1877 *9 iunie*. Debutează în ziarul *România liberă*, cu poezia patriotică “*Stanțe*”, semnată Barbu. După absolvirea liceului Sf. Sava, devine student al Facultății de drept din București.
- 1878 Publică prima plachetă de versuri *Poiana lungă*, semnată Barbu. Începe să lucreze în redacția ziarului *România liberă*.
- 1880 Semnează în *România liberă* cu pseudonimul Argus.
- 1882 Își ia licența în drept, cu teza *Pedeapsa, natura și însușirile ei*. Cu ajutorul familiei Verghy, al fratelui său, avocatul Nicu Ștefănescu, și al ziarului *România liberă*, pleacă la Paris, pentru pregătirea doctoratului în drept.
- 1884 Spre sfârșitul anului se întoarce în țară, fără a-și fi luat doctoratul în drept, dar cu o solidă și vastă cultură literar-artistică.
Se înscrie la baroul Ilfov.
Reia colaborarea la *România liberă*.
Ia numele literar de Barbu Delavrancea.
- 1885 Apare volumul *Sultănica*.

- Colaborează la gazeta socialistă *Drepturile omului*.
Colaborează la ziarul *Epoca*.
- 1886 Semnează cu pseudonimul Argus *Cancanurile politice* în ziarul *Lupta* al lui G. Panu.
- 1887 Scoate două numere din *Lupta literară*.
Intră în redacția *Revistei noi* a lui B.-P. Hasdeu.
Publică volumul *Trubadurul*.
- 1888–1894 Colaborează la ziarele *Democrația și Voința națională*.
- 1892 Publică volumul *Paraziții*.
- 1893 Apare volumul *Între vis și viață*.
- 1894 E ales deputat în colegiul II la Ploiești.
- 1899 Părăsind partidul liberal, trece la conservatori, fiind numit primar al capitalei, apoi deputat de Putna, Mehedinți și Vaslui, vicepreședinte al Camerei și mai târziu ministru al lucrărilor publice.
- 1902 Ia apărarea lui I. L. Caragiale, printr-o răsunătoare pledoarie, în procesul intentat calomniatorului Caion.
- 1903 Publică volumul *Hagi-Tudose*.
- 1909** Scoate volumul *Stăpânea* odată.
Creează drama istorică *Apus de soare*.
- 1910 Dă la iveală piesele de teatru *Vîforul și Luceafărul*.
- 1911 Scoate volumul *Liniște, Trubadurul, Stăpânea* odată.
- 1912 Apare comedia în 3 acte *Irinel*.
Este ales membru activ al Academiei Române.
- 1913 Ține discursul de recepție la Academia Română, *Din estetica poeziei populare*.
Tipărește comedia în 4 acte *Hagi-Tudose*.
- 1918 *29 aprilie* Se stinge din viață Barbu Delavrancea.

După Teodor VÂRGOLICI

APUS DE SOARE

(1503—1504)

Dramă în 4 acte

PERSONAJE:

ȘTEFAN CEL MARE
BOGDAN
LOGOFĂȚUL TĂUȚ
POSTELNICUL TOADER
VORNICUL JURJ
HATMANUL ARBORE
PÂRCĂLABUL DRAGOȘ
PÂRCĂLABUL ALEXA
PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ
PÂRCĂLABUL ȘANDRU
PÂRCĂLABUL COSTEA
PÂRCĂLABUL NEGRILĂ
BĂTRÂNUL ȘTEFUL, fost pârcălab
BĂTRÂNUL HRĂMAN, fost pârcălab
PAHARNICUL ULEA
CLUCERUL HRINCOVICI
VAMEȘUL CHIRACOLA
CLUCERUL MOGHILĂ
STOLNICUL DRĂGAN
JITNICERUL STAVĂR
PETRU RAREȘ
DOFTORUL IERONIMO DA CESENA
DOFTORUL ȘMIL
DOFTORUL KLINGENSPORN
ȚUGULEA MOGHILĂ
UN PIETRAR
UN CURTEAN
DOAMNA MARIA

IRINA, fata pârcălabului Dajbog, § 1476
REVECA, fata comisului Huru, § 1476
BĂLAȘA, fata pârcălabului Oană, § 1484
ILINCA, fata pârcălabului Gherman, § 1484
DOMNICA, fata hatmanului Arbore
ANCUȚA, fata pârcălabului Toader
OLEANA, fata vornicului Duma
FIRA, fata pârcălabului Dragoș
LISANDRA, fata pârcălabului Alexa
JOIȚA, fata pârcălabului Ivanco
NEAGA, fata pârcălabului Șandru
ILEANA, fata pârcălabului Ivașcu
HERA, fata pârcălabului Grumază
STĂNIȘOARA, fata pârcălabului Ieremia
OANA
DOCHIA
Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hânsari¹ etc.

¹ *Hânsar, hînsar* — nume dat unora dintre c[ăpitani care st[ăteau]n frun-tea celor 13 c[ăpitani din care se compunea armata]n vechea Moldov[.

ACTUL I

În stânga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu gratii de fier, sfârșindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O ușă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puț cu două roate și cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbit. Lângă puț, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori și copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri vechi. Jețuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din orașul Suceava și valea râului Suceava șerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vântul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

IRINA, REVECA, BĂLAȘA, ILINCA, ILEANA, DOMNICA,
ANCUȚA, OLEANA, FIRA, LISANDRA, JOIȚA, HERA, NEAGA,
STĂNIȘOARA, OANA, DOCHIA și ȚUGULEA MOGHILĂ.

(La ridicarea cortinei toate lucrează.)

IRINA: Cum, cum?

FIRA: Ei, așa... Zic, se duse, se duse, până dete d-un balaur...

JOIȚĂ: Mai încet, Hera. Dai peste țeavă... De un ce, Zamfiro?... Și tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele...

LISANDRA: De un balaur... Stați... A sărit tindechea¹.

ILEANA: Cu gândul la Orhei. D-a mai sări o dată, să știi că rămâi, ca mine, fată bătrână.

¹ *Tindeche* — stinghie]ngust[de fier sau de lemn, cu zim\i la ambele capete, care se a=az[la r[zboiul de \esut pentru a \ine pânza bine]ntins[.

REVECA: Ba ca mine...

İRİNA: Ba ca mine...

BĂLAŞA: Ca voi... ca noi...

İLİNÇA: Dumnezeu să ție pe pârcălabul Alexa din Orhei.

NEAGA: Lasă focului basmul. La noapte. Vântul se umflă.
Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte, vijelie, basm, și eu
să mă ghemuiesc lângă dada Irina.

(S-aud toaca și clopotele.)

REVECA: Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostan-
ul fiert și fagurii de miere și ulciorul cu apă rece.

DOCHIA: S-aducă mama, bunica maichii.

İRİNA (*către Țugulea*): Și tu? Ce stai ca un țap logodit?...
Ești mândru... Ai sabie... Și ce-ai să faci cu ea?

ȚUGULEA (*face cu mâna ca și cum ar tăia*): Să...

İRİNA: Măăăă...

ȚUGULEA: Hî-hî...

İRİNA: Când?...

ȚUGULEA: Iacă ș-acuma...

İRİNA: O! bătute-ar potca¹! (*Îl mângâie.*) S-ajuți mamei
Dochii. Dar, vezi, ține-ți firea, nu-ți pune mintea cu bostan-
ul.

(Fetele râd.)

ȚUGULEA: Apoi... dă... maică, maică! (*Iese.*)

SCENA II

Cele de sus, afară de ȚUGULEA și DOCHIA.

LISANDRA: Am țesut bine, dadă Reveca?

REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de
mijloc.

¹ *Potc* — belea, vrajb[.

ANCUȚA: Dar eu?

REVECA: Mai bine... Nu strânge cârligele... Așa... mâinile-n voie... ca și cum te-ai juca.

DOMNICA: Verdele ăsta, ori ăsta, dadă Reveca?

REVECA: Privește firea... Aci, școala și învățătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... și nimic murdar... Da, bine...

STĂNIȘOARA: Uf! Doamne, Doamne!

REVECA: Ce, moțato? Ți s-a urât? Binișor. Ghergheful e de răbdare.

JOIȚA: Iaca și barba părintelui Ivașcu din Hotin...

IRINA: Ba părul tău de oaie creată.

HERA: Am isprăvit. Nu mai am țevi.

BĂLAȘA: Da, dar pe dinafară cine-a dat?

HERA: Numai la două. Le desfac și le fac.

OLEANA: E bine, Reveca?

REVECA: A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ții furca-n brâu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gălcă. Deștele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbârnâie și plutește parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ții casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA: Mai am puțintel și le nălbesc. Prea multe. Și nu mă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri...

REVECA: Mă băietе — că porți părul bălan ca plăieșii —, ce spui? Ce gânduri?

OANA: Nu vedeți ce de fâșii? Și încă trei cămăși de in, dale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...

ILINCA: Fa Oană, ție ți-e lene.

OANA: Ba...

BĂLAȘA: Fa Oană, ție ți-e foame.

OANA: Ba...

BĂLAȘA: Fa Oană, pe tine te ține degeaba la curte.

OANA: Dă...

IRINA: Fa Onișor, cin' ți-a dat ție betele astea de argint?

OANA: Slăvitul.

REVECA: Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gândurile tale?

OANA: Ce să fie?... Prea multe fâșii... Prea multe...

REVECA: Nu-i trebuie? De ce te plângi?

OANA: Da... îi trebuie... Dar de ce așa de multe?... Și buna doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: “Până diseară să le faci... Și mai lungi, Oană, mai lungi.” Și-a oftat. Și, plecând, am văzut-o făcându-și cruce.

TOATE: Făcându-și cruce?

OANA: Da... Mie îmi miroase a război...

TOATE: A!

ILINCA: Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Și se-mplesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman — bietul tata — și Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății-Albe... Și-a zis Oană lui Gherman: “Scapă tu!”... Și-a răspuns Gherman lui Oană: “Ba tu!”... Și s-au grijit amândoi, și și-au iertat păcatele unul altuia... Și-a zis Oană lui Gherman: “Ție-l Dumnezeu pe Ștefan!”... Și-a zis Gherman lui Oană: “Amin!”... Și-au pierit ei cu toți ai lor...

IRINA: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flăcările se-nălțau până la cer... Și el țipa: “Nu vă lăsați!”... Și pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: “Nu ne-om lăsa, dar du-te”... Și comisul Huru, și postelnicul Hrâncu îl târâră afară din luptă, rupându-i vestmintele de pe el, și i-au zis: “Du-te, că Moldova nu pierе, d-om pieri noi!”... Și s-au stins și Hrâncu, și Huru, și Dajbog, cu toți boierii mari și mici, bătrâni și tineri, până la unul, că Mohamed, văzându-i, a șoptit lăcrimând: “Oh! țara aceasta nu va fi a mea!”... Și sfântul s-a dus și-a adunat plăieșii, și-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinapoi și din lături pân’ l-a trecut Dunărea... Și-a pus piatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: “Aici, eu am fost frânt, să cunoască și să știe toată suflarea din țară că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și laudat să fie numele lui în veacul vecilor”.

TOATE: Amin!

REVECA: În patruzeci și șase de ani, treizeci și trei de bătaii, două fără izbândă și treizeci și una de biruinți! El să trăiască, și Moldovei i-e bine!

ILEANA: Va trăi cât Matusalem, știu eu...

DOMNICA: Și eu...

LISANDRA: Și eu...

JOIȚA: Și eu...

HERA: Țe înzăoat!

NEAGA: Când s-a născut, l-a scădat în sânge de șerpoaică...

IRINA: Și de vultur... Să se strecoare și să se înalțe...

SCENA III

DOCHIA aduce, p-un cârpător¹, bostanul spart în bucăți. Ies aburi.

ȚUGULEA, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere și struguri.

OANA se duce cu un vraf de fășii la puț și le-așează în albie.

ȚUGULEA: Loc, loc... struguri mășcați... parcă ar fi lacrimi... și faguri cu miros de sulcină... și pere ca...

REVECA: Cum?

ȚUGULEA: Iacă o vorbă.

REVECA: De unde știi?... Șterge-te la nas... Uf! și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...

ȚUGULEA: Sunt moldovean... Țugulea al lui Moghilă... Să nu râzi de mine... Măria-sa doamna m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pân' la sabie...

REVECA: Sât!... Vine...

¹ *Cârp[tor]* — fund de lemn.

SCENA IV

ȘTEFAN vine de la dreapta din ogradă. Mustățile și părul, aproape albe. C-o mână ține pe DOAMNA MARIA, cu alta o sabie dreaptă cu mânerul cruce. La câțiva pași, câțiva curteni și aprozi în haine împodobite.

ȘTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de găină când trece uleiul... Parcă sunteți un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri când aude chiotul... Parcă sunteți niște flori de luncă când n-adie vântul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriți... Veniți să vă blagoslovesc. *(Fetele se apropie sfioase.)* Împrejurul meu... așa... așa... ca ierburile crude de pe bătrânul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pârcălabului Dajbog... Da... da... pe rând... Ileană, erai mică când pieri Hrâncu... Și tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. *(Toate sărută mâna domnului. Țugulea nu se mișcă, încremenit.)* Dar tu? Tu ești stană de piatră? Ai sabie? A? Bine. Din moșoroi, Moghilă. *(Vede pe Oana înlemnită cu fășiile în mâini.)* Dar tu? Băbătie! Ce speli? Știi tu pentru cine nălbești?

OANA: Da...

ȘTEFAN: Pentru cine?

OANA: Pentru preaslăvitul nostru stăpân...

ȘTEFAN: Pentru preaslăvitul nostru stăpân... Pentru osul lui! De câte ori îmi înfăș pulpa dreaptă zic doamnei: "Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana." *(Scapă sabia într-adins.)* Oană... *(Oana ridică sabia, i-o dă și dă să-i sărute mâna, dar n-o ajunge.)* Să mă cobor la tine, ori să te-nalți la mine? Privește drept în dreptul ochilor mei. A! tu plângi, Oană? Și de ce? Aide... vino încoace... bătrâna mea prietenă. Pe creștetul tău să cadă sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. *(O sărută în creștet.)* Destul ați lucrat. *(Face semn să se ducă. Fetele se duc binișor și în ordine.)* Apune soarele pe după trâmbele fumurii. Să lucrăm și noi. *(Se uită lung după ele, mai ales după Oana.)*

DOAMNA MARIA: Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă...

ȘTEFAN: Una care pică acum și alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văd... pe cealaltă...

SCENA V

ȘTEFAN și MARIA.

DOAMNA MARIA: Stăpânul meu, toamna a sosit, soarele apune trist și, în urma lui, o baltă de sânge. Vremea o să se strice... Ploi subțiri care pătrund... frig... viscol... Rămâi, sfântul meu stăpân...

ȘTEFAN (*trăgându-se pe un jet*): Te rogi ca un copil... întâiași dată...

DOAMNA MARIA: Întâiași dată... (*Îi ia mâinile amândouă.*) Ah! Moldovo, căci nu ți-e milă...

ȘTEFAN: Milă?

DOAMNA MARIA: De mine...

ȘTEFAN: De tine și de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putință. Domnul care desparte ce e al lui de ce e al țării...

DOAMNA MARIA: Dar nu vezi măria-ta...

ȘTEFAN: Că sunt bătrân...

DOAMNA MARIA: Nu...

ȘTEFAN: Că sunt bolnav...

DOAMNA MARIA: Nu... nu... adică...

ȘTEFAN: Adică, da...

DOAMNA MARIA: Abia te văzui mai bine...

ȘTEFAN: Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine... Așa privește un om bolnav? Și nu merg bine? (*Face câțiva pași, apăsând ceva mai adânc pe piciorul drept.*) Ieri nu-mi zâmbiși când încălecai pe Voițiș?

DOAMNA MARIA: Da... Păreai un arhanghel!

ȘTEFAN: Ei...

DOAMNA MARIA: Rămâi, stăpâne! Îngrijești de Moldova îngrijind de sănătatea ta...

ȘTEFAN: Pocuția...

DOAMNA MARIA: Iarnă... Viscole...

ȘTEFAN: Ah! Pocuția!

DOAMNA MARIA: Să înceapă primăvara...

ȘTEFAN: Iarnă e aici (*arată părul*), și niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna, călăreți moldoveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul și cad asupra cetăților și turnurile lor se năruie. Viforul are ochi! Și pe când ai noștri deschid părții prin nămeți, leșii se cocoloșesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta!

ȘTEFAN: A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule...

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta... (*Surâde.*)

ȘTEFAN: Așa da, Mario! Râsul tău... Erai de paisprezece ani când mi-ai râs întâi... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotilele... Mai târziu oi fi ori n-oi mai fi...

DOAMNA MARIA: O! ce zici...

ȘTEFAN: De douăzeci de ani turcii stăpânesc Chilia și Cetatea-Albă, că leșii n-au ținut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro șase ani... Ioan Albert... Iagelonul..., Craiul Poloniei... Ca un hoțoman năvălește în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava-Roșie, și-l duc învins, bolnav, umilit, până aproape de Lew. Doborâi trufia Iagelonului. A îngenuncheat la Colomeia Ștefan în fața Poloniei, îngenunche Polonia în fața lui Ștefan!... Pui stăpânire pe Pocuția. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frățâne-său. Să aleagă el hotarele și să ne facă lege. Și la ziua pusă, împuțerniciții lui nu vin. Și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârălabul din Cernăuți, că leșii se arată pe sub poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpânim Pocuția, că această bucată de pământ e mai mult moldovenească ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din punga strămoșilor, ș-o avem cu armele noastre, și Ștefan n-a murit încă...

UN CURTEAN: Măria-ta, pârălabii.

ȘTEFAN (*face semn să vie*): Mario... lasă... lasă...

(*Doamna Maria iese pe ușa din stânga.*)

SCENA VI

ȘTEFAN, hatmanul ARBORE, pârcălabul NEGRILĂ, pârcălabul DRAGOȘ, pârcălabul ALEXA, pârcălabul COSTEA, pârcălabul ȘANDRU, fostul pârcălab bătrânul HRĂMAN, vornicul JURJ.

(Toți intră pe poarta din dreapta.)

ȘTEFAN: Bine ați venit, boieri d-voastră!

TOȚI: Să trăiești, măria-ta!

ȘTEFAN: Cu toții. *(Dă mâna pârcălabilor și ei i-o sărută.)*

A! și moș Hrăman! Gata! Veniși! E nuntă! Pe frunte semn... La ceafă semn... umărul drept mai jos... mâna stângă ca un arc... deștele zdrobite... abia te mai ții... Ce mai vrei, bătrâne? N-ai văzut destule?

HRĂMAN: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voința măriei-tale, voința țării. De vrea pace, pace, de vrea război, război. De n-aș fi venit, n-aș fi vrut ce vrea măria-ta... Și-apoi asta nu pot...

ȘTEFAN: E, cum stau hotarele, pârcălabi, că după cum închideți ochii așa doarme și țara.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Eu lăsați pe...

ȘTEFAN: Toader.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Da, la Hotin. Bine. Litvanii și rușii sunt cu minte de când i-ai cumințit măria-ta.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Din turnul de la Orhei nici un semn de ropot. Senin cât bate ochiul. Ai liniștit pustietățile d-a lungul Nistrului. Și-apoi am lăsat pe...

ȘTEFAN: Pe pârcălabul Ivanco.

PÂRCĂLABUL ALEXA: De trei ori a cetit cartea măriei-tale, tot i se părea că-l chemi pe el.

PÂRCĂLABUL COSTEA: În Soroca ne-ntărim mereu, și bună pace.

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Romășcanii, ce ară și seamănă toamna, seceră și treieră vara. Se-mbogățesc, dar nu se dau

¹ *Suba*=[— agent de poliție, primar de sat.

lenii. Din Crăciuna, vești bune. Nimic d-a lungul Milcovului. Așa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ: În Țara-de-Jos, tihnă. Negotul se pe-
trece fără cârcotă. În Chilia și Cetatea-Albă — că de prin
partea locului viu — numai doi subași¹ cu roatele de turci,
cât să păzească cetățile.

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Ungurii mai mult ar asculta de
cuvântul măriei-tale ca de cuvântul craiului lor. Și pârcălabii
din Cicei și Cetatea-de-Baltă, ca la ei acasă în milocul un-
gurimii.

ȘTEFAN: Da, pace de jur mprejurul țării, ca și înlăuntru
ei. Da... (*trage sabia pe jumătate*) se mișcă și stă cumpănă la
odihna țării... Dar i-a venit iar rândul... Gata, Luca?

HATMANUL ARBORE: Gata!

UN CURTEAN: Măria-sa Bogdan.

SCENA VII

Cei de sus. BOGDAN, bătrânul logofăt TĂUT, bătrânul postelnic
ȘTEFUL, pârcălabul GRUMAZĂ, clucерul HRINCOVICI, vameșul
CHIRACOLA, postelnicul TOADER, paharnicul ULEA, stolnicul
DRĂGAN, jtnicerul STAVĂR, clucерul MOGHILĂ, PETRU RAREȘ, mai
mulți căpitani, hânsari etc.

TOȚI: Să trăiești, măria-ta.

ȘTEFAN: Cu toții, boieri d-voastră! (*Se repede spre Bogdan,
șchioapătă și se oprește.*) Ah! am să te îndrept eu!
(*Imbrățișează pe Bogdan.*) Măria-sa vodă Bogdan! De pe
drumuri... Însemnat în bătlіi înainte d-a domni singur...
Firește că singur... Așa se cuvine unui fecior de domn mold-
ovean... Ești mai răsărit ca mine...

BOGDAN: Cin' să te-ajungă pe măria-ta!

ȘTEFAN: Tu!... Și să mă-ntreci... Tu, sfios ca o fecioară,
nu ești sfios când drumul calului și sabia vâjâie și luminează
ca fulgerul... Da, da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuți și din-
colo?

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ: Bine-ar fi... Ce zici, clucere Hrin-
covici?

ȘTEFAN: Ei...

CLUCERUL HRINCOVICI: Pocuția așa ș-așa...

ȘTEFAN: Pocuția numai așa să fie!

CLUCERUL HRINCOVICI: Că leșii se trag la judecată la căpitania Haliciului, rusneicii și moldovenii se supun legilor țării noastre.

ȘTEFAN: Dar vămile?

VAMEȘUL CHIRACOLA: Unii plătesc, alții zic c-au plătit cardinalului...

CLUCERUL MOGHILĂ: Alea-s vămile văzduhului...

ȘTEFAN: Cardinal, iagelon, bolnav, trufaș, leah... Ce nu e din câte n-ar trebui să fie? Și nimic din câte ar trebui să fie... Și tu, Tăut? Și tu, Șteful? O! prietenii mei, cu bărbile până în pământ, nămeți nenvinși de oameni, albiți de griji și de vremuri...

LOGOFĂTUL TĂUT: Cu tinerețea, măria-ta...

POSTELNICUL ȘTEFUL: ...Așa, bat-o pustia...

PĂRCĂLABUL HRĂMAN: Vărul Tăut zise o vorbă... Că de la Dumnezeu este...

ȘTEFAN: Postelnice Toader, ce știri de pe unde-ai umb-lat? Ai adus?... Ai vorbit cu dogele? Te-a blagoslovit sfântul de la Roma?

POSTELNICUL TOADER: Adus, măria-ta. Om iscusit și cu știință. Venezia, ca și cum ai visa. Noul doge se logodea cu marea.

CLUCERUL MOGHILĂ: Frumoasă mireasă!

ȘTEFAN: Arunca inelul în valuri...

CLUCERUL MOGHILĂ: Bună de strâns în brațe!

POSTELNICUL TOADER: Și numele tău cinstit și laudat...

ȘTEFAN: Știu... Dar bani?...

POSTELNICUL TOADER: De...

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce e cu banii ceia?... Cam de mult îi așteptăm...

ȘTEFAN: Neguștori, Moghilă... Nu mi-au dat ei nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Războieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaș. Acum la... (*Se privește.*) Neguștorii au dreptate!... Ei, la Roma?

POSTELNICUL TOADER: La Roma...

ȘTEFAN: Blagosloveniile urmașului lui Sân-Petru, mie, sabia lui Christos... Doamne, iartă-mă... Și cum îl cheamă pe doftor?

POSTELNICUL TOADER: Jeronimo da Cesena.

CLUCERUL MOGHILĂ: După nume trebuie să aibă o barbă cât toate zilele...

POSTELNICUL TOADER: Ras și cu plete lungi.

ȘTEFAN: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n-ar fi fost față. Iar să ne judece frățâne-său Vladislav. La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul cardinalului, n-are să vie, ca și omul lui Ion Albert. Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5.000 de oaste aleasă. Toți călări. Sosește, bine; nu? o plimbare-n toată Pocuția ș-o raită până la Haliciu, și poate și mai sus. Ș-apoi se va ști cine e pârcălab acolo și cine nu e, cui se cuvine adunarea vâmlor și cui nu.

TOȚI (*afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan și de jitenicerul Stavăr*): Da, măria-ta.

ȘTEFAN: Nu, măria-ta?... (*Apucă pe paharnicul Ulea de guler.*)

PAHARNICUL ULEA: Am socotit...

ȘTEFAN: Ce-ai socotit?

PAHARNICUL ULEA: Că... cu sănătatea măriei-voastre...

ȘTEFAN: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi amândoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aci (*arată piciorul*), oleacă măria-ta... Aci (*arată la cap*) să se-ngrijească vârul Ulea...

ȘTEFAN: Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile Gădintii, Storpul și Madravilele, după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea pe mâna ta. Țustrei țineți ochii în pământ, știind că mie nu-mi plac oamenii care se uită în jos. Frunțile sus... Așa, că sus e luna, stelele, soarele și cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... și sus e mântuirea și iertarea păcatelor noastre... (*S-auz cântări nedeslușite din depărtări. A început să se coboare întunecimea.*) Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE: De trei nopți ard.
 ȘTEFAN: Ia?... Rareș, repezi... (*Rareș se duce-n fugă. Se urcă pe zid.*)
 RĂREȘ (*de pe zid*): Abia se văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Cîrîtei... de pretutindeni...
 ȘTEFAN: Oh! săracii!... Săracii mei și-ai voștri... Săraci și voi și eu... Ce bogată e Moldova! (*Ștefan și boierii se reped la zidul care înconjoară ograda, afară de paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.*)
 PAHARNICUL ULEA (*încet*): Ați văzut?
 STOLNICUL DRĂGAN: Văzut.
 PAHARNICUL ULEA: Nu mai e Ștefan!
 JITNICERUL STAVĂR: Dar cine e?
 PAHARNICUL ULEA: Umbra marelui Ștefan. (*Tustrei se duc și s-așteacă cu ceilalți.*)
 PĂRCALABUL GRUMĂZĂ (*de pe zid*): Ca niște nori albi ce se târaie pe pământ...
 ȘTEFAN: Da...
 HATMANUL ARBORE: Ca niște turme de berbeci...
 ȘTEFAN: Da... da...
 HRĂMAN: Parc-aud ceva... dar nu-i văd...
 ȘTEFUL: Parcă yăd ceva... dar nu-i aud...
 LOGOFĂTUL TĂUT: Nu-i aud și nu-i văd... dar îi simt...
 ȘTEFAN: I-aud și-i văd, îi văd și-i aud... O! cum se varsă apele în Siret, așa vin șuvoaiele în Suceava la chemarea voievozului lor!... Auziți?... “Sub poale de codru verde...”
 HRĂMAN: Încep să-i și văd...
 ȘTEFUL: Încep să-i și aud...
 ȘTEFAN (*trage sabia și face semn în depărtare*): O! mai sunteți?... Să nu mai sece izvorul vostru!...

ACTUL II

Același tablou ca în actul întâi, cu deosebire că e vară și arborii încărcăți cu fructe, unele coapte, altele pârguite, altele verzi. S-aud păsările cântând.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, ILEANA, BĂLAȘA, HERA,
OLEANA, OANA, ȚUGULEA, MOGHILĂ, DOCHIA.

DOAMNA MARIA: O, fetele mele iubite, mai lăsați lucrul... De-o lună Ștefan nu dă semn de viață... Ce-a putut să i se întâmple?... Dar ce n-a putut?... Bolnav... Abia se sculă din pat, și porni cu iarna-n cap... Doamne!

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: Până acum o lună primeam vești pește vești... Bine... sănătos... zdravăn... așează țara... Întocmește Pocuția... va sosi... biruitor ca totdeauna... Îmi creștea inima... Și de (*înnumără pe dește*)... da... de treizeci de zile, nimic...

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: S-a dus frumusețea. Uită-te la părul meu. S-a lătit șuvița albă cu două dește de când nici o veste... Auziți cum cântă de te slăvesc... Sunt aceleași... Cântați, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut omătul, a suflat vântul de primăvară, au încolțit mugurii, a dat frunza, au spusit florile, a legat iarăși rodul... Și toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări și lacrimi. De ce omul n-a fi putând a fire ca stejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mândrețea și bărbăția!

REVECA: Ce nu se schimbă, stăpâna mea a bună! Frunzele cresc și nu sunt aceleași. Stejarul are și el o margine. Grâul e tot grâu, dar nu mai e același. Doar glasurile rămân la păsări; ele se duc, altele vin... Și noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrânește, se scutură și cade.

DOAMNA MARIA: Da, Reveca, gânduri, nimicuri. Să-l văd pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... "Adormi, măriata, n-a fost nimic. O gâză bate în geamuri"... Ce somn ușor în grijiile grele... Î, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pe urmele tată-său calcă. Păcat că și-a pierdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujește? Și cu unul v-aș vedea pe lângă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ștefan... Aș întineri...

HERA: Și eu... când m-ar lăsa doamna... ce-aș mai săruta?
DOAMNA MARIA: Tu?
OLEANA: Și eu, când vrea doamna, cu cine aș mai umbra?
DOAMNA MARIA: Tu... O! mușatină! Aș lua de la mine și-aș da la ai tăi...
ILEANA: Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă!
DOAMNA MARIA: Numele Tatălui... ș-al Fiului... ș-al Sfântului Duh... Amin... Țugulea!
ȚUGULEA: Poruncă, doamnă.
DOAMNA MARIA: Ce?
ȚUGULEA: Da... măria-ta...
DOAMNA MARIA (*făcându-se supărată*): Sabia... cu care te-am încins eu...
ȚUGULEA: Da, măria-ta!
DOAMNA MARIA (*pare necăjită*): Și de ce n-o mai porți?
ȚUGULEA: Ele știi... Să spuie Bălașa...
BĂLAȘA: Șotii, măria-ta... Zice c-aș fi zis eu că de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Moghilă...
ȚUGULEA: Ai zis, ați zis, ai răs, ați răs, și știați bine c-am dat în genunchi la măria-sa Bogdan și la tătucu... Și ei au răs, dar nu ca d-voastră... cu moșoroi... cu vătrar... cu potcă... și câte și mai câte... C-am zis: săracul de mine, n-o mai port... Și n-o mai port!
DOAMNA MARIA (*ascunzându-și surâsul*): Altă dată să mi le spui mie.
ȚUGULEA: Iacă le spui...
DOAMNA MARIA: Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasal tău. Și s-o porți...
REVECA: Până când țara va avea nevoie de ea...
ȚUGULEA: Uf!
DOAMNA MARIA (*către Reveca*): Inimos și mucalit ca tat-său... Țugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochio...
DOCHIA: La porunci.
DOAMNA MARIA: A fiert grâul cu lapte?
DOCHIA: Iacă-l aduc. Acuși. (*Dochia și Țugulea ies.*)

SCENA II

DOAMNA MARIA: Oană, Oană, ce robotești?

OANA: Spăl, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Ce speli, Oană?

OANA: Pentru împăratul nost'... Să fie gata pân-o veni...

DOAMNA MARIA: N-ai isprăvit?

OANA: Isprăvit... Le-am luat a doua oară...

DOAMNA MARIA: Cum îți zice el, Oană?

OANA: Băbătie, măria-ta.

DOAMNA MARIA: De ce, Oană?

OANA: Fiindcă așa-i place, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Dar ție cum îți place, Oană?

OANA: Cum îi place și lui, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Și cum te mai alintă, Oană?

OANA: Dă, măria-ta...

DOAMNA MARIA: Dă... cum, Oană?

OANA: Cum, măria-ta?

DOAMNA MARIA: A! nu vrei să spui doamnei?

OANA: Cum să nu, măria-ta. Până acum doi ani mă suia pe genunchiul drept... ba nu, p-ăl stâng, și mă juca și zicea: "Oană, Oană, bărlăoană, Onoi, bârloi, Oi, moi..." De doi ani îmi zice: "Băbătie, cum o mai duci cu bătrânețile?" "Bine", zic. "Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele, bată-le focul". Așa, măria-ta.

DOAMNA MARIA (*luând la o parte pe Irina*): Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă și nouă pretutindeni, numai acasă, nu.

IRINA: Sufletul măriei-tale ca chipul măriei-tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.

DOAMNA MARIA: Soție de domn și mumă de domn, da Maica Domnului nu, Irino.

IRINA: Buuuno!

SCENA III

Cele de sus. DOCHIA intră aducând p-o tavă de porțelan albă cu margini albastre grâul fiert. ȚUGULEA MOGHILĂ încins cu sabia.

IRINA: Cine să guste întâi, măria-ta?

DOAMNA MARIA: Ilinca.

ILINCA: Buuun, măria-ta.

DOCHIA: Grâul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghio-cat, puțintică miere și scortîșoară. Talgerele, boier Țugulea.

ȚUGULEA: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei-sale.

DOAMNA (*luând din grâu, scapă talgerul și-l sparge*): Ah! semn rău!... Mă gândii la Ștefan, la piciorul lui, la bătrânețea lui... Ia! Ascultați...

SCENA IV

Cele de sus. CLUCERUL MOGHILĂ vine într-un suflet.

DOAMNA MARIA: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu așa...

DOAMNA MARIA: Spune degrab'...

CLUCERUL MOGHILĂ: Spui îndată, acușica... Cât ai bea o oca de vin, și e aici. M-a trimis înainte să vă spui. Calul mi-a șchiopat, c-aș fi fost de mult...

DOAMNA MARIA: Mai iute, Moghilă, mai iute!

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu e nici biruit, nici rănit...

DOAMNA MARIA: Cum e?

CLUCERUL MOGHILĂ: Biruitor și cu rana veche ceva mai înrăită ca-n trecut...

DOAMNA MARIA: A!

CLUCERUL MOGHILĂ: Și ceva mai potolită ca acum șapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă, Țugulea taichii... Acum pe șart, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Da, da, Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Mătură tot înaintea lui. Și toți îi jurară credință, și moldoveni, și rusneci, și leși. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... "*in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis*"¹... Se muie gerul. Se topiră zăpezile. Se umflară apele. El porunci să stăm pe loc... Se retraseră apele... Să mergem înainte, până sub Halici. Acolo se deschide o vale lărguță. Întâi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreți. Mai departe, el, cu altă mie. Și în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noștri odihniți și iuți... Ne pomenirăm cu patru inși c-un ștergar alb în vârful sulitei. Luca Arbore le deschise drum până la el. Aci descălecară. Scoaseră căciulile încondate, îi sărutară mâinile și-i dădură o carte ca din partea î.p.s. cardinalului... Și văzurăm pe domn șa pământul, că pământul nu l-ar fi încăput... Atât le zise: "Încălecați, și haiti!"... Veniseră potolit și se duceau într-o prăfăraie... Să tot fi trecut ca de când am început, și se porniră lungi șiruri de călăreți. Leșii!... Când să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii se desfac în două, și apucară unii într-o parte și alții într-alta. Dușmanii se reped. El... face fața dos și dosul față, și-o ia la fugă stăpânită, ceva mai iute ca leșii... În apropierea zăvoifului se desfac în două, unii într-o parte și alții într-alta... Până să se oprească leșii, înfierbântați ca de biruință, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind și-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului...

DOAMNA MARIA: Ei, ș-apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prinși de toate părțile, azvârliră armele jos. Și curse sânge până la turloaiile cailor... Strașnic răcnea leul Moldovei, că auia valea și codrii... Și vitejii crezură că urlă a război... Și el, pasămite, îi ținea de rău... Așa se stinse ca la jumătate din leși, până prinseră de veste care era porunca domnului... Omul în frământarea luptei nu mai e om. Îl lovești, nu-l doare. Cade și alții îl calcă, nu simte.

¹ Credin[ve=nic[, noi =i urma=ii no=tri (*lat.*).

Tot se pierde ca în genunea morții!... Numai după ce încetează bătălia... Oh! Doamnă!... se ridică de pe câmp atâta jale, că nu poți... și curg lacrimile, și plângi fără să știi pe cine... Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Șteful și pârcălabul Hrăman. Că le zise milostivul: “Stați, moșilor, că nu e de voi!” Ei, aș!... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinși. Aci le dădu drumul și le zise: “Spuneți cardinalului să aibă pe suflet sufletele morților din valea Haliciului”. Și înapoindu-le cartea le zise: “Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, și nu domnului!”

DOAMNA MARIA: Ei, ș-apoi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi porunci halicenilor să-i care piatră. Și cioplrăm cu toții, vro două săptămâni, bourii Moldovei. Și eu cioplii, măria-ta, că domnul, văzându-mă, nu-și putu ține răsul și zise: “Meștere Moghilă, capul bourului tău ca coada lui Voitiș al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă.”

DOAMNA MARIA: Apoï?

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pocuția cu bourii noștri, adânci d-un stângen, ducând dâră oablă din apa Nistrului până-n muntele al mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de sub pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și...

DOAMNA MARIA: Și...

CLUCERUL MOGHILĂ: Și, după ce așeză țara, lăsă pârcălab pe Hrincoș și vameș pe Chiracola. Și ne înșiruirăm călări și plecarăm înapoi cu voievozii noștri înainte. Și începurăm să cântăm: “Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină”. Într-o zi — Duminica Rusaliilor — sta soarele să scapete, ajunserăm p-o căraruie de piatră. O ploită caldă stropise fășia de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii. Calul sări și căzu, apucându-i piciorul sub el...

DOAMNA MARIA (cu spatmă): Cel cu rana?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da...

DOAMNA MARIA: Oh!

CLUCERUL MOGHILĂ: În stânga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voițiș tremura... Când l-am scos, sângele pătrunsesse prin legături... l-am dus pe mâini... El atât a zis: "Unde e așa mai subțire, acolo se rupe"... Doftorul Cesena aci. Până a doua zi piciorul se făcu butuc... Boli, aiuri — ierte-mă Dumnezeu —, se făcu mai bine, și de șapte zile, pe drum.

DOAMNA MARIA: Ah!

CLUCERUL MOGHILĂ (*auzind buciumele*): Dar iată-l!... Răsare soarele, și încâlzește și pe boieri și pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plâns de judecățile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însuflețind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... (*Doamna face semn fetelor să se ducă.*)

OANA (*furișându-se*): Să nu-l văd? Mai bine oarbă decât să nu-l văd!

(*Se dă după colacul de piatră al puțului.*)

SCENA V

ȘTEFAN, alb ca zăpada, vine rezemat la brațul doftorului CESENA, BOGDAN, logofătul TĂUȚ, vornicul JURJ, hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER, pârcălabii COSTEA, DRAGOȘ, ALEXA, ȘANDRU, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hânsari etc.

ȘTEFAN (*intră prin poarta turnului din dreapta cu tot alaiul*): Stați, copii! Opriți unde am văzut pe doamna!

DOAMNA MARIA: Măria-ta!... (*I s-aruncă-n brațe.*)

ȘTEFAN: Ea, ca cea dintâi rândunică, îmi vestește primăvara... Cătați sub piciorul drept, și de-ți găsi cărbune, să-l beu în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri; de-ți găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neînceptută, și, din ce se va închea, voi vedea ce va veni mai apoi..

(*Șade pe o laiță de piatră.*)

DOAMNA MARIA (*îngenunchind*): Ți-e cald, măria-ta?...
Ai căldură... nădușești...

ȘTEFAN: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig?

IERONIMO DA CESENA: Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir il freddo*¹.

PETRU RAREȘ: Cărbune, măria-ta.

ȘTEFAN: A, e negru, dar mai negre sunt sprâncenele doamnei... Cine-ar avea inima așa de mică și așa de neagră ca să ție pică domnului lui?... Mario! Fii mândră de Bogdan al nostru... Io, Ștefan voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum aș fi biruit și eu... Nu e așa, boieri? Nu e așa, paharnice Ulea?... Nu e așa?...

DOAMNA MARIA: Îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane!
(*Bogdan dă-n genunchi lângă doamna.*)

ȘTEFAN: Să-mi dea vin de Cotnar.. Vreau să beau în sănătatea doamnei ș-a fiului ei...

CESENA: Vin, pentru ce vin? *Non, serenissime*².

ȘTEFAN: Rareș!... (*Rareș se duce repede pe ușa de pe terasă.*)
Doftore, te-am ascultat până azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine am la genunchii mei? Pe muma care a purtat în pânțele ei pe domnul de mâine al Moldovei... Voitiș?... E bine?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fiecă zi până m-oi întrema... (*Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărâcă între dește cărbunele și-l pune în paharul de alabastru. Doamna și Bogdan iau paharele de argint. Ștefan ridică pe al său.*) În sănătatea... Ah!... (*Lasă paharul în jos.*)

DOAMNA MARIA: Ce te doare, păcatele mele?

ȘTEFAN: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Și toate pe Ștefan Mușatin, fiul lui Bogdan și nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de dușcă, Bogdane... (*Ștefan soarbe paharul.*) Cald...

CESENA: Să ne odihnim, *serenissime*.

ȘTEFAN: Să te odihnești, doftore... În Italia se odihnesc mult principii... îî!... Ce-o fi durerea?

CESENA: Odihnă, *serenissime*.

ȘTEFAN: Mă voi odihni, dar nu acum.

DOAMNA MARIA: Te rog... să mergem...
ȘTEFAN: Mă rogi?... Neadormitul Ștefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pecetea domnească... O!... (*Ștefan iese la brațul doftorului Cesena și la al Mariei pe ușa de pe terasă, urmat de toți.*)

SCENA VI

Paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN și jitnicerul STAVĂR rămân.
OANA privește în toate părțile, vrea să se ducă și se teme să n-o vadă.

PAHARNICUL ULEA: În curând scaunul Moldovei e văduv. Picioarul lui Ștefan obrintește. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn! Mare a fost... că de mărimea lui nu mai sufla nici un boier... Ei, ce ziceți?

STOLNICUL DRĂGAN: Ce să zicem?... Bogdan?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar cred că după datină ar avea drept Ștefăniță, din Țarigrad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ștefan...

JITNICERUL STAVĂR: Și-apoi domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă... dar orb? Că n-are un ochi deloc. I l-a scos cu sulița un călăreț teuton la Cosmin... O! să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloșcă nedibace, cum răgea snopind pe dușmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decât cu doi...

PAHARNICUL ULEA: Țara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan, iar războaie.

STOLNICUL DRĂGAN: Ștefăniță e nevârstnic. Vom alcătui o epitropie...

JITNICERUL STAVĂR: Din cei mai de seamă boieri... Hatmanul Arbore, pârcălabul Grumază și d-ta, paharnice Ulea...

¹ Prefer s[m[r[coresc f[r[s[simt frigul (*it.*).

² Nu, prealuminate (*it.*).

PAHARNICUL ULEA: Sâât! Nimic lui Arbore. Până n-o închide ochii șoimanul, să nu vorbim decât boierilor cu me-teahună. Din sfatul domnesc... lui Gavril Lepădatu și comisu-lui Roată. Atât. Ochiul vulturului bătrân clipește încă... Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sâât! (*Tustrei ies pe poarta din dreapta.*)

SCENA VII

OANA singură, apoi PETRU RAREȘ.

OANA: O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita? Cine să închidă ochii? Domnul cel sfânt? N-are sfârșit cel care are milă de toți! (*Dă să iasă pe după castel și se întoarce la glasul lui Rareș.*)

PETRU RAREȘ (*ieșind din castel*): Ce, fugi, Oană?

OANA: Nu, Rareș.

PETRU RAREȘ: De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plâns?

OANA: Nu...

PETRU RAREȘ: Ba da... Ochii tăi sunt tulburi...

OANA: Ce ochi să rămâie senini când ai bunului Ștefan ard!

PETRU RAREȘ: El are nouă suflute, Oană. Ploile, zăpezile, zbuciumul și drumul lung și greu... Olecuță de odihnă, și se întremează zmeul bătrân.

OANA: Da, Rareș, da...

PETRU RAREȘ: Și se face bine...

OANA: Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu!... Bine...

PETRU RAREȘ: Și ție, Oană...

OANA: Și d-tale, Rareș...

PETRU RAREȘ: Și nouă, amândurora...

OANA: Și, Rareș, și...

PETRU RAREȘ: Dă-mi o mână, Oană...

OANA: De ce?...

PETRU RAREȘ: Așa, că mi-e dragă...

OANA: O!...

PETRU RAREȘ: Ce râzi? Nu ți-am mai spus?

OANA: Ba mi-ai spus... de câte ori... În urmă mai ales...

PETRU RAREȘ: Și dreapta mi-e dragă, și stânga mi-e dragă, și amândoi ochii cu lumini adânci, și părul tău rotunjit pe spate și învolt ca un fum auriu, și gura ta cu buze ca măceșea, și mijlocul tău ca trestia de baltă, și mersul tău ușor ca de presură, și toată ființa ta...

OANA: O! Rareș... (*Râde.*) Și toată ființa mea... (*Râde.*)

PETRU RAREȘ: Toată ființa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!

OANA: Cum, Rareș?... (*Râde.*)

PETRU RAREȘ: Întruna te-am visat, Oană... Și te-am văzut întruna la război... Când porneam cercetașii, când mă băteam, când mă culcam, când mă sculam, călare, pe jos, la șipote, în codru, neostiat¹ în fața ochilor mei...

OANA: Ca p-o soră, Rareș.

PETRU RAREȘ: Nu ca p-o soră...

OANA: Și de când, Rareș?

PETRU RAREȘ: De când împliniși 14 ani... De pe la Paște...

OANA: Mi-ești drag, Rareș, dar...

PETRU RAREȘ: Dar...

OANA: Nu ții minte când mă ridicai în brațe să rup para cea mai coaptă, când te cățărai în vârful copacilor ca să-mi dai pui de stâncuță...

PETRU RAREȘ: Da... și te sărutam...

OANA: Da, și mă sărutai... Ș-acum... na... sărută... (*Râde.*)

PETRU RAREȘ: Nu, Oană, nu așa!

OANA: Dar cum, Rareș, cum?... Ca p-o miluită fără părinți?

PETRU RAREȘ: Nu...

OANA: Ca p-o pripășită la curtea doamnei Maria?

PETRU RAREȘ: Ah! nu...

OANA: Ca p-o pasăre pribeagă?... Și nu uita că tu ești boier, Rareș...

PETRU RAREȘ: Ce boier?... Al Mariei ș-al lui Rareș, pescarul din Hârâu.

OANA: Ești căpitan de oaste și prieten al domnului Bogdan...

PETRU RAREȘ: Sunt ce sunt, și fără tine mai bine să nu fiu!

OANA: Doamne, Rareș... Dar tu mi-ești ca un frate... Eu mireasă? N-ai nici cui să mă ceri.

PETRU RAREȘ: Stăpânului a toate, ca unui drept părinte.

OANA: A! nu, Rareș, nu!... Nu simț nimic în mine... Mi-ești drag ca un frate, dar nu te iubesc... Și domnul e bolnav...

PETRU RAREȘ: Domnul e bun, milostiv și îndurător.. (*O sărută pe amândoi obrajii și pleacă repede.*)

OANA: Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea! (*Iese prin stânga pe după castel.*)

SCENA VIII

ȘTEFAN, cu piciorul înfășurat, iese șchiopătând puțin la brațul DOAMNEI MARIA, IERONIMO DA CESENA.

ȘTEFAN (*se așează pe laița de piatră de sub copacul din mijloc*): Așa... Aer, doftore, aer... *Cosi, serenissime... non, serenissime... si, serenissime*¹ ... pentru o zgaibă... Parc-aș fi copil...

CESENA: *Serenissime*, nici o mișcare...

ȘTEFAN: Zău...

CESENA: *Parole non piu*¹...

ȘTEFAN: *Non piu*... Ca un mort... uf!... când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem... (*Doftorul se duce în castel.*)

DOAMNA MARIA: Ascultă-l...

ȘTEFAN: Eu?... S-ascult?

DOAMNA MARIA: Măria-ta...

ȘTEFAN: N-am ascultat de tătari, de leși, de unguri, de turci... și s-ascult d-un venezian... a! ha!...

DOAMNA MARIA: De când ai început să vorbești, a crescut căldura... (*Îi pipăie mâinile.*)

¹ *Neostiat* — neostenit, neconținut.

ȘTEFAN: Și va veni ș-un doftor de la Nüremberg și altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că știe și toaca-n cer... Un evreu...

DOAMNA MARIA: Mai puțin, măria-ta...

ȘTEFAN: Puțin, puțin... Toți doftorii la capul unui bolnav...

UN CURTEAN: Măria-ta, foaia judecăților.

DOAMNA MARIA: Ah!

ȘTEFAN: Clucerul Moghilă? Să...

SCENA IX

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, clucerul MOGHILĂ.

CLUCERUL MOGHILĂ: Măria-ta...

ȘTEFAN: Judecățile dezlegate.

CLUCERUL MOGHILĂ (*citește*): Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fâșie de moșie. Prigionitorul pierde. Pan Mirăuț nu dă depline socoteli ipitropiștilor săi nepoți. E osândit să le plătească 100 de galbeni genovezi și să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obștea răzășilor Pătrășcani pentru 12.000 de fălci, cu munte, cu stâni, cu țarcători și cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărâtă...

ȘTEFAN: De ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prealuminatul Bogdan s-a fâgăduit că va merge însuși la fața locului.

ȘTEFAN: Bine.

CLUCERUL MOGHILĂ: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu șapte sate omenești pentru robire de mori. Vornicul Duma pierde.

ȘTEFAN: Cine pierde?

CLUCERUL MOGHILĂ: Vărul măriei-tale.

ȘTEFAN: Bine!

¹ A=a, prealuminate... nu, prealuminate... da, prealuminate (*it.*)

CLUCERUL MOGHILĂ: Pârcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămâne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele rusești de lângă Roman pentru vro 3.000 de stânjeni. Hatmanul rămâne pe ruși.

ȘTEFAN: Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Știu... Spune-i lui Bogdan să taie din moșia mea Trifești 3.000 de stânjeni și să dea rușilor...

DOAMNA MARIA (*la urechea lui Moghilă*): Scurtează.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să nu ies eu scurtat, doamnă.

ȘTEFAN: Ei?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cele criminalicești. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un nărăvit hoț, tăierea mâinilor. Un ucigaș, zobirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înțeleptul Bogdan-vodă.

ȘTEFAN: Bogdan... Război și dreptate... Război împotriva oricărui dușman și dreptate față de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deși după legea pământului nu se cuvine să judeci. Domn d-ai fi... să stai d-oparte... Alții să aleagă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta, prea mult...

ȘTEFAN: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei ori Maria știința lui Cesena, m-aș vindeca într-o clipă și m-aș îmbolnăvi în cealaltă. Adu mâna, Mario. Mai am căldură?

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Atunci?... Ce mai e, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Pricinile de judecat.

ȘTEFAN: Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste trei zile. (*Clucerul Moghilă iese pe poarta din dreapta*).

SCENA X

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA.

UN CURTEAN: Oana, măria-ta.

¹ Nici o vorb[*it.*]

ȘTEFAN: Oana?... Să intre... (*Oana intră.*) A! băbătie... Cum o duci cu bătrânețile?... Vino încoa... aci... jos... mai aproape... (*Oana îi sărută mâinile și le-aduce la frunte.*) O plută bătrână și scorbosită lângă un brăduț verde, stufos și drept! Cine te-aduse pe tine pe tărâmul ăsta? Și de unde?

OANA: Măria-ta... De unde?... Nu știu...

ȘTEFAN: Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite, Mario... De unde?... nu știi. Ia uită-te la mine... Așa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui și te oprești...

OANA: Aș vrea, măria-ta...

ȘTEFAN: Ei...

OANA: Aș vrea, măria-ta...

ȘTEFAN: Rareș...

OANA (*tresare*): Rareș?

ȘTEFAN: Da, Rareș, nu ți-a mai prins vro stăncuță... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan... Se bate cu leșii și se bate zdravăn... O s-ajungă hatman... Căci n-am avut parte de copii!... Alexandru... Iliăș... Petru... Cât să lungesc pomelnicul?... Și Olena, după fiul nebunului de cuscu al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea și fiul ei închiși într-un turn... Și eu?... Doar cu Bogdan...

DOAMNA MARIA (*arătându-i pe furiș pe Oana*): Să nu mâniem p-Al-de-sus...

ȘTEFAN: Da... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca și cum n-ar fi al meu, să fur mângâierile, și mângâiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi spui, Oană?

OANA: Aș vrea, măria-ta, să...

ȘTEFAN: Ei...

OANA: Aș vrea...

ȘTEFAN: Doamnă... să știi că fetișcana asta s-ascunde de tine...

DOAMNA MARIA: Da, Oană?... Vă las...

OANA (*cuprinzând genunchii doamnei*): Iartă-mă, doamnă! (*Doamna Maria o mângâie pe păr, surâde și iese.*)

SCENA XI

ȘTEFAN, OANA, mai târziu doftorul CESENA.

ȘTEFAN: Mai aproape... mai... Spune-mi...

OANA: Sosiși, măria-ta... Tare mi-era dor... Mă dădai după colacul fântâniei... Ș-auzii tot...

ȘTEFAN: Tot și nimic...

OANA: Nu...

ȘTEFAN: Atunci nici tot, nici nimic... (*O mângâie.*)

OANA: Nu... Porni alaiul domnesc și trei boieri rămaseră...

ȘTEFAN: Trei boieri?

OANA: Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr...

ȘTEFAN: Paharnicul Ulea?

OANA: Vorbiră și-i auzii... O urzeală, măria-ta...

ȘTEFAN: Împotriva mea?

OANA: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: Atunci, împotriva cui?

OANA: Împotriva lui Bogdan...

ȘTEFAN (*sare în sus*): Ce?

CESENA (*intrând repede pe ușa de pe terasă*): Basta, senerissime!¹

ȘTEFAN (*pune mâna pe sabie*): Ieși! (*Iese.*) Dă-nainte, Oană!

OANA: Vor s-aieagă domn pe nepotul măriei-tale, pe Ștefan, fiul răposatului Alexandru.

ȘTEFAN: Și-n locul cui s-aieagă domn? Nu este domn?

OANA: După ce nu va mai fi... (*Își cuprinde capul în palme.*)

ȘTEFAN: Nici n-au treierat grâul din care să-mi fiarbă colivă și mi-o și-mpart! (*Ca și cum ar vorbi singur.*) Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc... (*Scuturându-se.*) Am s-o duc și când voi muri, și după ce vor pecetlui piatra pe dasupra mea!... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna... Îți poruncesc să nu mai știi nici tu!

OANA: Da... Ca și cum ar fi fost aici și c-o lingură aș fi luat... și-aș fi aruncat în foc... a ars... și-apoi, nimic... (*Își scutură palmele.*)

ȘTEFAN: A!... Așa... așa... Du-te. (*Oana se duce pe ușa de pe terasă.*) O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! (*Îl trec lacrimile.*) De! nu fi muieră! (*Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.*) Moghilă... Să vie îndată. (*Din întâmplare găsește o oglindă veneziană.*) Grozav am îmbătrânit!

SCENA XII

ȘTEFAN, clucерul MOGHILĂ, venind pe poarta din dreapta.

ȘTEFAN: Moghilă, lașă închinăciunile.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să-mi spuie popa, nu te mai închina... bine ori rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mână care să te ia de păr... O!...

ȘTEFAN: Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să glumim?

ȘTEFAN: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopisetul meu?

CLUCERUL MOGHILĂ: Abia la jumătate...

ȘTEFAN: La ce fapt?

CLUCERUL MOGHILĂ: La bătălia de la Cosmin.

ȘTEFAN: Ce spui?... Abia vro 39 de ani din viața mea. Și mai au...

CLUCERUL MOGHILĂ: Jumătate...

ȘTEFAN: Încă 39 de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintâi.

ȘTEFAN: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greșit... presimțind că-n a doua jumătate... Cam grea răsufierea de câteva zile... Moghilă, ce face Voitiș... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus...

ȘTEFAN: M-a lăsat?

CLUCERUL MOGHILĂ: S-a dus bietul Voitiș... Cum ajunse în grajdul de piatră pică d-a-n picioarele, căscă gura, mai suflă o dată și...

ȘTEFAN: Așa se cade să moară un domn... dar el...

CLUCERUL MOGHILĂ: Calul domnului, măria-ta...

ȘTEFAN: Da, calul domnului... Ștefan fără picioare și fără cal... O! și cum mă ducea la izbândă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău...

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, aș!...

ȘTEFAN: Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?

CLUCERUL MOGHILĂ: Să mori în patul tău.

ȘTEFAN: Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simțurile prin care veghează sufletul. La o cârnire a vieții simțurile, unul câte unul, încep să se întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Se vătuieste auzul. S-a dus ascuțimea lui... "Aud...? Ce zici?... " Nu mai aude... Și când cercetașii nu mai veghează, sufletul părăsește stârvul acesta... Asta e să mori de moarte bună... Eu aud și văd ca la patruzeci de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: N-aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieții măriei-tale.

ȘTEFAN: Așa ar fi de n-ar fi și pieiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci când piei ca mine... Nimic. (*Se sprijină pe Moghilă.*)... Cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată țara cu tot cuprinsul ei... oh!... Ascultă, Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege tuturora?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sfântă ca sfânta cumincătură din sfântul potir!

ȘTEFAN: Și vouă, boșerilor?

CLUCERUL MOGHILĂ: Boieri, curteni, răzăși, țărani, una în fața domnului.

ȘTEFAN: Să strângi pe boierii și pe ostașii ce-au mai rămas în Suceava, mâine, întâi de iulie, zi în care... Nimic. (*Se sprijină pe Moghilă.*)... Ești tu credincios, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ca-n fața lui Dumnezeu și a Domnului nostru Isus Christos... Jur!...

ȘTEFAN: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi?

¹ Destul, prealuminate (*it.*).

CLUCERUL MOGHILĂ: Nimeni!

ȘTEFAN: Mâine sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne!

ȘTEFAN: Ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne... Facă-se voia ta...

ȘTEFAN: Am îmbătrânit... O! îndoială!... Și aș putea să scap... dar sufletul nu vrea și trupul nu mai poate... (*Trage sabia pe jumătate.*) Nu... nu mă mai ascultă... Degeaba o port... (*Se reazemă pe Moghilă.*)... Și poate să dau ochi cu Al-de-Sus...

ACTUL III

Sala tronului. De jur împrejur, câte două rânduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lângă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stânga tronului, două intrări. Pe latura din stânga, planul al doilea, o ușă. Ferestre în dreapta.

SCENA I

Doftorul IERONIMO DA SECENA, doftorul IOHAN KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Fiecare păstrează puțin accent în vorbire, iar CESENA vorbește pe jumătate italienește.

DOFTORUL CESENA: Rămâi ca marmora...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Multă lume grijit la Nüremberg, dar ca palatinul n-am aflat... Așa de bolnav și așa de tare... Iessus Maria!

DOFTORUL ȘMIL: Oțelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai creștături... Am milă, n-am știință... Rana de la picior îi otrăvește trupul dumnealui... Și Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, și la pat... Atunci să vedeți... “Unde e Șmilică?... Șmilică, ai mâncat?... Șmilică, ce, tu ești supărat?” “N-am nimic.” “Vezi, eu am, Șmilică.” În viteazul ăsta, o

putere care scapă medicinei... O voință care a voit slobod până la sfârșit...

DOFTORUL CESENA: L-am văzut, amestecat cu nemții. Gemea codrii de *freddo*. El ajuta și încuraja pe toți... Cu *miei* ochii... *come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato Dio Santo!*¹

DOFTORUL ȘMIL: Klingensporn, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Ai dreptate... Peste șaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu fierul roș...

DOFTORUL ȘMIL: Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă și prin asta... O să vrea?

DOFTORUL CESENA: Să-l încredințăm că e durere grozavă... "*Serenissime, ma che dolore*"... "*Io voglio*"... *Ho studiato questo uomo meraviglioso...*²

DOFTORUL ȘMIL: Săâât... Vine!

SCENA II

Cei de sus. ȘTEFAN intră pe ușa din stânga, și mai îmbătrânit, cu piciorul înfășurat, la brațul DOAMNEI MARIA. Doamna, îmbrăcată închis.

ȘTEFAN: Doftori... prieteni... sunteți bine? O! ce plecăciuni! Mă prind că Șmil a măturat dușumeaua cu fruntea... Nu, Șmil... Mie nu-mi plac toate câte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Nițică știință... Mario... Mario... Ce tresari... (*la doftori*). Am căldură?

DOFTORUL ȘMIL: Oleacă, măria-ta.

ȘTEFAN: Ard?

DOFTORUL ȘMIL: Arzi?... A, nu...

ȘTEFAN: Dacă nu ard, ce vă-ngrijiți? Cine nu arde nu se sfârșește...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Mai mult odihnă, măria-ta.

ȘTEFAN: De mâine încolo, pace cu știința... Mă voi odihni... Așa... întins... nemișcat ca un mort... Nimic, Mario... Până mâine, trebile țării... Mario...

DOAMNA MARIA: Ce poruncește preaslăvitul stăpân?
ȘTEFAN: Mai puțin ca o poruncă și mai mult decât o dorință.

DOAMNA MARIA: Ascult, Ștefane.

ȘTEFAN: Așa... așa, dragă... Ah! e demult de atunci...
Prea ești întunecată în straiile astea... Vreau ceva mai altfel...

DOAMNA MARIA: Mă duc și mă întorc cum dorești.

SCENA III

ȘTEFAN, doftorul IERONIMO DA CESENA,
doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL.

ȘTEFAN (*răsucind sabia*): Cârjea mea, Șmil...

DOFTORUL ȘMIL: Cârjea?... N-aș vrea să iasă cârje din teacă...

ȘTEFAN: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade.

DOFTORUL ȘMIL: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade...

ȘTEFAN (*cu un surâs trist*): Ești cum ești, cum ai ieșit din părinții tăi... Și cârjea mea e cum e, cum a ieșit din mâna genovezilor...

DOFTORUL ȘMIL: O! biata mamă, tare a țipat înainte să mă scoată...

ȘTEFAN: Ce de țipete până să scoată oțelul acesta, ce de lovituri, Șmil, privind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.

DOFTORUL ȘMIL: Putea genovezii s-o bată cât ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut și n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!

ȘTEFAN: A! Știi tu, Șmil, că tu ești ca sabia mea?

DOFTORUL ȘMIL: Ca sabia?... Eu?... Și de ce?

ȘTEFAN: Ca și ea, ești foarte ascuțit pe dinăuntru.

DOFTORUL ȘMIL: Ea taie totdeauna, eu vindec când pot.

ȘTEFAN: Când poți, Șmil, dar când nu poți?
DOFTORUL ȘMIL: Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi...

ȘTEFAN: Dumnezeu... Șmil, din două picioare bolnave tu poți face numai unul, dar zdravăn?

DOFTORUL ȘMIL: Asta?... Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Dar din doi oameni sănătoși ai putea să faci un bolnav?

DOFTORUL ȘMIL: Din doi oameni sănătoși?... Aș face și doi bolnavi dacă m-ar lăsa inima.

ȘTEFAN (*răsuflând adânc*): Ah... Răsuflarea... Aci.

DOFTORUL CESENA: *Non, serenissime, qui*¹. (*Arată piciorul.*)

ȘTEFAN (*punându-se pe un jeț cu stemă*): Îl simt mai puțin. (*Se întinde.*) La brațul doamnei am venit până aici... Nu pricep...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Te simți mai bine, dar..

ȘTEFAN: Sunt mai rău, ho! ho! Nu mai pricep... Sunt mai rău când sunt mai bine, mai bine când aș fi mai rău, și bine de tot când aș pune mâinile pe piept... *Signore*, dă-mi brațul... î-î-î-î... Cu trei nu se poate să scap... (*Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel Bun.*) Acesta fu un om și nu mai e de mult... Șmil, cum ți se pare?

DOFTORUL ȘMIL: Parcă surâde... Bun și milostiv...

ȘTEFAN: De unde știi? Tu n-ai auzit de el. Poate că nici tat-tău nu se născuse pe când domnea el.

DOFTORUL ȘMIL: Ce poate fi rău în castelul acesta?

ȘTEFAN: Ai!... Nimic... Și dacă mâna ta cea dreaptă te smintește, taie-o pe ea și-o leapădă în foc...

DOFTORUL ȘMIL: Da, în foc, dar nu s-o tai...

ȘTEFAN: Ce, Șmil, tu să îndrepti *Evanghelia*?

DOFTORUL ȘMIL: Eu să-ndrept? Nu îndrept nimic, dacă

¹ Ca un fulger din cer]n b[t[lia de la Halici... +i bolnav, Doamne sfinte! (*it.*)

² "Prealuminate, dar ce durere"... "Vreau"... Am studiat pe acest om minunat (*it.*)

nu îndrept piciorul Domnului la al căruia nume se închină stăpânul meu... Am cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o! brrrr!

ȘTEFAN: Ce dureri, Șmil?

DOFTORUL ȘMIL: În loc să faci un foc mare, să tai piciorul și să-l lepezi în foc, mai bine ar fi să iei tăria focului și să arzi răul care se întinde... Brrr... Grozave dureri!

ȘTEFAN: Brrr! grozave dureri... Și se sfârșește. O! ho! ho! prieteni, și vă e milă?... Ardeți stricăciunea după acest stârv care a fost odinioară nebiruitul Ștefan! Puneți foc pretutindeni, ș-aici... ș-aici... ș-aici... până-ți preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în fața atâtor orbi, domnii creștinătății!... Șmil... a! Șmil... puteai să-mi spui de-a dreptul... Pe cuconi să-i momești, dar nu pe Ștefan... Ardeți degrab' și fără milă! (*Le face semn să se ducă.*) Să vedem dacă bătrânețile mele s-or mai aprinde de focul vostru.

UN CURTEAN: Petru Rareș (*Ștefan îi face semn să intre.*)

SCENA IV

ȘTEFAN, PETRU RAREȘ și mai în urmă DOAMNA MARIA.

ȘTEFAN: Ce vrei, Rareș?

PETRU RAREȘ: Doresc domnului nostru atotputernic sănătate și voie bună.

ȘTEFAN: Dorești?... Te cred... Domnului nostru... hî... Atotputernic când îi dorești sănătatea pe care nu o are?... Ce te sfiești ca o fecioară când dă cu ochii întâiași dată de ce-i e drag?... Rareș... de la cine-ai învățat tu să ții ochii în pământ? De la mine? Sau de la tătâne-tău Rareș? Da... socul e plăcut... o fi dând trandafiri...

PETRU RAREȘ: Stăpâne, n-am învățat știința ierburilor, dar, pe cât mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.

ȘTEFAN: Dacă te-ar tăia capul cum taie brațul tău, dintr-un pescar ar ieși preț de ce-au prins toți pescarii de la începutul lumii și până s-ar sfârși și pești și pescarii... Oh!... Cine vine?... Mi s-a părut...

PETRU RAREȘ: Doamne...
ȘTEFAN: Mai bine.
PETRU RAREȘ: Ce să fie mai bine?
ȘTEFAN: Rareș, tu nu ești un băiat cuminte... Pentru ce Oana... (*Rareș tresare.*) Da... Oana mi s-a plâns că nu-i prinzii pui de sălbătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare... O s-ajungi hatman...
PETRU RAREȘ: Doamne...
ȘTEFAN (*îl mângâie*): Oh! prostule... Ce te-aduce?
PETRU RAREȘ: Am venit...
ȘTEFAN: Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci.
PETRU RAREȘ: Să...
ȘTEFAN: Să?
PETRU RAREȘ: Iartă-mă, doamne, iubesc!
ȘTEFAN: A! ha! Ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu!
PETRU RAREȘ: E fată bună...
ȘTEFAN: Bună și frumoasă, firește.
PETRU RAREȘ: Bună...
ȘTEFAN: Ca pita caldă.
PETRU RAREȘ: Bună... săracă... și fără părinți.
ȘTEFAN: A! fără părinți? Atunci cum s-a născut?
PETRU RAREȘ: Necunoscuți, măria-ta.
ȘTEFAN: Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi nu l-ai cunoaște.
PETRU RAREȘ: Iubesc pe Oana, măria-ta!
ȘTEFAN: Cum?... N-am auzit... O! ho! ho!!... Cu bătrânețile... Da, Oana e fată bună și frumoasă și cuminte... Picioarul meu știe, și Dumnezeu, și eu. Săracă și fără părinți... tu știi... Dumnezeu n-a aflat... Și eu mă îndoiesc... Tu mi-o pețești mie ca p-un copil... Și e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?
PETRU RAREȘ: Da, măria-ta.
ȘTEFAN: Și?
PETRU RAREȘ: Că mă iubește ca p-un frate, dar că nu simte nimic... C-aș fi boier, și ea...

¹ Nu, prealuminate, aici (*it.*).

ȘTEFAN: Aș, aș, aș! (*Doamna intră pe ușa din stânga.*)
Doamnă... Ce frumos ești îmbrăcată... Rareș tocmai îmi povestea că iubește... Pe cine, mă?

PETRU RAREȘ: Pe Oana...

DOAMNA MARIA: Pe Oana?... Dar e un copil... Și săracă...
Și...

ȘTEFAN: Un copil... Nici tu nu erai mai mare...

DOAMNA MARIA (*speriată*): Ștefane! Măria-ta! (*Îl trage d-o mână.*)

ȘTEFAN (*îi face semn de înțelegere*): Nu-ți zisei d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu mă opui... Aș vrea să văd pe Oana alături de tine, s-o îngrijești, s-o aperi, să aibă și ea același nume ca tine. Când o zice cineva Oana să se gândească la Petru și mai sus... Rareș, dar și tu ești un copil. Abia să fi împlinit douăzeci și unu de ani. Ei, tu știi din cine te-ai născut... și eu... Ia unul din caii mei, care ți-o plăcea, fie și pe Voitiș...

DOAMNA MARIA: Voitiș?

ȘTEFAN: Știu... Să nu încaleci pe Voitiș, ci să iei alt cal care să te ducă ca vântul pe fața pământului. Să nu ocolești nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri... până în Hârlău. Și să-i spui Rareșoaii așa: "Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, și mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinți, este Oana de la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei". Și ce-o chizbui ea să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p-amândoi!

PETRU RAREȘ: Zbor...

ȘTEFAN: Să te văd... (*Rareș dă să iasă repede și se încurcă.*)
Nu p-acolo, Rareș, că n-o să ieși prin zid! (*Rareș iese în fugă.*)
Patima, Mario. Șst copil mi-aduce aminte vremile vechi. Îm...
Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neștiință...
Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim când pleacă... (*Se duc la fereastra din dreapta.*)

DOAMNA MARIA: Să-l privim...

ȘTEFAN: Da, a luat pe Dereș*... Pune șeaua... Strânge chinga să crape calul... Sus... (*S-aude un tropot de cal.*)
De când sunt n-am văzut un călăreț care să-nghită depărtările...

Mă... multă sănătate Răreșoaii... O! iartă-mă, doamnă... O biată bătrână, bătrână... Pe după deal... la vale... ca o mogâldeată... Abia se mai vede... Nu se mai vede!... Oh! sângele Mușatinilor n-are astâmpăr, fierbe, năvălește ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io, Ștefan voievod, vreau!

DOAMNA MARIA: Să zic nu, m-aș uni cu dușmanii țării împotriva copilului meu, să zic da, aș ține cu copilul împotriva tatălui. Se năruie un tron din slava lui trecută și un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plâng pe unul, binecuvântează pe celălalt. Între aste două măriri inima mea de femeie nu găsește mângâiere!

ȘTEFAN: Ștefan a trăit, Bogdan începe! (*Ies.*)

SCENA V

Stolnicul DRĂGAN și jitnicerul STAVĂR intră prin dreapta.

STOLNICUL DRĂGAN: Văzuși pe paharnicul Ulea?

JITNICERUL STAVĂR: Da, acum chiar.

STOLNICUL DRĂGAN: Tot așa?

JITNICERUL STAVĂR: Și mai dârj.

STOLNICUL DRĂGAN: A vorbit cu...

JITNICERUL STAVĂR: Da, cu cinci boieri mari, afară de cei doi din Sfatul domnesc.

STOLNICUL DRĂGAN: Ei, ce e?

JITNICERUL STAVĂR: Strună... Și Ștefan din ce în ce mai rău...

STOLNICUL DRĂGAN: Așa se zice.

JITNICERUL STAVĂR: Vor să-l arză.

STOLNICUL DRĂGAN: S-a mai vorbit ș-alt' dată, dar cum e el, ba azi, ba mâine, cu judecățile, cu războaiele, cu trimeșii de la unguri, de la țarul Ivan, de la leși, de la Mengli-Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an după an, până l-a priddit boala.

JITNICERUL STAVĂR: Poi de l-o arde, cum e el de bolnav și de bătrân...

STOLNICUL DRĂGAN: Și de slab...

JITNICERUL STAVĂR: S-a dus Ștefan...

STOLNICUL DRĂGAN: Vecinica lui pomenire...

JITNICERUL STAVĂR: Dumnezeu să-l ierte...

STOLNICUL DRĂGAN: A fost bun... nu zic...

JITNICERUL STAVĂR: Și drept...

STOLNICUL DRĂGAN: Cu țara, da...

JITNICERUL STAVĂR: Pe noi ne-a cam scurtat...

STOLNICUL DRĂGAN: Boier, răzăș, țăran supus, era totuna în fața lui...

JITNICERUL STAVĂR: Moșiile le împărțea numai la ostași...

STOLNICUL DRĂGAN: Din supuși îi făcea răzăși, din răzăși boieri sadea.

JITNICERUL STAVĂR: Ce era boierul de sfat, Cosma Șerpe? Nimic. Un răzăș. După Bătălia de la Cosmin, îl boieri, ș-acum e în divanul țării...

STOLNICUL DRĂGAN: Și cu munteanca ceea...

JITNICERUL STAVĂR: Jupănesele noastre, rar pofcite la castel...

STOLNICUL DRĂGAN: Că de doi ani, de când l-a întețit boala, de loc...

JITNICERUL STAVĂR: Ca o călugăriță... cu fetele, toată ziulica...

STOLNICUL DRĂGAN: De Rareș... ce zici?

JITNICERUL STAVĂR: Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore știe multe...

STOLNICUL DRĂGAN: He! ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ștefan în Hârlău... nu cu mine...

JITNICERUL STAVĂR: La frumoasa pescăriță...

STOLNICUL DRĂGAN: Păi Rareș...

JITNICERUL STAVĂR: Așa se zice...

STOLNICUL DRĂGAN: Arbore știe bine... La naștere l-ar fi înfierat...

JITNICERUL STAVĂR: E!

STOLNICUL DRĂGAN: ...pe spata dreaptă c-un cerc.

JITNICERUL STAVĂR: Rareș o fi știind?

STOLNICUL DRĂGAN: Nu se află.

JITNICERUL STAVĂR: Rareș plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat?

STOLNICUL DRĂGAN: Se ducea p-un dereș de nu i se vedeau picioarele... Unde? Nu știu... Ulea vine?

JITNICERUL STAVĂR: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ștefan, că el e cam bolnav...

STOLNICUL DRĂGAN: Hi!

JITNICERUL STAVĂR: Ai auzit c-ast-noapte o bufniță a țipat toată noaptea pe castel?

STOLNICUL DRĂGAN: Nu.

JITNICERUL STAVĂR: Buha... țipă, țipă până despre ziuă... Când să zboare, o mătă neagră haț, ș-o mână. Măța se spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată și înhăță pe mătă. Pe vultur îl săgetă un curtean, și alergând după vultur, curteanul căzu într-o prăpastie...

STOLNICUL DRĂGAN: Ce-o mai fi ș-asta?

JITNICERUL STAVĂR: Și azi-dimineată o vacă, din vitele domnești, a sângerat în șistar, pe când o mulgea...

STOLNICUL DRĂGAN: Ciudat!

Jitnicerul Stavăr: Luna s-a arătat c-un cearcăn roșu; câinii au urlat; o femeie a născut un copil cu picioarele de ied...

STOLNICUL DRĂGAN: Urâte semne!

JITNICERUL STAVĂR: Ș-acum privește... *(Se uită pe fereastră din dreapta.)*

STOLNICUL DRĂGAN: Acușica era senin, fără pic de nori, și deodată se bolovăniră nori negri cum e catranul, că sentunecă ca noaptea... Și colo, departe, departe, de unde izvorăște Suceava, cerul e roșu parc-ar arde o cetate.

JITNICERUL STAVĂR: Privește... Vezi tu un nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripile întinse... cum se repede să înghiță p-un moșneag cu plete lungi... Vezi? Aci... aci... ha... haiti... S-a topit moșneagul... Cine vine?

¹ Dere= — cal cu p[rul ro=u amestecat cu alb.

SCENA VI

Cei de sus. Hatmanul LUCA ARBORE, postelnicul TOADER,
vornicul JURJ, pârcălabii COSTEA, DRAGOȘ,
ȘANDRU și ALEXA vin din dreapta.

HATMANUL ARBORE: Bună ziua, frate Drăgan, bună ziua,
Stavăr.

STOLNICUL DRĂGAN: Bună să-ți fie inima!

JITNICERUL STAVĂR: Ca totdeauna...

POSTELNICUL TOADER (*se uită pe fereastră*): Bună, bună
și nu prea bună...

PÂRCĂLABUL COSTEA: Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER: Aș... ziua de azi... Se zice că
ziua bună se cunoaște de dimineață... Până mai adineaurea
senin, și deodată s-a întunecat că abia se mai vede...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Era să plec la Neamțu... M-ar fi
murat ca p-un câine...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Înhamase la olac¹, când mă ves-
ti Moghilă...

VORNICUL JURJ: Ce sărbătoare să fie azi?

HATMANUL ARBORE: Nici una.

VORNICUL JURJ: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac ca de
sărbătoare.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Și mie...

STOLNICUL DRĂGAN: Și mie...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Și mie...

HATMANUL ARBORE: Cine știe ce vrea domnul, ție-l
Dumnezeu să-l ție...

POSTELNICUL TOADER: Că mult e bun...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Și viteaz...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Și nepărtinitor...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Și darnic...

VORNICUL JURJ: Ce e al lui e-al țării... Ce e-al țării e-a
lui Dumnezeu!

POSTELNICUL TOADER: Drepte ș-a făcut cărările lui... Și bolnav, că mai bine aș fi fost eu...

BĂTRÂNUL ARBORE (*imitând pe Ștefan*): “Nimic... Mar-
io... ce tresari”... Mițitelul!

STOLNICUL DRĂGAN: Că parcă n-ar mai fi el...

HATMANUL ARBORE: Cum n-ar mai fi el? Dar cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum răbdă el? Cine nu s-ar odihni în locul lui? Și cine n-ar umplea lumea cu vaietele? S-a plâns cuiva, Drăgane?

STOLNICUL DRĂGAN: O vorbă, hatmane.

HATMANUL ARBORE: O vorbă neghioabă!

STOLNICUL DRĂGAN: Fie...

HATMANUL ARBORE: N-ar mai fi fost!

POSTELNICUL TOADER: Pace, fraților!

SCENA VII

Cei de sus. Clucerul MOGHILĂ intră, răsuflând repede, prin dreapta.

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, asta nu înțeleg! Să mă tai și să mă presari cu sare pe creștături, și tot nu înțeleg!

POSTELNICUL TOADER: Ce, Moghilă, ce nu înțelegi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da' d-ta, că ești tobă de învățătură, înțelegi?

POSTELNICUL TOADER: Ce, mă omule, ce să-nțeleg?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ai dreptate, că nu e de-nțeles... Mă duc la el. Se plimbă prin casă. Cum mă văzu, zbughea în pat. Și “aoleo, păcatele mele... ce am...ce am...” Iacă nunțeleg, și pace!

(Toți boierii se uită cruciș la Moghilă.)

POSTELNICUL TOADER (*surâzând*): Păi nici eu nu înțeleg.

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu spui eu?

POSTELNICUL TOADER: Moghilă, vino-ți în fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ș-a făcut, ș-a dres?

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

MAI MULȚI: Paharnicul Ulea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Spus din fir-a-păr... Cum Ți-de-sus vrea... El aș... “ce am... ce am”... Dar mort d-ai fi, și la așa poruncă ar trebui să te scoli și să umbli ca-n ziua d-apoi...

HATMANUL ARBORE: Sââât!

SCENA VIII

ȘTEFAN intră la brațul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom.* Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Vin pe ușa din stânga.

ȘTEFAN: Sunt între două săbii... Doamna, ș-asta... Amândouă m-au slujit cu credință... P-amândouă mi-am pus nădejdea. (*Schimburi de-nchinăciuni.*) Vedeți cum mă sprijin... Ș-amândouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Mănăstirea Putnei, în rândul strămoșilor... O! lasă, Șmil, n-ai grije... (*Se uită printre boieri.*) Voi fi al vostru... (*Caută cu ochii.*) Da... Șmil, da... Ai zis ceva?

DOFTORUL ȘMIL: Eu? Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Parcă vedeam bine... (*Se freacă la ochi. Către un curtean.*) Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... (*Caută cu ochii.*) Paharnicul Ulea n-a venit? Moghilă... (*Boierii se uită încurcați.*)

CLUCERUL MOGHILĂ: Aici, măria-ta.

ȘTEFAN: N-ai fost?...

CLUCERUL MOGHILĂ: Fost, măria-ta...

ȘTEFAN: A plecat... Ți-am spus să te duci îndată...

CLUCERUL MOGHILĂ: Îndată... măria-ta...

ȘTEFAN: Nu l-ai găsit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

ȘTEFAN: Ce?... E bolnavior, bietul paharnic... Ține să-mi guste vinul de Cotnar...? Îl doare capul... Oh-ho!... Îl doare... Îl doare... Și ce-l doare?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri și stă ghemuit în pat...

ȘTEFAN: Îl doare capul!...

CLUCERUL MOGHILĂ: De cap nu mi-a vorbit, măria-ta.

ȘTEFAN: Îl doare capul! La cap e stricăciunea... Nu e la locul lui... Hatmane Arbore, să vie și ostașii... Nimic, doamnă... Ce fulgere... Ça afară... Moghilă!

CLUCERUL MOGHILĂ: Ascult, doamne.

ȘTEFAN: Ascultă, până mai ai când... Du-te la paharnicul Ulea... Șade lângă castel... Cine mă iubește e-aproape de mine... Nu e așa, stolnice Drăgan?

STOLNICUL DRĂGAN: Da, măria-ta.

ȘTEFAN: Du-te de-i spune că eu și jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu dorești, Stavăr?... *(Boierii să uită unii la alții.)*

JITNICERUL STAVĂR: Cum zici, măria-ta.

ȘTEFAN: Dar tu cum zici?... *(Lui Moghilă.)* Că e rău să puie pe Drăgan și pe Stavăr împotriva cu vorba lor și vorbele lor împotriva cu ei înșiși... *(Joc de priviri între boieri.)* Că Ștefan n-ar sta la îndoială de ceea ce ar trebui să hotărască dacă sufletul lui ar vrea...

CLUCERUL MOGHILĂ: Preaslăvite doamne...

ȘTEFAN: N-ai înțeles?

CLUCERUL MOGHILĂ: Iaca sabia... taie-mă, omoară-mă...

ȘTEFAN: Așa de curat? *(Jocul privirilor se întetește.)* Ni-meni din voi n-a... Cum să pricepeți ceea ce nu e de priceput? După patruzeci și șapte de ani de domnie... A! *Signore*, să mă reazim de brațul tău... Moghilă...

CLUCERUL MOGHILĂ *(tresărind)*: Aci, doamne!

ȘTEFAN: Ce strigi așa de tare?... Du-te și-i spune să vie până să nu viu eu!... *(Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se închină și s-așează în jețuri.)* Ce de judecăți am vânturat împreună... *(Intră ostași prin partea stângă din fund.)* Ce de bătălii... *(La sfetnici.)* Șenini și fără interes... *(La ostași.)* Cu patimă și cu interes... Și toate cu

¹ Olac — caru\ de po=t{.

aceeași țintă... *Signore*, treci de partea astălaltă... (*Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin dreapta.*) A! Paharnice... scumpa dumneavoastră sănătate...

PAHARNICUL ULEA: Abia mă țin picioarele...

ȘTEFAN: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tânăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... (*Încearcă sabia.*) Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Și de ce-aș vrea? (*Către Ulea.*) Să spui feciorului tău să nu stea cu capul în jos... *Signore*, mută-te în partea astălaltă... (*Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus până jos, cu mai mulți ostași.*) Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam... (*Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ștefan îl oprește.*) Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... (*Către doamnă și Bogdan.*) Ce tresăriți?... Da, văz o doamnă care se plimbă pe lângă castel...

DOAMNA MARIA (*îndurerată*): Nu e nimeni, măria-ta!

ȘTEFAN: Nimeni... (*Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva.*) N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...

DOFTORUL ȘMIL: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...

ȘTEFAN (*se ridică din jeț*): Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aci să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înainte cu mitropolit, episcopi, egumeni, boierii răzăși și țărani, în Câmpul de la Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și n-am despuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei

ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...

HATMANUL ARBORE: Numele tău, măria-ta!

TOȚI: Așa e!

ȘTEFAN: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân... *(Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și Jitnicerul Stavăr.)*

MULȚIMEA: Nu! nu!

ȘTEFAN: Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor, și Cânde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai Spătarul, și Ilea Huru comisul, și Dajbog pârçalabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pământ!... Și pe oasele lor s-a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași! *(Se oprește ostenit.)* Suflarea... Bătrânețea... *(Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.)* C-am cercat să unesc Apusul într-un gând, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zaviste și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămâi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. *(Fulg-eră, plouă repede.)* Ș-am trimes la unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Învoieli cu peceti-n calapoade, iscălituri fudule... Și praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un

molău, un întristat; Alexandru, un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... (*Un tunet urmat imediat de un trăsnet.*) Când voi fi în fața lui, voi îndrăzni să-i zic: "Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșărtăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgănilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osândește-mă după păcatele mele, ci nu mă osândește de pacea cu turcii spre mântuirea sârmanului meu popor!" (*Fulgere și tunete.*) Bogdane, turcii sunt mai credincioși ca creștinii cuvântului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor... Ah!... Nimic... Bătrân, bolnav și neputincios... Mantia asta e prea grea... S-o poarte altcineva mai tânăr... (*Mișcare în mulțime. Mirare.*) Bogdane!... (*I-o pune pe umeri.*) Și voi, mărturie a ceea ce ați văzut, spuneți țării (*tunetele se întetesc*) că voința mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viață... Că voința mea și-a ei a fost pururea una... (*Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.*) Signore, dă-mi mâna. (*Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.*) Bogdane... vino... suie-te... așează-te... pune coroana... Bine... (*Ingenunche.*) Doamne, binecuvântează... (*Dă să-i sărute mâna.*) Ah!... (*Se rostogolește de pe treptele tronului în brațele Mariei și-a doftorului Cesena.*)

MARIA: Ștefane!

DOFTORUL ȘMIL: Altfel nu s-ar fi putut.

HATMANUL ARBORE: A murit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!

¹ *Cacom* — hermin[.

ACTUL IV

O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă pat, o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă, felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușă de paraclis. Un iconostas. În stânga, o ușă cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Se crapă de ziuă. La început s-aud păsările cântând. Un scaun cu stema Moldovei în planul întâi.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA.

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea...

REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzându-și durerile... părea un sfânt!... Câ câtă lepădare de sine și-a scos mantia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târât pe Bogdan pe tron, a îngemănat, a dat să-i sărute mâna... și s-a rostogolit... o!...

IRINA: Osteneala, măria-ta.

REVECA: De când se-ntoarse din pustia de Pocuția...

DOAMNA MARIA: Săt... Să nu te auză că vorbești așa.

OANA (se duce în vârful picioarelor la pat): Doarme domnul, doarme.

IRINA: E zorbit de osteneală.

REVECA: A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA: Să te-auză Maica Domnului! (S-aude gemând. Doamna Maria se duce binișor la pat.)

OANA: Doarme?

DOAMNA MARIA: Doarme, bogdaproste!

IRINA: Odihnă sufletului fără odihnă!

DOAMNA MARIA: De două nopți n-a dormit așa de liniștit. Cum ațipea, lega vorbe fără șir cu unele gânduri întunecate... "A! paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei"... Și ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

REVECA: Nu e nimica...
IRINA: Ca omul bolnav...
DOAMNA MARIA (se duce la fereastră): Și ce bucurie!...
Pășările au început cu limbuția lor... Cucul s-aude cântând...
Soarele răsare aurind munții... Cerul senin... Și Ștefan zace...
Ce nepăsare! (*Plânge năbușit*).
IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!
REVECA: Ei, da, da...
DOAMNA MARIA: Fie... În odaia d-alături... Rămâi tu,
Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?
OANA: Da, doamnă.
DOAMNA MARIA: Mititica, cum se cunoaște că n-a dormit... (*Ies pe ușa din dreapta*).

SCENA II

OANA, ȘTEFAN, într-un vestmânt de borangic.

OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce și mai dulce, ca la un copil de țâță scăldat și primenit!... Ce zile posomorâte și ce nopți lungi... Toată noptica m-am rugat... Să vedem ce face... (*Se duce binisor la pat și desface perdelile.*) A!...

ȘTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte...

OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...

ȘTEFAN: Vino-ncoa... Așaaa... (*Oana îngenunche lângă pat.*) Așaaa...

OANA: Credeam că dormi...

ȘTEFAN: Dormii, ș-am să dorm, ș-am să dorm... Doamna?

OANA: Acum ieși. Nu crez să-și fi scos haina... (*Se scoală.*) Mi-a zis s-o vestesc.

ȘTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori până i-am făcut să iasă... În curând au de lucru... Oană, ție nu-ți place să vorbești cu mine?

OANA: Stăpâne...

ȘTEFAN: Nu, băbătie, nu așa... Aci... da...

OANA: Cum vrei, măria-ta...
ȘTEFAN: Vreau să vorbim... mult... mult...
OANA: Cum vrea măria-ta, așa vreau și eu... Voința măriei-tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Și mi-e așa de drag!
ȘTEFAN: Ce ți-e așa de drag?
OANA: Când simț că-ți fac plăcere... când îmi zici cum îmi zici...
ȘTEFAN: Băbătie?... Oh!... nimic...
OANA: Ah!
ȘTEFAN: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...
OANA: De ce?
ȘTEFAN: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?...
OANA: O! ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... “n-am să mai bolesc multă vreme...” că... (*Oana se șterge la ochi.*)
ȘTEFAN: Mie nu-mi plac...
OANA: Niçi mie... Iacă așa, ca o proastă...
ȘTEFAN: Î... î... Să te sărut...
OANA: Aș vrea...
ȘTEFAN: Ce?
OANA: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș...
ȘTEFAN: Da, da, pe Voitiș...
OANA: Și să te duci, să te duci, și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna...
ȘTEFAN: Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș...
OANA: Iar... În fiecă zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruințele măriei-tale, parcă am spune niște basme vechi...
ȘTEFAN: Da, da... Mâna și piciorul ăsta blestemat...
OANA: Nu zice așa, măria-ta... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria-ta... P-un cal ca un zmeu... c-un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai fi zis: “Ioane... vezi bulucul¹ cela? Să nu mai fie!” Și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușală și sânge, și ai fi zis: “Nu mai sunt, măria-ta!”... Ba uneori visez... Dacă...

ȘTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!

OANA: Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaș.

ȘTEFAN (*se scoală într-o rână*): Da... și ce ostaș!

OANA: L-ai cunoscut?

ȘTEFAN: Firește!... Era un om... de măsura mea... Cu mustați aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunt și-l purta lunguleț... ca și mine...

OANA: Bietul tata! Și cum a murit?

ȘTEFAN: Rănit la picior... ca și mine... Ce fulgere...

OANA: Nu fulgeră, măria-ta...

ȘTEFAN: Ca și mine... Dă-mi un pahar cu apă...

OANA: Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... (*Iese prin stânga*).

ȘTEFAN: Șstor copii nu Ț-am spus... păcat!... Și mi-e așa de dragă ca ochii din cap... Î... Și poate să mă duc călare pe Voitiș... E sângele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, până mai e vreme... (*Se aude Oana suind repede scările.*) În inima mea, ca o dulce moleșeală... (*Oana vine c-un urciur de argint. Ia paharul de alabastru și toarnă de sus.*)

OANA: Ce rece și limpede e!

ȘTEFAN: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul și vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineață...

OANA: O! măria-ta!

ȘTEFAN: Paharul!...

OANA: Dar nu bea repede... e prea rece...

ȘTEFAN: Nu... (*Ștefan bea și începe să caște.*) Mi-e somn... Îmi cad pleoapele... Oană... (*Oana vrea să tragă perdelele.*) Nu... parcă aș fi un osândit... Doftorii se vede vă mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... (*Cască.*) Deschide fereastra... Aerul bun, dimineața... Soarbe-l pe gură... Răsufală bine... (*Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească ca-n vis, rar și cu glasul schimbat.*) O!... Ce?... Nu vreau...

OANA (*sare de la geamuri*): Măria-ta!

ȘTEFAN: ...Pe valea unde se-ntinde umbra norilor ca un oghial...¹

OANA: A adormit? Așa de repede? Ca un copil la sânul mă-sei... Visează...

ȘTEFAN: ...Zidăria cenușie... Departe... Castelul meu din Hârlău...

OANA: L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac? Îl iubesc așa de mult... Aș vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...

ȘTEFAN: ...E de mult... Nu... Răreșoia... cânta de te slăvea cântece bătrânești... Tot am uitat... Peste câteva luni născu o fată... Da... eu... Ștefan... tatăl bun al ei...

OANA: De multe ori visezi ce cu gândul n-ai gândi.

Ștefan: ...La doi ani o iau și-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o crește și-o îngrijește ca pe copilul ei...

OANA: Ce Dumnezeu! (*Să uită lung la Ștefan*). Răsuflarea grea... Doarme...

ȘTEFAN: ...N-a înțeles... De unde?... Se face mare... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate și galben ca spicul copt... Oana!...

OANA: Poruncă, măria-ta! O! cum mi se bătu inima! Îmi vine să-l deștept. Măinile mi s-ar topi ca ceara... În vis multe spune omul...

ȘTEFAN: ...Mângâierea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...

OANA (*se închină*): Ferească Maica Domnului de jaful tătarilor și de moartea voievodului nostru!

ȘTEFAN: ...Pe umărul stâng are un lucefăr... semn că este ea...

OANA: Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde... Mâna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, crește la castel, nu i-am spus... E vis?... N-am voință... Și-n vis vorba lui e poruncă... Să caut... să mă uit... Ah! rupeți-vă, încheietori, dacă nu vă desfaceți... Oh! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil!... (*Ș-acoperă ochii și plânge năbușit.*)

ȘTEFAN: Î... î... î...

OANA: Ce, măria-ta?

ȘTEFAN: Ah! ce vis frumos... ș-odată într-unul urât!... Cum mi se bate inima... apă... apă...

OANA: Apă, doamne! Bea apă, să-ți treacă!
ȘTEFAN: Oană, Oană! Vino încoa, aici... (*Îi ia capul în mâini, o privește țintă și lung ș-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.*) Ai înțeles, Oană?...
OANA: Da, măria-ta! (*Îi curg lacrămile.*)
ȘTEFAN: Nu plânge...
OANA: Nu plâng... Sunt fericită și nefericită... Fericită de vis, nefericită că suferi așa de mult...
UN CURTEAN: Rareș vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

SCENA III

ȘTEFAN, OANA și PETRU RAREȘ, prăfuit și noroit.

PETRU RAREȘ (*vine din stânga*): Doamne!
ȘTEFAN: O! Rareș, ești ca un câine scăpat din jujău... O!
ho!
PETRU RAREȘ: M-a dus iubirea ca vântul și m-a întors grijea ca gândul. Am trecut râuri iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu știu. Ș-am ajuns.
ȘTEFAN: Tot?
PETRU RAREȘ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubești ca p-un frate.
OANA: Cum ți-am spus, Rareș.
PETRU RAREȘ: C-a p-un frate bun, din aceeași mamă și din același...
OANA: Cum?
PETRU RAREȘ: Din aceeași mamă...
OANA: Da, frate... (*Se îmbrățișează.*)
ȘTEFAN: Două ramuri ale aceluiași stejar bătrân! Rareș, grozav te așteptam... Ai! ai!...
OANA: Ce?
ȘTEFAN: Nimic... (*lui Rareș*) Na. Ia cartea asta. Bag-o în sân. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac. Alege unul bine ferecat. Și la drum. Zi și noapte. Schimbă caii din po-

pas în popas. Și să nu te oprești decât în Țarigrad. Acolo s-o dai în mână marelui vizir. Și să vestești tuturora — să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru — că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie, se strâng glasurile țării să-l aleagă și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

PETRU RAREȘ: Da?

ȘTEFAN: De ce te uiți așa?

PETRU RAREȘ: Poi...

ȘTEFAN: Poi?

PETRU RAREȘ: Măria-ta...

ȘTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheieturile mele?... Cum să le simți... Ai!... Ai auzit pe Ștefan văietându-se vreodată?

PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: L-ai văzut vrodată lungit în pat?

PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfârșitul... (*Oana plânge năbușit.*) Ah! Oană, Oană... vino încoa... trăiește trăiește moș Ștefan... Rareș, ca vântul!

PETRU RAREȘ: Ca vântul!

SCENA IV

ȘTEFAN, OANA, un PIETRAR.

UN CURTEAN: Meșterul pietrar...

ȘTEFAN: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere ce a mai rămas din deșertăciunea omului...

OANA: Deșertăciunea omului?

ȘTEFAN: Deșert ca mercial cu boabe când ai golit mercial...

OANA (*se silește ca să-l înțeleagă*): Când ai golit mercial?

ȘTEFAN: N-ar fi totuna... Sunt deșert, dar de deșertăciuni niciodată n-am fost plin.

MEȘTERUL PIETRAR: Doamne, iacă ce-am făcut! (*Desfășură un pergament.*)

¹ *Buluc* — ceat[de oameni]narma\i.

ȘTEFAN: Tu?

MEȘTERUL PIETRAR: Din câte mi-ai spus, măria-ta.

ȘTEFAN: Slovele prea mari și prea mic chenarul.

MEȘTERUL PIETRAR: Să sporesc chenarul.

ȘTEFAN: Piatra e mărginită de... (*Ș-arată.*) Dacă sporești chenarul în măsura slovelor ca să mărești... (*pe furiș de Oana*) tocmai când... ai... se micșorează... Să se ducă din el ceea ce a fost silnic cuprins și abia așteptată să izbucnească slobod... el... ai...! dar nu eu... Dacă mărești piatra, se supără cei din dreapta și cei din stânga... Acolo sunt toți deopotrivă...

OANA: Cine se supără?

ȘTEFAN: Meștere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ți dau pe mână sufletul, ci trupul. (*Meșterul pietrar iese prin stânga.*)

OANA: Trupul?

ȘTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n-a mai avut ce dăruie?

ȘTEFAN: Taci... Simt ce e durerea...

SCENA V

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, îmbrăcată în alb, și OANA.

DOAMNA MARIA (*vine din dreapta*): De mult te-ai deșteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

ȘTEFAN: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieșit, nu puteai pierde din ceea ce n-ai învățat. Cele viitoare? Care înțelept nu va zice cu ecleziasticul: "o sută de ani ca ziua de ieri?" Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Așa-mi plăci, Mario!

DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria-ta?

ȘTEFAN: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic.

DOAMNA MARIA: Ți-e cald?

ȘTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Ți-e frig?

ȘTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Cum te simți?

ȘTEFAN: Ca doi oameni care ar ieși din același om. Unul rănit, celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mândru...

SCENA VI

Cei de sus. Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER vin din stânga.

HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria-ta?

ȘTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea?

HATMANUL ARBORE: El? sănătos.

ȘTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine.

POSTELNICUL TOADER: Mai mult se făcea...

ȘTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet să nu-l simță nimenea... Cum vi se pare vorba lui?

HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Șoptește, nu vorbește.

ȘTEFAN: Și ce șoptește?

HATMANUL ARBORE: Nimicuri.

OANA: Nimicuri?

ȘTEFAN: Dar ce șoptește, Oană?

OANA: Știu eu, măria-ta?

ȘTEFAN: Firește că tu nu știi, cum e firesc să știe portarul Sucevei...

HATMANUL ARBORE: Ce să știi, măria-ta?

ȘTEFAN: Luați seama la Ulea, la Drăgan și la Stavăr.. Bogdan ce face?

POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinței lui, ceea ce i-a poruncit măria-ta. Scrise lui Vladislav.

ȘTEFAN: Eu nu dau porunci domnului meu...

DOAMNA MARIA: Dar fiului tău?

¹ *Oghial* — plapum[.

ȘTEFAN: Până ieri, el asculta, de ieri încoace eu ascult...
POSTELNICUL TOADER: Au să vie doftorii, măria-ta.
HATMANUL ARBORE: Și noi...
ȘTEFAN: O să s-adune țara, și voi slujiți domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ștefan... Să nu se țeasă vro urzeală...
HATMANUL ARBORE: Împotriva cui?
ȘTEFAN: Împotriva voinței mele de când eram domn...
HATMANUL ARBORE: Voința ta, doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?
ȘTEFAN: Ulea... Drăgan... Stavăr...
HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ștefan!
ȘTEFAN: Ho! domol, Arbore... domol... Vârâți-vă printre cei ce se adună și spuneți că voința mea e să nu curgă sângele pe locașul meu ohavnic...¹ (*Ies Arbore și Toader prin stân-ga.*)
OANA (*lui Arbore*): Temeți-vă de oamenii care șoptesc.

SCENA VII

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN și doftorul ȘMIL
cu niște legături în mână. Toți intră prin dreapta.

ȘTEFAN: Sunteți căteșitrei? Să cunoaște că v-ați culcat târziu...
DOFTORUL ȘMIL: Și după ce s-ar cunoaște, măria-ta?
ȘTEFAN: Ochii trași... o! o! o!... Șmil... parcă un zugrav ți-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic...
DOFTORUL ȘMIL: Ca un mucenic? Eu? Ca un mucenic?
CLUCERUL MOGHILĂ: La măria-ta, nu se cunoaște.
ȘTEFAN: Nu se mai cunoaște... Nu te gândi la zilele d-acuși, ci la întruchipările de mai nainte...
CLUCERUL MOGHILĂ: Totdeauna, ai fost ca totdeauna!

ȘTEFAN: Acu, ca niciodată... Șmil, dar ce sunt fașele acelea?

DOFTORUL ȘMIL: Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare...

ȘTEFAN: A?... Pentru un bătrân căzut în copilărie... A?

DOFTORUL ȘMIL: Care bătrân? Care copil?

ȘTEFAN: Ho! Șmil... uită-te bine...

DOFTORUL ȘMIL: Iacă mă uit...

ȘTEFAN: Și nu-i vezi?

DOFTORUL ȘMIL: Ce să văz?

ȘTEFAN: N-ai dormit bine, Șmil...

OANA (*nemaiputându-se stăpâni, cade în genunchi*): Măria-ta...

ȘTEFAN: Iacă bătrânul... Iacă și copilul... Un copil parcă ar fi al meu... parcă... (*Îi bagă mâna prin păr.*) De mătase... învult... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...

OANA: Și ce vor doftorii, măria-ta?

ȘTEFAN: Vor să te sărut... (*O sărută.*) Nu-i așa Șmil?

DOFTORUL ȘMIL: S-o săruți? La asta mă gândeam!

ȘTEFAN: Mario... Oană... (*oftează lung*)... ieșiți... Vă chem eu...

DOAMNA MARIA: Ah!

OANA: Cum oftă, milostivul...

SCENA VIII

ȘTEFAN, clucerul MOGHILĂ, doftorul KLINGENSPORN,
doftorul ȘMIL.

ȘTEFAN: Gata?

DOFTORUL CESENA: *Și, ilustrissime.*

DOFTORUL ȘMIL: Gata?... Aproape gata... Dacă mi-ai da voie... să stai așa... cu fața în jos... Așa. Și dacă mi-ai da voie, să trec pe sub măria-ta fașa asta...

ȘTEFAN: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, ș-un laț de gât... Glumiți, Șmil...

DOFTORUL ȘMIL: Să glumim? E vreme de glumă? Și cu măria-ta?

ȘTEFAN: Desfă, Șmil! Ștefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat! (*Doftorul Klingensporn aduce un mangal. În foc, fiare cu mânerul de lemn.*)

DOFTORUL ȘMIL: Să fie legat? Dar când vom trece cu para focului în sus și în jos, ca să ardem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta?

ȘTEFAN: Vreau! (*Doftorul Șmil îi desface legăturile. Ștefan își întoarce privirile spre icoană.*) Vedeți?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus și-a zis "Iartă-i pe ei, Doamne, că nu știu ce fac!" Și el a răbdat pentru alții, și eu să nu rabd pentru mine? (*Se închină, apoi se așează cu fața în jos.*)

CLUCERUL MOGHILĂ: O!

ȘTEFAN: Aide! (*Scena se petrece după perdele.*)

DOFTORUL KLINGENSPORN: Acum încleștează mâinile.

ȘTEFAN (*în torturi*): Otce naș ije esi na nebeseh...¹

Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău... Vie împărăția ta... fie voia ta... precum în cer și pe pământ... Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi... Și ne iartă nouă datorile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri... Și nu ne duce pre noi într-o ispită... ci ne izbăvește de cel viclean... Că a ta este împărăția și puterea... și mărirea... și mărirea... și slava în veci... și puterea...

CLUCERUL MOGHILĂ: O! părintele nostru!

ȘTEFAN: ...Și ne izbăvește de cel viclean...

DOFTORUL ȘMIL: O! minunat om!

DOFTORUL ȚESENA: Gesù Maria!

ȘTEFAN (*se aude ca din depărtare*): Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Și când îl străpunse, Bogdan îi zise... Câine, ce-ai făcut pe fratele tău... Și când își dete sufletul strigă... a! a! o! o!

SCENA IX

Cei de sus, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul ULEA și stolnicul DRĂGAN.

DOAMNA MARIA: Ștefan... ce e, Ștefane?...

OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta?

PAHARNICUL ULEA: Ca și moț... la lucru...

DOAMNA MARIA: E cald... (*Îi pipăie mâinile și le sărută.*)

N-a murit...

OANA (*doftorilor*): Nu e așa că nu moare, că nu moare...

DOFTORUL ȘMIL: Nu moare... Are atâtea puteri... Așa un suflet, Doamne...

DOAMNA MARIA: Cum îi picură nădușelile pe pernă... Ce mult a suferit...

(*Reveca și Irina, la iconostas, zic rugăciuni.*)

DOFTORUL ȘMIL (*lui Klingensporn*): Ai ars tot?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.

DOFTORUL ȘMIL: Scapă... (*Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.*) Ce? Nu?

DOFTORUL CESENA: Si, signore.

DOFTORUL ȘMIL: Când s-o deștepta... oleacă de vin... (*Oana se repede și aduce vin.*) Așa, un vin tare, să puie la inimă.

DOFTORUL KLINGENSPORN: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...

OANA (*turnând vin în paharul de alabastru, îi tremură mâna*): E cotnar... d-ăl care-i place măriei-sale... (*S-aude tumultul în depărtare.*)

DOAMNA MARIA: Toțmai acum? Măine nu s-ar putea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieșim din cuvântul lui?... Unde se află...

DOAMNA MARIA: Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ (*ascultă*): Nu s-aude.

ȘTEFAN (*în toropeală*): Mai repede... arde... o! o! flăcări...

DOFTORUL ȘMIL: Unde e paharul?

OANA: Iacătă-!

ȘTEFAN (se mișcă): Ce foc! o! o! (*Tumultul s-aude din când în când.*)

DOAMNA MARIA: Foc nestins!

ȘTEFAN (*se întoarce, deschide ochii, se uită la toți*): Mar-ia... Oana... Șmil... N-am murit?

DOAMNA MARIA: Nu... nu... (*Plânge și-i sărută mâinile.*)

ȘTEFAN: Atunci, de ce plângi?

DOFTORUL ȘMIL: Măria-ta, nițel vin...

ȘTEFAN: Șmil... (*Un zâmbet dureros. Soarbe vinul.*) Aaah! Dar ce mă arde așa? Că bine ziceți... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea... Ia! (*S-aude tumultul mai limpede.*) Ce?... N-auz bine? Ba, auz... Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria-ta.

ȘTEFAN: Î... î... î... Parcă ș-un alt nume... Nu strigă toți la fel... Cine să trăiască? (*Se scoală pe jumătate.*) Cine să trăiască?... Ștefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui... Moghilă, vezi ce strigă... (*Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față.*) Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?..

CLUCERUL MOGHILĂ: Nedeslușit... Mă repez să aflu... (*Iese repede prin stânga.*)

DOFTORUL KLINGENSPORN: Orice mișcare...

DOFTORUL ȘMIL: E moartea!

DOAMNA MARIA: Auzi, măria-ta!

ȘTEFAN: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A... a... a... a!... (*S-aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ștefăniță.*) Dați-mi... ah!... dați-mi...

DOFTORUL ȘMIL: Ce faci... (*Toți îl înconjoară d-aproape.*)

DOFTORUL CESENA: Nu!

DOAMNA MARIA: Nu!

OANA: Ah! nu!

REVECA: Nu!

IRINA: Nu!

DOFTORUL KLINGENSPORN: A! nu!

ȘTEFAN: Toți, dușmani?... Și tu, Oană?... (*S-aude din nou strigând pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.*)

DOAMNA MARIA: Nu... nu te duce...

ȘTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! sabia... sabia... c-am să judec!... (*Oana îi dă sabia.*) Ștefan, nu Ștefăniță... Viu, viu, numaidecât! O! ho! ho! să se împlinească legea!... (*Ștefan pleacă repede și, șchiopătând mai greu, iese prin stânga.*)

DOAMNA MARIA (*târându-se în genunchi*): Ah! nu! nu te duce! (*Se ridică în picioare și fuge la fereastră.*) A!... se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!

DOFTORUL ȘMIL: S-a sfârșit! Păcat!

DOAMNA MARIA: Ah! Doamne!

OANA: N-a picat?

DOAMNA MARIA: Da... păcătosul...

OANA: Un munte i-ar fi stat în față!

DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... (*S-aude: "Să trăiască Bogdan!"*) Se cutremură... Se întoarce... Vine... (*Toate izbucnesc în plâns.*)

SCENA X

ȘTEFAN se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, tulburat, ca un halucinat. De pe sabia curge sângele. Toți fac câțiva pași spre el

și se opresc încremeniți de durere și de spaimă.

ȘTEFAN: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiecă ostăș e o fiară!... Iată-l... Pândește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pinte-nii pân' la rădăcină... Chiuie de-nfioară valed Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzu, își cuprinse fața cu amândouă mâinele, și eu cu amândouă o învârtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e

¹ *Ohavnic* — de veci.

de vină? Io, Ștefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ștefan voievod, i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu cu vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremura Moldova și-o prăpastie se deschise... Și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia! (*Ș-aude: "Să trăiască domnul Bogdan!"*) Î... î... î... Da...! S-a împlinit legea! (*Scoboară treptele și aruncă sabia.*) Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Măria... Oana... Răsuflarea... (*Cadă pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă.*) Deschideți geamurile... Apă... (*Oana îi dă apă în paharul de alabasru.*)

DOAMNA MARIA (*covârșită de durere*): Măria-ta, să te odihnești!

ȘTEFAN: Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ȘTEFAN: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic... (*Suflă greu. Pipăie pe Maria și pe Oana.*) Să dăruiți paharul acesta Mănăstirii Putna... Nu vine...? Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin' să vie, măria-ta?

ȘTEFAN: Nu, doamna aceea înfașurată în negru... Ea o să vie mai degrab' decât am dori-o... Poftim... Te-am privit de-atâtea ori în față... Nu mi-e frică de tine... (*Sughită.*) A! ci vin o dată, Bogdane, că nu pot...

(*S-aude la intrare: "Să trăiască vodă Bogdan!" Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pârcałabi și Sfatul domnesc, ostași, popor, și cad în genunchi.*)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ȘTEFAN: E... (*Sughită.*) E... mă-ri-a-ta!... Frig... frig... (*Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.*) Mai bine... (*Sughită.*) Mă... voi... odihni... (*Se întinde în șira spinării. Face cruce.*) O... o... o... Moldova... (*Îi cade capul pe pieptul Oanei.*)

(*Din mulțime s-aude un geamăt lung.*)

Cortina

VIFORUL
(1524—1527)
Dramă în IV acte

ȘTEFĂNIȚĂ-VODĂ
 LUCA ARBORE
 LOGOFĂȚUL TROTUĂANU
 VORNICUL CĂRĂBĂȚ
 PAHARNICUL SĂCUEANU
 POSTELNICUL COSMA ȘEARPE
 VISTERNICUL IEREMIA
 PÂRCĂLABUL PETRICĂ
 PÂRCĂLABUL CONDREA
 PÂRCĂLABUL BALOȘ
 SPĂȚARUL HRANĂ
 COMISUL TOMA CĂȚELEANU
 BIVEL-LOGOFĂȚUL ISAC
 BIVEL-POSTELNICUL LUCA CÂRJE
 BIVEL-VISTIERNICUL SIMA
 CĂȚĂLIN
 TOADER
 NICHITA
 COPIII LUI ARBORE
 MOGÂRDICI
 ȚUGULEA MOGHILĂ
 DOAMNA TANA
 OANA
 CONTELE IRMSKY
 NICULINA
 UN COPIL DE CASĂ
 UN UNGUR
 UN VÂNĂTOR
 UN ARMAȘ
 Copii de casă, aprozi, vânători, bățăiași

¹ Tat[1 nostru carele e=ti]n ceruri (*slav[veche]*).

ACTUL I

Castelul sin Suceava. Un pridvor. O scară se coboară de la pridvor în ogradă. Copaci creșcuți în sălbăticie. Castelul are înfățișare de părăsit și ograda de părăginită. Câteva laite de piatră acoperite cu mușchi și cu iederă. Supt pridvor, un gârlici.

SCENA I

DOAMNA TANA, OANA și NICULINA, în balcon.

NICULINA: ...Fetele, domniță? Stau, cum au apucat. Triste ca noaptea în iatacul lor. Țin pe Sfânta Vineri de azi, c-ar fi rău...

DOAMNA TANA: C-ar fi fău?...

NICULINA: Evdochița a lui Secueanu a lucrat în ziua de Sfânta Vineri, și i s-a stropit fața cu pestrui galbene; iar Sâlca, a lui Isac, bogată și frumoasă, n-a ținut credințele străvechi și-a rămas nemăritată...

DOAMNA TANA: Și-a rămas nemăritată... O fi rău?...

NICULINA: De, măria-ta...

DOAMNA TANA: O fi bine?...

NICULINA: Știu eu?...

DOAMNA TANA: Și-a rămas nemăritată... Bine ar fi fost să fi lucrat și eu la sărbătorile legate... Pestrui am...

NICULINA: A!

OANA: Ca partea de la soare a unei caise, așa sunt obrajii tăi și tot așa de mirositori... Mi-aduc aminte ca acum când veni Ștefăniță, prăfuit și cu vestmintele rupte, la castelul din Hârlău. Dăte cu ochii de mine și-mi zise: “Oană, tu te închini la soare?” “La sfântul soare?” “Ei, da, la sfântul soare. Dar nu la soarele de iarnă, care pare ca un taler spalăcit, ci la soarele de cuptor, care coace fânețele, și grâul, și road-ele...” “Cum să nu, măria-ta!” “Iacă, ți l-am adus, pârjolind țara Munteniei.” Și răsăriși în prag ca o minune. Erai cum ești: ‘naltă, subțire și cu cosițele ca flacăra focului. Și țineai ochii-n jos. Și-o lumină tremura în jurul capului. Și de un an

de zile ești soarele meu ăl cald și ăl bun. Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată...

OANA: La ce te gândești, măria-ta?

DOAMNA TANA: Iar, măria-ta?... Niculina, du-te și spune fetelor să lucreze — cine o vrea — în ziua de Sfânta Vineri...

(Niculina se închină și iese.)

SCENA II

DOAMNA TANA și OANA se coboară jos.

DOAMNA TANA: În acest castel învechit toate mi se par noi. Sălciile-l plâng și ulmii bătrâni îl cântă. Povestește-mi, Oană, de sfântul, că tare mi-e dor de el...

OANA: Da, cuibul vulturului, în părăsire... Câțiva ostași, în metereze... Bine că mai poposi Ștefăniță și p-aici...

DOAMNA TANA: Cum era la trup?

OANA: Micșor, dar trezea codrii cu chiotul lui... Când pășea se cutremurau oțelele pe el... Parcă-l văz... Îl am în ochi, în inimă, în suflet... Îl simț în mâini... Așa scutura pletele albe... Așa răsucea mustața... Așa aducea paharul la gură...

DOAMNA TANA: După biruinți...

OANA: Da, și toată viața, căci toată și pe toți a biruit...

DOAMNA TANA: Cum avea ochii?

OANA: Ochii?... Ca solzul de pește... Și de se mânia, i s-aprindeau ca para... Și fulgera cu privirile...

DOAMNA TANA: Pe tine te-a iubit, Oană...

OANA: Da, da, Dumnezeu să-l odihnească în sânul lui Abraam!... De mă gândesc, simt ca doi cărbuni în amândoi obraji... Și i-aud sărutatul lui...

DOAMNA TANA: Te mângâia?

OANA: O, mă alinta... Și umbla binișor-binișor cu mine, cu mâinile lui înăsprite de mânerul paloșului și de frâiele lui Voitș. Odată veni, numa-n zale, și după zale picura sânge, ne cuprinse pe doamna Maria și pe mine și ne ridică în sus și zise: "Mario, așa bătrân cum sunt, am învins, având d-a dreapta pe arhanghelul Mihail și din față pe Domnul nostru

Isus Christos”... Și castelul a sunat de vorbele lui... Era după Cosmin...

DOAMNA TANA: După Cosmin!... Oh! ce zile mari!... Ferice de cei care le-au apucat!... Și mai ferice de tine că...

OANA: Înainte să-și dea duhul mi-a mărturisit ca și cum ar fi fost visat...

DOAMNA TANA: Și tu ce-ai făcut?

OANA: Am plâns... am plâns...

DOAMNA TANA: De ce?

OANA: Aș fi vrut să nu mai fiu decât să-l pierz!

DOAMNA TANA: Să fie pierdut, vouă și Moldovei?

OANA: Ce e bun de la el e, și-a stat și supt fratele meu Bogdan, și stă și supt nepotul meu...

DOAMNA TANA: Da, stă încă...

OANA: Plăieșii îl așteaptă să vie iarăși... O veni, n-o veni... Cine știe?

DOAMNA TANA: Cu cine semăna?

OANA: Cu mine, bietul tata, bunul tata, sfântul tata! Dar ș-aducea și cu Ștefănică... Rotunjour în obraji, bălai, cu nasu-n sus...

DOAMNA TANA: La chip...

OANA: Statu potrivit... lat în spete...

DOAMNA TANA: La trup...

OANA: Iute la mânie...

DOAMNA TANA: La porniri!

OANA: Chibzuit, meșter și năpraznic la războaie...

DOAMNA TANA: A, nu, nu la suflet, Oană!

OANA: E tânăr...

DOAMNA TANA: Eu nu sunt tânără?

OANA (*sărutând pe doamna Tana*): O! da! da! tânără și frumoasă!

DOAMNA TANA: De un an m-a luat și de șese luni patul meu nu mai e al nostru...

OANA: A, Tana, grijile țării...

DOAMNA TANA: Noaptea albe!... În castelul de la Iași, l-am văzut pe după gât cu Vochița a comisului Staur. Mi-a trebuit să-l înfrunt până s-o izgonesc din casa domnească...

OANA: Cu vremea se cumițește, doamnă.

DOAMNA TANA: Vremea poate orice, dar nu poate schimba o pisică într-un câine credincios... Că de când veni cantele Irmsky, mai foc...

OANA: Contele Irmsky?... Hî...

DOAMNA TANA: Ia-i sabia și pune-i fuste... să juri că e femeie...

OANA: Subțire în talie, să-l frângi, și gros în șolduri...

DOAMNA TANA: În șolduri?... Un spion plătit și de Sigismund și de Ștefăniță... Eh!... Dar tu, Oană, cum o duci cu Cătălin?

OANA: Slavă domnului!

DOAMNA TANA: Bine?

OANA: Viteaz în războaie și blând la casă... Paisprezece ani, ca ziua de ieri...

DOAMNA TANA: O! Ștefăniță! vârtej fără înțeles!... Te-i fi coborând tu din sfântul voievod?... Maică a Domnului, iartă-mă!... (*S-aude Ștefăniță țipând ș-un glas potolit întreprind când și când.*) Auzi? Școlarul și dascălul, copilul și părintele, furia și înțelepciunea... Cine va birui?... A! și cum strigă!... La scocul morilor vuietul apelor n-ar năpădi mai vijelios... Și moara nu se bizuie pe zgomot, ci pe mișcarea orânduită a bucaților ei, și măcină... Lui ia-i urletul și nu-i mai rămâne nimic...

OANA: A, nu fi nedreaptă... Ștefăniță vorbește frumos.

DOAMNA TANA: Ce ușor e să pai când ești stăpân!... De se încurcă, toți zic: “N-a vrut să spuie... Ce bine se stăpânește!” De bate câmpii, toți zic: “Ce sus s-a ridicat!” De se mânia, ca fiara sălbatică, toți zic: “E ca un râu prăvălit din munte!” Eu avui norocul să fi fost fata lui Neagoe Basarab... Cum înșiri mărgăritarele pe un fir alb de mătase, așa curgeau vorbele lui: vorba și învățătura... Și acum nenorocul s-auz pe domnul meu ca pe Ignatie robul, robul meu, când zice “cea” în loc de “hăis” și “hăis” în loc de “cea”. Boin trag zăpăcit, și carul mai mult merge prin șanț ca pe apa drumului... Vezi, Oană, cum se-ntunecă? Măine va fi iar lumină... Doar negura deasă de pe mințile lui Ștefăniță nu se ridică niciodată!

OANA: Tana!

DOAMNA TANA: Nedreptatea să mi-o bați în frunte!

OANA: Doamnă!

DOAMNA TANA: Și nu-l descos... Ei, d-aș sta eu...

OANA: L-am crescut în brațe, doamnă... Oh! și ce draguț era!... Părul îi curgea inele aurii... gura ca o răsură... ochii ca două afine... și mânuțele lui, albe și grase, cu gropițe, la fitece deșt, se desfăceau ca două aripe...

DOAMNA TANA: A fost...

OANA: E lujer din vrejul cel sfânt! Mi-e nepot și mi-e drag!

DOAMNA TANA: Ți-e drag și ți-e nepot... O fi știind el de mătușă-sa?

OANA: E stăpânul meu și ce vrea va fi!

DOAMNA TANA: Da?

OANA: Da!

DOAMNA TANA: Oana!... Mi-e drag, Oană... Mi-e drag încă!... Dar să nu dea Dumnezeu să piară și această picătură de iubire care mi-a mai rămas... (*S-aude Ștefăniță făcând zgomot.*) Ia! vine!

SCENA III

DOAMNA TANA, OANA, ȘTEFĂNIȚĂ și ARBORE.

(*Ștefăniță vine repede în balcon și coboară scara; după el, Arbore.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: A! nu! a! nu! nu se poate! Nu vreau să știu de Polonia și de Sigismund! Mai mult prețuiește o... ș-un tâlhar!... A! Doamna!... Nu e așa, doamnă?

DOAMNA TANA: N-am auzit ce-am auzit...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să mai spui o dată? Dorești ca Polonia să fie de două ori și Sigismund încă o dată?

DOAMNA TANA: Polonia este destul de mare așa cum este și Sigismund destul de puternic atât cât este. (*Arbore se pleacă și aprobă.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce te pleci, Arbore? Arborii se pleacă numai de vijelie... Doamnă...

(Îi întinde mâna. Tana dă să i-o sărute. Ștefăniță o retrage.)

DOAMNA ȚANA: Voiam să fac ce se cuvine...

ȘTEFĂNIȚĂ: Destul c-ai voit...

DOAMNA TANA: M-am deprins de la părinți să fac ceea ce voiesc, dacă ceea ce voiesc se cade să voiesc. (Arbore se pleacă.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce te pleci, Arbore?... Să nu rămâi ca salcia, cu pletele în jos... Oană...

(Îi întinde mâna. Oana o sărută.)

OANA *(încet)*: Neamul Mușatinilor a fost bun... De ce supărași pe doamna?

ȘTEFĂNIȚĂ: Eh!

UN COPIL DE CASĂ: Doamnă, la masă.

DOAMNA ȚANA *(lui Ștefăniță)*: Vii?

ȘTEFĂNIȚĂ: Omul nu trăiește numai cu mâncarea...

DOAMNA ȚANA: După masă, vii?

ȘTEFĂNIȚĂ: Măine plec la vânătoare...

DOAMNA ȚANA: Iar singură?

ȘTEFĂNIȚĂ *(printre dinți)*: Zi unui copil de casă să-ți ție de urât...

DOAMNA ȚANA: Doamne!

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce?

(Doamna Tana și Oana pleacă. Doamna Tana, când ajunge în pridvor, se uită lung înapoi. Ștefăniță o privește cu brațele încrucișate.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Era să fie călugăriță... Miroase a tămâie... *(Bate-n palme. Un copil de casă.)* Să vie și ceilalți boieri.

SCENA IV

ȘTEFĂNIȚĂ, LUCA ARBORE, logofătul TROTUȘANU, vornicul PETRE CĂRĂBĂȚ, paharnicul SĂCUEANU, vistiernicul IEREMIA, vistiernicul SIMA, pârcălabul CONDREA, postelnicul COSMA ȘEARPE, bivel-logofătul ISAC, bivel-postelnicul LUCA CĂRJE, comisul CĂȚELEANU și CĂTĂLIN.

ȘTEFĂNIȚĂ: Boieri, Arbore vrea să înnoim prietenia cu Sigismund tocmai când mă pregăteam să intru în Podolia și Pocuția, să pârjolesc pe una și să păstrez pe cealaltă... Ce ziceți?... De ce tăceți?... Spuneți o vorbă!.. Voi sunteți Sfatul?... Pe voi se razimă țara și domnul?...

LOGOFĂTUȚUL TROTUȘANU: Da, măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ: Pe niște muți?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: La câte sfaturi am luat și eu parte, domnul își spune părerea la urmă. Părerea lui fiind hotărâtoare, dacă și-o spune, de ce-am mai vorbi?

ȘTEFĂNIȚĂ: Vornice, nu ridică capul în sus!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Am învățat de la Ștefan cel Mare și de la viteazul Bogdan, bunicul și părintele mării-tale.

ȘTEFĂNIȚĂ: Căci nu pustii Moldova tătarii de Perecop decât să-i fi bătut tu!... Te-a slujit norocul și de-atunci ajunseși o nenorocire!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Apoi m-oi trage de la sfat, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ba nu, să rămâi!... Închipuiți-vă că Sigismund mi-ar fi drag ca sarea-n ochi și Polonia ca jeraticul pe piele goală... Că eu n-aș fi Ștefăniță-vodă, că aș fi nedrept, zădarnic, netrebnic și nebun... că n-aș pricepe folosul obștesc... că țara ar fi în primejdie... că eu aș fi murit și aș sta întins p-o năsalie și la capul meu ați sfătui ce e de făcut... Ei, ce-ați plănuți?... Cu cine?... Cu turcii or cu leșii?... Incepeți, și aduceți-vă aminte că pe unde iese vorba iese și sufletul!

*(Boierii se uită unii la alții. Arbore face semn să înceapă
comisul Cățăleanu.)*

COMISUL CĂȚĂLEANU: De, măria-ta, eu să zic cum zice hatmanul Arbore, c-a văzut multe, a pățit multe și-a învățat și mai multe.

ȘTEFĂNIȚĂ: Hî! Hî! Da!

POSTELNICUL ȘEARPE: Ștefan cel Mare bătu pe leși în codrii Comisului, prădă Polonia, și iar cu Polonia încheie pace...

ȘTEFĂNIȚĂ: Și ce-a zis bunicul meu înainte d-a muri?

POSTELNICUL ȘEARPE: Pace cu turcii, dar nu război cu Polonia.

ȘTEFĂNIȚĂ: Dar turcii vor să izbească Polonia... Cu cine?...

VISTERNICUL SIMA: Cu nimeni la început, cu cel mai tare la urmă.

ȘTEFĂNIȚĂ: Hî! Hî! Da!

PARCALABUL CONDREA: Să grămădim oștile sub poalele codrilor de la miazănoapte. Turcii să crează că cotropim Polonia, leșii Ț-am veni în ajutorul lor.

ȘTEFĂNIȚĂ: Ca o fată mare între doi voinici... Oricare va birui...

VISTERNICUL IEREMIA: Ba ca un voinic între două muieri încăierate...

ȘTEFĂNIȚĂ: Sărăcan de mine! Iacă sfatul unui bătrân!

BIVEL-LOGOFĂTUL ISAC: Măria-ta, Ieremia e ca o cobză: cum cântă, așa ține-bâzul.

ȘTEFĂNIȚĂ: Hî! Hî! Da!

PAHARNICUL SĂCUEANU: Arbore încheie pacea d-acum șapte ani... Și pe măria-ta leșii te numeau "mărețul lor prieten și cel mai de credință"...

ȘTEFĂNIȚĂ: Da, da, când adormeam la masă, când nu simțeam că Oana mă pune în pat... Atunci eram strălucitul lor prieten... Ce fățarnicie!... Și tu, Trotușene?

LOGOFĂTUL TROTUȘEANU: Și eu, măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ: A! și tu?

LOGOFĂTUL TROTUȘEANU: Și eu, pentru mărirea stăpânului meu și învoiala cu Polonia. Dacă măria-ta voiește altfel... e slobod să facă ce vrea ca în casa lui... dar nu cu noi... cheme alți boieri!

*(Dă să puie la picioarele lui Ștefăniță vergeaua aurită.
Ștefăniță îl oprește.)*

ȘTEFĂNIȚĂ: Asta e puterea unui Mușatin, stăpânitor a toate? Certat de toți? (*Răde nervos.*) Nu-mi mai rămâne decât să împart mânăstirilor, ca la treisprezece ani, nebedernice, feloane, epitrahile și să le fac danii de prisăci, de ocine și sate, ca să se roage egumenii, arhimandriții și episcopii pentru odihna sufletului meu fiind încă în viață și pribegind, ca într-un pustiu, pe tronul Moldovei!... Hursinica asta de catifea s-a aprins și arde pe mine!... Or nu mai sunt boieri, or nu mai e domn!...

(*Ștefăniță se plimbă furios. Din vreme în vreme se oprește și ascultă pe Luca Arbore.*)

ARBORE: Ascultă-mă, măria-ta, și iartă-mă, că sunt bătrân, și nu știu a vorbire. Eu am îmbătrânit portar al Sucevei supt patru domni: supt Ștefan cel Sfânt, supt Bogdan, supt măria-ta, când erai copil, și supt măria-ta, de când luași toate pe mână, că de două ori te-a uns mitropolitul Teoctist cu sfântul mir domnesc, când urmași în scaun viteazului Bogdan și când împliniși paisprezece ani. Și Bogdan, și măria-ta vruerăți să mă faceți logofăt al Moldovei. D-apoi eu, știind ce nu știu și câte nu știu, am zis, și lui Bogdan, și mărieitale: “Asta nu se poate și nu se cade, asta se cuvine lui Trotușanu, că eu sunt un braț ș-o sabie la porunca mărilor-voastre”. Ș-am rămas pârcălab și portar al Sucevei, și, fiindcă ați binevoit, hatman după cum am fost. Ce-ar mai dori sufletul meu? Că după cum sunt, am fost și sunt prea mult... Și nu sunt decât o dreaptă țărână, și mai sunt în petrecanie printre oameni câtăva vreme, poate câteva luni, și — cine știe! — câteva zile... D-apoi cum să zici, măria-ta, că: au nu mai sunt boieri, au nu mai e domn?...

ȘTEFĂNIȚĂ: Da! da!

ARBORE: Apoi eu știu una: că numai bouului i-e dat să tragă cu capul în jos și să rabde ale omului, fără să-și spuie păsul, până o cădea ș-o plesni, iară omul să-ndure greul cu capul în sus, și să se plece domnului după ce-și va spune păsul. De, măria-ta, eu nu țiu la foloasele leșilor ș-a craiului lor, ci la folosul țării și a domnului meu... Că d-am avea peste noi pe nebiruitul Ștefan...

ȘTEFĂNIȚĂ: V-ați supune, că de unde nu...

ARBORE: Ei, că d-asta nu ne dăm îndărăt nici față de măria-ta... ne plecăm și iacă... (*Își pleacă capul.*) Și n-avem pe bătrânul Ștefan, ci pe tânărul Ștefăniță, iscusit, îndrăzneț, viteaz, dar nu i-a sosit ceasul să fie ce-a fost al mare... Când n-om mai fi noi, vor asculta copiii noștri, cum ascultam și noi de "Sabia lui Christos"... Și să dea Maica Precista așa să fie! (*Se închină.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Hi! Hi!

ARBORE: Când își dete duhul milostivul, era mare vrajbă în creștinătate, și-a putut să grăiască, scârbit de câte pătimise, ceea(ce) știm cu toții. Acum s-au mai schimbat vremurile. Sigismund stă așa (incârligă deștele arătătoare de la amândouă mâinile) cu nepotul său Ludovic al Ungariei; și nici dihonă de altădată nu mai e între litvani și leși. Cu ungerii stăm bine de când Ștefan îi păli la Baia; cu turcii, un dar, un peșcheș de 2.000 de galbeni pe an, și ne lasă-n pace. De ce să nu întărim legăturile străvechi cu Polonia? Până ți-ei încăputa iar 60.000 de ostași, ș-ei înfiripa Moldova așa cum fusese odinioară, să fim bine și cu unii, și cu alții... Să ne strecurăm până-i ajunge hotărâtor unde ți-ei pune sabia în cumpănă...

ȘTEFĂNIȚĂ: Sigismund înșelă pe tată-meu cu soră-sa și pe mine cu fie-sa... De câți ani ești?

ARBORE (*mîrat*): Fără unu șaptezeci...

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu m-ai înțelege când ți-aș spune că Sigismund m-a rănit...

ARBORE: În locul unei ciacăre¹ fete de crai, ai o frumusețe de doamnă din Basarabii descălecători ai Munteniei și din cea mai veche spiță de despoți ai Serbiei...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ai împlinit șaptezeci!

ARBORE (*cam supărat*): Ș-apoi de, ești domn... Grijele neamului mai întâi și pe urmă micile zădărnicii...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ai trecut de șaptezeci de ani!

ARBORE (*emoționat*): Erai copil când te luai în brațe și te ridicai d-asupra capului și privești măcelul dintre moldoveni care ș-apărau țara și tătarii care năpusteau la jaf și pustiire.

Și cu voința lui Dumnezeu, Petre Cărabăț birui pe tătari și îi aruncă-n Nistru. Și te dusei unde stase bătaia. Și cum s-aude primăvara în țarcuri behăitul oilor, despărțite de mieii lor, așa se ridică jalea moldovenilor căzuți pe locul de cinste. Și-ți zisei: “Măria-ta, să iubești pe moldoveni, și pe boieri, și pe răzăși, și pe țărani, că dopotrivă mor pentru domnul și țara lor!” Și prinseși pe Cărabăț, cu amândouă mâinile pe după gât, și-l sărutași, și ziseși, plângând: “Așa să-mi ajute Dumnezeu, moș Luca!”

ȘTEFĂNIȚĂ: Ai împlinit nouăzeci de ani!

LUCA ARBORE (*măhnit*): D-apoi eu, ce mai am?... Voi închide ochii și nu voi vedea durerile Moldovei!

ȘTEFĂNIȚĂ: Dar nu înțelegi, moșnege, că urăsc pe Polonia, ajunsă cuib de hoți? Ea adăpostește pe răzvrățiții neamurilor, și pe moldoveni, și pe unguri, și pe muscali, și pe nemți, și pe italieni! În ea și-a găsit culcușul și Petre al Răreșoaei, acela care pândește la scaunul Moldovei, acela despre care și tu mi-ai spus că ar fi os din osul lui Ștefan!...

ARBORE: Eu nu ies mărturie, dar nu mi-e dat să mint în fața lui Dumnezeu. Știu că e, dar mai știu că nu l-a vrut domn.

ȘTEFĂNIȚĂ: Urăsc pe Sigismund!

ARBORE: Iubește pe Moldova, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Mi-e scârbă de Polonia!... Oh! Arbore, Arbore, de nu m-ai fi ținut în brațe... Iacă lucrul tău... Boierii stau gata să-și lepede toiegele și săbiile boierilor lor!... Da, văz pe Luca Cârje pregătit să se umfle în latinește în mijlocul sfatului leșesc!

LUCA CÂRJE: În numele măriei-tale, al boierilor și al Moldovei...

ȘTEFĂNIȚĂ: În numele meu să reverși minciunile în țara cea mai mincinoasă!

LOGOFĂȚUL TROTUȘANU: Măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Marele logofăt minciună...

POSTELNICUL COSMA ȘEARPE: Măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Marele postelnic minciună...

VORNICUL CĂRĂBAȚ: Măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Marele vornic minciună!... Tot ce mă înconjură este o vedenie de fățarnicie și de neadevăr!... Și tu... Ce stai pitiț după ta-tău?... Ascultă...

CĂTĂLIN: Ascult, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Ascultă și învață cum ai să ipitropisești pe urmașul meu, pe care nu-l voi zămisli până ne-i fi pregătit să domnești în locul lui!... Boieri, faceți ce vreți!... A! bine c-a sosit noaptea să-mi ascunză rușinea mea!... Și dați-i lui Luca Cârje un zăbranic negru... Ai să vorbești cernit, în numele domnului pe care-l veți înmormânta în prietenia Poloniei!... Duceți-vă... Vreau să răsufli!... *(Boierii pleacă triști. Când încep să intre în castel, Ștefăniță trage sabia.)* Oricât de sus stau capetele astea, mâna domnului e mai lungă!... *(Bate-n palme. Un copil de casă.)* Să vie Moghilă și Mogârdici.

SCENA V

ȘTEFĂNIȚĂ, ȚUGULEA MOGHILĂ și MOGÂRDICI.

Mai târziu, contele IRMSKY și DOAMNA TANA.

(Ștefăniță stă p-o laiță cu capul în mâini. Moghilă și Mogârdici vin binișor în pridvor și privesc în toate părțile.)

MOGÂRDICI: Unde-o fi?

MOGHILĂ: Unde-a fost și ieri noapte...

MOGÂRDICI: Vorba e, îl vezi?

MOGHILĂ: Nu.

MOGÂRDICI: Dacă n-o fi?

MOGHILĂ: Atunci să știi că nu s-a născut...

MOGÂRDICI: Oare!... Te pomenești că-l fată acum...

MOGHILĂ: Tu să-i fii moașe.

MOGÂRDICI: Eu?... Și tu doftor...

MOGHILĂ: Ce-o scăpa de la moașe e treaba doftorului...

MOGÂRDICI: Să-l trag bine de urechi... și gura bine desfăcută... să semene cu mine...

MOGHILĂ: Urechile ca de măgar, gura pe oală... și piciorul drept adus... să calce ca tine...

MOGÂRDICI: Și moldovenii de l-or vedea să zică: "E he! Domnul Moldovii seamănă cu moașă-sa!" Să coborâm binișor, binișor, tu cap și eu coadă...

MOGHILĂ: Să mergem cu coada înainte, să nu ne pomenim cu ceva la cap...

MOGÂRDICI: Oare?

MOGHILĂ: Să scăpăm capul...

MOGÂRDICI: Și coada... Da' cine dracu a mai văzut dobitoac mergând cu coada înainte?

MOGHILĂ: Oile sălbatice știi tu cum fac?... Ele au buza de sus...

MOGÂRDICI (*dând peste nas lui Moghilă*): Asta?

MOGHILĂ (*asemenea*): Ba așa... Au buza de sus așa de lungă, că se revarsă până aici... (*Îi dă un ghiont supt bărbie.*)

MOGÂRDICI: Oare!

MOGHILĂ: Și ca să prinză iarba când pasc umblă cu coada înainte.

ȘTEFĂNIȚĂ (*trezindu-se din gânduri*): Ce caraghioși turbură gândurile lui Ștefăniță?

(Moghilă și Mogârdici s-ascund după un copac.

Moghilă se preface că-i e frică.)

MOGHILĂ: Mogârdici, măria-ta!

MOGÂRDICI: Ba curat Moghilă!

ȘTEFĂNIȚĂ: Și murdari amândoi...

MOGÂRDICI: Haiti! e cu toane!

MOGHILĂ: Să vedem... Cum ai zis, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ: Am zis că curat și murdar e totuna în Moldova.

(Moghilă și Mogârdici ies de după copac.)

MOGÂRDICI (*râzând*): Apoi, dacă e-așa... noi ce bem?

ȘTEFĂNIȚĂ: Beți odihna și somnul lui Ștefăniță!... O, Moghilă, boierii sunt niște nesocotiți! Vor să mă îngenunchie lui Sigismund! Și nu fuseră aci nici pârălabii de Novograd, Petrică, omul meu de nădejde, și Baloș, nici spătarul Hrană, nici bătrânul pârălab de Hotin, Talabă... Singur, ca un cerb înconjurat de câini! Dar bun e Dumnezeu! (*Trage sabia și-o învârtește pe deasupra lui Moghilă și Mogârdici.*) Ce te ferești, Mogârdici?

MOGÂRDICI: Ba, o să mă bag în ea...

ȘTEFĂNIȚĂ: Așa să tremure vitejii de la Șerbeanca și de la Târgșor!

MOGÂRDICI: Dar nu prea mult, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: De ce?

MOGÂRDICI: Că așa tremurai eu la Șerbeanca, într-un sant, că eram un băietan; când mă pomenii cu voinicu Cărăbăt: Jiii! cu sabia și pac cu latul pe spinarea mea! Și sentâmplă lucrul dracului, că până să spui o vorbă, auzii pe voinic mormăind ca un urs! “Șrac de sângele tău, moldovene!” Și dăte pinteni calului, zâmbind. Apoi sânge era ori foc... Vorba e, ce bem?

ȘTEFĂNIȚĂ: E lună, ca ziua. Să bem, Moghilă, du-te la gârlici și scoate din fundul pimniții vin de Cotnar ca untdelemnul, mai bun ca vinul de Tokai, de Huși, ce te pișcă de limbă și îți dă pe nas, de Nicorești, ca sângele, și de Berheci, profir și mai subțire ca apa.

MOGÂRDICI: Câte-un urcior din fiecare, și de Berheci trei. Până să bei măria-ta un cotnar, eu să sug trei berhece... Da... să dați săbiile încoa... E mai bine, mai bine, că de s-o îmbăta sabia măriei-tale întâi, odată te pomești cu ea ieșită din teacă... că nu te mai ascultă nici pe măria-ta...

MOGHILĂ: Așa zic și eu... Să le dăm, măria-ta... Să nu ne mai batem capul mâine ca să aflăm cine a început azi...

ȘTEFĂNIȚĂ: Fie...

MOGÂRDICI: Ei, ce cuminte e ș-a măriei-tale când n-a băut! Lucru mare!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mă, să ții minte un' le-ai pus...

MOGÂRDICI: Hî, hî!... Asta e stânga ș-asta e dreapta; cum mergi înainte o apuci la dreapta, apoi faci la stânga, ridici mâna-n sus și le agăți de creanga unui frasin; și mâine dimineată, când îți vine așa, nu știi cum, te întrebi care e stânga și care e dreapta; ș-o apuci la stânga, apoi faci la dreapta; ridici mâna și le iei ca dintr-un cui... Vezi că se schimbă și dreapta și stânga... Mâine dimineată nu se mai schimbă... așa rămân, unde-ai căzut...

ȘTEFĂNIȚĂ: Masa și scaunele...

MOGÂRDICI: De unde?

ȘTEFĂNIȚĂ: De unde le-ai lăsat ieri noapte... (Mogârdici se încrucișează cu Moghilă, care se luptă cu urcioarele de vin.)

MOGÂRDICI: Te frământî tu cu ele, dar au să se frământe și ele cu tine...

MOGHILĂ: Sunt grele și-au să ne facă ușurei...

(Mogârdici aduce masa. Pe masă un purcel, pâine și cealalte.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru scaune...

MOGÂRDICI: Trei.

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru!

MOGÂRDICI: Moghilă face cât doi, dar tot p-un scaun stă, că nu se poate cu două...

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru pahare...

MOGÂRDICI: Trei...

ȘTEFĂNIȚĂ: Patru!

MOGHILĂ: Bea Mogârdici cât doi, dar tot c-un pahar bea...

(După ce Moghilă și Mogârdici au pus masa.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Toarnă, Moghilă... Mi-e gura amară... S-a vărsat fierea-n mine...

MOGÂRDICI: Cum să nu se verse... D-atâta sfat!... Și grozav e vinul contra sfatului și-a fierii! Parcă-ți ia cu mâna, nu altceva... Mie berheci, Moghilă. *(Bea.)*

ȘTEFĂNIȚĂ: Mai toarnă, Moghilă... *(Bea.)* Și-n paharul ăsta...

MOGÂRDICI: Ce-o mai fi ș-asta?... Mie berheieci, Moghilă. *(Bea.)*

ȘTEFĂNIȚĂ: Mă strângea de cap un cerc de fer... Mă simț mai bine... Amărăciunea s-a dus...

MOGÂRDICI: Nu spuneam eu?...

ȘTEFĂNIȚĂ: Mai, Moghilă... *(Bea.)*

MOGHILĂ: N-o lua repede, măria-ta. Nu te pune cu Cotnarul... Eu beau de Nicorești, și...

MOGÂRDICI: Oare!... Mie berhehececi, Moghilă... *(Bea.)* Și mai... *(Bea.)* Ca apa... Mai...

MOGHILĂ: Ci ca ho! că fac scurtă la mână!

MOGÂRDICI: Tii! S-a isprăvit! Să nu fie paharul gol!... Îmi moare soacră-mea... Tu vrei să-mi moară soacră-mea, Moghilă? *(Bea.)*

ȘTEFĂNIȚĂ: M-am limpezit... văz limpede...

MOGÂRDICI: Și eu m-am limpezit, dar văz turbure...

ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, e pregătit de vânătoare?

MOGHILĂ: Mâine ne sculăm din zori și-o pornim spre Ceahlău.

MOGÂRDICI: Adică mâine ne culcăm din zori și-o pornim cu butciile spre Ceahlău.

ȘTEFĂNIȚĂ: Nicorești, Moghilă. *(Bea.)*

MOGÂRDICI: Un ber... Stai! *(Innumără pe dește și se clatină.)* Un ber-he-he-he-he-heci, Moghilă!

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu, nu-i turna...

MOGÂRDICI: Și-apoi... de ce? Cu ce-am greșit eu mărieitale?... Mai bine ia-mi zilele!

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu, că ești fricos ca un iepure...

MOGÂRDICI: Eu? Află, măria-ta, că Mogârdici nu știe ce e frica!

ȘTEFĂNIȚĂ *(surâzând)*: Așa?... Moghilă, adu două ciomege.

MOGÂRDICI: Ascuțite?

ȘTEFĂNIȚĂ: Două ciomege... Să ne luăm ciobănește. Și câte lovituri mi-ei da, atâtea pahare vei bea.

MOGÂRDICI: Sfântă Născătoare, ajută-mi!

(Moghilă aduce ciomege. Și le-aleg. Le învârtesc.

Ștefăniță se lasă să-l izbească la început. Mogârdici se încurajează.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Una! *(Râde.)*

MOGÂRDICI: Berheci!

ȘTEFĂNIȚĂ: Două! *(Râde.)*

MOGÂRDICI: Berheheci!

ȘTEFĂNIȚĂ: Trei! *(Râde.)*

MOGÂRDICI: Ber-he-he-he-ci!...

ȘTEFĂNIȚĂ *(se pune și-l lovește întruna)*; Berheci... Berheheci... Ber-he-he-he-ci! Ber-he-he-he-he-ci...

MOGÂRDICI: Ai! Ai!

ȘTEFĂNIȚĂ: Vrei și cotnar?... Na și cotnar... Cot-cot-nar... Cot-cot-cot-nar...

MOGÂRDICI: Ai! ai! Apoi dă-o dracului de șagă... M-ai făcut numai vânătăi... *(Aruncă ciomagul. Lupta încetează. Ștefăniță și Moghilă râd.)* Și ce râdeți... D-aia nu e bună gluma cu cei mari!

ȘTEFĂNIȚĂ (*trist*): Ah! și domnul e stăpân pe avutul, pe cinstea și pe viața tuturor!

MOGÂRDICI (*se pipăie pe spinare*): Și pe spinarea mea ca pe visteria țării!

ȘTEFĂNIȚĂ: Toarnă, Moghilă... Nu, Nicorești...

MOGÂRDICI: Moghilă, mie un... Ce râzi?

MOGHILĂ (*râde*): Zi...

MOGÂRDICI (*se clatină*): Iacă, nu zic!

ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, fuseși la-ntrecerea d-alaltăieri?

MOGHILĂ: Firește că da.

MOGÂRDICI (*împleticindu-se*): Eu n-am... că m-am dezmeticit târziu... pe la jumătatea gârliciului...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ai văzut?

MOGHILĂ: Văzut.

ȘTEFĂNIȚĂ: Pe dășelate l-am întrecut c-un gât de cal...

MOGÂRDICI (*bea și vorbește singur*): Un jerăgai pe gât... Cald al dracului...

MOGHILĂ: Da, și mi se pare...

ȘTEFĂNIȚĂ: Cătălin și-a ținut calul...

MOGÂRDICI: Nici cu boii nu m-ai fi scos... Cald al dracului... (*Bea.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Dar la halca¹ pe jos? Din zece săgeți, cinci trecui prin cerc, Cătălin nouă, ceilalți două-trei...

MOGHILĂ: Era prea mic cercul...

ȘTEFĂNIȚĂ: Era dopotrivă la amândoi!

MOGÂRDICI (*bea întruna*): Cald al dracului!... Nu știu ce am astăzi de mă simț greu...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce-ai avut și ieri, ș-alaltăieri, și totdeauna... friguri cu berbeci...

MOGÂRDICI (*ștergându-se de nădușeală*): Îh!... Friguri?... Cald al dracului!... Să mă las oleacă pe dreapta cu un beeci... c-așa mă odihnesc eu... Un bebeci, Moilă... paanice Moilă?... (*Mogârdici se lungește la rădăcina unui copac ș-adoarme.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Și când ne împărți doamna, mie paharul de aur și lui pe cel de argint, mă uitai în ochii lui Cărăbăț, Surâdea. Îi smâcii paharul din mână și-i întinsei lui pe cel

de aur. Nu vream să par copil în fața lumii. Și mulțimea bătu zgomotos din palme, mai mult pentru el ca pentru mine...

MOGHILĂ: Și-ar fi fost mai stăpân pe el ca pe cal.

ȘTEFĂNIȚĂ: A! lacom la deșertăciuni!

MOGÂRDICI (*prin somn*): Mie un be-eci... Paanice Moilă... un paar...

ȘTEFĂNIȚĂ: A umplut urechile lumii c-ar fi luat c-o săgeată boldul de aur din vârful cortului sultanului Albu...

MOGHILĂ: O întâmplare...

ȘTEFĂNIȚĂ: Mânios, încălecai calul. Intrai în jir. Pusei pinteii de țâșni sângele. Calul sări și-o rupse la goană. Țintii cercul. Aruncai săgețile și zburară pe d-alături. Lumea abia se ținea să nu răză. Să mă fi tăiat, n-ar fi curs picătură de sânge. Veni și rândul lui. Goni, ținti, azvârli. Vâjiau săgețile. Din zece, șapte prin cerc, prin același cerc! Ah! Și le simții pe câte șapte în inima mea, una după alta, una îndesând pe cealaltă!

MOGHILĂ: Când doamna îi puse în deșt inelul cu matostat, plesnea de trufie. Se făcuse roșu ca cârmuzul copilul din flori al lui Arbore, unchiul măriei-tale!

ȘTEFĂNIȚĂ (*bea*): Al moșneagului care iese mărturie că pribeagul Petre, lepădătura Rareșoaei, ar fi copilul bunicului meu Ștefan! (*Trânțește paharul cu fundul de masă.*) A! poftim, măria-ta Petre, poftim... Arbore te îmbie la scaunul Moldovei!... Ah! mă strânge de gât!... Și sunt domn al Moldovei!...

MOGÂRDICI (*tresărind*): Ce mai fu și-asta?... (*Se întoarce cu fața în jos.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Cătălin vine la vânătoare?...

MOGHILĂ: Vine...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ei!...

MOGHILĂ: Pe Ceahlău, întunecimi, muchi, prăpăstii...

ȘTEFĂNIȚĂ: Dacă l-am pune pe buza unei... Și singur... (*Face semnul unei rostogoliri.*)

MOGHILĂ: Și?

¹ *Ciacâr* — cu ochi de culori diferite.

ȘTEFĂNIȚĂ: Și...

MOGHILĂ: A! da!

MOGÂRDICI (*prin somn*): Be-beci... Moilă...

Ștefăniță fluieră de trei ori haiducește.)

(*S-aude un fluierat drept răspuns. Ștefăniță tresare.*)

MOGHILĂ: Ce e asta?

ȘTEFĂNIȚĂ: Ai să vezi... Ah! niciodată vinul n-a fost mai bun! (*Bea.*)

MOGHILĂ: Ce trosnește?

SCENA VI

CONTELE IRMSKY, ȘTEFĂNIȚĂ, MOGHILĂ,
MOGÂRDICI (doarme).

(*Vine contele Irmsky.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*trecând înaintea contelui Irmsky*): Vino, con-
te, vino, te-așteaptă scaunul gol, paharul plin și inima mea
deșartă când e fără tine! (*Îl sărută pe obraji, pe ochi și-l strânge-
n brațe.*) Bine?

CONTELE IRMSKY: Foarte bine când sunt cu măria-ta!

MOGHILĂ (*aparte*): Ciudată dragoste! Frumos băiat!

ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, cunoști pe contele Irmsky?

MOGHILĂ: Da, măria-ta, dar contele stă cam retras...

CONTELE IRMSKY: La umbra tronului, ca un oier la um-
bra stejarului. (*Râde și se-ndeasă în Ștefăniță.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Așa, dragă, așa... (*Se suie pe masă și ține pe
contele pe după gât.*)

MOGHILĂ (*aparte*): Ce glas subțire!

ȘTEFĂNIȚĂ (*după ce-i dă contelui să bea*): Cântă-mi ole-
acă...

CONTELE IRMSKY: Să cânt?... Dar ăsta cine e?

MOGÂRDICI (*prin somn*): Be-beci...

CONTELE IRMSKY (*râzând*): Cine?

ȘTEFĂNIȚĂ (*râde*): Un țap... După mamă, moldovean,
după tată, armean... dupămeșteșug, bețivan... și slugă cred-
incioasă a domnului tău...

MOGHILĂ (*aparte*): Ce talie! Ce șolduri! Și ce mișcări!
ȘTEFĂNIȚĂ: Cântă, dragă, cântă!... Dar... nu vreau așa gros... (*Îi face semn să se dezbrace. Contele Irmsky îi arată pe Moghilă.*) Nu, nu te teme, va fi singurul... Și e bine să știe un om de nădejde.

(*Contele Irmsky se dă după un copac și într-o clipă se dezbracă de hainele de pe deasupra și apare cu rochie cam scurtă.*)

IRMA: Iață-mă!

MOGHILĂ: A! a!

(*Doamna Tana vine în pridvor și privește înmărmurată. De la ea se vede ce se petrece jos, de la ei, nu.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Ah! Moghilă, ce față fermecătoare! Un meșter din Italia n-ar săpa în marmură un trup mai curgător... un zugrav venețian n-ar așterne pe pânză un chip mai dulce... (*o sărută*) niște ochi mai pătimiși... (*o sărută*) și-un păr care cade în inele de aur... Oh! Irma! Aș da toată Polonia pe tine! (*O sărută.*)

IRMA: Polonia m-a dat pe mine măriei-tale... (*Îl sărută.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Și am mai mult ca Polonia... (*O sărută.*)

DOAMNA ȚANA: Oh! (*Dispare-n castel.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*tresărind*): Cine-a oftat?

MOGÂRDICI (*prin somn*): Un be-heci, Moilă...

ACTUL II

Un luminiș pe muntele Ceahlău. Locul de pândă al lui Ștefăniță. Printre pădurile întunecoase de brazi și de molizi se vede, spre stânga, o muchie îngustă de piatră, mărginind o prăpastie adâncă. Patru cărării dau în luminiș, două la stânga și două la dreapta. Două se coboară într-o parte și cealaltă a muntelui și două se ridică spre creștet. Mai mulți bușteni răsturnați și acoperiți cu ferige. Norii se ridică din păduri și se plimbă alene. Vremea, posomorâtă, amenință a ploaie.

SCENA I

LUCA ARBORE și comisul CĂȚELEANU vin pe cărarea întâia din dreapta. Comisul CĂȚELEANU, îmbrăcat în haine de vânătoare, cu tolba de săgeți și arcul, cu cuțitul la brâu și c-o toporișcă în mână.

COMISUL CĂȚELEANU: Se-mbună domnul?

ARBORE: Nu vorbi nimic. Eu îi deșirai vicleșugul lucrului, cum e spre folosul lui ș-al țării. El fluieră și pocnește din frunză. Uneori se-ntunecă și dă din cap. Îi spusei că Luca Cârje a plecat pregătit cum să aducă vorba ca să fie spre lauda și fala lui, el... Mă îngheață această muțenie. Dacă văzui, o luai razna prin păduri... El, copilul care mi-a rămas pe brațe, pe care l-am slujit cu credință... mă urăște!

COMISUL CĂȚELEANU: E mâhnit pe noi... Nu l-ai auzit?...

ARBORE: A! să-l fi auzit când eram numai cu el... A răcnit, s-a strâmbat, s-a înecat... Abia și-a venit în fire. S-a uitat lung la mine și mi-a zis apăsând pe fitece cuvânt: "Arbore, or te lepezi de gândul tău, or de nul!"... Și m-a măsurat cu ochii...

COMISUL CĂȚELEANU: Așa e el, cu toane.

ARBORE: Cum ai fost să fii, așa ești... Eu sunt în lucrul domnului ș-al țării... Ar fi o nebulie, și pentru domn și pentru țară, să ne punem bine cu turcii și rău cu leșii. N-aș vrea

să ajungem ca muntenii. Până și Neagoe, înțeleptul, a fost nevoit să dea pe fitece an 500 de copii padișahului... *(Dârj.)* Șoimi și iepe, cât or vrea, suflete, nu!... Ah!...

COMISUL CĂȚELEANU: Dumneata cunoști cât țineam la dumneata... Bun e Dumnezeu... Are să se îmbuneze și Ștefăniță... Să vorbim de altceva... De ce nu luași arcul și săgețile?

ARBORE: O! ho! arcul sunt astea... *(Arată mâinile.)* Săgețile sunt ăștia... *(Și-arată ochii.)* De te lasă, lasă și tu juvinele... Ei-hei! Mi-a slăbit arcul, și săgețile nu se mai duc piind...

COMISUL CĂȚELEANU: Și unde rămase?

ARBORE: La Țurău. Peste un ceas încep bățăiașii... Trebuie să pice acum... Să mergem... N-aș vrea să dea ochii cu mine...

COMISUL CĂȚELEANU: Unde?

ARBORE: Unde ne-ar duce picioarele...

(Se afundă pe cea dintâi cărare din stânga.)

SCENA II

Logofătul TROTUȘANU, vornicul CĂRĂBĂȚ, paharnicul SĂCUEANU, vistiernicul SIMA vin pe prima cărare din dreapta, îmbrăcați în haine de vânătoare și armați ca și CĂȚELEANU.

Toporul vornicului CĂRĂBĂȚ e mai mare și mai ager.

VISTERNICUL SIMA: Lung drum și greu...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Mai lung și mai greu al vieții...

PAHARNICUL SĂCUEANU: Întunecat... nu mai răsare soarele...

VISTERNICUL SIMA: Cerul?

PAHARNICUL SĂCUEANU: Nu, domnul.

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: O arătare...

VISTERNICUL SIMA: Cum, o arătare?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: O vedenie... Ce e rău și ce e bine?... Nu fac rău că m-am deprins cu binele... *(Rupe o cren-guță.)* Știi tu ce e asta?

VISTERNICUL SIMA (*uitându-se lung*): O creangă de brad.

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Așa ți s-arată...

VISTERNICUL SIMA: Dar cum vrei să mi s-arate? Lucrurile cad supt simțurile noastre așa cum sunt. Numai omul e fățarnic și s-arată așa cum nu e.

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: O! ho! care om nu e cum s-arată? La un necaz, la o mânie, izbucnește și citești în el ca într-o carte deschisă. Nu văzuși acum o săptămână? N-ai înțeles? Când te-a măsurat cu privirile, n-ai auzit pe la urechile tale un jiiit?

VISTERNICUL SIMA: Nu.

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: N-ai simțit, Săcuene, cine s-apropia de gâtul tău?

PAHARNICUL SĂCUEANU: Cine s-apropia?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: O sabie...

PAHARNICUL SĂCUEANU: A cui?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: A lui!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: De ce ți-e scris nu scapi.

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Și credința e o arătare a minții...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Astea-s lucruri grecești.

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Blagoslovită fie țărâna dascălului Isocrat candioțul; el mi-a dat înțelesul vieții...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Dar tătână-tău ce-ți dete, jogofete?

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Arătarea vieții...

VISTERNICUL SIMA (*ia cărarea a doua din dreapta*): Parcă p-aici ne-a poruncit domnul să ne suim, până la trei gurguie...

PAHARNICUL SĂCUEANU: La cele trei stahii...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Acolo bat hearele. Grozav aș vrea să năpustească un zimbru furios... cu trupul lui de bou mai șui, cu picioarele mai înalte, cu capul lunguiet, cu coarnele drepte, aduse puțin la vârf... O! fuge ca săgeata, s-arunca peste gârle ca o nălucă și se cațără pe pieptul de piatră ca zidul de drept...

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Ai ucis?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Ucis... Cu răposatul Bogdan am colindat munții noștri din muntele Iancului până-n munții Vrancei. Odată eram pe Bicaz. Vodă ici, eu colea. Unde ne pomenim c-o namilă zburând că parcă ar fi avut aripi. Ar fi spart pe Bogdan de nu ferea-n lături și nu i-aș fi înfipt toporul drept între coarne. S-a ridicat în două picioare, și-a proptit capul în piept... Un răget... A sărit de doi stânjeni... Și-a picat ca o pasăre năprasnică!

LOGOFĂTUL TROȚUȘANU: Eu nici n-am văzut...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Capul lui, cum era capul de pe pecetea lui Dragoș.

LOGOFĂTUL TROȚUȘANU: Mai suim mult?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Ca de la Durău până aici.

PAHARNICUL SĂCUEĂNU: Din coarnele lui să fac un pahar...

(Se afundă pe a doua cărare din dreapta.)

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Cam subțire...

PAHARNICUL SĂCUEĂNU: Fie...

SCENA III

Pârcălabul CONDREA, vistiernicul IEREMIA, postelnicul ȘEARPE, CĂTĂLIN, TOADER și NICHITA vin pe întâia cărare din dreapta, îmbrăcați ca vânători.

PÂRCĂLABUL CONDREA: Aici ne-a zis să-l așteptăm.

POSTELNICUL ȘEARPE: Vine și el cu ceilalți.

VISTERNICUL IEREMIA: Vremea e a ploaie...

POSTELNICUL ȘEARPE: Nouri se ridică din creștetele pădurilor ca sineala închisă... Ai zice că ard pădurile de brazii și de molizi... Cătăline, ați întâlnit multe sălbătăciuni?

CĂTĂLIN: O! cât lumea! Mă mir cum d-avu răbdare domnul să nu-nceapă vânătoarea de cum dădurăm în ocolul slobod al Câmpulungului... Barem să ne fi lăsat pe noi să ne cercăm norocul...

VISTERNICUL IEREMIA: Ca și cum nu l-ai fi cercat destul... În tătari și-n urși, în leși și-n vulpi, în turci și-n

mistreți, săgețile tale se duc fermecate... Săgeata și vânatul...

TOADER: Am dat peste mâțe sălbatice.

NIȚHITA: Lupi și jderi...

PÂRCĂLABUL CONDREA: Apoi, voi n-ați ținut drumul drept, ați bătut razna, ca copoi.

TOADER: Sub coastele Câmpulungului, un stol de irunci...

NIȚHITA: Vulpile colcăie în codrii noștri...

POSTELNICUL ȘEARPE: Porunca a fost de la domn să nu scape o săgeată. Vânătorii sunt foc. Peste o jumătate de ceas ne dezleagă. Să vedem cine o da mai cu sete...

NIȚHITA: Eu, nea Cosma! Am să las pe Cătălin pe jos...

CĂTĂLIN: M-ai lăsa, de nu te-ai grăbi...

POSTELNICUL ȘEARPE: Vine... Întunecat și alb cum nu l-am văzut nicodată!

PÂRCĂLABUL CONDREA: Nu-i trece paraponul.

VISTERNICUL IEREMIA: Băietanii aștia să țințească bine, ș-are să-i treacă...

(Se duc înaintea domnului și ajută să dea după măgari coșurile cu mâncare și cu vin. Domnul vine căutând în jos și șuierând un cântec bătrânesc.)

SCENA IV

ȘTEFĂNIȚĂ, cu cei de sus și cu pârcălabul PETRICĂ,
pârcălabul BALOȘ și spătarul HRANĂ. Vânătorii și hăițași.

PÂRCĂLABUL CONDREA: Bine, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ (*șuieră*): Mai bine ca oricând.

POSTELNICUL ȘEARPE: Cam ostenit oleacă, măria-ta...
La noapțe să te odihnești zdravăn...

ȘTEFĂNIȚĂ (*șuieră*): De-a ieși stelele, să număr "o stea logosteă", "două stele logoste", pân-a crăpa de ziuă...

VISTERNICUL IEREMIA: Ș-un vestmânt mai grosior, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ (*șuieră*): Da, e frig cât să înghețe vistieria, și mie mi-e mai frig ca acum o săptămână, când era să crăp de căldură... (*Șuieră.*)

SPĂȚARUL HRANĂ: Cum ne-mpărțim, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ: Pârcălabul Condrea, postelnicul Șearpe și vistiernicul Ieremia o să faceți la dreapta, pe cărarea asta, și înainte, până dincolo de cele trei stahii, la paltinul cu izvorul... Acolo rânduți-vă cum veți socoti... A! și flăcăii lui Arbore!.. Cătălin, tat-tău, bine?

CĂȚĂLIN: Slavă Domnului... E și el aici...

POSTELNICUL ȘEARPE: La Durău ai vorbit, măria-ta, cu el...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ba el cu mine... Se vede că eu nu sosisem.. *(Se uită spre muchia din stânga și vorbește încet.)* Să-l fac să și-o aleagă singur.. Sunteți trei voinici, tineri și sprinteni, tustrei țintași buni, cu arcurile pe după gât, cu cuțitele la brâu și cu toporiștele în mâini... Care din voi e mai de nădejde?

CĂȚĂLIN: Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Care e mai tânăr?

NICHITA: Eu, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Care e mai voinic?

TOADER: Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Care aruncă cu săgeata mai departe?

CĂȚĂLIN: Nichita, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Care ucide ursul cu cuțitul fără a clipi?

CĂȚĂLIN: Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Care ia cu săgeata rândunica din zbor?

CĂȚĂLIN: Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Care urcă muchia în dungă ca iedul sălbatec?

CĂȚĂLIN: Tustrei, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu pot s-aleg... Alegeți voi... Uitați-vă colo, sus, unde se sfârșește zidul de brazi, unde se prelinge un nor vânăt...

TOADER: Da, vedem...

ȘTEFĂNIȚĂ: D-a lungul codrului este o fășie de piatră...

NICHITA: Da, vedem...

¹ *Halca* — cerc de fier folosit la aruncarea din galop a sulii (joc în mare cinste la turci.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Acolo bate capra neagră... Care din voi e mai stăpân pe el însuși să ia pânda aceea...

NICHITA: Eu, măria-ta!

TOADER: Ba, eu!

CĂTĂLIN: Luați seama... Muchia aceea să tot fie de doi coți lățime și d-a lungul ei prăpastie dreaptă și adâncă. Cum sunteți voi pripiți la izbândă, un pas greșit, ș-ați cădea ca o piatră într-o fântână... până jos, praf și fărâme... Acolo e nevoie de un om încercat, a căruia inima nu sare de curaj, ci așteaptă fiara ca un stei de piatră. Nu e de ei, măria-ta... Mă duc eu!

NICHITA: Firește, iar el când e vorba d-o ispravă mai de seamă...

ȘTEFĂNIȚĂ (*prefăcându-se*): Fie! Dar aș fi vrut să vedem pe ceilalți ce pot...

TOADER: Când o să facem și noi încercări d-astea?...

ȘTEFĂNIȚĂ (*printre dinți*): Mai degrab' decât nu credeți!... (*Către Condrea, Șearpe și Ieremia.*) Nichita și Toader cu voi... Luați-o iute la picior. În curând veți auzi de trei ori buciomând... (*Pleacă Condrea, Ieremia, Șearpe, Nichita și Toader.*) Ia seama, Cătăline... Cărăruia e-așa de întuneoasă, că parcă nu te-ai sui la lumină, ci te-ai coborî în iad... Și să dai un chiot când vei ajunge... Nu-ți zic noroc, norocul e-n brațul tău...

CĂTĂLIN: Nu mă rog de noroc...

ȘTEFĂNIȚĂ: Roagă-te!

Cătălin: Norocul meu e măria-ta, și pentru norocul meu mă rog.

ȘTEFĂNIȚĂ: Și pentru tine! Mai ales pentru tine! (*Cătălin s-afundă pe cărarea care suie muntele în partea stângă.*) Vânătorii, pe aceeași cărare... Știți locurile...

UN VÂNĂTOR: Cum să nu, măria-ta, că doar atâta slujbă am învățat de când eram d-o șchioapă.

ȘTEFĂNIȚĂ: Hăițașii p-astălaltă (arată cărarea întâia din partea stângă), care se lasă oblu... Țineți coasta, înșiruiți-vă... dați gură, sunați din cornuri, bateți cu ciomegile și cu tipsiile... (*Vânătorii și hăițașii pleacă. Către boierii rămași.*)

Ah! Ce păcat că n-ați fost! Ah! ce păcat!

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Cum sosi olăcerul cu cartea măriei-tale, pornirăm, zi și noapte, la drum întins. Siretul se umflase și luase podul umblător de la Ghertoape...

ȘTEFĂNIȚĂ: L-aș fi trecut înot!

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Am pierdut două zile...

ȘTEFĂNIȚĂ: Două veacuri!

PĂRCĂLABUL BALOȘ: Am pornit din Novograd cu zece cai d-ai noștri, și am ajuns cu trei; șapte ș-au tocit potcoavele, au schiopat și i-am lăsat în drum...

ȘTEFĂNIȚĂ (*aprints*): Le-aș fi turnat potcoave de argint, numai să fi sosit la vreme!... Aș fi topit coroana strămoșilor mei... Singur, singur în tot sfatul, ca o oaie înconjurată de lupi!

SPĂTARUL HRANĂ: Ei unsprezece, și noi, trei...

ȘTEFĂNIȚĂ: Și cu mine, treizeci și trei!... Unu și unu, și nici unul cu mine... Destul am vorbit. La lucru!... Fiecare cu al lui!... Apucați pe cărarea asta... (arată cărarea din stânga care suie muntele) până la o colibă de cetini... Acolo e locul vostru...

(*Petrică, Baloș și Hrană se duc.*)

SCENA V

ȘTEFĂNIȚĂ, MOGHILĂ, ceva mai târziu, un ungur.

ȘTEFĂNIȚĂ (*tresărind*): Moghilă, tu ești? Aș fi vrut câteva clipe singur... Singur sau cu tine e totuna... A! după gândul tău fuse... El și-a ales locul... (*S-aude un chiot depărtat. Ștefăniță tresare.*) Auzi?... A ajuns... Să ne uităm... Îl vezi?... Prinde cu ochii al doilea codru, pe a doua cută, acolo unde se coboară brazii verzi ca o oaste și se ridică de cealaltă parte întunecați și negri... Du-te pe linia dintre unii și alții până sus... Apucă pe fășia îngustă de piatră uscată... Spre vârf... În creștetul prăpastiei ce se deschide în genunea tăiată d-a curmezișul de un nor alb ca laptele... Nu-l vezi?

MOGHILĂ: Cât un copil... Stă pe brânci... Se uită în adâncime...

ȘTEFĂNIȚĂ: El este!... A! ha! (*Râde nervos și face semn cu mâinile, ca și cum ar prăvăli pe cineva.*) Ei, ai găsit?

MOGHILĂ: Da... un ungur.
 ȘTEFĂNIȚĂ: Ei?
 MOGHILĂ: Un tâlhar..
 ȘTEFĂNIȚĂ (repede): Toate păcatele i le iert..
 MOGHILĂ: Ca mitropolitul..
 ȘTEFĂNIȚĂ: Îl bag în Divan..
 MOGHILĂ: Asta să n-o faci. I-am făgăduit 500 de galbene, 250 înainte și 250 de urmă... și pe urmă (*pune mâna pe cuțit*) să-i dăm să nu mai aibă nevoie de nimic și de nimeni..
 ȘTEFĂNIȚĂ: Să-l ucizi?
 MOGHILĂ: Ca p-un ucigaș!
 ȘTEFĂNIȚĂ: Dar eu ce fac?
 MOGHILĂ: Cârmuiești!
 ȘTEFĂNIȚĂ: Să vie încoa.
 MOGHILĂ (*la cărarea întâia, din dreapta*): Mă!...
 (*Apare unгурul îmbrăcat ca vânător moldovenesc.*)
 ȘTEFĂNIȚĂ: O! mare și urât e!... Ca vânător?
 MOGHILĂ: De s-o întâmplă să-l văză, să nu se teamă...
 Știi tu cui slujești?
 UNGURUL: Știi...
 (*Ștefăniță tresare.*)
 MOGHILĂ: Ș-ai să faci întocmai?
 UNGURUL: Minteni fac.
 ȘTEFĂNIȚĂ (*dându-i o pungă cu bani*): Cum miroase a rachiu!
 MOGHILĂ: Mă, vezi colo? Nu acolo... Mai la dreapta...
 Mai sus...
 UNGURUL: Văzt...
 MOGHILĂ: Tai codrii și-i cazi drept în spinare.
 (*Îi face semn de rostogolire.*)
 (*Ungurul se duce p-a doua cărare din stânga.*)
 ȘTEFĂNIȚĂ (*dupe ce a stat pe gânduri*): Ah! ce-o fi făcând Irma? O lăsați în cortul meu..
 MOGHILĂ: Vine, îmbrăcată în haine de vânătoare...
 Mogârdici după ea...

SCENA VI

Ștefăniță, Moghilă, contele Irmsky și Mogârdici.

ȘTEFĂNIȚĂ: A! vii ca turturică ușoară, ca o lumină de vară care încălzește și deșteaptă firea posomorâtă! Aici (*întinde brațele*), fiară care împlânzește pe cel mai hain vânător! (*O ridică-n sus, o învârtește ș-o sărută apăsat.*)

CONTELE IRMSKY: Atât sunt eu de fiară cât ești tu de hain. (*Îl sărută.*) Ce-ai să faci cu cuțitul?

ȘTEFĂNIȚĂ: Să... când te-i repezi la mine...

CONTELE IRMSKY: Atunci nu mă repez...

ȘTEFĂNIȚĂ: Mă repez eu la tine... (*O sărută.*)

MOGÂRDICI: Mă uit și nu-nțeleg! Frumos băiat?... Și m-am trezit d-o zi... Nici-o picătură...

ȘTEFĂNIȚĂ (*pe gânduri*): Cine-o fi oftat așa de greu?...

MOGHILĂ: În ograda de la castel?

CONTELE IRMSKY: Da, cine-o fi oftat?

MOGÂRDICI: Când mă muiase somnul?... Eu am oftat...

ȘTEFĂNIȚĂ: Tu? Ca un urciur spart și aruncat în gunoi...

MOGÂRDICI: Oare! Se făcea că Moghilă îmi luase berheciul... Eu trebuie să fi oftat... Tot drumul am oftat, că mă doare furca pieptului... Pe la Iacobeni adormisem călare. Dormeam și visam vise urâte. Se făcea că-mi întinde cineva o cană...

MOGHILĂ: Cu apă...

MOGÂRDICI: Tu erai, diavole... Și eu, după el... "Mă neică, numai o dată, numai o dată s-o pui la gură..." (*Ștefăniță sărută pe contele Irmsky.*) Oare!... El îmi făcea cu mâna... Eu, după el... (*Ștefăniță sărută pe contele Irmsky.*) Ei! se-n-groașe gluma!... Până ce-am venit în nas... Tu fuseși, butie de nicorești, că mă luași de ceafă...

MOGHILĂ: Ca p-o cârpă...

MOGÂRDICI: ...și m-aruncași într-o butcă... (*Ștefăniță pune pe genunchi pe contele Irmsky.*) A! dârli-dârli ha-ha! Cogeamite vlăjganu în brațele lui vodă!... Cum ajunsei la Hangu nici eu nu știu...

MOGHILĂ: Cum deschideai ochii, ca un țap: be-be-heciu!... N-ai nici o măsură...

MOGÂRDICI: Ba am, cum să nu... De trei ori ca tine și de două ori ca vodă...

ȘTEFĂNIȚĂ (*se scoală și se uită îngrijat la muchia goală*): Acolo... da, acolo...

CONȚELE ÎRMSKY: Ce să fie acolo, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ: Semn de ploaie și de vijelie!... Să-ncepem...

MOGÂRDICI (*desfăcând coșurile*): Să-ncepem...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să sune buciumele...

(*Moghilă se duce pe întâia cărare din dreapta și apoi vine.*

Se aud buciumele.)

MOGÂRDICI: Cotnar, Nicorești, Odobești, Huși... Berheci... O! Berheciu e ca o fată mare, așa se rumenește în pahar...

(*S-aud zgomotele hăitașilor. Din când în când trosnesc codrii.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*agitat*): Ascultă, dragă conte, și nu tresări! Unde ți-e arcul și tolba? Unde, toporul? Unde, cuțitele? Să nu-ți tremure mâna... Să zboare săgețile... Să-nfigi cuțitul până în plăsele... O! ce fraged ești!...

CONȚELE ÎRMSKY: Sunt rele fiarele voastre?

ȘTEFĂNIȚĂ (*din ce în ce mai agitat*): O! nu! sunt blânde și dragălașe! Mistrețul umblă binișor ș-are dinții ca ai tăi, mărgăritare înșirate pe un fir de argint! Cerbul s-aruncă blajin din muchie în muchie și-are leagăn de mătase în coarnele lui! Ursul e ca moșneagul lui Dumnezeu, pe cine întâlnește îl strânge în labe, să-i treacă junghiul și durerea de mijloc! Zimbrul, dupăcare s-a luat pecetea Moldovei, o jucărie care te gădilă cu coarnele lui drepte și ascuțite! O! dulcele meu copil, nu te teme de fiare, ci de om să te temi!... (*Se uită în stânga, la muchia goală.*) Ah! acolo!...

CONȚELE ÎRMSKY: Ce este acolo, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ : Semn de ploaie... O să plouă cu lacrimi...

CONȚELE ÎRMSKY: A!

MOGHILĂ: Măria-ta!

MOGÂRDICI (*bea*): Ei, cum căzui eu, neiculiță!... Să-mi rup nasul, și mai multe nu...

ȘTEFĂNIȚĂ : Că omul este o fiară pe care n-a îmblânzit-o veacurile... Ascultă hăitașii și ascultă și fiarele... Care urlă mai frumos?... Ele fug și zgomotul lor este fuga deznădejdiei! Ei hauie a bucurie! Ele stau retrase în codri, ei vin de la sate și orașe și le scormonesc vizuinele! Ele se apără, ei izbesc! Dumnezeu a făcut pe om prădalnic și cumplit... Iacă toporul acesta... Îl vezi ce coadă are?... Să-l învățesc cu mânie, și coada lui va crește, și gura lui va despica tidva fiarei care pândește acolo!

MOGHILĂ: Măria-ta! Măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ (*încet și nervos*): Nu mai ajunge!

CONȚELE IRMSKY: Cine s-ajungă?

ȘTEFĂNIȚĂ : Fiara!... Și nu se mai sfârșește!...

CONȚELE IRMSKY: Ce să se sfârșească?

ȘTEFĂNIȚĂ : Vânătoarea!

MOGÂRDICI: Ba să ție! De ce să se sfârșească? Abia am început. De ce-am venit la vânătoare? Să vânăm! (*Bea. Mogârdici e caș amețit.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*mai domol*): Mulți vânează ca tine și ăntorc acasă cu vânat și cu nume...

MOGÂRDICI: Dacă au noroc... La vânătoare este așa: Să tragi și să nimerești... Ba nu... Să nemerești și să tragi! (*Bea. S-aud trosnițuri care s-apropie.*) Ce să fie?

MOGHILĂ: Un cerb.

MOGÂRDICI: Oare!

ȘTEFĂNIȚĂ (*privind în gol*): Ce, ți-e frică?

MOGÂRDICI: Mie? Aș vrea să vie! (*Bea.*)

ȘTEFĂNIȚĂ : Ce-ai face?

MOGÂRDICI: M-aș face mort, de n-aș muri. (*Bea.*)

ȘTEFĂNIȚĂ : Moghilă, un pahar de vin... Mi-e frig...

MOGHILĂ: Cotnar?

ȘTEFĂNIȚĂ: Da... Poftim, conte, pe scaunul Moldovei... (*Îi arată un buștean.*)

CONȚELE IRMSKY: O! frumoasă și mândră e Moldova!... Cu codrii ei de pomi roditori... Cu câmpiile ei aurite... Cu coastele ei cu fân de flori mirositoare...

MOGHILĂ: Oștile voastre, când năpădesc vara, nu-și iau

de mâncare și se nutrec cu prune, mere și pere... că de multe ori pier de pântecărie...

MOGÂRDICI: Oare!

ȘTEFĂNIȚA (*privind în gol*): Bogată, bogată și frumoasă... Zgârii pământul, și grâul îți dă la bob treizeci de boabe, secara treizeci și cinci, orzul șaizeci și meiul peste trei sute...

CONTELE IRMSKY: Aș vrea să fiu moldovean!

MOGÂRDICI: Mă crezi? Eu aș vrea să fii moldoveancă!

ȘTEFĂNIȚA: De ce, Mogârdici?

MOGÂRDICI: Toată ziua aș ține-o pe genunchi... Dârli-dârli, ha-ha... (*S-aude o trosnitură în apropiere.*) Ce să fie?

MOGHILĂ: Ursu!

ȘTEFĂNIȚA: Toporu!

MOGÂRDICI (*uitându-se în stânga*): O! câtă dihania! Patruzeci de mucenici... țineți-mă... Ah! mor! (*Cade leșinat.*)

CONTELE IRMSKY: Ce faci, măria-ta? (*Contele Irmsky cade în genunchi, tremură și-și acoperă fața cu mâinile. Ursul mormăie și s-apropie. Moghilă cu toporul în dreapta și cu stân-ga ține pe Ștefăniță.*)

MOGHILĂ: Măria-ta, e primejdie... Primejdia e a mea!

ȘTEFĂNIȚA (*smucindu-se din mâna lui Moghilă*): Fiara la fiară!... Mi-e sete de sânge!... (*Ștefăniță învârtește toporul.*) S-a ridicat în două labe... A!... S-a umflat!...

(*S-aude un răcnet și-o lovitură seacă între brazi.*)

MOGHILĂ (*din deșis*): Măria-ta!

ȘTEFĂNIȚA (*venind cu mâna sângerată și galben la față*): S-a isprăvit! (*Tresărind.*) Nu încă! (*Se uită spre muchie.*) Acolo... Tot acolo!... Un pahar de vin... (*Bea.*)

CONTELE IRMSKY (*tremurând*): A trecut ceasu-ăl rău! (*Îl mângâie.*)

ȘTEFĂNIȚA: Nu încă... Va trece!

CONTELE IRMSKY: Sânge? Ești rănit?

MOGHILĂ: Sfâșiat?

ȘTEFĂNIȚA: Zgâriat... nimic...

MOGHILĂ: Să te spăl...

ȘTEFĂNIȚA: O! să mă speli...

MOGHILĂ: Să te leg...

ȘTEFĂNIȚĂ: Leagă-mă și nu mă spăla!

MOGÂRDICI (*se dezmeticește și se uită în stânga*): S-a sfârșit?... Iar îl văz, iar mor! (*Cade pe spate.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*uitându-se la muchie*): O! oh! mi-ngheață sângele!... Fiara pândește!... S-aruncă!... (*face semn cu mâna dreaptă, ca și cum ar rostogoli pe cineva. S-aude un răsunet departe.*) Ah! a! a!

(*Începe să răză și să se strâmbे epileptic.*)

CONTELE IRMSKY: Ce ai, măria-ta? (*Ștefăniță râde nervos.*)

MOGHILĂ: I-a făcut rău lupta cu ursu... (*Ștefăniță râde.*)

CONTELE IRMSKY: Nu, neconținut s-a uitat într-acolo...

MOGHILĂ: Ți s-a părut!

ȘTEFĂNIȚĂ (*ostenit*): Să mă odihnesc... (*Îi curg lacrimile.*) D-acum încolo... s-a dus... s-a dus... s-a dus... (*S-așază p-un butuc.*) Vânătoarea a început... De azi, cine m-ar întrece la vânătoare?

CONTELE IRMSKY (*îl mângâie*): Măria-ta, ai ucis o fiară...

ȘTEFĂNIȚĂ: Două!... Oleacă de...

CONTELE IRMSKY: Apă?

ȘTEFĂNIȚĂ: Vin!

MOGHILĂ (*plecându-se la urechea lui Ștefăniță*): Doamne, ești ca un copil!

ȘTEFĂNIȚĂ: Am fost!... Puiul de lup, când dă de sânge, lasă țâța lupoaicei și e lup!... Prăpastia s-a căscat... și l-a înghițit... și s-a dus...

CONTELE IRMSKY: Cotnar?

MOGHILĂ: Da, cotnar.

ȘTEFĂNIȚĂ: ... S-a dus într-o clipă... Și clipa aceasta o văz neconținut!

CONTELE IRMSKY (*dând paharul domnului*): Ce vezi, măria-ta? (*Îl mângâie.*)

MOGHILĂ: Nimic!

MOGÂRDICI (*se dezmeticește și se ridică în șezut*): Ce face?... Voi beți și eu nu?

ȘTEFĂNIȚĂ: Șufletul meu ostenit plutește pe supt cetin-

ii de brazi, singur, ca un cuc care taie aerul și nu i s-aude zborul!... Moghilă, un pahar...

(S-aude trosnind prin desiș.)

MOGÂRDICI: Oare! Cine să fie?

MOGHILĂ *(încet, lui Ștefăniță)*: Ungurul...

ȘTEFĂNIȚĂ: Adevărata fiară! Toporul!

MOGÂRDICI: Nu mai spune, iar mor... *(Iar cade pe spate.)*

MOGHILĂ *(trăgând cuțitul)*: Să-i dau și rămășița.

ȘTEFĂNIȚĂ *(trist)*: Să nu-l înșeli...

(Moghilă s-aude prin brazii din stânga.)

MOGHILĂ: Ia-o înainte...

(Ș-aude un răcnet și o cădere.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Plătit...

CONTELE IRMSKY *(tresărind)*: Ce, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ *(pe gânduri)*: Și rămășița...

MOGHILĂ *(se întoarce galben ca ceara)*: L-am târât în desiș...

CONTELE IRMSKY: Pe cine?

MOGHILĂ: Pe fiară...

MOGÂRDICI *(dezmeticindu-se și bând)*: Vânătoare or foc...

Nu poți să bei un paar în tihnă...

ȘTEFĂNIȚĂ *(lui Moghilă)*: Ai ucis ca și mine... Ți-a sfâșiat mâna...

MOGHILĂ: Nu, m-a stropit...

ȘTEFĂNIȚĂ: Spală-te și nu te lega... Tu nu vezi clipa pe care o văz eu neconținut... *(Se uită drept înainte și face cu mâna semnul rostogolirii.)*

MOGHILĂ *(încet, către contele Irmsky)*: Irma, ce te uiți așa?... Nițică apă, să-mi spăl cuțitul...

ȘTEFĂNIȚĂ *(uitându-se țintă)*: Ochii de mi i-ai scoate, și tot am să văz înaintea lor omul și prăpastia...

MOGHILĂ: N-asculta, Irma... n-ai să înțelegi nimic... E cam bolnav măria-sa... Frigurile întâiului urs pe care-l ucide...

ȘTEFĂNIȚĂ *(abătut)*: Da, da, sunt cam bolnav... Să sune buciumele... Să înceteze vânătoarea...

(Moghilă iese pe cărarea întâia din partea dreaptă și poruncește să buciume.)

MOGÂRDICI *(deșteptat din amețală)*: Ce-o mai fi ș-asta?

ȘTEFĂNIȚĂ: Ziua d-apoi, când se vor scula morții din morminte!

(Moghilă revine.)

MOGÂRDICI *(dă să se scoale și nu izbutește)*: Să se scoale cine o putea...

(S-aud în depărtare cetele de hăitași și de vânători cântând din amândouă părțile.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Și ei au întins curse fiarelor... Fără ei n-am fi ucis... Dar ei au poftă de cântat și cântă frumos... Ia! să ascultăm!... *(S-aud cântecele. Vorbele nu se deslușesc.)* Cei cari urlau adineauri au glas de înger... În om e un înger și-un demon... Mulțimea crede că îngerul stă la dreapta și demonul la stânga... E una și aceeași, pretutindenii și totdeauna: fățarnicia!

MOGHILĂ: Cu demonul cârmuiești, cu îngerul te cârmuiește.

ȘTEFĂNIȚĂV *(spre Irmsky)*: Vino șnoa, demone!... Ce te uiți? *(Irma se uită la Mogârdici.)* A adormit... Să se scoale cine o putea... Adu mijlocul să ți-l cuprinz, și capul, și ochii, și gura, și părul cu miros de rozmarin... Aici... așa, așa... bine... *(Irma se așază lângă dânsul.)* De un an nu te-am alintat, demon de care îngerului meu i-e dor... Moghilă, sărută mâna asta... Joacă-te cu mâna ei... *(Moghilă îi sărută mâna.)* Ia seama... Până aici e voie... Mai departe dai peste demonul meu...

MOGHILĂ: Nu te teme... Eu nu sunt ca albinele, să-mi moi botul în orice floare... Conte Irmsky: Așa-mi place, stăpâne, când mă săruți, când ești un om ca toți oamenii...

ȘTEFĂNIȚĂ: Sunt domn... Și nu mai sunt om ca toți oamenii de azi înainte...

(Incep să s-adune oamenii.)

SCENA VII

Cei de sus și logofătul TROTUȘANU, vornicul CĂRĂBĂȚ, paharnicul SĂCUEANU.

MOGHILĂ (*încet, lui Ștefăniță*): Măria-ta, boierii!

ȘTEFĂNIȚĂ: Bine... Lasă... O! ho! iaca și Trotușanu, și Cărabăț, și Săcueanu... Acum vă întreb: ați avut noroc la vânătoare?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Trotușanu a săgetat un cerb de zece ani... Și ce falnic își purta coarnele cu zece ramuri...

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Cărabăț a ucis cu toporul un zimbru... Vărsa căpăi din ochi... Când se năpusti, zisei: "S-a sfârșit cu Cărabăț!" Și Cărabăț crescă încă p-atât cât e, și-odată făcu "he!"... Și drept între coarne îl nimeri...

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine ucide oamenii... ușor la fiare... Săcueanu?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Un țap negru.

PAHARNICUL SĂCUEANU: Dar măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ: Un urs...

CONTELE IRMSKY: O! câtă dihania!

LOGOFĂTUL TROTUȘANU (*lui Ștefăniță*): Ești rănit la mână?

ȘTEFĂNIȚĂ: A, zgâriat... Când a căzut, și-a prelins ghearele... Veniți să-l vedeți...

(Se duc și-l privesc.)

TOȚI: O! o!

(Revin în scenă.)

VORNICUL CĂRĂBĂȚ (*lui Moghilă*): Dar tu, voinice?

CONTELE IRMSKY: Și el a ucis ceva... Ce-ai ucis?

MOGHILĂ (*înțurcat*): Eu? Nimic...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Ești plin de sânge...

MOGHILĂ: A! da! un lup!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: P-aici, lupi?... Nu prea sunt...

(Mogârdici sfărăie.)

ȘTEFĂNIȚĂ (*repede*): Săcuene, ia doi vânători și cărați

pe Mogârdici într-un cort, dar într-un cort cu merinde și cu vinațuri...

(Îl iau de mâini și de picioare și-l duc.)

Mogârdici (*amețit*): Binișor, Moghilă, că-mi verși berheciul...

(S-gude în codru comisul Cățeleanu.)

COMISUL CĂȚELEANU: Mă! n-ați dat de Cătălin?... N-ați văzut pe Cătălin, mă? (*Intră în scenă într-un suflet.*) Ah! măria-ta, se vorbește că...

ȘTEFĂNIȚĂ (*tresărind și căutând în jos*): Ce se vorbește? Cine vorbește?

COMISUL CĂȚELEANU: Dar nu se poate, ar fi prea mare nenorocirea și prea nedrept cerul cu bietul Arbore!... S-a răspândit zvonul că ar fi căzut în prăpastie...

(Toți tresar.)

ȘTEFĂNIȚĂ (*uitându-se pieziș și pe subt gene*): Cine?

COMISUL CĂȚELEANU: Cătălin!

VORNICUL CĂRABĂȚ: Cătălin?

ȘTEFĂNIȚĂ: Să fi căzut?... Cătălin?... El, care sărea din stei în stei, care urca muchea ca o capră sălbatică?... Și ziua la miază mare?... Nu se poate...

VORNICUL CĂRABĂȚ (*printre vânători*): Mă, nu știți de urma lui Cătălin?... Nici voi?... Nimeni?...

UN VÂNĂTOR: Ba mie mi-o spus Ion, și lui Ion i-o spus Dragu, și lui Dragu i-o spus a lu Maftei că s-ar fi auzit di pi muchia șeea o uruitură ca și cum s-ar fi năruit toți bolhanii. Cică ar fi dat boierul de-a berbeleacul... Apoi dă, a hi, n-a hi...

ȘTEFĂNIȚĂ (*agitat*): Să mai sune buciumele de adunare... Buciumați, măi!... Buciumați... Mort d-ar fi, să auză!... (*Vede pe Arbore viind.*) Șiit!

SCENA VIII

Cei de sus și LUCA ARBORE.

ȘTEFĂNIȚĂ: Pe unde ai fost, Arbore?... Ești bine?... N-ai auzit nimic? Adică ce s-auzi?... Ești bine?...

ARBORE (*vesel*): Măria-ta mă cercetează?... Oh! bunul meu domn! (*Îi ia mâna și i-o sărută. Ștefăniță se întoarce cu spatele la el.*) De se posomorăște cerul, plămădește bogățiile, de iese soarele, cresc bogățiile!

ȘTEFĂNIȚĂ: De ce n-ai stat pe lângă mine?

ARBORE: Nu voiam să turbur petrecerea măriei-tale... Am colindat codrul... După ce m-am despărțit de Cățeleanu, am numărat șiragurile de brazi... Voiam să uit...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce?

ARBORE: Că nu-mi răspunseși azi-dimineață...

ȘTEFĂNIȚĂ: O! buciumați, măi... buciumați... mort d-ar fi...

ARBORE: Cin' să fie mort? (*Mirat.*) De ce lăsați capetele în jos?... S-a întâmplat ceva? Și cui?... Nu văz pe Petrică, și Baloș, și Hrană... Încotro au apucat?... P-aici?... De ce nu vin?... Buciumați, mă, cu toți dodată... Trotușene, ce s-a întâmplat?... Cărăbăț, taci și gâfâi ca la război înainte d-a începe bătălia...

(*Se uită la toți.*)

LOGOFĂȚUL TROTUȘANU: Zădărnicia zădărniciilor și toate sunt zădărnicii...

ARBORE: Nu pricep...

VORNICUL CĂRABĂȚ: Bine-ar fi...

ARBORE: A! a!... Nu se poate...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce nu se poate, Arbore?...

ARBORE (*caută cu ochii*): Bătrân, neghiob, măria-ta... Nici pe copiii mei nu-i văz... A! nu, nu!... Ei, ca totdeauna, cei dintâi la năvală, cei din urmă la încetare... Cătălin... (*Mișcare*)

între boieri.) Ce vă turburați?... Cătălin... (Se uită la boieri.) S-a luat după mine și m-a întrecut, Toaer după Cătălin, și-o să-l întrecă. Nichita după Toader, și o să le iasă în frunte... Cătălin merge fluierând pe muchia prăpastiilor... (Se uită la boieri.) Toader, și pe funie... Nichita p-o muchie de cuțit... (Tresărind.) În codrii noștri nu e fiară pe care să n-o răpuie, nici întunecime pe care să n-o pătrună... Mai ușori ca fulgul și mai tari ca oțelul... Nu e așa, măria-ta... că i-ai văzut în Muntenia pân' la Târgușor...

ȘTEFĂNIȚĂ (se reazimă d-un brad și-și întoarce capul): Da, da...

ARBORE (simțind începutul unei temeri): Nu-i așa, Cărabă... că... tu... j-ai învățat meșteșugul...

VORNICUL CĂRĂBAȚ: Da, da, voinicii tăi deschid pârtii printre dușmani ca-n zăpada moale... oh!...

ARBORE: A! iată o ceată care s-apropie... (Se uită spre dreapta.) Ce păcatele, m-au lăsat ochii! S-a oprit... se despart... Trei au apucat întâi... Ceilalți, care duc ceva pe umeri, au rămas mai la urmă... E Petrică... și Baloș... și Hrană... (îndoială-i crește.) Toți, Baloș?... Petrică, toți?...

PĂRCALABUL PETRICA: Aproape toți...

ARBORE (emoționat): Cine lipsește?

SPĂTARUL HRANĂ: Unul, numai unul, și parc-ar lipsi o mie! (Hrană lăcrămează.)

ARBORE (îndurerat): U! u! Toaaader! Nichiiiita! U! u! (S-aude răspunzându-i din codru: u! u!...) Mi-a înțeles glasul!... E Nichita!... Ah! sunt ei! (Se repede la Ștefăniță.) Crede la un bătrân, măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ (muncit și concentrat): Așteaptă... Nu e nimic, Arbore...

ARBORE: Crezusem... Dar nu crezusem nimic... Vin grămadă... Duç un vânat pe umeri...

ȘTEFĂNIȚĂ: Un vânat...

ARBORE: Prea vin încet... Măăă, aici sunt tătarii, porniți ca la bătălie!... E cine să-mi închiză ochii, pustii de ochi se umezesc de bucurie.. (Se șterge la ochi.) A! Nu văz pe Cătălin! Doar Toader și Nichita... Oh! bătrân nesocotit!... Trebuie să

vie mai la urmă... (Se uită la boieri și-i vede încremeniți cu ochii în jos.) Ce?... (Intră Toader și Nichita și pun la pământ o nășălie de cetini. Ștefăniță tresare și încleștează pumnii.) A! tustrei?...

NICHITA: Da, tată, tustrei... Iacă p-al treilea... (Izbucnește în plâns.)

ARBORE (cu spaimă): Rănit?

TOADER (plângând): Mort!

ARBORE (zdrobit de durere): Ah! Doamne, ce ți-am făcut și ce mi-ai făcut?

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine? Eu?

MOGHILĂ (încet și aspru): Ce faci?

ARBORE (își rupe încheietorile de la gât): Aer! aer!... E-adevărat?... Nu face nimic, Toadere! Nu face nimic, Nichita!... Nu face nimic, măria-ta!... Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie numele Domnului (Ștefăniță tresare) în veci binecuvântat!... Mie mi s-au dus brațele și ochii, măriei-tale cea mai tare platoșe de oțel și-un ostaș drept credincios... D-acum soarele va arde capul meu... pe ploaie și pe viscol nul voi acoperi... până voi închide ochii și se va deschide pământul!... Adevărat c-a murit?... Și nu plâng... Uitați-vă la mine, că nu plâng, că nu pot să plâng!... Împrumutați-mi lacrimile voastre să plâng la capul lui Cătălin al meu!... O lacrimă... numai una! Ah!... (Căde grămadă. Boierii plâng.)

ACTUL III

O tindă în castelul din Suceava. Laițe pe părțile laterale. În fund, două rânduri de stâlpi subțiri susținând o friză. Stilul ogival. După stâlpi se văd coridoare pierzându-se. Pe pereți, arme, străchini și oale, șerpare, furci, fuse și ștergare. Intrare prin fund. Alte două intrări, una în dreapta și alta în stânga. În mijloc, mai multe scaune, unul ceva mai nalt.

SCENA I

ȘTEFĂNIȚĂ și DOAMNA TANA.

(Ștefăniță, într-o tunică de catifea ca vișina putredă. Pe soldul stâng, un pumnal. Doamna Tana, îmbrăcată într-un vestmânt închis, cu guler și mâniciuțe de dantelă.)

DOAMNA TANA: Te-aș asculta... Făgăduiește-mi că vei izgoni pe contele Irmsky...

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu-ți făgăduiesc...

DOAMNA TANA: Ce te leagă de el?

ȘTEFĂNIȚĂ: Nimic și multe...

DOAMNA TANA: Nu poți fără el... Dimineata, la prânz, la cină, noaptea — o! mai ales noaptea! — cu el mereu... Ș-acum mă prinz că tot la el te duceai... Nu-i ieși din vorbă... Și te lauzi cu voința!

ȘTEFĂNIȚĂ: Vorba lui nu-mi stânjinește voința mea. El nu se amestecă în trebile țării... Fac ce cred, cred în ce fac și vreau și pot orice în Moldova!... Dacă cu ajutorul lui Dumnezeu sunt toate în țara asta, fără ajutorul lui, și numai din voința Domnului, toate se sfărâmă! Tana, nu pot să te schimb din femeie în bărbat... numai atât!

DOAMNA TANA: Nici pe conte, din bărbat în femeie...

ȘTEFĂNIȚĂ: De unde știi?... Hî... Și ce-ți pasă de contele Irmsky?

DOAMNA TANA: Mie?... Ziseși să împărtășesc din puterea ce o ai de la legi și de la datini strămoșești... Și eu atât îți cer, și nu vrei, și nu poți să vrei, căci supt domnul atotputernic e un om fără puteri care mestecă puterea cuminte și liniștită cu zvâcnirile copilărești!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mă faci să râz, Tana...
 DOAMNA ȚANA: Și tu pe alții...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Pe cine?
 DOAMNA ȚANA: Pe boieri!
 ȘTEFĂNIȚĂ: Pentru mojiți, boieri... pentru domn, una...
 (Se uită la pumnal și se joacă cu el.)
 DOAMNA ȚANA: La ce te uiți?
 ȘTEFĂNIȚĂ: Citesc o hotărâre...
 DOAMNA ȚANA: Trecută or viitoare?
 ȘTEFĂNIȚĂ: Ce-mi pasă de trecut!... Ce-a fost nu mai este...
 DOAMNA TANA: Da, da, ce-a fost nu mai este!... Alexandru cel Bun, care a întocmit Moldova de jos și până sus, Ștefan cel Mare, care mișcă tocmirea lui Alexandru, însuflându-l cu sufletul lui, biruind și întinzând stăpânirea ei peste sate, orașe și cetăți... dorm somnul de veci în criptele mănăstirilor... Au fost, nu mai sunt... Oase, țărână, puzderie, trecut!
 ȘTEFĂNIȚĂ (uitându-se la pumnal): Da, da...
 DOAMNA ȚANA: La ce te uiți?
 ȘTEFĂNIȚĂ: Citesc cronică țării... Oh! Începutul a fost greu!...
 DOAMNA TANA (uitându-se țintă la Ștefăniță): Am auzit că bietul Cătălin pândește p-o muchie îngustă înainte d-a se prăpădi...
 ȘTEFĂNIȚĂ (tresărind): Da... El și-a fost ales locu...
 DOAMNA TANA: ...că de la măria-ta se zărea la el și de la el la măria-ta...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Așa e...
 DOAMNA TANA: Ei, cum se prăvăli în prăpastie cel mai viteaz din ostașii țării?
 ȘTEFĂNIȚĂ: Nu știu...
 DOAMNA ȚANA: Nu-l vedeai?
 ȘTEFĂNIȚĂ: Ba da...
 DOAMNA TANA (ca și cum ar rostogoli pe cineva): Nu l-ai văzut când...
 ȘTEFĂNIȚĂ (repetă semnul rostogolirii): Nu!

DOAMNA ȚANA: Păcat!
ȘTEFĂNIȚĂ: Păcat!
DOAMNA ȚANA: Era înaltă stânca?
ȘTEFĂNIȚĂ (*prins de vorbă, răspunde ca un copil*): O!
înlaltă...
DOAMNA ȚANA: Era adâncă prăpastia?
ȘTEFĂNIȚĂ: O! adâncă...
DOAMNA ȚANA (*repede*): Și cum s-a prăvălit?
ȘTEFĂNIȚĂ: Așa!
DOAMNA ȚANA (*izbucind*): Da?
ȘTEFĂNIȚĂ (*trezindu-se*): Ce?
DOAMNA TANA: Nimic... Și s-a găsit și-un om ucis,
îmbrăcat în haine de vânător, aproape de locul unde pân-
deai măria-ta...
ȘTEFĂNIȚĂ: Se zice...
DOAMNA TANA: Un ungur, un tâlhar, și asupra lui 250 de
galbeni...
ȘTEFĂNIȚĂ: Se zice...
DOAMNA ȚANA: Cum se zice?... Toți boierii mi-au spus...
ȘTEFĂNIȚĂ: Ei da, așa e!
DOAMNA TANA: De unde atâția bani la un om de teapa
lui? O comoară pentru un sărman... Și cum de și-a luat co-
moara la vânătoare?
ȘTEFĂNIȚĂ (*pierzând răbdarea*): Eu știu?
DOAMNA ȚANA: Era ucis de curând...
ȘTEFĂNIȚĂ: De unde știi?
DOAMNA TANA: Sângele abia se închegase... Și măria-ta
erai acolo, cu Moghilă și Mogârdici și cu contele Irmsky, de
peste un ceas... Cum de n-ai auzit nimic?
ȘTEFĂNIȚĂ (*izbucind*): Ce vrei să zici?... Că pe Cătălin
l-am... (*Ca și cum ar rostogoli pe cineva.*)
DOAMNA TANA: A! nu!... bărbatul Oanii... unchiul măriei-
tale... cel mai bun vânător... cel mai mândru ostaș... căpitanul
copiilor de cașă... O! nu!...
ȘTEFĂNIȚĂ (*iritat*): Atunci?... Ah! muiere!...
DOAMNA TANA: Ce-ți pasă de trecut! Ce-a fost nu mai
este!

ȘTEFĂNIȚĂ (*concentrat*): Teme-te de mânia domnului ca de urgia lui Dumnezeu!

DOAMNA TANA: Nu mă tem de domn, căci nu mă tem de om!

ȘTEFĂNIȚĂ (*scos din fire, trage pumnalul*): Uf! Tana!... (*Tana se desface la piept.*) Să ne împăcăm, Tana...

DOAMNA TANA: Conte Irmsky, peste graniță...

ȘTEFĂNIȚĂ: Niciodată, mă înțelegi?... Niciodată! (*Iese prin stânga.*)

DOAMNA TANA (*emoționată*): Cu asemenea domni se duc popoarele de răpă! (*Ș-acoperă fața. Cade pe scaunul cel mai nalt.*)

SCENA II

DOAMNA TANA și NICULINA.

NICULINA (*intră prin fund*): Doamna plânge?... O!... buna noastră doamnă!... Cine să fi fost așa de păgân ca să-ntunece pe cea mai strălucită stea de pe cerul Moldovei?... Domniță, plângi?... De ce?

DOAMNA TANA (*ștergându-se la ochi*): Mă gândii l-alde părinți... la Neagoe Basarab și la Despina-doamna... Cum stau lungiți în mănăstire, cu fața în sus, liniștiți, în tihnă, mi s-a părut că-i aud vorbind: “Tu dormi, Despino?” “Da, doamne! Dar tu?” “Și eu dorm lângă tine, că mult te-am iubit”... Ș-așa, răscolind trecutul, simții că mă îneacă lacrămile binefăcătoare...

NICULINA: Auzii și pașii cuiva... Cine fuse?

DOAMNA TANA: Ștefăniță...

NICULINA: Domnul?... A!...

DOAMNA TANA (*o privește lung*): Ce fac fetele?

NICULINA: Lucrează și vorbesc.

DOAMNA TANA: Ce vorbesc?

NICULINA: Vorbesc încet, că nu le-auzi... Câteodată oftează și privesc furios la Oana, care toarce ș-amestecă fuioarele de in cu cele de lână...

DOAMNA TANA: O! biata Oana!... Și de ce veniși, Niculino?

NICULINA: Mă cere taica până mâine...

DOAMNA TANA: Până mâine?... Du-te... Postelnicul Șearpe e un om întreg la minte, știe ce face... Să nu mă uiți, Niculino...

NICULINA: Până mâine?

DOAMNA TANA: Și un' te duci?

NICULINA: La tușa...

DOAMNA TANA: Și când vei fi departe, departe, să te gândești la mine...

NICULINA: Departe?... Cât ai arunca cu săgeata de două ori, atât e de la castel până unde mă duc...

DOAMNA TANA: Du-te și trimite-mi pe Oana... Să te sărut... (*O sărută și-o trec racrămile.*)

NICULINA: O! iar?

DOAMNA TANA: Mi-adusei aminte de sor-meia Ruxandra... Eram mici și puneam mâinile cruce pe piept, și ziceam: "Eu seamăn cu mucenica Țarbură", și ea: "Eu seamăn cu sfânta împărăteasă Elena". Încă o dată...

NICULINA: Da, dar să nu-ți mai aduci aminte de nimic...

(*O sărută și pleacă. Doamna Tana se uită după ea.*)

DOAMNA TANA: Ah!

SCENA III

DOAMNA TANA, OANA și mai târziu ȘTEFĂNIȚĂ.

Doamna Tana șade pe scaunul cel nalt. Oana intră prin fund, îmbrăcată în negru, trasă la față, galbenă, cu părul încărunțit, despletit, tăiat puțin și lăsat pe spate. Oana sărută mâna doamnei și-o aduce la frunte. Doamna o sărută de mai multe ori.

OANA: De ce ai ochii roșii?

DOAMNA TANA: De mine te-ngrijești?

OANA: Dar de cine? Pe cine mai am pe pământ?

DOAMNA TANA (*trecându-i mâna prin păr*): Așa se juca prin părul tău Ștefan cel Mare...

OANA (*tresare*): Doamnă!... Ast-noapte mi-a venit în vis, și cu glasul lui din bălăli îmi zise: “Tu dormi, Oană? și Cătălin plânge!” Sării în sus. Mi se bătea inima. Pusei capul pe pernă. Închisei ochii. Și cum mă fură somnul, veni din nou — de astă dată călare — și-mi zise: “Tu dormi, Oană, și Cătălin doarme de veci!” Și un urlet se puse de la miazănoapte. “Tu dormi, Oană, și viforul care a început va răsturna clădirea ce v-am lăsat moștenire vouă și țării!” Mă deșteptai. Încremenisem... M-apucă fiorii când mă gândesc că jumătate din viața noastră e somn... Dacă o mai veni?... O!...

DOAMNA TANA: Să nu mai vorbim de vise...

OANA: Nu, să nu...

DOAMNA TANA: Mi-aduc aminte că într-o zi îmi ziseși: “Irmsky e supt în talie, să-l frângi, și gros în șolduri...”

OANA: Așa mi s-a părut... Am fost rea... M-a pedepsit Dumnezeu...

DOAMNA TANA: N-ai fost rea... L-am văzut chiar în noaptea aceea în brațele lui Ștefăniță... Irmsky e femeie!

OANA: A!... Maică a Domnului!... (*Se închină.*)

DOAMNA TANA: O femeie pângărind tronul și țara... Ce-ai face în locul meu?

OANA: Aș ruga pe domn s-o lase...

DOAMNA TANA: Și pe domn...

OANA: L-aș ierta și l-aș iubi!

DOAMNA TANA: Dar când domnul îți răspunde: “Nici-odată!”

OANA: L-aș ierta...

DOAMNA TANA: Tu l-ai crescut, l-ai mângâiat, i-ai făcut jucării...

OANA: Și mă mușca de dește... și mă apuca de păr...

DOAMNA TANA: Muma lui murise... I-ai fost mumă...

OANA: Oh! era mic și bălai, și părea ca lumina candeliei de la sfânta fecioară Maria... Și când fratele meu, Bogdan-vodă, se oprea la leagănul lui, copilul se trăgea speriat, înnodând brațele pe după gâtul meu...

DOAMNA TANA: Da... da...

OANA: Și Bogdan se ducea și zicea, zâmbind: “Copilul

tău e răsfățat”... Și simțeam măruntaiele-n mine... ca și cum l-aș fi născut eu!

DOAMNA TANA: Da, da, D-aia l-ai ierta...

OANA: Jur... că l-aș ierta și fără asta!

DOAMNA TANA: Dar fiind soțul tău și domnul țării?...

OANA: L-aș ierta și l-aș iubi!

DOAMNA TANA (*cu mânie*): Orce-ar face și orce ți-ar face?

OANA: E domn, e stăpân!

DOAMNA TANA (*pe gânduri*): E domn... e stăpân... Ce vreme urâtă... De două zile plouă...

OANA: E bine pentru sămănăturile de toamnă...

DOAMNA TANA: Așa fuse în ziua vânătorii...

OANA: A! mai spune-mi, că de închiz ochii și ascult povestirea ta, simț că mă rostogolesc și eu cu el în negura prăpăstii...

DOAMNA TANA: Avea amețeli la adâncimi?

OANA: A, nu! Ar fi trecut o genune p-o suliță moldovenească!

DOAMNA TANA: Avea obicei să bea?

OANA: Cătălin?... Până să bea un pahar, se ștergea de trei ori la gură...

DOAMNA TANA: Atunci?...

OANA: Nu știu... Așa a fost să fie...

DOAMNA TANA: De la domn se zărea la el...

OANA (*muncită*): Se zărea?

DOAMNA TANA: Și nici o fiară n-a năvălit asupra lui...

OANA: Nici o fiară?

DOAMNA TANA: Îl ura cineva?

OANA (*tresărind*): De ce mă întrebi?... Nu trecuse înaintea nimănui, ba rămăsese în urmă, cu toate că era unchiul domnului!... Cine să-l fi urât?... Ah! nu!...

DOAMNA TANA: Cu toate că era spaima tătarilor... cu toate că era unchiul domnului și feciorul lui Luca Arbore... Abia ajunsese căpitanul copiilor de casă...

OANA: O fi râvnit și el, dar niciodată nu mi s-a plâns...

DOAMNA TANA: Și la câțiva pași de domn s-a găsit un om ucis, aruncat în desiș... un unгур... un tâlhar vestit, îmbrăcat în vestminte de vânător moldovenesc...

OANA: Cine ți-a spus?

DOAMNA TANA: Postelnicul Șearpe... Și asupra lui 250 de galbeni...

OANA (*frământată*): Cine l-a ucis nu l-a prădat... De ce l-o fi ucis?... Și ce căta un tâlhar la vânătoarea domnească?... 250 de galbeni?... Fusesse ucis înainte să sosească domnul la luminiiș...

DOAMNA TANA: Nu... după...

OANA (*repede*): De unde știi?

DOAMNA TANA: S-a văzut după sânge...

OANA (*tresărind*): Ah! fusesse plătit!... De cine?... Și de ce? Cine era cu domnul?...

DOAMNA TANA: Mogârdici, beat, să-l fi trântit un copil... Irma... și Moghilă...

OANA: El l-a plătit?... De ce?...

DOAMNA TANA: El?... Un calic... 250 de galbeni!

OANA: Așa e... nu se poate...

DOAMNA TANA: Dar dacă lui Cătălin i-o fi dat cineva brânci în prăpastie? Tâlharul acesta i-a dat... Pe urmă l-au omorât ca să nu se afle... Era plătit, cin' la plătit?...

OANA (*cuțremurându-se*): Oh! mi-e frică! Mi-e frică! Taci, Tana! Taci! (*Își acoperă ochii.*)

DAMNA TANA: Cine-a mai rămas?... Lumina candeliei de la preasfânta fecioară Maria!

OANA: Ștefăniță!

DOAMNA TANA: Iartă-l și-l iubește!

OANA (*plângând cu hohote*): Ștefăniță! (*Cade în brațele doamnei, Ștefăniță, îmbrăcat în zale, se aude țipând înainte d-a veni.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: I! i! i! Moghilă! Moghilă! (*Intră strigând.*)

OANA (*se repede ca o furie spre el*): Oh! ce roșu ești! (*Cade în nesimțire.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce are?

DOAMNA TANA (*stăpânindu-se*): Vedenii, de când pieri Cătălin...

(*Ștefăniță face semnul de rostogolire. Apoi, îi arată o scrisoare.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*aprins*): Îiii... A! cui e scrisul ăsta?

DOAMNA TANA: Al... al... al lui Luca Arbore...

ȘTEFĂNIȚĂ (*râzând*): O s-avem nuntă...

DOAMNA TANA: Nunta cui?

ȘTEFĂNIȚĂ: Un om bătrân c-o mireasă tânără... (*Râde nervos. Bate în palme. Vin doi copii de casă.*) Ei-hei! Mai iute! Luați pe Oana și duceți-o binișor în odaia ei... E tânără și nu mai are bărbat... Are vedenii! (*Râde nervos. Se duce la intrarea din dreapta.*) Moghilă! U! Moghilă!

(*Doamna Tana, care-l privește cu ură, se duce.*)

SCENA IV

ȘTEFĂNIȚĂ, MOGHILĂ și MOGÂRDICI.

(*Moghilă îmbrăcat ca un căpitan de copii de casă, și Mogârdici, ca ajutorul lui, intră prin dreapta.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*aprinș și repede*): Moghilă, să îndoiești paza... De două săptămâni am schimbat armașul... Și am dovada aci... Ștefăniță nu bea, nu doarme, ci cârmuiește... Paloșele ascuțite! Ca briciul!... Descurc eu ițele... Nici un fir de păr nu se mișcă fără voia și fără știrea mea... Dar tu... Mogârdici?... Ca umbra de picioarele lui Moghilă...

MOGÂRDICI: De când sunt ajutorul lui...

ȘTEFĂNIȚĂ: Trist ajutor...

MOGÂRDICI: Ba vezi c-o să fiu vesel pe nemâncate...

ȘTEFĂNIȚĂ: A, nu-ți dă de mâncare...

MOGÂRDICI: Ba nu-mi dă de băut... A! a întărcat bălaia!... Eu îi cer, și el: "Tainul!" Și tainul e d-o jumătate de oca la prânz și d-o jumătate la cină...

MOGHILĂ: Ba d-o oca întregă la cină.

MOGÂRDICI: Ai? ce fel de oca? Abia apropii buzele de ea, și i-am și suflat în fund... (*Ștefăniță râde ca și cum ar plânge.*) Râzi, măria-ta, dar să fi fost eu în locul măriei-tale, mă făceam pe mine în locul lui și-i dam lui locul meu, ca în loc să-mi zică el: "Tainul, apșoara, slujba", să-i fi zis eu în locul lui: "Tainu, apșoara, slujba!"... Râdeți, c-am ajuns de plâns!... Mă frig de sete ca prigiile!... Boul cade-n jug dacă nu bea; calul rabdă de foame, dar de sete, ba; și d-aia tatarul

zice: "Dați vitelor să bea, că de mâncat găsesc ele!"... Că eu, de sunt sănătos, mi-e sete; de mă ia cu călduri, mai foc; de mi-e frig, să mă-ncălzesc; de mi-e frică, să prinz curaj... Care va să zică, să beau!... Ei, ce să beau?... Apă?... Apa mă-neacă... Râdeți... Dar, în ce să-neacă omul? În Moldova, în Prut, în Nistru, și doar pe Moldova, pe Prut, pe Nistru nu curge apă?... O!... Mi-e sete, măria-ta, mi-e sete!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mai rabdă, Mogârdici, mai rabdă...

MOGÂRDIȚI: Cât să rabd?

ȘTEFĂNIȚĂ: Și mie mi-e sete...

MOGÂRDIȚI: De ce nu bei?

ȘTEFĂNIȚĂ: Are să curgă talazuri roșii...

MOGÂRDIȚI: Oare?... Și profir?...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să se-mbete și pruncul în mumă!

MOGÂRDIȚI: Da, să bea și el, de ce să nu bea?

ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă!

MOGHILĂ: Poruncă, doamne!...

ȘTEFĂNIȚĂ: E bun de ceva ăsta?

MOGHILĂ: Să bea!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mogârdici, lasă slujba, că nu e de tine...

MOGÂRDIȚI: Oare!?

ȘTEFĂNIȚĂ: Te pui chelar peste vinuri...

MOGÂRDIȚI: Maică luminată! (*Se închină de bucurie.*)

Eu n-aș fi găsit ceva mai potrivit pentru mine. Dumnezeu să-ți dea sănătate, că bine le cârmuiești...

(*Ștefăniță îi face semn să iasă. Mogârdici iese fugind.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*după ce se uită în toate părțile*): Vezi tu, Moghilăi? Am aci lumina, și puterea, și osânda! (*Îi arată scrisoarea fără să i-o dea.*) Soarele luminează lumea pe din-afară. Acest petecel de piele e mai strălucit ca soarele... Sfredelește lumea pe dinăuntru... E destul să-i pui față în față... O! ho! ho! cum s-a îngălbenit, cum se șterge, cum se stinge, ca o șinie¹ scoasă din foc care s-ar răci... Mai vezi?...

MOGHILĂ (*se freacă la ochi*): Abia zăresc...

ȘTEFĂNIȚĂ (*aiurind, își urmărește gândul*): O! aprinde-te, soare, și luminează încă p-atât, și tot pe dinafară vei lumina, și tot pe jumătate! Tu pătezi cuprinsul când reverși

razele tale! Sub slaba ta putere, tot ce este și se mișcă sau ștă va fi puterea tarcat: într-o parte lumină, în cealaltă umbră! În lumina ta, înșelăciunea, în umbra ta, adevărul! Și când nu mai ești, și lumina își pierde arătarea, atunci lumina adevărului!... Moghilă, am aci cheia cu care să descui si-petele cele mai ascunse ale sufletului omenesc!... Am dezrobirea domnului Moldovei!... O! ho! ho!... Du-te, întărește-te, vino ș-ascultă la ușă...

MOGHILĂ: Măria-ta, dar...

ȘTEFĂNIȚĂ: Vrei să știi?... Ca muierile!... Ș-așa de gros?... Or tocmai că ești așa de gros... În a noua lună... Să nu lezezi... (*S-apucă de cap.*) Îmi arde de nerăbdare... Ca și cum ar fi strâns într-o potcoavă... Ia!... S-aud pași... Vin boierii... Du-te și fă!

(*MOGHILĂ iese prin dreapta.*)

SCENA V

ȘTEFĂNIȚĂ, LUCA ARBORE, VORNICUL CĂRĂBĂȚ, PÂRCĂLABUL CONDREA, și, mai târziu, ceilalți boieri de divan intră prin stânga.

(*Luca Arbore, îmbrăcat în negru, cu fața arsă, cu capul gol și părul în oarecare neorânduială.*)

Toți (*plecându-se*): Să trăiți, măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ: Da... da... Ați dormit bine?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Slavă domnului!

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce nu-ți acoperi capul, Arbore?

Arbore: Lasă, măria-ta, să-l ude ploile, să-l viscolească zăpada și să-l bată soarele cum l-a bătut și Dumnezeu!

ȘTEFĂNIȚĂ (*ironic*): Faci ca țărani când li se întâmplă să... (*Semnul rostogolirii.*)... Dar o mie de capete țărănești nu plătește cât capul tău... O! da, da, capul tău are nevoie de adăpost, căci țara are nevoie de capul tău... și eu... O! mai ales eu!... Ce-aș face fără sfaturile tale?

ARBORE: Când binevoiești a le cere, le dau și eu cum pot...

ȘTEFĂNIȚĂ: Când binevoiești a mi le da, le urmez și eu cum pot...

ARBORE: Ce face Oana, măria-ta, că n-am văzut-o de două zile...

ȘTEFĂNIȚĂ: Oana?... Bine, sănătoasă... Adineaori avu vedenii... Așa îi vine de când... (*face semnul rostogolirii.*)

ARBORE (*tresărind de durere*): Ah!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Biata Oana, că mult îl iubea!

ȘTEFĂNIȚĂ (*surâzând*): Da, era voinic și chipeș om! Și Oana se gândește întruna... Și noaptea se deșteaptă, și pipăie, și nu găsește pe nimeni... Și e numai de treizeci și patru de ani!

ARBORE (*mâhnit*): E mătușa măriei-tale!

ȘTEFĂNIȚĂ: E femeie!

ARBORE: Și fata mea!

ȘTEFĂNIȚĂ (*râzând*): O, Arbore, Arbore, de când trăiești, ai uitat... De câți ani ești?

ARBORE: Deh! Să nu stric cheful măriei-tale...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Și măria-ta să nu răscolești amărăciunea lui Arbore.

POSTELNICUL CONDREA: Că e destul de mare!

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce frumos ți-ar ședeă ție, Condrea, cu barba la ceafă!... Ai încercat?

PĂRCĂLABUL CONDREA: Nu, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să nu înceri... O singură dată încercă omul... Să nu încerci... (*Intră prin stânga logofătul Trotușanu, bivel-logofătul Isac, vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima, paharnicul Săcucianu, pârcălabul Petrică, pârcălabul Baloș, spătarul Hrană, comisul Cățeleanu și se închină înaintea domnului.*) Bine-ați venit și să vă întoarceți cu bine!... A, Petrică și Baloș... Hrană, bună sabia? Așcutită?

SPĂTARUL HRANĂ: Așcutită, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Și dreapta, vânjoasă?... O să am nevoie și de una, și de cealaltă...

SPĂTARUL HRANĂ: De s-o muia dreapta, am să tai cu stânga... Pilda ne-a dat-o Cărăbăț...

ȘTEFĂNIȚĂ (*tresărind*): Nici de stânga... nici de... eu nu te-am întrebat... Baloș, la Novograd, s-adună?

PĂRCĂLABUL BALOȘ: Vin căduri romășcanii, parc-ar fi

cocori... În zece zile sunt gata...

ȘTEFANIȚĂ: Și-n Suceava vin plăieșii ca la nuntă... Nu e-așa, Arbore?

ARBORE: N-am știință... Dacă a poruncit măria-ta...

ȘTEFANIȚĂ (*râzând*): O! bătrânețea, Arbore... Te gândești la ăla... (*semnul rostogolirii*) care s-a dus... Vezi, eu știu și ce nu mi-ai spus tu... (*Arbore se pleacă.*) O! oricât de jos te-ai pleca cu voință, mai jos te cobori fără voință! (*Trotușanu șoptește ceva lui Arbore la ureche.*) Ce spui, cărturare?

LOGOFĂTUȚUL TROTUȘANU: Nimic, măria-ta.

ȘTEFANIȚĂ: Nimicuri, cărțile tale... Postelnicul Șearpe n-a venit?

PAHARNICUL SĂCUEANU: Vine-acum... Îl lăsați cu fetișcana lui în târg...

ȘTEFANIȚĂ (*printre dinți*): Șearpele trece drumul... Hî!...

SCENA VI

Cei de sus, DOAMNA TANA și OANA vin prin fund.

(Oana e nebună, cu părul în dezordine, și peste rochia neagră, încinsă c-un curmei de tei. Doamna se încearcă s-o oprească și nu poate. Toți boierii privesc muți de durere. Arbore scoate un oftat de spaimă.)

DOAMNA TANA: Oană, Oană, aici sunt boierii... Doamne, Doamne!

OANA: Nu, nu mai sunt boieri... O apă ș-un pământ... Eu caut p-al meu și nu-l gălesc... E drăgălaș și micuț...

ȘTEFANIȚĂ: Pe cine cauți?

DOAMNA TANA: Oană, vino-ndărăt... Eu sunt... Doamna...

OANA (*privind pe deasupra lumii*): Doamna?... E nainte... Îndărătul meu, întuneric...

ȘTEFANIȚĂ: Să vedem ce vrea...

ARBORE (*plângând*): Oană, uită-te bine la mine... Eu sunt Arbore, părintele tău... Pe cine cauți?... O! Doamne, Doamne! El mort și ea nebună!

OANA: Arbore?... N-avea barbă... cu mustățile aduse... cu părul lunguleț... cu ochii ca doi solzi de pește, și, când se încrunta, fulgera cu ei... Și la glasul lui auiau codrii... Da! da!...

ȘTEFĂNIȚĂ (*făcând un pas spre Oana*): Ia-o, doamnă, nu-maidecât...

DOAMNA TANA: Fie-ți milă de ea, măria-ta, n-o atinge... E blândă ca un miel... I-a venit din senin adineauri pe când vorbeam...

ȘTEFĂNIȚĂ (*tresare*): Și ce vorbeai?... Mi-ai spus că are vedenii de când... (*Semnul rostogolirii.*)

DOAMNA TANA (*tresare*): A avut... dar nu așa... N-o turburați... Se potolește ea și pleacă... (*Necentenit privește țintă la Ștefăniță.*)

OANA: Și era drept, și bun, și poporul îi zicea cel Sfânt... Își târa piciorul ăl drept, ba nu, p-ăl stâng... “Nimic, Mario, ce tresari?”... (*Boierii lăcrămează. Arbore plânge.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Ca femeile!... Baloș!

OANA: “Oană, Oană, ce suflet e-n tine! E-e, e! Și încă ce ostaș!” “Și ce vor doftorii, măria-ta? “Vor să te sărut, Oană!”

ARBORE (*ștergându-se la ochi*): Ce vremuri!

VORNICUL CARĂBAȚ: Alte vremuri!

ȘTEFĂNIȚĂ: Vreți să fie tot alea?

VORNICUL CARĂBAȚ: Să se întoarcă, măria-ta!

OANA: “...Pe Voitiș?... Iar pe Voitiș...”

ȘTEFĂNIȚĂ: Ei, ci ca sfârșește cu aiurările tale!

OANA: De ce te superi?

ȘTEFĂNIȚĂ: Hi...

OANA: Supărarea e de la diavolul... Ce Dumnezeu, visează?... A! de multe ori omul visează... ce cu gândul n-a gândit!... Și eu să mă întorc numai sudori și sânge și să zic: “Nu mai sunt, măria-ta!” “Oană, Oană, ce suflet e în tine! Se vede că tat-tău, cine-o fi fost, a fost ostaș... Ei, și ce ostaș!” Nu, nu, nu e așa!... (*Se trudește să-și amintească și, neputând, plânge.*)

“Ai înțeles, Oană?” (*Plânge.*) “Da, măria-ta!” (*Suspină.*)

O! O! oh!... Îl văz. A picat pe scaun... “Mai bine”... “Na, să dați paharul acesta Mănăstirii Putna”... (*Plânge.*) Și s-a închinat... “O! Mojdovo!”

ȘTEFĂNIȚĂ: Bine că s-a sfârșit!

OANA: Nu, nu s-a sfârșit... Ce să se sfârșească?... O, Maică a Domnului... ca lumina de la candelă... Mi se îngroapă buzele în obrajii lui... Și miroase a cuișoare... Adu la mama două!... Binișor, să nu cazi!... E tatăl tău, mamă, nu te speria...

ȘTEFĂNIȚĂ: De cine mai vorbește?

DOAMNA TANA: De măria-ta... când erai mic...

OANA: O! gropițele de la deștele lui!... Șta-l pândește... ăsta-l ochește... ăsta-l nimereste... ăsta-l gătește... O! cățelu... Ni, cățel!... Oh! cu bucele lui aurii, cu ochii ca două afine, cu buzele ca răsura, stă-n prag ca un sfânt în cerevea... (*Ștefăniță face o mișcare de nerăbdare.*) Nu vă stric jucăriile, nu-mi turburați visele...

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Ea vede ce i se pare, și nouă ni se pare ce vedem...

OANA: Nu-mi răpiți mângâierea... Ce lumini s-aducă el Sfatului vostru?... Țara e mare și el e mic!

ȘTEFĂNIȚĂ: E domn!

OANA: Și s-a făcut mare... și l-a îngropat...

ȘTEFĂNIȚĂ: Așa crezi tu?

OANA: O! l-a înghițit întunericul...

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu, s-a tras la întuneric, ca să vază mai bine...

OANA: Ah! “Tu dormi, Oană, și Cătălin plânge!”

ȘTEFĂNIȚĂ: Luați-o d-aici!

OANA: “Vîforul care a început va răsturna mândria Moldovei!...”

ȘTEFĂNIȚĂ (*din ce în ce mai tare*): Luați-o d-aici!

OANA: Omul e mai rău ca fiara... (*Ștefăniță tresare.*) Scroafa-și mănâncă porceii, copilul părinții...

ȘTEFĂNIȚĂ: Luați-o d-aici, vă zic!

DOAMNA TANA: Aide, Oană, să-ți arăt lumina de la candelă...

(*Oana se duce după doamnă. Plecând, își întoarce capul și privește spăimântată pe Ștefăniță.*)

OANA: O! șa un ucigaș!

ȘTEFĂNIȚĂ (*turburat*): Să începem!

SCENA VII

ȘTEFĂNIȚĂ, LUCA ARBORE, logofătul TROTUȘANU,
vornicul CĂRĂBĂȚ, biv-vel-logofătul ISAC, paharnicul SĂCUEANU,
vistiernicul IEREMIA, vistiernicul SIMA, pârcălabul PETRICĂ,
pârcălabul BALOȘ, pârcălabul CONDREA, spătarul HRANĂ,
comisul CĂȚELEANU.

(Ștefăniță stă câtva pe scaunul cel mai nalt.)

ARBORE: O singură treabă așteaptă întărirea măriei-tale...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ba două...

ARBORE: ... aceea pe care a hotărât-o Divanul, învoiala
cu Polonia...

ȘTEFĂNIȚĂ: Voi, dar nu eu! Tu, dar nu eu! Sigismund,
dar nu eu!

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Eu, Baloș, și Hrană n-am fost
aicea...

ARBORE *(cu smerenie, către domn)*: Când ați zis: faceți ce
vreți, boieri...

ȘTEFĂNIȚĂ *(se ridică-n picioare)*: Dar nu ce vreau!

ARBORE *(liniștit)*: ...potrivit vechiului obicei domnesc,
nu mai era oșebire între noi și măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Unde e scris asta?

ARBORE: Nicăieri și pretutindeni. Minteă tuturor e mai
cuprinzătoare ca a fiecăruia în parte. Ce se urmează dupe
obiceiul pământului n-are nevoie de scris. Nu e așa, boieri?

Toți: Așa e!

ȘTEFĂNIȚĂ: Eh, mai degrabă...

ARBORE: Eu am puține zile de trăit...

ȘTEFĂNIȚĂ *(printre dinți)*: Puține!

ARBORE: ...ș-aș vrea să închiz ochii, mâhnit eu, dar nu
mâhnită țara... Învoiala de negoț cu Polonia ajungând la
sfârșit, ne-am folosit de aceasta...

ȘTEFĂNIȚĂ: V-ați, nu m-am!

ARBORE: ...și-am trimes pe Luca cârje, cu învoirea tutur-
or... Nu e așa, boieri?

TOȚI *(afară de Petrică, Baloș și Hrană)*: Așa e!

ȘTEFĂNIȚĂ: Cu a voastră, nu cu a mea!

ARBORE: ...ca să vorbească marelui Divan al Poloniei și
lui Sigismund și să întărească iarăși vechile legături, pe te-

meiul pe care îl cunoști măria-ta. Sigismund a primit și-a trimis împuternicit pe preasfinția-sa episcopul de la Camenița, Laurentius Miedzileski, ca să ia iscăliturile mărieitale și ale Divanului...

ȘTEFĂNIȚĂ (*face câțiva pași repede*): Pe cine?

ARBORE: Pe episcopul de la Camenița...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ha! Și unde e episcopul?

ARBORE: La mine.

ȘTEFĂNIȚĂ (*din ce în ce mai aprins*): Când a sosit?

ARBORE: Ieri pe-nserate.

ȘTEFĂNIȚĂ: Și unde-a mas?

ARBORE: La mine.

ȘTEFĂNIȚĂ (*râzând nervos*): O! ho! Moghilă! Moghilă! (*Moghilă intră prin dreapta.*) Avem mosafiri, Moghilă! Trimete la Luca Arbore, să poftască pe episcopul de Camenița, Laurentius Miedzileski, la castel... Și vezi, primește-l bine... E împuternicitul puternicului crai al Poloniei, al lui Sigismund iaghelonul, p-a cărui față vitreagă i-am cerut-o eu în căsătorie, și "cel mai iubit prieten al lor" a rămas cu buza umflată, cântând la lună "cotoiul fără nădejde și cicăra nepăsătoare"... (*Mirare între boieri.*)... Ei?... Și de ce n-a tras la castel? (*Moghilă iese.*)

ARBORE (*liniștit*): Era plin de praf, obosit de drum și e vechi cunoscut al meu.

ȘTEFĂNIȚĂ (*ca prin vis*): O! ho! Moghilă, nu uita că e un vechi prieten al lui Arbore!... (*Apoi tare.*) Și l-ai scuturat bine?

ARBORE: Scuturat?

ȘTEFĂNIȚĂ (*râzând*): De tot ce-avea... Aș fi vrut să mă fi strecurat după ușă și să fi văzut de i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele...

(*Boierii se uită mitrați unii la alții.*)

ARBORE: Eu?

ȘTEFĂNIȚĂ: Da, eu?... Și l-ai sărutat?

ARBORE (*mirat*): Mâna, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ (*râzând nervos*): Am zis eu altceva?... Și de când îl cunoști?

ARBORE (*liniștit*): La bătălia de la Cosmin l-am scăpat de furia ălor noștri... Era un smerit călugăr...

ȘTEFĂNIȚĂ: A! Ți-e dator viața!

ARBORE (*iuțindu-se puțin*): Și de ce această amărunită cercetare?

ȘTEFĂNIȚĂ: A! ți se pare o cercetare?... (*Se repede la Arbore.*) Și de ce-ai roșit?... Ai ceva de-ascuns?

ARBORE: Eu?

ȘTEFĂNIȚĂ: Ba, eu!

ARBORE: Ce ciudat e râsul la om! Mai pot eu să mai râz? Și cu toate acestea, am râs!

ȘTEFĂNIȚĂ: Ha! ha! să râdem, Arbore!... Ha!... Ha!... Cunoști scrisul ăsta, Troțușene?... (*Îi întinde scrisoarea.*) Da, uită-te bine...

LOGOFĂTUL TROTUȘANU (*tresărind și privind spre Arbore*): N-aș ști să spui...

ȘTEFĂNIȚĂ: N-ai ști?... O! Uitați-vă la el, că nu știe... (*Boierii, uimiți, se silesc să priceapă.*) Dar tu, Cărăbăț?... Uită-te bine, bine...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ (*tresărind*): De... Și-ar aduce cu al meu...

ȘTEFĂNIȚĂ: Cam prost scris... Cine-a scris nu e om de condei... Arbore... tu... ce zici?

ARBORE (*liniștit*): Da... Seamănă... De mine e scris.

ȘTEFĂNIȚĂ: Uită-te bine!

ARBORE (*liniștit*): M-am uitat... E de mine... Și ce-am scris în această carte?

ȘTEFĂNIȚĂ: Știi leșește?

ARBORE: De mic copil am învățat.

ȘTEFĂNIȚĂ: Citește sus!

ARBORE (*cu aceeași nepăsare, după ce șoptește, încet, să nu s-auză, câteva cuvinte leșești*): "Eu, portarul Sucevei și hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui"... (*Se schimbă la față și se oprește.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*izbucnind*): Citește!

ARBORE (*muind glasul*): "...lui Petru-voievod, feciorul lui Ștefan cel Mare"... (*Ridicând glasul.*) ...E scrisul meu și n-am

scris-o eu! (*Boierii, încremenți, privesc în pământ.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (râde și se strămbă): A! ha! ha!... Veți vedea de ce dă îndărăt portarul Sucevei!... A! ha!... Ast-noapte — două ceasuri după miezul nopții — caru al mare mai avea trei sulițe până să apuie — un om călare, c-o bundă lungă, ieși repede din Suceava, țiind drumul Sniatinului. Câțiva aprozi se-ntorceau, din întâmplare, în cetate. Se încrușișează cu el. “Cine e?” Nu răspunde și pune pînteni calului. Aprozii trag câteva săgeți. Calul cade. Cade și călărețul. Se încinge o luptă. Omul e lungit și-și dă sufletul. Îl scotocesc și găsesc cartea aceasta!... A! ha!... Iacă cuprinsul ei: “Eu, portarul Sucevei și hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui Petru-voievod, feciorul lui Ștefan cel Mare, și să știi că mi-a adus știri episcopul de pregătirile tale, și tare m-am bucurat că țara e scârbită de Ștefăniță, și ars așteaptă năvălirea măriei-tale, și cu credință nestrămutată rămâi de veci plecat rob, Luca Arbore”. A! ha! Ați înțeles?... Iacă de ce Arbore a ținut să slujească lui Sigismund și să mă umilească pe mine... Eu sunt Ștefăniță, și voievod? Petru!... Judecați!

Biv-vel-logofătul Isac (*cu glasul tremurând*): Bătrân la bătrân... Jură, Arbore, cum e adevărul!

(*Arbore stă liniștit.*)

VISTERNICUL Sima: Scoate-ne din îndoială... Jură!

(*Arbore stă liniștit.*)

PÂRCĂLABUL CONDREA: Pe Evanghelie, în fața Maichii Domnului, jură că nu e adevărat!

(*Arbore stă liniștit.*)

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Șaptezeci de ani cu credință... Pui mâna în foc...

ȘTEFĂNIȚĂ (*aprinș*): Că Arbore e vinovat!

PAHARNICUL SĂCUEANU: Pui capul...

ȘTEFĂNIȚĂ: Că Arbore e dovedit!... Moghilă! *Moghilă* (*intră repede.*) Doar n-ai rădăcini ca vrejul!... Popa ăla e aici?

MOGHILA: Episcopul?

ȘTEFĂNIȚĂ: Popa!

MOGHILĂ: Aci, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: În cătușe și-n temniță! (*Moghilă iese repede. Mișcare între boieri.*) Vorbește, Arbore!... De ce taci?

ARBORE: Aștept să vă liniștiți.

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine? Eu?

ARBORE: Domnul și Divanul!

ȘTEFĂNIȚĂ: Aștepți să... (*Se îneacă.*)

ARBORE: Când se năpustesc vânturile, nu s-aude om pe om... Și mânia n-are urechi... Uitați-vă la mine. Părul mi-a albit de mult și mi-a rămas câteva vițioane, ochii m-au lăsat, mâinile îmi tremură și glasul s-a uscat... O casă părăsită în care nu se mai aud cântece de bucurie, ci, din vreme-n vreme, se lasă câte-o pasăre ostenită, își spune jalea și dorul, și se duce, lăsând în urma ei zidurile ruinate și ierburile crescute pe ziduri... Așa am ajuns... C-am slujit sub trei domni, și sufletul meu n-a fost deschis lăcomiei... Sima și Ieremia știu că mi-a fost pe mână vistieria, și am rămas cu ce-am avut înainte d-a fi hatman și portar al Sucevei... Și sufletul meu n-a fost deschis zădărniciilor... Mărturisiți voi, cu care în războaie am împărțit rănile și în pace grijile țării, dacă am trecut înaintea cuiva...

TOȚI (*mișcați*): Așa e!

ȘTEFĂNIȚĂ: Înaintea domnului!

ARBORE (*cu tărie*): Totdeauna... când a fost în primejdie!... (*Scade glasul.*) Uitați-vă la mine... Ștefan, fala neamului, mort! Bogdan, înainte de vreme, mort! Nevasta, moartă! Frații, morți! Nor-mea, neună! Cătălin, mort! Ce-am ajuns? Umbră răcoritoare printre crucile unei mânăstiri, când la capul uneia, când la capul alteia... Izvor de lacrimi, care va seca în curând! (*Din ce în ce mai vioi.*) Mi-ar mai arde mie de uneltiri și de răsturnări? Și pe cine să răstorn? Pe Ștefăniță — mă iartă, măria-ta — pe care l-am crescut de mic copil, pe care-l încălzeam la sânul meu bătrân de câte ori îi era frig, pe care-l luam pe șeaua calului și adormea în brațele mele când ne apuca noaptea la drum în fruntea ostașilor țării, căruia îi povesteam bătlăile bunicului și, când făcea ochii sperioși, îi ziceam: “Ca el să ajungi, dragul

moșului!” Și cu cine aș sta eu la împărechere? Cu Petru pribeagul?... D-ar fi așa, ce ușor mi-ar fi fost să-ți sucesc gâtul — mă iartă, măria-ta — când Bogdan murise și rămăseși singur plâpând sub paza și apărarea mea!...

(Boierii fac semne de aprobare.)

ȘTEFĂNIȚĂ (*furios*): Ai vrut să domnești!

ARBORE: Aș fi putut și n-am vrut! Te-am uns domn și ai fost domn, dovadă că nu împliniseși unsprezece ani și-ai întărit dania pe care Cosma Șearpe o făcuse Mănăstirii Neamțului... Nu-i așa, boieri?

TOȚI: Da! da!

ȘTEFĂNIȚĂ: Cum e, Hrană? Cum e, Baloș? Cum e, Petrică? Spuneți voi!

PÂRCĂLABUL BALOȘ: De, măria-ta, cum să fie? Ai fost fără să fii, dar nici Arbore n-a fost...

ȘTEFĂNIȚĂ (*îi dă cu tifla*): Na! Na!

ARBORE: Nu-mi apăr bătrânețea și zilele amărâte, ci obrazul și cinstea!... Scrisul din carte seamănă cu scrisul meu, dar nu cu sufletul meu! Dușmani s-au adunat mulți, c-am fost drept și neînduplecat...

ȘTEFĂNIȚĂ: Și ce vrei să zici?

ARBORE: Că măria-ta, fără să știi, ai căzut în cursa ce mi s-a întins mie, și-o iei de bună...

ȘTEFĂNIȚĂ: Aseară pică episcopul, ast-noapte se prinse cartea... Cum s-o plăsmuiască cineva așa de repede?

ARBORE: De două săptămâni se știa de sosirea episcopului...

ȘTEFĂNIȚĂ (*furia-i crește*): Dar a fost moarte de om...

ARBORE: Să-l vedem...

ȘTEFĂNIȚĂ: L-am văzut eu!

ARBORE: Cine e? Să-l vedem, și eu, și boierii...

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu trebuie!

(Murmure între boieri. Se trag la o parte Petrică, Baloș și Hrană.)

ARBORE: Zici că omul a fost ucis de... aprozi...

ȘTEFĂNIȚĂ: Zic!

ARBORE: Să-i vedem, cine sunt?...

ȘTEFĂNIȚĂ: Și de te-ai uita la ei, i-ai schimba din aprozi în hatmani?
(Boierii încep să protesteze.)

PAHARNICUL SĂCUEANU: Și de ce să nu-i vedem, măria-ta?

VISTERNICUL IEREMIA: Atunci, cum să cercetăm pâra ce i s-aduce?

ȘTEFĂNIȚĂ: Am cercetat-o eu!

VISTERNICUL SIMA: Cum să-l judecăm?

ȘTEFĂNIȚĂ: L-am judecat eu!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Și după care lege?

ȘTEFĂNIȚĂ (*izbucnind de mânie*): Legea sunt eu!

ARBORE (*tresare*): A! Ura n-are lege!... Oh!... Ura!... (*Se uită cumplit la Ștefăniță.*) Ura, pe care am crescut-o, am ocrotit-o, am gătit-o, am ținut-o de mână...

Biv-vel-logofătul Isac: Arbore!

ARBORE: ...am scăldat-o, am șters-o, am culcat-o, am mângâiat-o...

LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Arbore! Arbore!

ARBORE: ...am pus-o pe tron, am povățuit-o, i-am arătat calea binelui... ura, care s-a tăcut puternică... ura, care-mi pândește din senin amărătele mele zile... ura, aceasta... (*Îl înecă plânsul.*)

LOGOFĂTUL CĂRĂBĂȚ (*mișcat*): Tu plângi, Arbore?

ARBORE: ...ura aceasta fără păreche a răpus și pe Cătălin!... Acum le văd... N-am vreme să vă spui!... Cine pândește a mai pândit!
(Boierii rămân încremeniți.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Pe Cătălin? (*Fără să vrea, face semnul rostopolirii.*)

ARBORE: O! da! da! pe Cătălin!... (*Îi repetă mișcarea. După o pauză și cu bunătaie tristă a unui bătrân care se duce.*) Na, Trotușene, inelul pe care-l țin de la Șefan cel Sfânt... Na, Isac, cruciulița pe care-am purtat-o de când eram mic... Na, Cățălene, cartea aceasta de rugăciuni... Na, Ieremia, iconița...

¹ *Sinie* — tablă de copt.

Na, Sima, mătăniile... Na, Condrea, cuțitul... Na, Săcuene, punga aceasta... Na, Cărăbăț... *(Se caută și nu mai găsește nimic.)* Și pentru tine nu mi-a mai rămas nimic... nimic... decât un sărutat!... O! nu mă plâng pe mine, care mă duc, ci pe Cătălin, care s-a dus, și pe voi, care rămâneți!... Fiara a dat de sânge!

(Boierii plâng.)

ȘTEFĂNIȚĂ *(cu ură)*: U! *(Se strâmbă.)* Moghilă! *(Moghilă intră.)* Ia-i sabia!

(Moghilă vine repede spre Arbore.)

ARBORE *(cu mândrie)*: Tu?... Nici când n-a căzut din mâna mea! *(Trage sabia. Ștefăniță face doi pași înapoi. Baloș, Petrică și Hrană se pun în dreptul lui.)* M-aș omori!...

ȘTEFĂNIȚĂ *(alb de mânie)*: Omoară-te!

ARBORE *(aruncând sabia jos)*: A, nu! Vreau să fii ucigașul bătrânului care te-a crescut!...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ești osândit...

TOȚI BOIERII: Ce faci, măria-ta?

ȘTEFĂNIȚĂ: ..Ia moarte!

VORNICUL CĂRABĂȚ: Fără judecată?

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine a zis?

VORNICUL CĂRABĂȚ: Eu!

ȘTEFĂNIȚĂ: Tu?

VORNICUL CĂRABĂȚ: Și fără vină?

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine-a zis?

VORNICUL CĂRABĂȚ: Eu!

ȘTEFĂNIȚĂ: Eh!... Haide! *(Face semn să plece Arbore.)*

ARBORE: S-aveți grijă de copiii mei...

ȘTEFĂNIȚĂ *(sălbatic și fioros)*: A! copiii? Le port eu de grijă!

ARBORE: Oh! *(Iese plângând.)*

(Toți boierii scot un oftat adânc.)

ACTUL IV

O sală de arme cu tavanul de lemn și cu grinzi mari.

O friză cu arabescuri și în mijloc cu portretul lui Dragoș. La peretele din fund, tronul lui Ștefan cel Mare, acoperit cu o perdea de mătase veche. În apropiere de tron, o masă întinsă. Paharul domnesc, în formă de pâlnie înaltă și subțire, e de aur. În stânga, o fereastră ogivală, care se deschide și dă asupra pieței din mijlocul castelului. În fund, în stânga, o intrare largă, care dă într-un coridor. În partea dreaptă, un leagăn aurit, în care se vede o păpușă blondă. La un cap al leagănului atârna jucării, mătăanii, farmece și păpușele. O intrare în dreapta.

SCENA I

Pârcălabul PETRICĂ, pârcălabul BALOȘ și spătarul HRANĂ,
în vestminte de război.

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Să fi fost vinovat?

SPĂTARUL HRANĂ: Care i-ar fi fost foloasele?

PÂRCĂLABUL BALOȘ: Dar domnul ce-a folosit să taie în neștire pe epitropul lui?

SPĂTARUL HRANĂ: Mi-e frică să mă întreb.

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Arbore ținea în ruptul capului la unirea cu Polonia, și Ștefăniță, la unirea cu turcii.

SPĂTARUL HRANĂ: Cum, unirea cu turcii?... la 4.000 de turci, care se întorceau încărcăți cu pradă din Polonia, nu le aținu calea și-i zdrobi până la unul?... Și nu trimise plocon lui Sigismund steaguri, arme, șaluri și vestmintele lui Iucbarpașa, ucis în bătălie?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Da, împreună cu o scrisoare plină de ocări...

PÂRCĂLABUL BALOȘ: Nu e limpede... Cu turcii, pe care-i bate, împotriva Poloniei, pe care o lasă în pace... Daruri și ocări lui Sigismund... Ieri aruncă în temniță pe Laurentius, pe temeii că urzea cu Arbore năvălirea lui Petru, și azi îi dă drumul... Nu e limpede...

SPĂTARUL HRANĂ: Cine-a văzut pe aprozii care i-au adus cartea?

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Nimeni, pentru că nu sunt, dupe cum nu e, nici mort, nici viu, omul la care s-ar fi găsit acea carte.

SPĂTARUL HRANĂ: Arbore nevinovat și ucis... Arbore avea dreptate: cine pândește a mai pândit...

PĂRCĂLABUL BALOȘ: Pe Toader și pe Nichita i-a închis...

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: I-a închis?

SPĂTARUL HRANĂ: O! săracii flăcăi! (*Face cu mâna ca și cum ar tăja două capete.*) Unde sunt ceilalți boieri?

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: În casa lui Arbore, se sfătuiesc.

SPĂTARUL HRANĂ: Ce poate sfatul contra săbiei?

PĂRCĂLABUL BALOȘ: Unde ne ducem?

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Unde-o vrea Domnul...

SPĂTARUL HRANĂ: Dar vrea?

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: O... (*Mișcare de îndoială.*) Sââât!

SCENA II

ȘTEFĂNIȚĂ, PĂRCĂLABUL PETRICĂ, PĂRCĂLABUL BALOȘ,
SPĂTARUL HRANĂ.

(*Ștefăniță, îmbrăcat în zale, răsuflând agitat,
se plimbă de colo până colo.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Așa să pață cei care se ridică din puzderie și se scutură în ochii stăpânului! (*Se repede la un pahar și gustă.*) Am încercat. Nici unul nu e bun până n-oi isprăvi... Mai am ceva treabă... Uriașii s-au luat la întrcere cu zeii păgânilor... și știți ce-au pățimit... Asta e vina și păcatu... Moghilă... Moghilă!..

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Nu s-a întors...

ȘTEFĂNIȚĂ: Unde e?

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Unde l-ai trimis, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: A, da! Să întărească străjile la intrările și ieșirile orașului... Dar boierii n-au venit?

PĂRCĂLABUL BALOȘ: Nu, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să vie degrab!... Unde sunt?

SPĂTARUL HRANĂ: Acasă la Arbore...

ȘTEFĂNIȚĂ (*turburat*): O! Arbore!... S-a mutat... Or fi

având ei loc unde s-a mutat el?... De ce nu vin? Or vrea să le trimit pe mutul... care vorbește să-l înțeleagă toți? (*Dă cu tăișul palmei în jos.*) Du-te, spătare, și spune-le că Ștefăniță îi așteaptă cu masa întinsă... că mi-e sete... de cotnar!

SPĂTARUL HRANĂ: Mă duc, măria-ta... (*Iese repede prin dreapta.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Ai venit? (*S-aude gălăgie în piață.*) S-au adunat calicij târgului!

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: S-au adunat, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Vor să petreacă, ca ieri...

PĂRCĂLABUL BALOȘ (trist): Să petreacă, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ (*deschide fereastra din stânga*): Aș vrea să fiu or ce sunt, or unealta care... (*Taie cu mâna.*) Voi n-ați vrea?

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Una nu se cuvine... Cealaltă... (*Se închină.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*râzând nervos*): O! o! vă e frică!

PĂRCĂLABUL BALOȘ: De Dumnezeu, măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ: Vasăzică, de n-aș avea pe mutul care... Tu n-ai vrea să fi... nici tu?... (*Doamna Tana intră repede prin fund, îmbrăcată în negru, cu părul despletit, cu ochii roșii și cu mătânii negre în mână. S-aude zgomotul din piața casteiului.*) Ei, iar doamna!

SCENA III

Cei de sus și DOAMNA TANA, mai târziu spătarul Hrană și MOGHILĂ.

DOAMNA TANA: Îndurare, doamne!

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce vrei?

DOAMNA TANA: Să-ți scap numele de ocară, sufletul de osândă și domnia de nelegiuire!

ȘTEFĂNIȚĂ: Și pentru cine te rogi așa, că de n-ar fi vinovați, i-ai învinovați rugându-te?

DOAMNA TANA: Pentru Toader și Nichita... Auzi?... Mulțimea se adună...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să petreacă!

DOAMNA TANA: Ascultă... (*S-aude: "Iertare! Iertare!"*) Cer iertare măriei-tale! Nu vor sânge nevinovat!

ȘTEFĂNIȚĂ: Am tăiat un cap scorpiei... mai are trei... ba nu, două... Și tu vrei să bag sabia în teacă?

DOAMNA TANA: Ce-au stricat ei?

ȘTEFĂNIȚĂ: Că s-au născut!... Ce strică puii leoaicei din Egipt? Că sunt începuturi de lei... Ucide-i până nu se fac lei!

DOAMNA TANA: Preotul...

ȘTEFĂNIȚĂ: Popa!

DOAMNA TANA: ...care i-a spovedit a ieșit cu lacrămile-n ochi și mi-a zis: "Roagă-te... să-i ierte, doamnă!" Ostașii care îi păzesc mi-au zis: "Roagă-te să-i ierte, doamnă!" Și fetele...

ȘTEFĂNIȚĂ: Fetele!

DOAMNA TANA: ...mi-au dat în genunchi și mi-au zis: "Domnul e milostiv... să-i ierte, doamnă!"...

ȘTEFĂNIȚĂ: Pe popă am să-l raz... la fitece ostaș o sută de vergele... și fetelor tale... le arde de măritat...

DOAMNA TANA: În numele maicii care te-a născut...

ȘTEFĂNIȚĂ: N-am cunoscut-o!

DOAMNA TANA: În numele tatălui tău...

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu l-am cunoscut!

DOAMNA TANA: În numele bunicului tău cel sfânt...

ȘTEFĂNIȚĂ (*se repede la fereastră*): Oh! și abia se mișcă!

DOAMNA TANA: În numele Mușatinilor, și pentru iertarea păcatelor lor...

ȘTEFĂNIȚĂ: Domnii n-au păcate...

DOAMNA TANA (*cade în genunchi*): În numele cerului... și-al lacrărilor mele...

ȘTEFĂNIȚĂ: De s-ar sui și-ar trece peste capul lui Dragoș, n-aș călca hotărârea mea!

DOAMNA TANA (*se scoală plângând*): Nu e nici soț, nici părinte... O! voi, care aveți copii (*către boieri*) și-i sărutăți, și vă sărută, și le închinăți căpătâiul când se culcă, și vi se bate inima când răsar prin somn, și vă crește inima când vă zic "tată"... voi trebuie să-mi înțelegeți durerea... vouă trebuie să vă fie milă...

ȘTEFĂNIȚĂ (*se uită pe fereastră*): Mai iute! Mai iute!

DOAMNA TANA: ...rugăți-vă pentru ei!

PĂRCĂLABUL PETRICĂ: Doamne...

PĂRCĂLABUL BALOȘ (*dând în genunchi*): Doamne...

ȘTEFĂNIȚĂ: Sus!... Nu fi muiere!... Petrică, tu să fii portar al Sucevei și hatman al Moldovei, și tu, Baloș, logofăt, în locul lui Troțușanu... (*Se uită pe fereastră.*) Mai iute!

DOAMNA TANA: De piatră d-ai fi fost, te-ai fi muiat! O! osândit al întunericii!

(*S-aud strigăte de: "Iertare! iertare!"*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*se uită pe fereastră, face semn, s-aude o lovitură surdă*): Unu! (*Se strâmbă.*)

DOAMNA TANA (*se clatină*): Oh! hainu!

(*Strigăte de: "Iertare!" Ștefăniță face semn.*)

S-aude a doua lovitură surdă.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Doi!... S-a isprăvit! (*Se strâmbă.*)

DOAMNA TANA: O! Ești plin de sânge, Ștefăniță! (*Se clatină și cadă pe-un scaun.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*lui Baloș*): Du-o d-aici!

(*Baloș vrea să ia în brațe pe doamna, care se deșteaptă.*)

DOAMNA TANA: Cine e? Dumneata Baloș?... Crezui c-ar fi... O! mulțumim! Mă duc eu... (*Din fundul sălei se uită înapoi.*) Oh! Oh! (*Iese.*)

ȘTEFĂNIȚĂ (*stă p-un scaun și-și ia capul în mâini*): Tana nu mă înțelege... Ostenit... De două nopți n-am închis ochii... Mi-e sete...

HATMANUL PETRICĂ (*îi toarnă vin în pahar*): Poftim, doamne, o picătură de vin...

ȘTEFĂNIȚĂ (*aduce paharul la gură și gustă*): Nu pot să beau... E coçlit... Baloș, gustă...

LOGOFĂTUȚUL BALOȘ: Nu, măria-ta, e bun...

ȘTEFĂNIȚĂ (*iar gustă*): Amar... Petrică, gustă...

HATMANUL PETRICĂ: Nu, măria-ta... bun...

ȘTEFĂNIȚĂ: Mi-e sete și nu pot să beau... (*Se scutură, ca și cum ar da la o parte niște fire lungi.*) Parc-aș înota într-un iaz cu brădiș... Când mă voi curăța de aceste ierburi cari se agață de mine și mă trag la fund?

LOGOFĂTUȚUL BALOȘ (*cu ochii în jos*): Destul, măria-ta!
 ȘTEFĂNIȚĂ (*trezindu-se din gânduri*): Ce, destul?
 LOGOFĂTUȚUL BALOȘ: Nițică odihnă...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Ce, destul?
 LOGOFĂTUȚUL BALOȘ: Crede-mă, măria-ta, destule capete...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Ștefan cel Mare așa a făcut înainte d-a domni...
 LOGOFĂTUȚUL BALOȘ: Dar nu când a domnit...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Fiindcă a domnit... Și eu vreau să domnesc!
 LOGOFĂTUȚUL BALOȘ: Dupe ce-a biruit pe Aron, a iertat pe toți de moartea tatălui său Bogdan...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Aș ierta pe toți d-ar fi de moartea tatălui meu Bogdan... dar e vorba de mine!
 LOGOFĂTUȚUL BALOȘ: Mă iartă... dar până când?
 ȘTEFĂNIȚĂ: Până oi avea un Sfat care s-asculte, iar nu să poruncească! (*Baloș și Petrică se privesc îngrijați. Spătarul Hrană și Moghilă, schimbați la față, vin repede prin dreapta.*)
 Singuri? Ce fac boierii? Nu vin? Nu le-ați spus că-i aștept...
 Ce v-ați schimbat la față?...
 SPĂTARUL HRANĂ: Boierii sunt acasă la Arbore...
 ȘTEFĂNIȚĂ (*tresărind*): Toți?... Ci spune, Hrană, că ești spătar!... Moghilă!...
 MOGHILĂ: Numai Isac și Trotușanu...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Încotro?... Ce drum au apucat?
 MOGHILĂ: Trotușanu nu se știe...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Să se știe!
 MOGHILĂ: Isac, spre Roman...
 ȘTEFĂNIȚĂ: O roată de călărași după Isac... Un' l-o apuca să-l taie... E judecat și osândit!... Pe el și biv-vel logofătuț Ivașcu de la Roman... Știu eu de ce!... Ceialți nu vin?
 SPĂTARUL HRANĂ: În curte la Arbore zărvăie lumea... Și ei se sfătuiesc...
 ȘTEFĂNIȚĂ: Sfatul e unde e domnul!... Nu vor să vie?
 SPĂTARUL HRANĂ (*luându-și curaj*): Nu!
 ȘTEFĂNIȚĂ: O! o! (*Râde îndârjit.*) Și Baloș zicea că e de ajuns?... De ajuns e, logofete Baloș?... Răzvrătiții!... O! ho! ho! Toți Arbori?... La pământ codrul și să-mpădurim din

nou!... Moghîlă, ostași destui?

MOGHILĂ: Destui și buni, afară de 500, cari au lăsat armele jos și cer să le dăm pe Toader și Nichită...

ȘTEFANIȚĂ: Și ce fac sutașii lor?

MOGHILĂ: Ce fac și ei...

ȘTEFANIȚĂ: O! o! pilda rea se-ntinde, să dăm noi pe cea bună!... Coiful, sabia și calul! Să lase puntea castelului... Mă duc eu la boieri! (*Petrică-i-aduce sabia. Dă să ia sabia.*) Nu asta... p-a lui Ștefan cel Mare!

HATMANUL PĂTRICĂ (*încearcă sabia lui Ștefan cel Mare*): E cam ruginită, măria-ta...

ȘTEFANIȚĂ: Peste-un ceas, ca nouă... Cum ieșise din mâinile genovezilor și cum era în mâna lui Ștefan cel Mare! Calul, gata?

MOGHILĂ: Gata, măria-ta.

ȘTEFANIȚĂ: Are aripi?... Nu? Nu face nimic, am eu pinte-ni!

(Ies prin dreapta. S-aude tropotul calului.)

SCENA IV

OANA și DOAMNA TANA.

(Oana vine prin fund, cu cearcăne împrejurul ochilor, cu furca-n brâu. Cum apare, se repede la leagăn.)

OANA: O! te-ai deșteptat!... Ce mumă rea! (*Șade lângă leagăn.*) Iacă-mă... Nu mai plânge... (*S-a-pleacă pe leagăn.*) Cu ochii închiși... I-e somn... Adormi, Ștefăniță... (*Daină leagănul.*) ...Suceava vine, din munți înalți, încărcată cu basme... Pe care să ți-l spun? Pe-l cu Muma-Pădurii?... A, nu, că e de frică, și visezi urât, și plângi prin somn, și-ai să fii rău când te-i deștepta... Mai bine pe Ileana Cosânzeana cu cosițe de aur... A, nu mănâncă pe copii... Îi iubeste, că ei nu i-a dat Dumnezeu... A adormit... (*Apare Tana în fund.*) Vântul nu adie... Nu se mișcă o frunză... În toate să te duci, în odaia asta să nu intri... A-lu-lu...

DOAMNA TANA (*să se ducă spre masă târâtă de o dorință*)

crâncenă, dar vede pe Oana și se sperie): O! ea e fericită! Toată ziua toarce și ululuie leagănul de când i-am dat păpușa... S-a întors și s-a oprit la acum optsprezece ani... De multe ori n-aude, și te face să crezi că nici nu vede... Dacă ar vedea ce se petrece aici... Oh!...

OANA: Sâât... Să nu se deștepte... Abia adormi...

DOAMNA TANA: Oană, mă auzi?

OANA: Da.

DOAMNA TANA: Oană, mă vezi?

OANA: Da.

DOAMNA TANA: Cine sunt eu?

OANA: Tu?... Tu?... O roabă bună, bună s-o pui la rană...

DOAMNA TANA: Știi tu ce e asta, Oană?

(Îi arată o sticlută lungă și subțire.)

OANA: O, o pasăre... Ce frumos cântă... Și tu ești frumoasă ca înțelepciunea...

(S-aude un tumult depărtat.)

DOAMNA TANA: Ce-o fi uietul ăsta?

OANA: Vântul se umflă... De nu l-ar deștepta... Vino, doamne, de-l adoarme și tu, pește, de îl crește...

DOAMNA TANA: O! nu vezi și n-auzi, Oană! Tu ai ochi, și nu vezi picăturile astea gălbui... Ai urechi, și n-auzi că episcopul Laurentius mi-a dat sticluta asta și mi-a spus că în ea stă mântuirea ta, ș-a mea, ș-a Moldovei... Nu mai vreau să mai fiu doamnă, și ca să nu mai fiu trebuie să nu fie! Ș-aș avea nevoie să spui cuiva, și n-am cui... Tu-mi rămăseși, și te pierdui și pe tine... Moldova e pustie! (Se duce repede la masă și ia paharul de aur al lui Ștefăniță. Scoate sticluta.) Îmi tremură mâna? Oh! mi se cutremură sufletul! Nu pot... Ș-am jurat înaintea iconostasului... Ah! Oană, ce faci, Oană?... (Se duce repede spre Oana.)

OANA: Mai încet, că doarme...

DOAMNA TANA: Cine doarme?

OANA: Ce, nu știi?... Ștefăniță.

DOAMNA TANA: O s-adoarmă!

OANA: Îți spui că doarme... Ia privește-l... Ca lumina de

la candela Preasfintei Fecioare! Și cum își mișcă buzele! Visează că sugere... Vezi cum așează mâinile pe ugerul plin, și apasă, și mulge... A! s-a oprit și râde... Visează că manca se joacă cu el și îi face așa... (*Suge buzele și țiuie.*)

DOAMNA TANA: L-ai văzut tu așa de mic?... Și nu l-ai sugrumat?

OANA: De ce?

DOAMNA TANA: Să vezi cum îi șade cu limba scoasă și cu ochii ieșiți...

OANA (*se-nfioară și arată păpușa*): Lui?

DOAMNA TANA: Nu, ăluilalt...

OANA: A!... Șluilalt poți să-i faci ce-i vrea...

DOAMNA TANA: În ea a murit cel adevărat, și nu mai e decât ce-a fost. Pentru mine, ce-a fost n-a fost nicodată, și ce e n-are să mai fie!... Să mergem, Oană...

(*S-aude tumultul crescând.*)

OANA: Unde?

DOAMNA TANA: În ietacul nostru...

OANA: dacă se deșteaptă?... N-a dormit toată noaptea...

DOAMNA TANA: Are să vie Ștefăniță necăjit și rău...

OANA: Ștefăniță? Doarme... Și e bun ca soarele de toamnă târzie...

(*Tumultul se apropie. Se-aud glasuri de oameni.*)

DOAMNA TANA: Se bat? Doamne, îndură-te de țara aceea-ta!... Vine!... (*Iese repede prin fund.*)

SCENA V

ȘTEFĂNIȚĂ, BALOȘ și OANA.

(*Ștefăniță vine însoțit de o mulțime de copii de casă, care e opresc la ușa din dreapta. E plin de sânge pe mâna stângă*

și pe piept. Oana privește peste lume și daină leagănul; uneori își reazemă capul în mâini și se uită drept înainte.)

ȘTEFĂNIȚĂ: O! câinii, se bat pe viață și pe moarte... Dați-

mi sabia mea! (*Baloș se repede să-i aducă o sabie și-o pune pe masă.*) Asta nu-și cunoaște stăpânul! De trei ori m-am opinit s-o trag, și n-a vrut să iasă!... Va ieși ea, mai spăimântătoare ca-n mâna bătrânului Ștefan!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Să te leg la mână, măria-ta!... A! și la piept.

ȘTEFĂNIȚĂ (*arătând sângele*): Șta e d-al meu, ăsta e d-al lor... Dă un ștergar de la masa pe care am întins-o de ieri și nu pot să mănânc... În curând voi mânca cu poftă... înnumără picăturile... De fitece picătură de la mine, un cap să cază... până voi podi curtea castelului cu capete boierești! (*Baloș îl leagă.*) Greu... să te bați cu sabia altuia!... De ce n-a ieșit?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Petrică avea dreptate... e ruginită...

ȘTEFĂNIȚĂ: Mai bine n-aș fi luat-o... Când vrusei s-o scot auzii: "Să știți că nu iese!" Mă uitai într-acolo... Și mulțimea de ostași, și furia cu care porniseră la luptă, și țipetele care s-amestecau păreau o mare cu talazuri înfuriate! N-a-veam pe cine pune ochii. Mă încercai a doua oară. A doua oară auzii: "Să știți că nu iese!" Mă uitai... nimic... Aceleași talazuri care se împing și se încălescă... A treia oară auzii limpede: "N-a ieșit!" Atunci strigai: "Moghilă, o sabie!"... Cum de-auzeam șaptele în vuietul mai crâncen ca al mării?...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Părerii, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Cum părerii?... Știam unde sunt, ce fac, ce vreau, unde mă duc, de unde vin, și auzeam venind, de departe și d-aproape: "Să știți că nu iese!" A! și n-a ieșit!

LOGOFĂTUL BALOȘ: De multe ori se desprind, din vuietul mării, fire de sunete care prind înțelesuri...

ȘTEFĂNIȚĂ: Aci înțelesul prevestea faptele... Ia-o, du-o departe, să n-o mai văz... Măine despart ce e al lui de ce e al meu...

LOGOFĂTUL BALOȘ (*sfios*): Iar pică, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Atât mai bine! Se vor înmulți capetele care vor cădea... Înnumără-le... Da, da, atât mai rău! Voi face un munte, ca Ceahlăul de gros și de înalt, din capetele boierești! Ah! ci leagă-mă mai strâns de nu vrei să vie numărul și la al tău!... Ce, te-ai spariat?

LOGOFĂȚUL BALOȘ: Nu, dar destul, măria-ta!

ȘTEFĂNIȚĂ: Cum... Să-i iert?

LOGOFĂȚUL BALOȘ: Să-i birui și să-i ierți!

(Tumultul se apropie.)

OANA: Zi vântului să tacă și valurilor să se potolească...

ȘTEFĂNIȚĂ: Oana?... *(Tumultul s-apropie.)* Ia!... Să-i iert?... Aș fi nedrept cu ceilalți... și cu Oana... *(Oanei.)* Aci ți-ai adus pe Ștefăniță al tău?

OANA: Ce-ți pasă?...

(Tumultul crește.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Dați-mi sabia!...

OANA: Împotriva domnului tău?

(Baloș îl încinge cu sabia.)

ȘTEFĂNIȚĂ: Vrei să zici... *(Lui Baloș.)* Ce tremuri așa?... împotriva mea însumi... Un alt coif... Șsta mă strânge ca un cerc de fier...

OANA: Și Bogdan nu mai vine... E dus departe... iiii... unde se varsă Nistru-n mare...

ȘTEFĂNIȚĂ *(încercând sabia)*: Asta iese... Să mergem, Baloș.

LOGOFĂȚUL BALOȘ: Ferește-te de Cărbăț... Lovitura lui e ca a cornului de taur... Pe doi i-a despicat până-n șezut... Și din curtea lui Arbore a făcut o cetate...

ȘTEFĂNIȚĂ: De unde au adunat atâta lume?...

(S-aud zgomote apropiate.)

LOGOFĂȚUL BALOȘ: Ia!

ȘTEFĂNIȚĂ: Baloș, calul!

(Se reped la ieșirea din dreapta.)

SCENA VI

ȘTEFĂNIȚĂ, BALOȘ, OANA și MOGHILĂ.

(Moghilă îi întâmpină, rănit, plin de praf, cu hainele rupte și cu sabia scoasă.)

MOGHILĂ: Nu te duce, doamne...

ȘTEFĂNIȚĂ (*spăimântat*): De ce?

MOGHILĂ: Vin și ei!

ȘTEFĂNIȚĂ: Vin?... (*Trage sabia.*)

MOGHILĂ: I-aducem...

ȘTEFĂNIȚĂ: Până s-aud cu ce trebuia să începi, mi-a ieșit sufletul!

MOGHILĂ (*răsuflând repede*): Abia te făcuși nevăzut și strigai copiilor de casă: “Când s-o întoarce, să se întorcă la biruință!” Și-un țipăt lung scoaseră ostașii, că clocotea văzduhul. Și nu se mai cunoștea învăluți de învăluitoari. Unul singur se vedea în tot acest alai al morții: Cărăbăț! Cu amândouă mâinile învărtind paloșul, pe care izbea, la pământ. Se traseră în curte. Noi, într-o clipă, pe ziduri. Spătarul Hrană strigă: “Oameni buni, degeaba atâta sânge! Duceți-vă iertați, pe la casa cui vă are!” Și se făcură roată, fitecine cu ce avea în mână, ca și cum ar fi fost ostași, și ieșiră prin fund, și se duseră uitându-se îndărăt, până nu se mai văzură pe după o cută de deal. Apoi spătarul Hrană le zise boierilor: “Domnul e milostiv”...

ȘTEFĂNIȚĂ: O! o! da’ce milostiv!

MOGHILĂ: “...supuneți-vă și dați armele.” Ei se uitară între dânșii, se sfătuiră din privire, clătinară din cap, ridicară din umeri, adică: “ce-o fi să fie”. Și-și întinseră săbiile pline de sânge. Doar Cărăbăț izbi cu a sa de câteva ori treptele de piatră — și la fitece lovitură sărea scânteii — până ș-o rupse în două. Și aruncând bucata cu mânerul, zise: “Na! ia-o și ia-mă!” Dar iată-i, vin înșiruiți, cu sângele dără, cu vestimentele rupte, cu capul în jos...

ȘTEFĂNIȚĂ: Jos de tot!

MOGHILĂ: Întâi e comisu Toma Cățeleanu, târând piciorul după el, apoi vistiernicul Ieremia, cu sângele pe față, paharnicul Săcueanu, cu dreapta zdrelită...

ȘTEFĂNIȚĂ: A! Moghilă, te fac clucer!

MOGHILĂ: ...pârcălabul Condrea adus de mijloc, biv-vel vistiernicul Sima cu umărul stâng deschis, și vornicul Cărăbăț teafăr, că nimeni nu s-a apropiat de el să se ducă pe lumea cealaltă...

ȘTEFĂNIȚĂ: A! Moghilă, te fac comis! De mi-ai fi adus și pe logofătul Trotușanu, te-aș fi făcut vistiernic...

MOGHILĂ: I-am dat de urmă...

ȘTEFĂNIȚĂ: De urmă, dar nu de el...

MOGHILĂ: A trecut în Pocuția...

ȘTEFĂNIȚĂ: Oh! Polonia... han de tâlhari... pusă în mijlocul lumii ca într-un codru! De s-ar scula Ungaria, împărăția Moscului, chanii tătarilor, padișahul cu toată țaria lui, muntelui și moldovenii, ș-ar porni oștile să potopească puterea leșească, m-aș face piuă să încalcece Soliman, aș adăpa caii chanilor, aș duce sabia țarului, aș ține să se spele craiul Ungariei, m-aș închina cumnatului meu Radu și-aș arunca coroana Mușatinilor de pe capul meu pe capul lui Mogârdici!... O! Polonia! Polonia!... *(Se îneacă.)*

OANA: C-a zis broasca Maichii Domnului: "De ce plângi, că eu am avut nouă, și pe toți i-a călcat carul"... Și-a zis Maica Domnului broaștei: "Când vei muri să nu te-mputi"...

SCENA VII

ȘTEFĂNIȚĂ, BALOȘ, MOGHILĂ, OANA, HRANĂ, PETRICĂ,
CĂȚELEANU, IEREMIA, SĂCUEANU,
CONDREA, SIMA și CĂRĂBĂȚ.

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Iată, măria-ta, boierii pocăiți îți cer iertare...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Tu zici!

ȘTEFĂNIȚĂ: Daș tu?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Că scris a fost să-ncapă moștenirea lui Ștefan cel Mare pe mâna nevrednicului...

(Mișcare între boieri.)

ȘTEFĂNIȚĂ *(se repede cu sabia scoasă)*: A!

LOGOFĂTUL BALOȘ *(reținându-l)*: Măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Vroiam să-i întorc cuvântul de unde ieșise!... O! răzvrătiților!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Nu ne-am răzvrătit, ne-ai răzvrătit!

PAHARNICUL SĂCUEANU: Ne-ai răzvrătit judecând singur în locul Divanului...

VISTERNICUL SIMA: Judecând fără de lege...

PÂRCĂLABUL CONDREA: Osândind fără dovadă...

VISTERNICUL IEREMIA: Pe Luca Arbore, cu care te vei întâlni în ziua judecării d-apoi...

COMISUL CĂȚELEANU: Și pe copiii lui, pentru care se răsculă lumea din Suceava...

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Pe toți copiii lui! (*Ștefăniță face semnul rostogolirii.*) Da, da, pe Cătălin... Așa, așa l-ai rostogolit din vârful muntelui în prăpastie...

ȘTEFĂNIȚĂ (*furiș*): Mînți!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: ...ucizând pe Arbore de două ori, o dată când ai ucis pe fiu-său, a doua oară când ai scornit vicleșugul cu cartea, o dată că ți-a fost părinte când erai mic, a doua oară că ți-a pus coroana pe cap, lăsându-ți moștenirea strămoșilor tăi neclintită, lacom de slava cu care ar fi dorit să te vază încununat!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mînți!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: O! ce fățarnicie!

PAHARNICUL SĂCUEANU: Pe Cătălin îl urai pentru că strălucea printre viteji, pe Arbore pentru duhul lui cumpănit, dospit în pământul Moldovei și răsărit spre mântuirea ei!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mînți!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Pe Cătălin îl osândiși când doamna îi dete inelul în uralele mulțimii, pe Arbore când birui la sfat și trimise pe Luca Cârje să reinnoiască pacea cu Polonia!

ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, să vie armașul!

ŌANA: Și mormântul e groapă și jitița e groapă... într-unul se-ngroapă stârvul, în cealaltă bogățiile...

(Armașul intră prin stînga în haine roșii și purtând pe umeri o sabie lungă.)

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Ce-ar zice biata Oană când și-ar veni în mînți și-ar vedea naintea ochilor?

ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, mutul e odihnit?

MOGHILĂ: Odihnit.

ȘTEFĂNIȚĂ: A mâncat bine? A băut bine?

MOGHILĂ: Crez, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Nu ți-a spus?

MOGHILĂ: Cum să-mi spuie?

ȘTEFĂNIȚĂ: Da, bine zici... Toporul nu vorbește!

ŌANA: Zi mutului să vorbească și slăbănogului să umble... O! ce frumos doarme cu mâinile supt căpătâi... Nu, nu deșteptați pe Ștefăniță!

VISTERNICUL SIMA: Doarme!

COMISUL CĂȚELEANU: Visează!

VISTERNICUL IEREMIA: Un vis urât!

PĂRCĂLABUL CONDREA: Visul de pe urmă!

ȘTEFĂNIȚĂ: Hrană!... zi mutului să-și ascuță toporul și să puie tăietor un buștean de stejar destul de tare... pentru șase inși... Ce? nu te miști?...

SPĂTARUL HRANĂ: (*ca și cum s-ar spăla pe mâini*): Mă supui, doamne, poruncii măriei-tale, cum s-ar supune un ostaș să tragă în fratele lui...

ȘTEFĂNIȚĂ: Cu cine ești frate?

SPĂTARUL HRANĂ: Frate-n Christos...

ȘTEFĂNIȚĂ: A! bine... bine... Fă-ți datoria... (*Hrană iese prin fund.*) A!, boieri, a venit și rândul domnului...

VORNICUL CĂRĂBAȚ: N-a venit... Va veni după-al nostru...

ȘTEFĂNIȚĂ (*înfuriat*): E rândul domnului să vă judece...

PAHARNICUL SĂCUEANU: Întâi ne osândește și-apoi ne judecă!

ȘTEFĂNIȚĂ: Dac-ați fi venit pocăiți de fărădelegea făptuită, răsculând norodul împotriva domnului, poate că mila măriei mele...

VORNICUL CĂRĂBAȚ: Unde să fie mila?... Rugina stă pe fier, scoarța pe copaci, lumina-n soare, apa-n râuri și-n mări, și mila-n suflete! Mila măriei-tale unde-ar fi? În suflet?... Ai abur, n-aj suflet!

ȘTEFĂNIȚĂ (*către Hrană, care intră*): Degrab', degrab', Hrană! Nesocotiții aceștia au trăit prea mult! Fiecare din clipele lor sunt ani din viața mea! Nici popă, nici grijanie, nimic (*se strâmbă epileptic*), nimic...

VORNICUL CĂRĂBAȚ: Nimic din voia ta, ca să se împlinească ce este scris...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ei, și ce este scris?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Să murim de mână de ucigaș, ca și Cătălin, ca și Arbore, ca și Toader, ca și Nichita, ca toți care te-apropie ș-au sufletul curat!

ȘTEFĂNIȚĂ: A! a! ah! (*Se repede cu sabia spre Cărbăț și se oprește la sosirea Doamnei Tana.*)

SCENA VIII

Cei de sus, DOAMNA TANA.

DOAMNA TANA: Nu te întreb ce faci! Te văz, îi văz și știu!

ȘTEFĂNIȚĂ: Dar tu ce faci?

DOAMNA TANA: Scap din tine ce mai e de scăpat!... Împărtașania e o taină a bisericii în care omul — domn d-ar fi — nu se-amestecă. Ea e de la ȘI-de-sus la ai de jos! Oricât de nalt ar fi scaunul și oricât de sus ar sta coroana, pe deasupra lor stă Treimea cea de-o ființă și nedespărțită! Grijan-ia se dă oricărui osândit la moarte! Bizantinii se ucideau, mama pe fiu, fiul pe tată, soția pe soț, tatăl pe fiu, fiica pe mumă, dar nîcicând nu se răpuneau fără sfînta împărtașanie. Și Ivan al Moscovei avea un popă lîngă el, ca nu cumva să ucidă fără să grijească! Și tu, fiul fiului lui Ștefan cel Sfînt, vrei să ucizi, călcînd peste cea mai mare taină a bisericii creștine?...

ȘTEFĂNIȚĂ: Petrică, du-te și vezi, popa e-aici?

(*Hatmanul Petrică iese prin fund.*)

DOAMNA TANA: O! Moldovo, ce zile ai ajuns! Cinstea și slava ta, Arbore și Cărbăb, uciși, ca niște tâlhari, din porunca întunerîcului!

ȘTEFĂNIȚĂ: A domnului, muiere!

DOAMNA TANA: (*ca ieșită din fire*): Vifor năprasnic, care învăluie cuprinsul, și prinde pe călător, și trece peste el, și-l acoperă.. care prinde oștile, și trece peste ele, și le-acoperă... care prinde noroadele, și trece peste ele și le-acoperă...

HATMANUL PETRICĂ (*venind*): Nu e, măria-ta.

ȘTEFĂNIȚĂ: Dar unde e?

HATMANUL PETRICĂ: S-a dat afund...

DOAMNA TANA (*rugându-se*): Așteaptă până mâine, măria-ta... Să te mai gândești...

ȘTEFĂNIȚĂ: Pân' la sfârșitul lumii?... Nu, nu, m-am gândit... Și fără popă!... (*Trece mâna pe frunte.*) Ah!...

DOAMNA TANA: O! O!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Vă mulțumim, doamnă! Dumnezeu să vă trimeată harurile lui cerești și să vă dea destule puteri ca să vedeți ce veți vedea!... Măria-ta, ești puternic...

ȘTEFĂNIȚĂ: Sunt!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Ești ca Samson, orb și pe mâna filistenilor, când a luat în brațe stâlpii pe care sta bolta casei...

ȘTEFĂNIȚĂ: E! Sunt!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: ...și ca un uriaș, scuturându-se, a clătit stâlpii din loc, și-a năruit bolta, și-a pierit și el cu ceilalți sub ruine... Stâlpii suntem noi...

ȘTEFĂNIȚĂ (*râzând nervos*): A! a! voi sunteți stâlpi?

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: ...bolta e Moldova... Și pe ruinele sub care vei pieri, altul mai vrednic se va ridica...

ȘTEFĂNIȚĂ: A! ha! Petru! Ho! ho!

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Și Petru, că e os din osul lui Ștefan cel Mare!

ȘTEFĂNIȚĂ (*furios*): Ia-i, armaș! Ia-i! Lovitura și capul!... Să-i toci ca pe călți!... Pe Cărbăț întâi... Ba nu, pe el la urmă, să vază cum se dau d-a rostogolul capetele celorlalți!

OANA: Auzit-ați că s-a zis, celor de demult, să nu ucizi... iară eu zic vouă că cine va ucide vinovat va fi judecații...

ȘTEFĂNIȚĂ (*luîndu-și capul în mâini*): Eh! o neună!

(*Se-ntoarce spre Oana. Doamna Tana se duce la Cărbăț și-l sărută plângând.*)

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Nu face nimic, doamnă!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mai iute, că mi-e sete...

(*Cei osândiți pornesc.*)

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Însetat vei fi și setea ta nu se va potoli!

ȘTEFĂNIȚĂ: Zău!... Eh!...

(S-aud zgomote jos. Ștefăniță se duce la fereastra din stânga.

Se șterge de nădușeală pe frunte. Privește. Face semn.

Se strâmbă epileptic și face spumă la gură.

Se razimă cu capul de fereastră. S-aud cinci lovituri surde.)

DOAMNA ȚANA *(spăimântată)*: O! săracii!

ȘTEFĂNIȚĂ *(alb ca varul)*: Mutul a ostenit?... Nu mai vrea? *(Face semn. S-aude și a șasea lovitură.)* Oh!... în sfârșit, slobod!

DOAMNA ȚANA *(îngrozită)*: Ce-ai făcut, Ștefăniță?

ȘTEFĂNIȚĂ: M-am făcut domn! *(Se uită pe fereastră. Scoate o pungă. O aruncă pe fereastră.)* Să fie a ta... da... da... a mutului. Păcat că nu vorbește!

(În timpul acesta Petrică, Baloș și Hrană privesc în pământ și le curg lacrimile. Oana și-a luat capul în mâini, se uită înainte și tresare. Doamnei Tana îi trece o lumină pe față și, cu o bucurie groaznică,

se repede la masa domnului, îi ia paharul, toarnă otrava și-l umple cu vin.)

DOAMNA ȚANA: Supune-te, carne... îți poruncește sufletul! *(Se întoarce spre domn.)* Doamne, să bem!...

ȘTEFĂNIȚĂ *(tresărind)*: Tu, să bei?

DOAMNA ȚANA *(tot timpul prefăcându-se)*: Să uităm!... Ce-a fost nu mai este!

ȘTEFĂNIȚĂ: Un pahar, doamnei... Ia p-al meu!

DOAMNA ȚANA *(bând repede)*: Am apucat să beau...

ȘTEFĂNIȚĂ *(bea)*: Cam amar!

DOAMNA ȚANA *(c-o lumină de bucurie)*: A!... Ți s-a părut!

ȘTEFĂNIȚĂ *(scuturându-se)*: Ș-un miros...

DOAMNA ȚANA: A fost trezit...

ȘTEFĂNIȚĂ: Proaspăt... *(Îi toarnă și bea.)*

DOAMNA ȚANA: S-a dus, Maică a Domnului!

ȘTEFĂNIȚĂ: Cine s-a dus?

DOAMNA ȚANA: Și Sima, și Săcueanu, și Ieremia, și Cățeleanu, și Condea, și Cărăbăț, și Arbore, și Nichita, și Toader, și Cătălin... *(Râde.)*

ȘTEFĂNIȚĂ: Și de ce râzi?

DOAMNA TANA: Nu sunt obișnuită să beau... Vinul ăsta te face să uiți... și erau ca șase berbeci cu capetele tăiate...

ȘTEFĂNIȚĂ: Bea și uită!

OANA: ...Fericiti cei săraci cu duhul că a lor este împărăția cerurilor... (*Se uită la meseni. Parcă ar vrea să gonească ceva din minte.*)... Capul de cuc uscat de șapte ani, spălat în șapte ape neîncepte, purtat în sân de șapte fete mari, e bun la somn, că-ți dă somn fără vise...

ȘTEFĂNIȚĂ (*îmbucând și bând*): Două zile mi s-a părut amar...

DOAMNA TANA: Acum e bun... nu e așa?... (*Râde.*)

ȘTEFĂNIȚĂ: Da, da... De ce râzi?

DOAMNA TANA: Mă uit la Baloș... câtă gura! o! câtă gura!...

LOGOFĂȚUL BALOȘ: Ca să beau, domniță...

ȘTEFĂNIȚĂ: Vinul e minunat! (*Bea.*)

DOAMNA TANA: Mă uit la Hrană...

SPĂTARUL HRANĂ (*cutremurându-se*): Văz pe Cărabăț, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: A! și e spătar!

SPĂTARUL HRANĂ (*iși șterge o lacrimă*): Nu sunt nimic...

DOAMNA TANA: Moghilă, semeni pe dinafară cu tat-tău... Așa mi s-a spus... Urechile cam prea mari, dar încolo... Tat-tău a fost un om de treabă... și tu, de treburi...

MOGHILĂ: De treaba la care mă pune...

DOAMNA TANA: O! ho! și la care te pui ca să te puie...

ȘTEFĂNIȚĂ (*se șterge de nădușeală*): Cotnarul... la un cap de femeie...

DOAMNA TANA: Vinul preface pe orcine... Mai întâi vă face urâți... oh! urâți de tot... gurile largi... privirile tăiate, apoi... nu! nu! vă face frumoși... vă luminează... vă întinerește... vă umflă părul... mai hazlii... mai sprinteni...

ȘTEFĂNIȚĂ (*înflăcărat*): Vino în brațele mele, Tana! Ce frumoasă ești! (*O sărută.*)

OANA: Cine?... Tana?... (*Se frământă și recade în nebulnia ei.*)

DOAMNA ȚANA: Iuda n-ar fi sărutat...
ȘTEFĂNIȚĂ: Știu, știu de ce zici așa... Moghilă, să dai peste graniță pe Irma... (*Moghilă tresare.*)

DOAMNA ȚANA: Pe cine?

ȘTEFĂNIȚĂ: Pe contele Irmsky...

DOAMNA ȚANA: Prea târziu...

ȘTEFĂNIȚĂ: A?

DOAMNA ȚANA: Am vrut să zic prea devreme... La noapte...

ȘTEFĂNIȚĂ (*își scoate coiful și-l întinde*): Turnați în el... Să bem în sănătatea doamnei... (*Moghilă îi umple coiful.*)
Bea, doamnă, să uităm grijile...

DOAMNA ȚANA (*gustând*): Parc-aș fi sorbit din capul lui Ștefăniță...

ȘTEFĂNIȚĂ (*bea zdravăn.*) A! bun!... La rând, boieri...

DOAMNA ȚANA: Cum preface vinul bun îndeopotrivă suflele oamenilor!

OANA (*în lupta cu ea însăși*): Nu judecați, și nu veți fi judecați... Iertați și vi se va ierta... Tana?... Doamna Tana?... Și casa lui Ștefan o cârciumă? (*Recade.*) Vino, doamne, de-l adoarme...

ȘTEFĂNIȚĂ: Biata Oană! Mă trec lacrămile...

DOAMNA ȚANA: Să le văz!... A! ai băut prea mult... În curând te vei trezi!...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce? Nu-ți plac așa?

DOAMNA ȚANA: Ba da...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ce puțini suntem!... O nebună, trei fricoși, un om, doamna și domnul lor...

DOAMNA ȚANA: Câți ai lăsat, măria-ta! Să vie și Arbore, și Sima, și Ieremia și Cărăbăț...

ȘTEFĂNIȚĂ: Ei, cu ei trecutul... și trecutul a trecut de mult...

DOAMNA ȚANA: Să vie și Toader, și Nichita, și Cătălin...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să vie cei care au să ia locul paharnicului, al pârcălabilor, al comișului... Unde sunt?

SPĂTARUL HRANĂ: Au fugit...

DOAMNA ȚANA: Au fugit, și bătrâni și tineri, ca puii de potârniche când trece uleul...

ȘTEFĂNIȚĂ (*amețit*): Au fugit de bine... O! ce proști!... Baloș, să vestești țării că domnul a... a...

DOAMNA TANA: ...a tăiat Sfatul...

ȘTEFĂNIȚĂ ...c-a dat afară din el pe cei răzvrățiți... că vrea pace cu boierii... Și să nu uiti să scrii cele întâmplate și lui Sîgismund, și lui Soliman, și lui Radu...

LOGOFĂȚUL BALOȘ (*trist*): Voi scri, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să-nvețe și ei cum să se poarte cu cei vicle-ni! (*Exaltat.*) A! pământ fericit al Moldovei, ți-a fost dat să vezi în scaunul tău bătrân un domn tânăr, falnic, blând și-ndurător...

DOAMNA TANA: O! blând și-ndurător!

ȘTEFĂNIȚĂ (*a cărui exaltare crește*): Cu mine, tăria și viața, nădejdea și lumina! Cu mine, mândria și biruința! Cu mine, neamul va străluci ca soarele la namiezi!

OANA (*a cărei limpezime durează ceva mai mult*): O! Doamna Tana!... Da, da!... (*Recade.*) Că va da jos din scaun pe cei mândri și va ridica pe cei umiliți...

ȘTEFĂNIȚĂ: La o parte... că trece... oastea lui Ștefăniță-vodă! Șiruri lungi de călăreți viteji, cu steagurile desfășurate, își reped caii care sforăie, mâncându-și zăbalele... Și copiii de casă, și piota,* (*Piotă, pihotă — infanterie, pedestrime.*) și gloata își scutură pletele pe grumaji, și se duc la încăierare, la moarte și la birună cum s-ar duce la horă și la nuntă!... Aci a frânt pe unhuri... aci a risipit pe tătari... aci a rupt pe leși... aci a îngenuncheat pe munteni... aci a topit pe turci... Cronicari, turnați seu în văpaitele voastre, și scriți faptele mărețe ale domnului care a fost mai bun ca Alexandru cel Bun, mai cu minte ca Mircea cel Bătrân și mai viteaz ca Ștefan cel Mare! (*Exaltarea și beția cresc.*) Am despărțit întunericul de lumină!... Ce vă uitați așa? Dați-mi paharul plin... cu el plin mă voi sui în scaunul bunicului meu!... La o parte... pânza aceasta prăfuită... pe care n-a mai ridicat-o nimeni... (*Dă într-o parte perdeaua de mătase care acoperă tronul. Deasupra tronului, portretul lui Ștefan cel Mare, lucrat în mozaic venețian.*) Și tu (*spre Ștefan*), ce te uști așa la mine?... Tencrunți?... De ce pălești?... Ce spun buzele tale, care se mișcă ca și cum ar vrea să-mi aducă închinăciune? (*S-așează în scaun, ridică paharul.*) Și se sunt bățăliile tale?... Ce este

Chilia, Socii, Baia, Lipnic, Cătlăbugii, Scheia, Lențești, Cosminul, Racova... jucării... Ah!... *(Dă un țipăt. Se scoală de pe tron; se schimbă la față; devine negru; paharul îi cade din mână.)*

OANA *(venindu-și în fire, nu poate să vorbească)*: O! o!

LOGOFĂȚUL BALOȘ *(speriat)*: Ce este, măria-ta?

SPĂTARUL HRANA: Ce ai, măria-ta?

LOGOFĂȚUL PETRICĂ: Adu mâna, măria-ta!

MOGHILĂ: Binișor, măria-ta! *(Îl dau jos de pe scaun și-l susțin.)*

DOAMNA TANA: N-are nimic... Dați-i vin... Vorbea așa de frumos!

ȘTEFĂNIȚĂ *(clătinându-se)*: O arsură... Nimic... *(Se întoarce spre Ștefan. Se strâmbă epileptic.)* O! ți-e necaz! Turnați vin... *(Îi ridică paharul și i-l umple.)* Sabia ta n-a vrut să iasă... Cine-mi zicea: "N-are să iasă... n-a ieșit?"... A! voi despărți ce e al tău de ce e al meu...

DOAMNA TANA: Și Moldova cui o lași?... Nu e-a lui?

ȘTEFĂNIȚĂ: Moldova e-a mea!... Voi despărți chipul tău de scaunul acesta... Scaunul e-al meu! Să-l scoată!... Ah!... *(Îi cade paharul din mână, se strâmbă epileptic.)*

DOAMNA TANA: A băut prea mult... Vorbește, măria-ta! Vorbește!

ȘTEFĂNIȚĂ: A trecut... Să-l scoată cu dalta și cu ciocanul... Mâine să nu-l mai văz... *(Dă un răcnet nădușit.)*

OANA: A! a!

DOAMNA TANA: N-ai să-l mai vezi!

OANA: A! a!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mi se taie picioarele... Țineți-mă!... Mă arde!... O! Cărbăț!... *(Se apără cu mâna.)* Arbore... Cătălin... *(Încearcă să facă semnul rostogolirii și nu poate.)*

OANA: A! a!

ȘTEFĂNIȚĂ: Se-ntunecă?... E noapte?...

DOAMNA TANA: Nu, e ziuă și lumină!

ȘTEFĂNIȚĂ: Mă arde... Nu mai văz... Otravă... Doftorul...

DOAMNA TANA: N-are ce să-ți mai facă!

OANA *(apropiindu-se de Ștefăniță)*: A! a!

ȘTEFĂNIȚĂ: Întuneric... Întuneric... *(Se întinde în capul oaselor și-și dă sufletul. Boierii îl susțin.)*

LOGOFĂȚUL BALOȘ *(spăimântat)*: Cine l-a otrăvit?

DOAMNA TANA: Eu... am scăpat Moldova!

OANA *(îl privește și lacrămile îi curg)*: Nu deșteptați pe Ștefăniță!

(Doamna Tana și Oana se îmbrățișează și plâng.)

S f â r ș i t

LUCEAFĂRUL**Dramă în 5 acte**

PETRU RAREȘ
LOGOFĂTUL BALOȘ
VORNICUL GROZA
PÂRCĂLABUL MIHU, în urmă hatman
PÂRCĂLABUL MATIAȘ
POSTELNICUL ALBOTĂ
PÂRCĂLABUL LICIU
SPĂTARUL ȘANDRU
BIV-VEL LOGOFĂTUL TROTUȘAN
PAN¹ CRASNAȘ
PAN COSMA
CHELNARUL HÂREA
MOGÂRDICI
SANDOMIR
CORBEA
CREMENE
DOFTORUL ȘMIL
I-IUL OSTAȘ
AL II-LEA OSTAȘ
AL III-LEA OSTAȘ
AL IV-LEA OSTAȘ
UN COPIL DE CASĂ
O ISCOADĂ
ANDREA
ANTONIO
I-IUL PESCAR
AL II-LEA PESCAR
AL III-LEA PESCAR
AL IV-LEA PESCAR
AL V-LEA PESCAR
ELENA-DOAMNA
OANA

GENUNEA
NASTASIA
DOLGA
Boieri, ostași etc.

ACTUL I

Zidurile crenelate ale castelului din Suceava. La mijloc, un turn mai înalt. Pe sub turn, o poartă de zăbrele groase de fier prin care se vede curtea castelului. În dreptul porții, o punte, lăsată peste șanțul cu apă, se sprijină pe două lanțuri groase. Pe dinăuntru, de-a lungul zidurilor, un brâu de scânduri pe care se plimbă ostași de pază. La apus, luceafărul argintiu.

SCENA I

MOGÂRDICI, CORBEA, SANDOMIR și CREMENE,
pe brâu de scânduri, cu sarici lătoase, cu arcuri și cu suliți.
MOGÂRDICI, cu veșminte de război pe sub sarică, cam cu chef,
stă jos pe brâu și cu capul pe zid.

(Ceilalți nu se văd încă.)

MOGÂRDICI *(în partea stângă a porții)*: Afurisită za... Nu-mai curea și oțele... Aș fi înghețat de n-aș fi luat sarica... Vinul ține de cald... dar, ploscă mică, vin bun și foale găurite... dă... *(S-apropie încet, din partea opusă, Corbea, Sandomir și Cremene.)*

SANDOMIR: Cine-i acolooo?

MOGÂRDICI *(tresărind)*: Cine să fie?

CREMENE *(întinde arcul)*: Cin'e-acoloo... că dau...

MOGÂRDICI: Cremene, să nu dai, că te fac iască... Mă... *(Se pitulă și se ridică.)* Eu sunt... Ce, ești nebun?... Nu sunt eu mai mare, mă?

CREMENE *(abia ținându-și râsul)*: După coif, așa ar fi, dar nu după ce este sub coif. Nu te uita la za, ci la zidurile Sucevei... Zidurile Sucevei stau în picioare fiindcă și noi stăm în picioare... Zaoa ta umblă pe două cărări...

MOGÂRDICI: Nu mai spune... vasăzică, ea e de vină... Bâr! frig al dracului!

(Corbea, Sandomir și Cremene trec de cealaltă parte, la Mogârdici.)

CREMENE: Cum o duci cu veghea, bădiță Mogârdici?

MOGÂRDICI: Mi-e frig, mi-e foame, și foamea ca foamea, dar mi-e sete...

CREMENE: Bădiță Mogârdici, dormiși ceva?

MOGÂRDICI: Cine? Eu? Șăguiești?... Am umblat, am învărtit lancea, am întins arcul, am...

SANDOMIR: ...mângâiat plosca...

MOGÂRDICI: Ei, da, de ce nu?

SANDOMIR: ...Mă lăsați într-o rână...

MOGÂRDICI: Hî-hî!

SANDOMIR: ...și, ca omul... închisei ochii, să văd cum îmi șade...

MOGÂRDICI: Hî-hî!

SANDOMIR: Stelele, reci ca-n nopțile de primăvară... Mă uit la ele, ele se uită la mine...

MOGÂRDICI: Tocmai!

SANDOMIR: Până mă fură o dulce aromeală...

MOGÂRDICI (*râzând*): A, a, așa e!

SANDOMIR (*repede*): Și paza?

MOGÂRDICI: Ce? ce?... Nu e adevărat... Zisei eu c-am adormit?... Tu ziseși!

SANDOMIR (*strânge de mână pe Mogârdici*): Oh, ce mai sutaș!

MOGÂRDICI: Au!... Adică de ce nu te rogi tu, Sandomir neică, de moș-tău Groza să mă lase chelar, cum porunci Ștefăniță două zile înainte d-a muri?

SANDOMIR: De moș Groza? Un' te poți apropia...

CORBEA: E ostaș în toată legea!

MOGÂRDICI: E, vorbi și mutu!... "E ostaș în toată legea!"... E, Sandomire, Sandomire, dacă ai vrea tu, ai zice tătână-tău, logofătului Baloș, să mă lase ce apucasem să fiu... Fiecare cu ale lui. El cu condeiul și cu paloșul, eu cu cheile și cu poloboacele, el cu Divanul și cu oștile, eu cu gârliciul și cu tâvlul...¹ Dracul mă puse să nu mă dezbrac de za și să n-arunc coiful și sabia asta? Na... cap sec și bețiv fudul... Și chelar, și înzăoat... până m-apucă vremea logofătului Baloș și-a pârcălabului Groza... A! și grozav mi-e de silă de meseria de ostaș! N-aș tăia un pui de găină să mă tai!... Ce radeți?...

Vouă vă vine ușor... Sandomir, nalt ca un stejar, Cremene, lat în spete cât trei, și Corbea, scuipat ostaș, negru, tăcut, ca o stâncă... Eu? Un burduf pe două picioare! Și ce picioare... șontâc... șontâc...

CREMENE: Ei, cum trăiși tu cu Ștefăniță, cu acea vijelie care răsturnă tot într-o clipă?

MOGÂRDICI: Mai mult răsturnat...

SANDOMIR: N-avea ce răsturna...

MOGÂRDICI: Turna, turnam, până cădeam... Și-mi plăcea, și de frică...

CREMENE: De frica cui?

MOGÂRDICI: A lui!

SANDOMIR: Era fioros?

MOGÂRDICI: Frumos și încrunțat; micșor, și părea ca un munte; vesel și trist; viteaz, și plângea ca un copil; mândru, și se juca cu mine ca mâța cu șoricelul. Or nu se născuse deplin, or născut deplin, să-l fi luat din iele... Cine știe?... “Mai rabdă, Mogârdici... Mai rabdă, și mie mi-e sete”... Parcă-l aud... Ș-a treia zi căzu capul lui Arbore, ș-al lui Toader, ș-al lui Nichită, ș-al lui Cățeleanu, ș-al lui Ieremia, ș-al lui Săcucianu, ș-al lui Condrea, ș-al lui Sima, ș-al lui Cărăbăț... Eram beat mort când începu urgia. Când trânti întâiul topor, sării din somn. Auzii glasul mulțimii care se ruga de domn. La al doilea, mă trezii d-a binele. Ieșii din gârlici, alergai și văzui!... (*Ș-acoperă fața.*) Oh! sunt clipe de la Dumnezeu când ai vrea mai bine să fii orb decât să vezi!... (*Dă cu tăișul mâinii.*) Eh!... Eh!... Eh!... Capul lui Cărăbăț se rostogoli bolborosind... Slava Moldovei îl blestema! Și bătrânul Arbore, portarul Sucevii, care-i fuse ca un părinte!... Eh! (*Dă cu tăișul palmei.*)... N-aș vrea să fiu nici pârcălab, nici hatman, nici vornic, nici logofăt, nici domn!... Dar doamna Tana... Oh! Ce frumusețe și ce nenorocire!... Se zice...

SANDOMIR: Ce se zice?

MOGÂRDICI: Că ea l-ar fi otrăvit...

SANDOMIR: Ș-a plecat nejudecată?

MOGÂRDICI: Întreabă pe tat-tău, Baloș, că el ține locul domnului...

CREMENE: Și unde-a plecat?

MOGÂRDICI: În Muntenia. Era munteancă, fată a lui Neagoie Basarab. A sărutat pe jupânesele și fetele curții și s-a suit în olac. Femeile plângeau. “Un’ te duci, domniță?” “La călugărie.” Ș-a sărutat pe sor-ta Genunea, ș-a umplut-o de lacrimi, ș-a ieșit pe poarta asta, și s-a dus la vale, și s-a pierdut în neguri.

CORBĒA (*șoptește*): Genunea!

MOGÂRDICI: Ce ziseși?

CORBĒA: Nimic.

SANDOMIR: Cocoșii au început să cânte, și luceafărul să se stingă.

CREMENE: E steaua care se stinge cea de pe urmă. Uitați-vă... ca și cum ar clipi.

CORBĒA: Măine iar răsare, ș-apoi iar răsare, și-n veci va răsări.

SANDOMIR: Mult o s-o ducem noi fără domn?

MOGÂRDICI: N-ar vrea tat-tău să fie?

SANDOMIR: Na!

MOGÂRDICI: Ba, zău c-ar fi bine. Om bun și drept... Că pe tine — cât e el de mare — și te pune de veghe ca pe orice copil de casă... S-ar duce vestea de Bubuig-vodă...

CREMENE: Ori Grozea...

SANDOMIR: Trebuie să fii viță domnească...

MOGÂRDICI: Poi, Toader Baloș se zice c-ar fi boier vechi, vechi, de vro trei sute de ani și mai bine, și că s-ar fi trăgând, după spiță, din franțuji, și mai de dincolo...

CORBĒA: De, hotărât, îmbătrânesc copil de casă! Pe cine păzim noi? Ce păzim noi?

CREMENE: Castelul din Suceava...

SANDOMIR: Și Suceava...

CREMENE: Și țara...

CORBĒA: Eh! boierii se ceartă pe cin’ s-aleagă... Vorbe... vorbe... Eu să strâng calul în scări, și să mă duc, și să măntorc viu sau să mă sfârtece dușmanii, și să mai ia în cpitele cailor!

(Se aude un auit. Toți tresar.)

MOGÂRDICI (*speriat*): Cine să fie?

SANDOMIR: E glasul lui Groza...

MOGÂRDICI: Haiti! Fiecare la locul lui!

(*Corbea, Sandomir și Cremene se coboară și trec în dreapta porții.*)

Se duc. Se fac nevăzuți.)

SCENA II

MOGÂRDICI

MOGÂRDICI (*singur, își așază coiful, ia sulița și se uită dincotro a venit uietul*): Cine-i acoloo?... Aici, Mogârdici!... Sunt caraulă... Nu răspunzi?... Nu?... (*Dârdâie.*) Mi-e frig... ba și frică... Nu s-aude nimeni... Să mă las p-o parte... (*Nu se mai vede.*) Cine-i acoloo?... Dă lozinca... Vorbește... Ori numai să urlu... ca potăile la lună?... D-ar fi fost logofătul Baloș, l-ar fi luat gura pe dinainte ș-ar fi strigat: bu-bu-buuu!... Neamul bubuiugilor!... Sandomir al lui Bubuiug... Frumos nume... Ce mi-e Mogârdici, ce mi-e Bubuiug. (*Ridică capul.*) Un foșnet?... S-apropie?... Mi s-a părut... (*Nu se mai vede.*) Așa... (*Cântă o melopee veche.*) Du, du, du, du... Du, du, du, du...

(*În vremea aceasta s-apropie un om ostenit, înfășurat într-un veșmânt gros și lung până-n pământ. Trece puntea, pune mâna pe toarta porții și bate de câteva ori într-o bucată de fier. Răsunetul se pierde departe.*)

SCENA III

PETRU RAREȘ și MOGÂRDICI.

MOGÂRDICI (*sare în sus și se uită peste Rareș*): Cine-i acolo?... Nu răspunzi?... Să nu dai, că mă mișc... adică să nu te miști, că dau... (*Tremurând.*) Născătoare, o fi, or n-o fi?... Dacă n-ar fi fost, n-ar fi bătut... dacă e, de ce tace?... Ce vrea?... Ce vrei, mă omule?...

PETRU RAREȘ: Om bun...

MOGÂRDICI (*îl vede*) Bunul să-ți cază la inimă... Om bun sunt și eu... Adică bun-bun, da... hî... hî... Și cum te cheamă, mă omule?

PETRU RAREȘ: Petru...

MOGÂRDICI: Petru... Petru... Petru mă cheamă și pe mine... Eu spui policra: sutașul Petru Mogârdici, fost ajutor al căpitanului copiilor de casă, fost chelar al măriei-sale vodă, luatul din văzduh... Că numai pe vite le cheamă fără policră: Miercana, Dumana, Lăbuș... Hoțul!

PETRU RAREȘ: Petru Rareș Majearul...¹

MOGÂRDICI: Cum-cum?

PETRU RAREȘ: Petru...

MOGÂRDICI: P-al treilea nu l-am înțeles.

PETRU RAREȘ: Majearul...

MOGÂRDICI: Mă-ga... Așa... Nu cunosc... Eu auzisem altfel... Că nu puteam crede...

PETRU RAREȘ: Deschide-mi, și Sfântul Petru să-ți deschidă porțile raiului...

MOGÂRDICI: A! asta deloc... alilalte cât mai târziu...

PETRU RAREȘ: Sunt rupt de oboseală...

MOGÂRDICI: Eu te-am rupt! De m-ai rupe-n bucăți, ș-asta n-o fac.

PETRU RAREȘ: D-aș fi un câine spart de mistreț, te-ai îndura.

MOGÂRDICI: Spart-nespart, așa ne-au poruncit logofătul ăl mare, Toader Baloș Bubuiug, și Groza, ăl mai mare peste oști, că până n-ar spune lozinca să nu deschidem... Și eu nu ți-o spui, spune-o tu, și dau porțile de perete...

PETRU RAREȘ: ...L-am cunoscut pe Toader... Era pisar pe vremea lui Ștefan cel Mare, sfântul meu părinte...

MOGÂRDICI: Cum-cum?

PETRU RAREȘ: ...L-am cunoscut pe Groza... Era copil de casă... Douăzeci și trei de ani am petrecut printre străini, mai mult închis ca slobod... De câte ori n-am tras zăvorul ista, de câte ori n-am pus mâna pe toarta asta și de câte ori n-am izbit așa... (*Bate în poartă. Mogârdici se sperie.*) O!

pământ sfânt al țării mele! *(Se închină și sărută pământul.)*
Te moaie de lacrimile astea mai nainte d-a te dospî cu sângele meu!

MOGÂRDICI: Ai?... E cam nebun... *(Tare.)* Ascultă!

PETRU RAREȘ: Ascult.

MOGÂRDICI: Ai ceva arme la dumneata, să nu dăm de vrun beteșug... Ia apropie-te, și... să nu te miști, că dau... *(Ridică arcul.)* Nu prea mult... Să vad... Scutură dulama... *(Se pleacă după zid.)*

PETRU RAREȘ: Cum vrei să vezi de te pleci după zid?

MOGÂRDICI: Asta e treaba mea... Vreau să te vad fără să mă vezi... Uu! Corbea! Cremene! Sandomir!

(Corbea, Cremene și Sandomir vin repede.)

SCENA IV

PETRU RAREȘ, MOGÂRDICI, CORBEA,
CREMENE și SANDOMIR.

MOGÂRDICI: Bine că venirăți... Un nebun... Se-nchină, sărută pământul... Ce-o fi vrând? Nu știu...

SANDOMIR: Ce vrei, străine?

PETRU RAREȘ: Vreau ce vrea Moldova și Dumnezeu!

MOGÂRDICI: Nu vă spusei eu?... Dar ce vrea Dumnezeu și ce vrea Moldova?

PETRU RAREȘ: Dumnezeu vrea legea și Moldova pe Ștefan cel Mare!

MOGÂRDICI: E, Ștefan e țărână...

PETRU RAREȘ: Cel ce-a pierit trăiește încă, cel ce trăiește va pieri iar și din el va rășari iarăși...

SANDOMIR: Ce glas! Îți merge la inimă...

CREMENE: Parc-ar fi cu minte... dar, nu pricep...

PETRU RAREȘ: În curând vei pricepe... Chemați pe Balos și pe Groza... Aci, dinaintea castelului, să judece și să aleagă.

(Corbea face semn lui Cremene ca să-i cheme.)

MOGÂRDICI: Ce-o fi vrând?
CORBEA: N-a spus?
MOGÂRDICI: Ce-a spus?
CORBEA: Mult...
MOGÂRDICI: Ai priceput?
CORBEA: Priceput.
MOGÂRDICI: Tot?
CORBEA: Cât e dat omului să priceapă: Că e un om. Mogârdici.
MOGÂRDICI: Eu deloc.
PETRU RAREȘ: Ascultă, Mogârdici... căci Mogârdici te cheamă.
MOGÂRDICI: Doar n-a să mă cheme Ma-jea-rul!
PETRU RAREȘ: ...ție ți-am spus ceea ce ei nu știu, și parc-aș fi suflat vorbele mele într-o jîtniță¹ au pe gârliciul pivniței de sub pridvorul castelului...
MOGÂRDICI (*râzând*): Da, cunosc!
PETRU RAREȘ: De e cineva om, îl cunosc nu după chipul lui...
MOGÂRDICI: Dar după ce?
PETRU RAREȘ: ...ci după sufletul lui...
MOGÂRDICI (*râzând*): Eu n-am suflet?
PETRU RAREȘ: Ba ai, dar e întunecat...
MOGÂRDICI (*râzând, dă sarica jos și arată la cap*): Ei, nu vă spusei eu?
PETRU RAREȘ: O! poți să pai și mai înzăoat... Sub platoșa ta, d-ar fi și de 50 de oca, stă un suflet bun și moleșit...
MOGÂRDICI: Ai?
PETRU RAREȘ: ...iar nu suflet bun, dar tare, cum se cuvine unui ostaș. Și cin' și-a bătut joc de tine c-un coif de vicleim și c-o za parc-ar fi de râmlean? Ei, d-ar purta-o un om din Râm de acum cincisprezece sute de ani... Dar o porți tu, Mogârdici...
MOGÂRDICI: Mi se pare că m-a luat la vale...
PETRU RAREȘ: E un mare meșteșug să îmbraci pe un om cu veșminte omenești și să nu paie om...
MOGÂRDICI (*supărat*): Poi te-aș pofti să vii și mâine... să-ți deschid...

PETRU RAREȘ: Mâine se va vedea dacă astăzi n-ai fost paiată. Un fier mâncat de rugină îl arunci în foc și-n apă și s-alege ceva... Nasul tău prea e roșu și prea ți-e frică de suliță pe care o ții în mână...

MOGÂRDICI (*vrea să-l împungă cu sulița*): Uite... Uite...

CORBEA (*dându-i peste suliță*): Îl cunoști?

MOGÂRDICI: Nu.

CORBEA: Atunci?

MOGÂRDICI: Dar vrei să-mi fie prieten? Ei, ce are, mă rog, nasul meu?... Cam roșu, ca un măr domnesc, din pricina soarelui. Uite-acolo, da' ce, ți-am cerut pe fiică-ta or pe sor-ta de nevastă?

PETRU RAREȘ: Fată n-am, soră... o fi trăind?

MOGÂRDICI: Ai or n-ai?

PETRU RAREȘ: O mai fi trăind?

MOGÂRDICI (*râzând*): De s-a născut și n-a ieșit cu picioarele înainte, trăiește... Să n-ai nici o grijă...

PETRU RAREȘ: A!... Nu, nu se cade să mă supăr de-o închipuire de om...

MOGÂRDICI (*râzând*): Închipuit, eu?

PETRU RAREȘ: Închipuit? nu; închipuire? da.

MOGÂRDICI (*râzând*): Ei, nu vă spusei eu?

(*S-aude o mișcare.*)

CORBEA: Sât!... Logofătul Baloș, cu mersul lui de neam ales, și Groza, cu părul roșcat ca focul, cu barba alburie... cât e de gros și calcă a lup flămând...

SCENA V

Logofătul BALOȘ, pârcălabul GROZA, CREMENE,
PETRU RAREȘ, CORBEA, MOGÂRDICI și SANDOMIR.

MOGÂRDICI (*de sus*): Nu deschide, stăpâne...

SANDOMIR: Ziua, singur, fără arme... nu poate fi decât un om bun...

(*Corbea, Mogârdici, Sandomir se dau jos. Poarta se ridică și apar*

*în pragul punții logofătul Baloș cu toți ceilalți.
Petru Rareș își descoperă capul și se pleacă înaintea lor.*)

LOGOFĂȚUL BALOȘ (*după ce măsoară din ochi pe Petru Rareș*): Și de un' te-a suflat vântul?... De te-aduce vro judecată, s-o facem. De aduci vro știre, s-o ascultăm. De te mână vrun gând rău... n-ai nimerit-o... Ce vrei, străine? Spune pe șleau.

PETRU RAREȘ: Străin am fost pe Vosfor, sub cerul, pe apa și pe pământul cel mai blagoslovit de Dumnezeu. Străin și închis am fost în cele șapte turnuri gălbui de lângă marea albastră ca peruzeaua. Fugar și huiduit, am trecut munții de pe la mijlocul Turciei. De multe ori am înfundat ochițele cetăților Semendria, Haliciu, Buciaci, Camenița și Cerni-Ostrov. Am împlinit 43 de ani, și mai mult de jumătate din viața mea, m-a supus Atotțiitorul la toate încercările, și m-a bătut cu toate nenorocirile, și m-a rănit cu toate suferințele. Pe Iov nu crez să-l fi chinuit mai mult, căci în sufletul meu simt toate plăgile de pe trupul lui Iov. Și Iov nu s-a îndoit de mila Celui-de-Sus... Și eu am crezut neclintit în țaria lui vecinică...

PĂRCĂLABUL GROZA (*către Baloș*): Bine grăiește!

PETRU RAREȘ: Mă iartă, boierule...

PĂRCĂLABUL GROZA: Vorbește...

PETRU RAREȘ (*către Baloș*): ...dar, după câte-am îndurat, îmi tăiași curajul de la început...

LOGOFĂȚUL BALOȘ: Ce ți-am zis eu?

PETRU RAREȘ: Că sunt străin!

LOGOFĂȚUL BALOȘ: Străin... de Suceava...

PETRU RAREȘ: De castelul aista? De m-ați lega la ochi, pe dibuite v-aș duce și v-aș spune unde a fost camera de odihnă a lui Ștefan cel Mare, unde iatacol doamnei Maria, unde al armelor, unde paraclisul cu iconostasul la care îngenunchea cel care n-a îngenuncheat înaintea nimăru... M-au cunoscut trecătorile, drumurile, munții cărunți, apele limpezi și codrii albastrii ai Moldovei... adică le-am cunoscut pe toate în zilele grele și zilele de slavă... Și tocmai aici să fiu străin? Aici, unde-am crescut, unde am încălecat caii domnești, fără șea, fără frâu, cu mâna înfiptă în coama lor, gonind ca o stafie sub privirile arhanghelului pe care-l

văd oriunde-mi întorc ochii, pe care-l aud oriunde mi-ațintesc urechea, pe care-l simt pretutindenea, în mine și afară din mine!

Pârcălabul Groza (*mișcat*): În el? Cine să fie ăsta?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Ei, cine ești?

PETRU RAREȘ: Petru-voievod! (*Toți tresar.*)

LOGOFĂTUL BALOȘ: Petru Pribeagul?

PETRU RAREȘ: Am pribegit 22 de ani, dar nu sunt Petru Pribeagul, ci Petru Rareș, fiul Rareșoaii, ș-al... (*Se închină.*)

PÂRCĂLABUL GROZA: Ș-al?

PETRU RAREȘ: Și-al lui Ștefan cel Sfânt!

LOGOFĂTUL BALOȘ (*emoționat*): Tu?

PETRU RAREȘ: Eu, Baloș! Știu că ești logofătul Toader Baloș, te-am cunoscut acum 30 de ani, erai diac¹ al treilea. Într-o zi, scriai un sinet² de danie și cerneala se întinse la un mislete,³ și pâtași pielea de vițel. Logofătul Tăut azvârli cu călimărele și-ți rupse urechea. (Baloș, fără să vrea, se pipăie la urechea stângă.) Mă-nvârteam pe lângă tine. (Îmi ziceai: "Petru cucuietu"). Când sângele începu să picure pe obrazul tău, eu începui să plâng și sărutai pulpana bătrânului Tăut, și-i zisei: "Eu sunt de vină, pan logofete!" Mă luă de chică, mă răsuci și mă dete afară. Peste-o săptămână te duceai la pârcălabia Novogradului, neputând răbda rușinea d-a fi lovit pe nedrept de marele logofăt... Dar... mă uit... și nu te mai cunosc...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Eu... nu te cunosc... Îmi spui întâmplări adevărate, dar tocmai fiindcă sunt adevărate, câți nu le-or fi știind?

PETRU RAREȘ: Mă cunosc clucerul Moghilă, pârcălabul Grumază, vornicul Jurj și câți alții, cărora le săream pe genunchi și le petreceam deștile răschirate prin păr și prin barbă...

PÂRCĂLABUL BALOȘ: O! e demult... I-a coperit pământul! Morții nu pot a vorbire despre noi, noi putem să vorbim despre ei...

PÂRCĂLABUL GROZA: Eu aș ști p-un Petru, cam ca tine de nalt, frumos băietan — nu zic, frumos ești și tu — cu

mustăcioara subțire — tu ai barbă înspicată și mustăți negre și lungi — alb și rumen la față — tu ești prăjit de soare — subțire și sprinten — tu ești pietros și voinic. Vremea a prefăcut boierimea și țara. Și tu — de vei fi ăla — n-ai scăpat neatins. Din mândrețea de copil te văz bărbat zdravăn — dacă ai fi ăla. Ar trebui să se ridice măria-sa de la Putna și să mărturisească că tu ești Petru al Răreșoaiiei ș-al... (*Se închină.*) Altfel, nu glumim! Cu dovezile ce dăduși... ai umplea țara de sămânța lui Ștefan cel Mare!... Corbea, Sandomir, Cremene, să... (*Face semn să-l ia.*)

PETRU RAREȘ: Numai în castelul din Suceava nu fusese închis...

MOGÂRDICI (*râzând*): A, e bine la noi! Umbră... cât lumea! Dormi și habar n-ai de e ziuă, de e noapte... Guzgani... câți poftești... cenușii, și mari, și lacomi... Trei țătari, scoși de la răcoare, unul n-avea nas, altul urechi, și-al treilea... la o mână cu trei dește și la un picior cu două... E, ai dracului guzgani...

PETRU RAREȘ: Să vă dau și alte dovezii...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Da, căci, din ce-ai spus ar trebui să dovedești dovezile tale... Cremene, cheamă și pe ceilalți din castel. (*Cremene se duce.*)

PETRU RAREȘ: Da, să vie toți, să scoatem lumina de sub obroc.

MOGÂRDICI: S-o scoatem... de ce să n-o scoatem?... Dacă o vrea să iasă... Nu vă spuneam eu?

CORBEA: Nu te-amesteca!

MOGÂRDICI: De ce să nu m-amestec?... Boierii au dreptate... Un pârlit află din auzite c-ar fi gol scaunul Moldovei, și țop și el... "Eu sunt Petru, copilul Răreșoaiiei ș-al lui"... Doamne, iartă-mă! (*Se închină.*)

(*Vin boierii, pan Trotușanu, pan Mihul, pan Liciu, pan Șandru, pan Matiaș, pan Crasneș, pan Cosma, pan Albotă, chelarul Hârea și Cremene.*)

LOGOFĂTUL BALOȘ: Boieri, care din voi cunoaște pe drumetul acesta?... Să mărturisească.

ALBOTĂ: Chipeș om, dar nu-l cunosc.

CRASNEȘ: Să-l vedem... Nu-l cunosc.

TROTUȘANU: Mai degrab' aș cunoaște ce este decât cine este, cât face decât cine l-a făcut. Ar fi ostaș, așa s-ar crede după uitătură. Ochii lui joacă, ne măsoară și ne cuprind; mâna dreaptă are bătători, semn c-a tras paloșul de multe ori în viață, și-o ține dezlipită de trup, ca și cum ar fi gata de trântă dreaptă.

MATIAȘ: Și ce vrea, logofete Baloș?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Zice c-ar fi Petru...

Toți: Care Petru?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Al Răreșoaiei... ș-al... *(Se închină.)*

Toți: Ei!... Să dovedească!

MOGÂRDICI: Boieri dumneavoastră, de mine dete cu ochii întâi și întâi... și mi-a spus alte alea... că "cel ce-a pierit trăiește încă"... Dacă a pierit, cum de trăiește, dacă trăiește, cum d-a pierit? Asta e vorba? Și și-a făcut cruce, și s-a plecat, și-a sărutat pământul... E cam...

(Petru Rareș privește apăsător pe Mogârdici, care începe să se clatine și să dea îndărăt.)

PETRU RAREȘ: Nu mă cunoașteți, nu vă cunosc. Ne vom cunoaște. De o lună am părăsit Polonia. Am lăsat la granițele ei 4.000 de călăreți, pe care craiul Poloniei mi-i puse la poruncă, să mă arunc asupra Moldovei și să mă sui în scaunul ei. Nu am vrut. Cine domnește în silnicie nu e domn. Și-am zis călăreților, gata de pradă, că "nu trebuie". Într-un suflet trecui Prutul. Se zice că cocorii se îmbată de bucurie, ca de vin, când se întorc primăvara și-și găsesc cuibul. D-aș putea să sorb aerul Moldovei cu patima cu care-l sorbii la întâia zi, dupe 22 de ani de pribegie, suflarea mea v-ar arde și ați simți din cine mă trag și ce dreptăți înfățișez eu vouă! Deh, să las inima. Inimă fără cap, corabie fără cârmă... Ajunsei la Hârlău. Văzui pe bătrâna mea maică. Crezui c-aș fi omorât-o strângând-o în brațele mele. Îmi dete o Vivlie și îmi zise: "Aci zice despre tine tată-tău!" Iacă Vivlia, *(Scoate o carte de sub dulamă.)* Și iacă ce se glăsuiește la fața a doua de la evanghelia lui Marcu: "La a cincisprezecea zi a lunii lui avgust 6992, Maria a născut un copil care se va chema Petru. Și acest fecior

să se știe că este din Maria și din Ștefan-voievod. Scris-am eu, Luca Arbore, portarul Sucevei.” Îscălit: “Io, Ștefan-voievod”. Cunoașteți scrisul lui Luca Arbore și-al voievodului vostru... Ei, socotiți... (Dă cartea în mâna logofătului Baloș. Boierii se grămădesc.)

LOGOFĂTUL BALOȘ: Da... da... parc-ar fi...

PĂRCĂLABUL GROZA (emoționat): Da, al lui... Slovele cletănate...

LOGOFĂTUL BALOȘ (lui Groza): Cum îți tremură mâna...

PĂRCĂLABUL GROZA: Îmi tremură... nu știu de ce...

PĂRCĂLABUL LICIU: Am colea un sinet de împărțeală, de la Milostivul. S-apropiem iscăliturile. Așa... așa... același mers... aceeași aruncătură... aidoma... Doar că-n carte s-a iscălit mai neted și-n sinet mai tremurat. A fost mai tânăr... era mai bătrân...

TROTUȘANU: Scrisul lui Arbore îl cunoașteți?

MIHUL: De ce? N-ar fi destul iscălitura domnului?

ȘANDRU: De ce?

COSMA: Cum e asta?

TROTUȘANU: Nu pricepeți? Una de alta se țin: scrisul și iscălitura. Dacă altcineva a izvodit scrisul lui Luca, atunci și iscălitura domnului e mincinoasă. Nu credeți ochilor, care mai totdeauna vă înșeală, ci minții, care numai câteodată se înșeală.

PETRU RAREȘ: Așa e, are dreptate boierul.

(Mișcare între boieri.)

TROTUȘANU: Eu, în vremea din urmă, cunoscui scrisul lui Arbore. Slovele lui, ca stârcii... De... prea e bine scris... Deși e cam de mult... leat 6992... Să fi scris el?... N-aș ști ce să zic... Altfel... Dumnezeu să-l ierte, că Ștefăniță îi ticluise o carte către Ptru-vodă... (Privește spre Petru.) Să fi jurat că e de el... Și să mă iertați... Să zicem că scrisul ar fi al lui Luca Arbore și iscălitura a lui Ștefan-voievod... A cui e Vivlia asta?

PETRU RAREȘ: A Mariei a fost, acum e a mea.

TROTUȘANU: A fost a cuiva și acum e a altcuiva... Punga asta e a mea, dar punga asta am putut s-o fur...

PETRU RAREȘ (tresărind): Eu să fur?

TROTUȘANU: Nu te supăra...

MOGÂRDICI: O! domol, ia-o domol...

TROTUȘANU: ...că supărarea dovedește când că e așa, când că nu e așa. Unii se supără cu dreptate, alții cu strâmbătate... Cum am putea să hotărâm de mânia dumi-tale fără să te cunoaștem?

PETRU RAREȘ: (*cutremurându-se*): Vasăzică, am furat-o... o!

TROTUȘANU: Nu... nu... Și nu zic că “nu” se împotrivesc lui “da” ...Ai adus o carte. În carte, un sinet, un scris, și după scris o iscălitură. Iscălitura seamănă cu a voievodului Ștefan. Scrisul, pe ființă de adevăr, nu-l cunoaște nici unul c-ar fi al portarului Arbore. Atunci cum vrei să credem că iscălitura ar fi adevărată?... Și, în sfârșit... câți ar fi... luat Vivlia asta de la Răreșoia ar fi copiii lui Ștefan cel Mare?

PETRU RAREȘ (*emoționat*): A! izgonit de Bogdan, prigo-nit de Ștefăniță, și când nu e nimeni pe scaunul Moldovei, necrezut de nimeni și urgisit de toți!

(*Se aude un fâșăit ușor.*)

LOGOFĂTUL BALOȘ: Ce e, Corbea?

CORBEA: Vin jupânesele.

MOGÂRDICI: Ca niște hulubași domnești care-și părăsesc cuiburile calde, așa merg de tihnit și de molcom...

PETRU RAREȘ (*tresare*): A, trăiește Oana?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Trăiește, biata Oană...

PETRU RAREȘ: Biata?... De ce?

LOGOFĂTUL BALOȘ: De multe... de multe... că-ți îngheață inima...

(*Vin și se așează împrejurul logofătului Baloș, Oana, Nastasia, Genunea și Dolca.*)

PETRU RAREȘ (*după ce le privește pe toate*): Care e Oana?

CREMENE: N-o cunoaște? A!

MOGÂRDICI: De un' s-o cunoască? Ce, a mai văzut-o?

(*Boierii privesc cu deosebire înțeleșuri. Trotușanu face un gest de îndoială.*)

¹ Pan — titlu dat odinioară marilor boieri polonezi, utilizat uneori =i în Moldova.

PETRU RAREȘ (*emoționat*): Cine e Oana?

OANA (*liniștită*): Eu sunt.

PETRU RAREȘ (*înmărmurit*): Tu ești?... Ah!...

OANA: Ce vrea străinul acesta?

PETRU RAREȘ: De la toți “străin” m-a mâhnit, de la tine mă năbușe! Bine ar fi fost să fi fost surd în clipa în care deschiseși buzele! Nu mă judeca după chip. Văd cum nenorocirile au săpat urme adânci și-ntr-al tău... Când mă gândesc... O! dar nu-ți spune nimic glasul meu?

OANA (*mirată*): Nu!

PETRU RAREȘ: Nu-ți aduci aminte...

OANA: Nu te cunosc!

PETRU RAREȘ: A! stați, boieri!... Ați auzit că Ștefan însemna pe copii... cel puțin pe cei făcuți cu Răreșoia, biată maică-mea...

OANA (*mirată*): El... Petru Rareș?... Î...

PETRU RAREȘ (*dă dulama jos și rămâne într-o armură. Se descheie și își arată spata dreaptă*): Priviți... Iacă semnul că sunt al lui Ștefan-voievod...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Văz un cerc... dar, știi eu...

PĂRCĂLABUL GROZA: Cercul cu care însemna... mă iartă... vitele domnești, ca să nu se amestece cu alte herghelii...

MOGÂRDICI: Și cu cirezile de boi...

PETRU RAREȘ (*lui Mogârdici*): Tu... (*Mogârdici se dă afund în mulțime.*)

TRÔTUȘANU: Semnul acesta a putut fi făcut acum 40 de ani, dar și acum 10 ani. Ș-apoi ce copil, d-al lui Ștefan cel Mare, ați aflat — cum zice dumnealui — însemnat cu fierul roșu la naștere?

OANA: Pe mine m-a înfierat, dar nu pe spata dreaptă, cu pe umărul stâng, și nu c-un cerc, ci c-un luceafăr.

TROTUȘANU: Ce deosebire!

LOGOFĂTUL BALOȘ (*către femei*): Ce ziceți și dumneavoastră?

NASTASIA: Cum ar pătrunde mintea noastră unde nu pătrunde a dumneavoastră? Să dovedească că e copilul

Răreșoaiiei și-al lui... Eu sunt femeie, și când vreau ceva, pot, dacă dreptatea e de partea mea. Ce crezi, Dolca, că întruna îndrugi că văduvia Moldovei se va sfârși...

Dolca: Ce să cred?

LOGOFĂTUL BALOȘ (*lui Rareș*): O biată bătrână-bătrână, de pe vremea domnului... Ghicește ce va fi...

DOLCA: Nu ghicesc, maică, ci ce va fi câteodată mi se arată. Așa mi s-arată și drumul domnului p-o lumină, că nu e nici noapte, nici zi... Când sosi străinul?

MOGÂRDICI: Veni așa, nechemat de nimeni... Adevărat că nu te-am chemat eu?... Luceafărul dimineții se stingea, că n-aș fi putut citi, cu toate că n-am învățat să citesc. Și mi-era frig, și mi-era somn, și mi-era sete...

(Groza îi face semn să tacă.)

DOLCA: Că va veni, va veni... dar c-a picat...

GENUNEA (*în extaz*): A picat! a picat!... Aseară visai că vodă intră-n castel fără de veste... și azi... iată-!...

TROTUȘANU: E! închipuiri de copil...

LOGOFĂTUL BALOȘ (*surâzând*): Un plod răsfățat... Cin' să se uite în gura ei?... Nunea, nu mai spune prostii...

GENUNEA: Tată, așa era... Cum îl văd... Nu mă credeți?... Bine...

PETRU RAREȘ (*care tot timpul s-a gândit, tresare*): Înainte d-a vă părăsi...

PĂRCĂLABUL GROZA: Greu să ne părăsești! Or vei fi domn, or vei fi dat judecății ca înșelător de domnie!

PETRU RAREȘ (*scoate un pumnal*): Înainte d-a vă părăsi...

PĂRCĂLABUL GROZA: Ei, aia poți s-o faci...

PETRU RAREȘ: ...am să vă spun un basm pe care nimeni nu-l știe...

MOGÂRDICI: Uite, uite, iar l-a apucat... iar sărută pământul...

(Petru Rareș se uită la Mogârdici. Mogârdici dispăre.)

PETRU RAREȘ: A fost odată un chezar, bun ca pâinea caldă, viteaz cât nu-i sta cetate înainte, bătrân că n-a murit decât când a vrut, și cu credință în Dumnezeu, că lumea îi zicea cel Sfânt. Pe lângă el se pripășiseră o fată și-un băiat.

Și fata era mai mică, și băiatul mai mare. Și amândoi crescuseră sub privirile lui, ca două flori sub razele soarelui. Și nu știa unul de altul al cui e și din ce neam s-ar trage. Și crescuseră în neștiință. Fetei îi zicea Sulcina și băiatului Drumeș. Chezarul îi iubea ca pe ochii din cap. Și Sulcina era bălaie, cu părul galben ca spicul copt și rotunjit pe spate... Ca al dumitale...

GENUNEA (*il privește în extaz*): Da? ca al meu?

PETRU RAREȘ: ...că parcă ar fi fost băiat... ca dumneata...

GENUNEA: Așa sunt eu? Îmi pare bine...

PETRU RAREȘ: Și abia împlinise pe la Florii 14 anișori... și Drumeș 21... chezarul era bolnav. Într-o zi, ce-i abătu, să cotropescă un ținut ce zicea că e al lui, și era al lui, într-adevăr. Chezarul plecă și-l luă cu dânsul și pe Drumeș. Și Drumeș se bătu ca un zmeu, că iubea pe chezar, și pasămite și pe fata cu părul galben ca spicul copt. Și se întoarse chezarul biruitor dar și mai bolnav. Într-o zi, Drumeș ieși din întâmplare pe un cerdac descoperit... cum ar fi acela unde lucrau fetele domniței Maria...

OANA: De unde știe omul acesta cerdacul castelului?

PETRU RAREȘ: ...și văzu pe Sulcina, care se ducea repede pe lângă o fântână de piatră, ca aceea din ograda castelului vostru...

OANA (*tresărind*): De unde știe așa de bine ce este-n castelul pe care nu l-a văzut niciodată?

PETRU RAREȘ: ...Și Drumeș opri pe Sulcina. “Ce fugi, Sulcino?” “Nu, Drumeș.” “De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plâns?” “Nu.” “Ba da, ochii tăi sunt turburi”... “Ce ochi să rămâie senini când ai bunului chezar ard!”...

OANA (*agitată*): Dar nu era nimeni acolo!

PETRU RAREȘ: “Olecuță de odihnă, și se-ntremează zmeul bătrân, și se face bine”... “Bine? Bine să-i dea Dumnezeu! Bine!” “Și ție, Sulcino.” “Și ție, Sulcino.” “Și dumitale, Drumeș.”

OANA (*în prada emoției*): O! Maică a Domnului, iar înnebunesc ca pe vremea lui Ștefăniță!... Treci la sfârșit... Cum s-

a sfârșit? (*Mișcare între boieri.*)

PETRU RAREȘ: La sfârșit?... Chezarul, bolnav rău, sta întins într-un iatac, cum ar fi acela de aici... din stânga... în mijloc, te sui p-o scară, faci la dreapta, deschizi o ușă și cobori trei trepte...

LOGOFĂTUL BALOȘ: De unde știi ce n-ai văzut? (*Mirare între boieri.*)

PETRU RAREȘ: Chezarul era numai cu Sulcina. Ș-odată veni, ca scos din fire, Drumeș. “Doamne, m-a dus iubirea ca vântul și m-a întors grija ca gândul.” Venea de la maică-sa, trimis de chezar. Și chezarul se ridică într-o rână și-i zise cu un glas plin de înțeles. “Tot?” “Tot, măria-ta!”... “Sulcino, să mă iubești ca p-un frate!” Și ea: “Cum ți-am spus, Drumeș”... “Ca p-un frate bun, din aceeași mamă și din același...” “Cum?...” “Din aceeași mamă...” “Da, frate!” Și se îmbrățișară, și plânseră. Și bătrânul chezar îi blagoslovi...

OANA (*izbucnește*): O! vino încoa, fratele meu al bun de mamă și de tată!

(*Petru Rareș și Oana plâng și se îmbrățișează.*)

PÂRCĂLABUL GROZA: Fratele ei?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Voievodul nostru!

TROTUȘANU: Os din osul lui Ștefan cel Mare!

(*Toți îngenunche.*)

PETRU RAREȘ (*Oanei*): Nu, nu mai plânge... Toate au sfârșit... Viața noastră, ca și durerile tale! (*Boierilor:*) Sculați! Mai bine vreau să văd p-un bărbat mort decât în genunchi! Stați drepti, și voi sta drept, și cu dreptate voi cârmui Moldova! (*Se uită la Mogârdici, care tremură.*) Și tu, gură rea... (*Îi face semn să se apropie.*)

MOGÂRDICI (*dă în genunchi*): Om bun, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Om bun sunt și eu...

MOGÂRDICI (*spăimântat*): Așa m-a făcut mama...

¹ *Tâlv* — fructul unei plante numit[tîgv[, sau chiar tâlv,]ntrebuin\at la scoaterea prin aspirare a vinului din butoi; unealt[de forma unei pâlnii cu \eav[lung[, folosit[]n acela=i scop.

PETRU RAREȘ: Mă-ta te-a făcut om, ca pe toți oamenii, și tu te-ai făcut neom... Nu vorbesc cu necaz... De azi ai să încalci calul...

MOGÂRDICI (*cu teroare*): Mai bine taie-mă, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Te voi lega p-un cal, și-n cea dintâi bătălie, și-n cel dintâi rând, vei fi și tu...

MOGÂRDICI (*cade jos*): Îh!

PETRU RAREȘ: Să te taie dușmanii, or să te-ntorci om... Boieri, avem de lucru... Să lucrăm!

ACTUL II

Tabăra de partea stângă a râului Suceava. Cortul lui Petru Rareș în față, mai în fund, acela al lui Groza. Se pierd în depărtare corturile ostașilor, având în vârfurile lor deosebitele steaguri ale boierilor. Se vede orașul Suceava. Intrare în dreapta, în stânga și în fund. Câțiva pacoci...

SCENA I

MOGÂRDICI și SANDOMIR.

(La o mescioară, Mogârdici se-ncearcă să facă o scrisoare.

Pe obrazul stâng are cicatricea unei tăieturi adânci.)

MOGÂRDICI (*cu figura luminată*): Așa... ba nu... Am sărit o slovă... Care dracului de slovă?... Sandomir, tu ești cărturar, am scris bine? "Dî-a-gî-ă Mă-i-ie, că sî-î-t be-i-ne și îț schi-i-u ca-să af-af că-m... că-m... ult aiș da casă af-af"...

SANDOMIR (*râzând*): Cui scrii?

MOGÂRDICI (*serios*): Ei!... Pe la Brașov, lângă Feldioara...

SANDOMIR: Ei, cui, ei?

MOGÂRDICI: Ei... drăguței mele... E, și de ce nu?... Ce râzi? Ce râzi?... Nasul meu nu mai e vânăt ca orșavul de prune...

SANDOMIR (*râzând*): E frumoasă?

MOGÂRDICI: Cum să nu?... Cam grosicioară, cam otova, că nu ai ști unde i-ar fi mijlocul... Măinile, ca țurloaiele mele... Și obrajii rumeni și tari, să spargi nuci cu cărămida...

E zidită din plin și ai ce săruta... Și bună, bună, ca smântâna... Eu îi ziceam “hai!” ea “hai!”... Of! mi-e dragă, Sandomir dragă!... Să fie trei ani de când n-am văzut-o, mititica!...

SANDOMIR: E româncă?

MOGÂRDICI: Da, săsoaică? Doamne, iartă-mă!... Din Săcele... Am lăsat-o la un sas cu anul... Ce râzi? Când vornicul Groza își trase oștile, eu îi zisei: “Mă duc, Marie!” și mă înecară lacrimile. Și ea: “D-apoi oi umbla sănătos.” Și mă privi blând ca un vițel... Ce râzi?... Că n-o fi ca boieroaicele voastre... Să le faci mototol, ca p-un ștergar, și să le bagi în sân! Mă crezi?... Eu n-o puteam ridica de jos... Că sus ar fi rămas de nu s-ar fi pus ea jos... U! u! bat-o focu și norocu!

SANDOMIR (*râzând*): Și e cu anu?

MOGÂRDICI: Ai?... Cu anu, firește... n-o să fie cu ziua!

SCENA II

MOGÂRDICI, SANDOMIR, CORBEA și CREMENE.

CREMENE: A, ce mai faci, Mogârdici?... Sandomir? Să fie patru ani de când nu v-am văzut... Cum o duci cu băutura?

MOGÂRDICI: Slavă Domnului... adevărat Domnului... Ne-am lăsat și eu de ea, și ea de mine...

CREMENE: Cine-ar fi zis?...

MOGÂRDICI: Vodă a zis... Și ce vrea vodă aia e!... Că mă luă și mă dete pe mâna a trei pui de zmei... Pâine, brânză, apă și cal... Și trei săptămâni mă goniră legat de cal. În ziua întâia, maică, măicuța mea, crezui că murisem... A doua zi, murisem și înviasem... Și după trei săptămâni, ușurel ca o pană...

CREMENE: Mare minune!...

SANDOMIR: Dintr-un bleau¹ să stoarcă aur! (*Corbea surâde.*)

MOGÂRDICI: Ce, mă mutule, nu este așa?

CORBEA: De n-ar fi fost vodă cum e, tu ai fi fost cum erai...

MOGÂRDICI: Bine, călare, călare... O pornirăm în secuime. Pe mine mă puse în straja întâia, cu cercetașii, să vestim care pe unde e... Copoi alergând de colo-colo, pe dâmburi, prin mocirle, prin stușișuri... Pământul mi se părea ca-n palmă... Dădui de dușmani, închisei ochii. Mă repezii, fără să vreau, cu vro douăzeci de voinici, ca într-o ocnă. Îi sparserăm. A doua oară ținui ochii deschiși cât putui. Și "hea" ei, "hea" și eu. Îi risipirăm... Azi așa, mâine așa, până mă deprinsei cu moartea și începui să trăiesc. Pe noi, moldovenii, ne-a fost așezat Dumnezeu așa, că, de voim să trăim, să învățăm să murim... La rând... fiecare... Că, de-ți vine rândul, zvârli mâinile într-o parte, pui capul la pământ, și pace... Ia să vă spui eu una... N-o să credeți... De frică, îndrăznesc... În fitece noapte îmi zic: "Mâine am să mor!" "Ei și dacă ai muri, ce?"

CORBEA: Așa te vreau, Mogârdici!

MOGÂRDICI (*ca și cum ar juca*): He-he-he!

CREMENE: Nu pricep așa prefacere.

MOGÂRDICI: Ce nu pricepi tu?... De mult n-ai văzut pe vodă Rareș!... Când se uită, măsoară. Face semn unuia să iasă. Țintește ochii ca păcura. Și zice: "Viața ta, ca și a mea dopotrivă. De ce ți-e frică?... Să nu mergi de voi rămânea la urmă"... Și-și ține cuvântul... Ei, mă flăcăi, mă, ce e lumea asta? Au un mușuroi de furnici, au un cârd de șoimi. După cum e vodă, e și țara! Că nu e țară ticăloasă nicăieri. Ci domn, crai, chezar, ticăloși. Eu, bețivul de pe vremea lui Ștefăniță, ajunsei miașul cu scările de fier sub Petru-vodă...

CREMENE: Da' cin' te-a sărutat pe obraz?

MOGÂRDICI: La Feldioara, un cavaler, turnat în fier, c-o sabie dreaptă și grea... Și m-am repezit, lac de sânge, pe el... că auzii pe vornicul Groza..."Șnopește-l, Mogârdici, snopește-l!" Ah! vornicul Groza e și mare! Dar să-l vezi la mânie! Ca un uriaș se năpustește! După ce fărâmarăm oastea craiului Ferdinand, am zăcut la Feldioara ca la două săptămâni... Că de nu zăceam n-aș fi dat peste Maria...

SANDOMIR (*râzând*): A! îi ticluiește cărți...

CREMENE: Știi să scrii?

MOGÂRDICI: E, e... ceac-pac... nu ca logofătul Toader!

CREMENE: Mie nu mi-a intrat în cap...

SANDOMIR: Dacă nu iubești...

CORBEA (*pe gânduri*): Și dacă ai iubi?

SANDOMIR: Ce nu face omul când iubește! Omul deștept e mai deștept, nerodul e mai nerod. Omul deștept... nu știe carte? Se pomenește într-o bună zi scriind. Nerodul merge pe calea bătută? Se pomenește dând în gropi...

SANDOMIR: Ei, pe la voi cum fuse, Cremene?

CREMENE: Cum să fie? Ca pe la tătari... I-am bătut? S-au dus în pustiuri. Ne-au bătut? Am tulit-o înapoi. Și i-ar i-am bătut, și iar ne-au bătut, și iar i-am bătut, până au căzut la pace... Și-am intrat la dragoste c-o tătarcă...

MOGÂRDICI: Ptiu! Spurcatule!

CREMENE: Nu cum crezi tu... O fetișcană mărunță, subțirică, cu nițel păr bălai, cu ochi mici-mici, pornind de la tâmplă în jos. Șase luni a răs fără să-mi dau seama de ce. Când fu să plecăm, eu o sărutai...

MOGÂRDICI: Și eu am sărutat pe Maria... zău așa!

CREMENE: ...și ea-mi zise: "Tu, moldavska... he, he... (*semn că se duce*) și tu"... (*Semn că nu se mai întoarce.*) Și începu să plângă...

MOGÂRDICI: Maria n-a plâns... De ce n-a fi plâns? (*Râsete.*)

CREMENE: O luarăm înapoi. Ea, binișor, se aținu de oblân-cu șelei, și merse, și oftă, că la două ceasuri. Scoase din sân o turtă albă, mi-o dete și-mi făcu semn... "Moldavska... îm... îm"... O sărutai. Închise ochii și mă sărută. O lăsai în drum și pornii. Mă uitai îndărăt. Ea, acolo. Târziu, întoarsei capul. Ea, ca o mogâldeață, acolo. Până n-o mai văzui... Și așa!... Dar tu, Corbeo, cum făcurăți la Obertin?

(*Mogârdici se uită să nu vie Petru Rareș.*)

CORBEA: La Obertin ne bătu Dumnezeu, nu leșii. Că s-

¹ *Majiar, m[jer* — pescar, negustor sau c[r]u= de pe=te.

arăță pe cer o stea cu coadă, cu coada încotro vine Moldova și cu capul luminos încotro cade Polonia. Și Tarnovski, hatmanul leșilor, plăți bocitoare să căineze p-ai noștri că vor fi bătuți... Cum află Petru-vodă, le trase vergele la spate și le luă la goană. Dădu bătălia și pierdurăm... Eu căzusem... A trei zi mă deșteptă o nălucă blândă, blândă... o!

SANDOMIR: Așa a fost să fie.

CREMENE: Da' ce e cu năluca ceea, Corbeo?

CORBEA: Nu știu.

SANDOMIR: Era frumoasă?

CORBEA: Da.

MOGÂRDICI: Era bălaie?

CORBEA: Da.

SANDOMIR: O iubești?

CORBEA: Î...

SANDOMIR: Ai mai văzut-o?

CORBEA: Da.

CREMENE: I-ai vorbit?

CORBEA: Nu.

MOGÂRDICI: Ba eu, s-o văz p-a mea, toată ziua i-aș vorbi. I-aș zice: "Hai!" Și mi-ar răspunde: "Hai!" (*Sandomir și Cremene râd.*) Ce râdeți?

CREMENE: Și ce faceți în tabără?

SANDOMIR: Muncim.

MOGÂRDICI: Ne trudim ciolanele să nu se deprindă cu lenea. (*În stânga se aude zgomot.*) Vine! (*Câteșipatru șed drepți.*)

SCENA III

PETRU RAREȘ, logofătul BALOȘ, vistiernicul MATIAȘ, spătarul SANDRU, doftorul ȘMIL și cei de mai sus.

(*Petru Rareș, cu brațul drept înfășurat, și după el vin boierii.*)

PETRU RAREȘ (*își scoate coiful. Se vede o șuviță de păr alb*): Bine, Corbea? (*Corbea tace și dă din cap. Rareș surâde.*) Bine, Sandomir?

SANDOMIR: Să trăiești, măria-ta!

PETRU RAREȘ: (*neconștient gesticulează cu mâna a rănită*):
Semeni cu țat-tău. Da, da, ai cu cine semăna.

LOGOFĂTUL BALOȘ: Incepe și el... ce să facă?

PETRU RAREȘ: La luptă pui capul în piept și te duci, și-n urma ta, ceata, și-ncotro s-aude “bu-bu-bu”, acolo ești și tu și ceata ta. Tocmai ca tat-tău. Neamul Bubuiugilor... Mogârdici, bine? Mai... (*Semn că trage la măsea.*)

MOGÂRDICI (*rușinat și sfios*): A! nu, măria-ta!

PETRU RAREȘ (*lui Cremene*): A!... Tu cine ești?... Î...
Miașul Cremene... De patru anu nu te-am văzut... Ba, da... v-ați purtat bine... Mai ales două cete de țărani... V-ați corborât prin Buceag? Ați vânat cai sălbatici?

CREMENE: Vânat, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Ce-ați ucis mai mult?

CREMENE: Armăsari, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Așa e... Ca și oamenii, armăsarii trec în fața primejdiei, și cu copitele lor, de trei ori ca copita calului nostru, bat tina pe loc, în ploaia săgeților, până se nomolesc și-i prind tătării cu arcanele.

CREMENE: Și-i mânăncă la chefuri mari...

PETRU RAREȘ: A, da, se zice că au carne dulce, și tătării au carne spurcată... (*Îl bate pe umăr.*) Bine... Bine... O! dacă toți ostașii mei ar fi ca voi... aș lua Buda, și-n locul steagului verde cu cornul de lună pe turnurile ei ar fâlfâi prapurul Moldovei!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Au să fie, că au de unde învăța.

ȘMIL: Dacă-mi dai voie... Nu tot cu mânul ăl rănit... Încă cinci-șase zile... doar n-a fi foc...

PETRU RAREȘ: Te-am adus din Crâm ca să... De ce veniși trei zile după... O! Săraca Maria, doamna tineretelor mele chinuite!... Să uit... Să mă gândesc la Elena Despotovna... Și nu pot să uit...

VISTERNICUL MATIAȘ: Dacă omul și-ar aduce aminte de toate în fitece clipă, pe lume n-ar mai fi decât spânzurați și nebuni...

¹ Jitni\ — magazie de grâne, hambar.

PETRU RAREȘ: Da, da... Te-am adus din Crâm să-mi fii slugă, și tu mi-ești stăpân, Șmil...

ȘMIL: Cine slujește e stăpânul adevărat. Sluga face ce vrea sau ce poate. Stăpânul primește, că n-are încotro. Vasăzică, el suferă ca să-l slujească altul în loc să se slujească singur. Care vasăzică, stăpânul e slugă și sluga stăpân... Și dacă ți-e slugă Martin și Neacșu, de ce n-aș fi eu stăpân pe mâna care te doare? Când te slujesc acolo unde te doare, măria-ta te supui... Cine e stăpân și cine e sluga?

PETRU RAREȘ: Tu, Șmil... glumind strecuri adevărurile...

SPĂTARUL ȘANDRŪ: Dar când măria-sa poruncește să-ți... (Semn că-i taie capul.) Cine e stăpân și cine e slugă?

ȘMIL (*râde*): Măria-sa e slugă, căci binevoiește a-mi lua de pe umeri ceea ce nu-mi face trebuință. (*Sever.*) Nu cu aia, nu cu aia... Măria-ta... Am să ți-o leg de gât...

PETRU RAREȘ (*surâzând*): Șmil, așa vorbeai cu părintele meu, Ștefan cel Mare?

ȘMIL: A!... Ștefan?... Ștefan era bătrân și eu tânăr... Măria-ta ești tânăr...

PETRU RAREȘ: O! tânăr!

ȘMIL: ...și eu bătrân. Pe vremea lui Ștefan, de m-ar fi tăiat, mi-ar fi părut rău. Pe vremea măriei-tale... aș scăpa d-o belea. Pe Ștefan nu-l căutam eu, ci mai mult el pe mine. O singură dată a țipat, când l-am ars la picior, și atunci a avut tăria să se prefacă că spune cum a țipat tatăl său Bogdan, ucis la Răușeni... Măria-ta gemi uneori...

PETRU RAREȘ: Gem, dar rabd.

ȘMIL: Rabzi, dar gemi.

PETRU RAREȘ: A... acela era un sfânt!

ȘMIL: Care stăpânea durerea.

PETRU RAREȘ: Și eu sunt un om...

ȘMIL: Luptând cu durerea... (*Lui Baloș.*) Grozav seamănă cu taică-său!

PETRU RAREȘ: O! Șmil, Șmil...

ȘMIL: Iar cu aia?... Dumnezeu a făcut pe om cumpănit, că de l-ai tăia în două, ce ar fi într-o parte ar fi și-n cealaltă. Doi ochi, două urechi, două picioare, două mâini. De se

îmbolnăvește un ochi, vezi cu celălalt, de se bolnăvește un picior, apeși mai mult pe celălalt, și de surzești d-o ureche auzi cu cealaltă... Măria-ta faci ca un surd de o ureche, care ș-ar pleca urechea a surdă ca să auză șoaptele...

PETRU RAREȘ (*zâmbind*): Ei, cum e asta, șmil?

ȘMIL: Cum să fie? Mai mișcă și cu stânga, nu tot cu dreapta... Crezi că Dumnezeu ți-a atârnat pe stânga degeaba?

PETRU RAREȘ: Copiii, doftorii și femeile, stăpânii noștri... Câți suntem, Corbea?

CORBEA: Trei...

PETRU RAREȘ: Și cu cinci ai lui Cremene, fac?

CORBEA: Trei și cinci...

PETRU RAREȘ: Trei mii cinci sute... Zgârcit la vorbe, adevărat ostaș... Lucrează flăcăii?... Nu puneți buștenii groși... Să treacă Suceava cum or putea... Și călăreții de câte trei ori pe zi...

MOGÂRDICI: Cât e timpul bun...

PETRU RAREȘ: Cât e apa de mare... Baloș... (*Întinde mâna stângă.*)

LOGOFĂTUL BALOȘ: Iacă-le, măria-ta.

(*Îi dă 4 pergamente cu 4 peceti roșii.*)

PETRU RAREȘ: Corbea... Sunt patru sineturi pe care le dau la patru cete de țărani, boierindu-i pentru purtarea lor cea falnică. Viteji au fost, viteji-i fac. Ceța lui Pistrițu, a lui Fuior, a lui Stâncă și-a lui Buză-Lată. Îi pui în stăpânire ohavnică asupra moșiilor și pustiurilor ce le grăiesc la fitece sinet pentru fitece ceată. D-aci înainte să fie oamenii slobozi, ei și urmașii lor. Mâine vor primi postav de vestminte, cai domnești, frâuri și șei cu scări de fier. Duceți-vă, adunați-i și citiți-le... Șmil... (*Îi face semn să iasă.*)

(*Vin din dreapta vornicul Groza, Trotușanu și pârcălabul Liciu.*)

SCENA IV

PETRU RAREȘ, logofătul BALOȘ, vistiernicul MATIAȘ, spătarul ȘANDRU, vornicul GROZA, TROTUȘANU și pârcălabul LICIU.

PETRU RAREȘ: Venirăți... Vine și doamna?

PÂRCALABUL LICIU: Da, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Turcu a plecat?

VORNICUL GROZA: Plecă, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Să se ducă... Turci lacomi, nu se mai satură. Și nu vor dar, ci vor...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Haraciul pe patru ani...

PETRU RAREȘ: Cum?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Merge p-al cincelea de când...

PETRU RAREȘ: Meargă și p-al zecelea... peșcheș, da... dar, haraci, plată de supus... nu!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Haraci ne cer...

PETRU RAREȘ: Nici peșcheș!... Am cheltuit destul cu Ungaria, cu Polonia și cu tătarii... O! de ce nu se unește creștinătatea sub chezarul Carol și nu pornește ca un popot să prididească puterile lui Soliman și să azvârle pe necredincioși dincolo de mările frumoașe și grecești! Bani, bani, pentru sultan, pentru vizir, pentru pașale... O țară de vândut... și le cumpără pe toate! Baniii ne trebuie să plătim joldul ostașilor, să clădim locașe pentru iertarea păcatelor noastre și pentru cei ce vor veni după noi, ca să ne cinstescă știindu-ne cine-am fost... Împodobește Voronețul, zidește din pajiște Pobrata, biserica Sfântului Dumitru din Suceava, biserica Uspeniei din Baia, Sfânta Parascheva din Târgu-Frumos, biserica din Hârlău, Mânăstirea Secul din Munții Neamțului, da ce-i trebuie bisericii piscupale din Vad... Baniii se isprăvesc... Și d-aș avea, n-aș da turcului măcar de l-aș vedea cu ochii scurși!

VORNICUL GROZA (*trage sabia*): Să-i dăm...

SPĂTARUL ȘANDRU: Până n-o mai putea!

PETRU RAREȘ: O, dacă obștea creștinilor s-ar aduna într-un sobor, i-aș spune eu câte păcate are și de ce-și bate joc de ea fiara din Țarigrad...

PÂRCALABUL LICIU: Aș sluji cu dragă inimă cu steagul nemțesc, spaniol or franțuzesc, pe deasupra prapurului nostru...

TROTUȘANU: Visuri...

PETRU RAREȘ: Cine nu visează nu vede. Cine nu vede nu se apără. Cine nu se apără piere... Și pentru cei sortiți pieirei nu ne răcim gura degeaba...

TROTUȘANU: Viața este un vis...

PETRU RAREȘ: Vis... când se sfârșește viața... Dar ce lăsăm după noi urmașilor noștri e și-un fapt, și-un drept, și-o putere de-a trăi... Moștenitorii noștri nu ne vor măsura viața după bucuriile ei, ci după jertfele pe care le-am făcut știind că ne jertfim pentru bucuriile lor... Eu m-am suit pe Ceahlău și-am făcut ochii roată, și-am plâns ascultând, ca în vis, jalea aceluiași neam risipit la trei coroane deosebite... În Ardeal se lasă pe trei văi — a Someșului, a Mureșului și-a Oltului — moldoveni sadea... M-am tras pe munte-n jos și-am privit pe trecătoarea Oituzului ca pe-o fereastră și-am visat! Și-am biruit la Feldioara, la Brașau, la Cetatea-de-Baltă, la Ciceiu, la Rodna, la Unguraș, la Bistrița, oștile craiului Ferdinand și-ale chezarului Carol. Am stăpânit Ardealul, și n-am ieșit din el decât amenințat de bunul meu prieten Ianăș Zapolia... eh!... că se plânge turcului... ah! turcu!... de nu mă voi întoarce acasă la mine. Nu vă uitați c-am fost când cu Ferdinand, când cu Zapolia, întâi cu Ferdinand, apoi cu Zapolia, și iar cu Ferdinand, și iar cu Zapolia... Am înșelat ca să nu fiu înșelat! Mi-e totu-na au cu Zapolia, au cu Ferdinand. Numai să deprind pe moldoveni să se plimbe d-a cindea muntelui ca la ei acasă!... Că ar fi vro primejdie d-ar fi Ferdinand pe scaunul Ungariei, fiind fratele chezarului care împărățește peste atâtea limbi și neamuri?... Năluciri!... Să ne apropiem noi de chezar, să-i scurtăm din drum, luând Ardealul!... O! eu am visat! Să viseze și urmașii mei!

VISTERNICUL MATIAȘ: Ai făcutuit... Ferdinand îți întărește stăpânirea Bistriței, a Rodnei, a Ciceiului, a Ungurașului, a Cetăței-de-Baltă, cu satele lor dimprejur.

¹*Diac* — scriitor de cancelarie, gr[m]lic.

²*Sinet* — act, document.

³*Mislete* — denumirea slavon[ă] a literei m din alfabetul chirilic.

PETRU RAREȘ: Am adăogat la visele marelui Ștefan și visul meu! Am moștenit Ciceiul și Cetatea-de-Baltă, am crescut moștenirea cu Rodna, cu Ungurașul și cu Bistrița... Ah! Șmil, Șmil, vindecă-mi mâna, că am de lucru cu leșii... Pocuția, cea cu 300 de sate și 50 de târguri, e-a noastră!... Ah! (*Se plimbă agitat.*)

TROTUȘANU: Norod mic, vise mari...

VORNICUL GROZA: Șiit! Tac!

PETRU RAREȘ (*tresare*): Mic ești tu! Moldova nu e mică!... Neamul care se crede mic se micșorează!... În lume nu poți trăi cerșind, căci nu e loc de pomană pentru cerșetori!

TROTUȘANU: Să se împlinească rândurile... prea au pierit mulți...

PETRU RAREȘ: Să nu numărați și să nu vă numărați! E cin' să numere!... Uf!... Duceți-vă și rânduți, c-au să pice copiii lui Gritti... (*Boierii ies prin stânga.*) Eeee, Trotușanu e măhnit... nu e slujba pentru el!... Și mai sunt și alți boieri... hî!...

SCENA V

PETRU RAREȘ, GENUNEA și mai târziu ȘMIL.

GENUNEA (*intră prin dreapta, bate din picioare și-i pune mâinile la ochi*): Te-am speriat!

PETRU RAREȘ: Oh, mi-a sărit inima!

GENUNEA: Cine sunt eu?

PETRU RAREȘ: Tu?... Baba Dolca.

GENUNEA: Nu.

PETRU RAREȘ: Oana...

GENUNEA: Nu... Are să vie.

PETRU RAREȘ: Despotovna!

GENUNEA: Nu...

PETRU RAREȘ: Ei, cin' să fie... cin' să fie?...

GENUNEA: Nu ghicești?

PETRU RAREȘ (*râzând*): Dacă te-ascunzi...

GENUNEA (*își ia mâinile de la ochi*): Eu sunt, măria-ta!

PETRU RAREȘ: Tu!... Tu ești o pasăre măiastră, care iei grijile și dai bucuriile.

GENUNEA: Eu?... O! ho! ho! (*Sare repede la Rareș și dă să-și ia mâna.*) A, nu p-asta... că mi-a zis Șmil p-astălaltă... (*Îi sărută mâna. Rareș o sărută pe obraz. Genunea îl sărută repede pe obraz.*)

PETRU RAREȘ: A?... Ce-ai făcut?

GENUNEA: N-am făcut bine, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Așa face numai doamna Elena...

GENUNEA: Așa face numai doamna Elena... Și de ce face numai Despotovna?

PETRU RAREȘ: Fiindcă m-am cununat cu ea, Nunea... cu tine...

GENUNEA: Da, cu mine nu te-ai cununat...

PETRU RAREȘ: A! nu mai începe... Te spui tătână-tău să te-astâmpere, că ești neastâmpărată...

GENUNEA: O, i-am spus tatei demult...

PETRU RAREȘ: Ei, și ce ți-a zis?

GENUNEA: M-a certat... Mi-a spus că măria-ta ești mare și eu sunt mică, că ești stăpân și eu sunt roabă, că ești bărbat și eu fată...

PETRU RAREȘ: Ei, și tu ce-ai zis?

GENUNEA: Ce să zic? nimic... Toate le știam fără să mi le fi spus nimeni...

PETRU RAREȘ: Ascultă, Nunea!... Cum veniși înaintea celorlalte?

GENUNEA: Călare...

PETRU RAREȘ: Călare?... Voinicește?

GENUNEA: Da... voinicește...

PETRU RAREȘ: Am să te fac mieș de viteji, ca pe Sandomir...

GENUNEA: Ah! ce bine-mi pare!... Tata mi-a făgăduit că mâine mă face viteaz, și pururea mâine e azi, și nu mai vine mâine, și mereu așa... El râde și mie-mi vine să plâng... Vreau, măria-ta, cu măria-ta la război!

PETRU RAREȘ: La război?... O! războiul e crâncen și tu ești fragedă. La război e urlat, și nânchezat de cai, și țipete

de oameni, și lacrimi, și sânge, că doi munți de s-ar izbi în capete, n-ar fi așa de cumplit...

GENUNEA: Te văd oriunde întorc ochii... Și de-i închid te văd și mai bine... Când mă culc, zic în gând: "Doamne, dă domnului nostru biruință asupra dușmanilor noștri, viață nesfârșită și fericire... neturburată cu Elena Despotovna, doamna noastră!"

PETRU RAREȘ: Da, da, neturburată...

GENUNEA: Și mi-apari și mai frumos, și mai viteaz...

PETRU RAREȘ: Nunea, tu știi ce simți?

GENUNEA: Eu, ce simt?

PETRU RAREȘ: Tu știi ce vrei?

GENUNEA: Nimic, să te privesc...

PETRU RAREȘ: Du-te, Nunea, du-te... Or nu. (*O ia de mâini și se uită drept în dreptul ochilor ei.*) Tu știi că am doamnă?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREȘ: ...că am copiii?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREȘ: ...că sunt... privește bine... că sunt bătrân...

GENUNEA: A, nu...

PETRU RAREȘ: ...că tu ești fata celui mai credincios și celui mai mare din sfetnicii mei?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREȘ: ...că tu ești fecioară...

GENUNEA: Da... da...

PETRU RAREȘ: Ei, atunci, ce vrei?

GENUNEA: Să te văd biruind cum biruși d-atâtea ori...

PETRU RAREȘ: Sunt ostaș... dar sunt domn!... Vino încoa, Nunea, să te sărut... (*O sărută în creștet și-și lasă capul pe capul ei.*) Dumnezeu mi-a primit rugăciunea mea pornită din inimă curată... Mi-a gonit patima care se ivise pe furiș... și-n sufletul meu a revărsat pace și liniște! (*O sărută din nou.*) M-ai înțeles, Nunea?

GENUNEA: Da, măria-ta, da!

PETRU RAREȘ: E, ai să mergi la război...

GENUNEA: Cu măria-ta...

PETRU RAREȘ: Cu mine... Roagă-te de Șmil să-mi îndrepte mâna... și gata...

GENUNEA: Unde e Șmil?... Șmil!... (*Șmil vine prin dreapta.*)

ȘMIL: Cine mă cheamă?... D-ta, Nunea?

GENUNEA: Mâna domnului la loc, degrab', să suflă și să i treacă...

ȘMIL (*surâzând*): Suflă în foc când se stinge, și focul s-aprinde degrab'... Mâna domnului nu s-aprinde... ea trebuie să se prindă încet, încetișor... Dumneata știi să țevi pânză?

GENUNEA: Da, știu...

ȘMIL: Ce-ai gândi de mine când ți-aș aduce tort în jurubițe și ți-aș zice: "Nunea, până mâine să fie cămașa gata?"

GENUNEA: Să urzesc, să pui pe sul, să țes, să nălbesc, să croiesc, să cos... Aș gândi că ești nebun...

ȘMIL: Că sunt nebun?... Iu nu gândesc așa de dumneata. Iu am răbdare și aștept să urzească, să țească, să nălbească rana domnului. Și peste șase zile... când cămașa va fi gata... voi sufla și-i va trece într-o clipă...

GENUNEA: Cine țese rana domnului?

ȘMIL: Iu știu? Poate Al-de-sus... Știu că țese și pânza e gata mai curând sau mai târziu... Ca la femei... Una vrednică, alta leneșă... Una în două săptămâni n-are ce-alege... alta, două luni... și-i mai trebuie încă două...

PETRU RAREȘ: Ai înțeles, Nunea?

GENUNEA: Rana... pânza... Nimic...

ȘMIL: Da' ce trebuie?... Tânără ești, frumoasă ești, cu minte, nu știu... Ce-i trebuie?... Ce-i trebuie ei nu e treaba mea... și treaba mea nu-i trebuie ei...

PETRU RAREȘ: Șmil...

ȘMIL: Iacă, ascult...

PETRU RAREȘ: Ce-ai face tu dacă o păsărică ar zbura din colivia vecinului în brațele tale?

ȘMIL: D-ar fi frumoasă, i-aș smulge câteva pene... și aș duce-o iar în colivia vecinului.

PETRU RAREȘ: Și dacă ar veni iarăși?

ȘMIL (*râzând*): Ar veni iarăși?... Las' să vie... Dacă-i place...
GENUNEA: A, nu, șase zile... prea mult.
PETRU RAREȘ: E, și dacă păsărica n-ar pricepe ce vorbim...
ȘMIL: N-ar pricepe ea... (*Se uită la Genunea. Ridică din umeri.*)
PETRU RAREȘ: Și dacă vecinul ți-ar fi prietenul cel mai bun... Și tu domnul țării?...
ȘMIL: Eu... (*se uită la Genunea*) i-aș zice: Genunea...
GENUNEA: Ce e, Șmil?
ȘMIL (*o dă la o parte*): Eu i-aș zice așa... Vin să te sărut, și aș săruta-o cum săruțați voi pe Maica Domnului...
GENUNEA: Pe mine?
PETRU RAREȘ: Așa am făcut și eu cu ea...
GENUNEA: Cu mine?
PETRU RAREȘ: Da, cu tine! (*O îmbrățișează. Apar din dreapta Elena-Doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihu, Crasneș și Cosma. Petru Rareș o lasă repede pe Genunea.*) Deși n-aș fi avut de ce...
ȘMIL: Norii pătează cerul pentru cei de jos...

SCENA VI

PETRU RAREȘ, GENUNEA, ȘMIL, ELENA-DOAMNA, OANA,
NASTASIA, DOLCA, HATMANUL MIHU, CRASNEȘ, COSMA și mai
pe urmă CORBEA.

OANA (*se repede la domn și-i sărută mâna*): A, fratele meu ăl bun și domnul nostru ăl mare, când te uiți tu la mine, mi-aduc aminte că tu și cu mine suntem din aceeași mumă și din același tată; tu zămislit după o biruință și eu înainte d-a birui... Și de aceea ieșiși tu băiat și eu fată. Frumoasele tale plete, cum le-au încăruntit grijile țării...

ELENA-DOAMNA: Doamne (*ți sărută mâna, o sărută pe obraji*) îmi lăsaî copiii jucându-se d-a ostași... Iliușcă trânti pe Ștefănel și Ștefănel voi să muște pe Iliușcă... Îl oprii: "Nu, mamă, că nu e la război". Și el, cu lacrimile-n ochi: "Să nu afle tata!" O! Despotovna, părășiși astfel pe copii pentru asemenea sărutări... Ce fericită ești!

GENUNEA: Ce fericită ești!

ELENA-DOAMNA: Nu-i așa, Nunea?

PETRU RAREȘ: Și Dolca de ce s-a ținut după voi ca un câine bătrân și credincios?

ELENA-DOAMNA: De azi-dimineață, ne-a zis, aci mie, aci Oanei, aci Nastasiei: “Să mă duceți la domn, c-am să-i vorbesc”. Și ea, care nu mai vede, vorbește de vedenii.

NASTASIA: Nu vede și-a început să nu mai audă.

PETRU RAREȘ: Bunico, vino-ncoa.

DOLCA (*tremurând*): Parcă aud glasul lui...

PETRU RAREȘ: Nu într-acolo, bunico... Aci... Așa...

DOLCA (*tremurând*): Să sărut mâna lui Petru, fiul lui Ștefan, nepotul lui Alexandru, ctitorii Moldovei...

PETRU RAREȘ: Nu... nu așa, bunico...

DOLCA (*îi pipăie mâna rănită*): Inelul cu pecetea... mâna...

PETRU RAREȘ: A, bunico, mă doare...

DOLCA: Eu ți-am pricinuit durerea?

ȘMIL: Tu nu mai ești pricină nici de dureri, nici de bucurii...

Dolca: Ce-ai zis, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Ce te-aduce, bunico?

DOLCA (*tremurând*): Azi-noapte — cum piroteam cu joaca în spinare — odată se făcu lumină, și-un înger pică din cer, și-mi zise: “Spune domnului să nu-i taie, să nu-i spânzure, să nu-i tragă în țeapă, să nu-i otrăvească, să nu-i înece”. Și mi-a zis: “Spune domnului să se strângă de pe drumuri, ca să nu se-ntoarcă și biruitor și biruit”. Și pieri și îngerul și lumina... E poruncă de la cel care poruncește celor văzute și nevăzute, și ține pământul pe ape, și nu i-ar fi întru nimic să-l sufle ca p-un gunoi din palmă... Să m-ascuți, maică, că nu m-ascuți pe mine!

COSMA: Cam greu ce vrei dumneata, mătușă...

CRASNEȘ: Să nu se întoarcă biruitor și biruit...

(*Elena-Doamna și Nastasia se închină.*)

PETRU RAREȘ (*pe gânduri*): Ce vă închinați? Credeți ce spune bătrâna?

ELENA-DOAMNA: A, nu, măria-ta, dar vorbele ei...

NASTASIA: Și cum stă!

DOLCA (*cu ochii spre cer*): I-am spus... I-am spus...

(*Elena-Doamna se vâără în Petru Rareș, Genunea îl ia de pulpana vestmântului.*)

ȘMIL: Urmele unei case prădate de tâlhari... La început nu-î cunoaștem și ne jucăm cu ei, pe urmă le facem cunoștință și ne plac, și-i chemăm, și vin... Apoi se-nmulțesc și stau pe capul nostru, și încep să ne fure, și în cele din urmă ne jefuiesc...

ELENA-DOAMNA: Cine, Șmil?

ȘMIL: Tâlharii...

ELENA-DOAMNA: Care tâlhari?

ȘMIL: Ai care-ți plac și dumitale... și-mi sunt cam grei mie... Ai care te fac pe dumneata așa de frumoasă și pe mine așa de urât... Anii, măria-ta... anii, care i-au prădat auzul, văzul, mirosul și mințile!

PETRU RAREȘ (*pe gânduri, caută*): Să nu-i tai, să nu-i spânzur... Țî... (*Se duce la o peșteră. Privește. Se gândește.*)
A! să vie Corbea!... Bunico, ce-ai visat se va izbândi.

DOLCA (*tresărind*): N-am visat, am văzut... Și ce văd, de când nu mai văd, se împlinește...

(*Intră Corbea și, zărind pe Genunea, încremenește.*)

PETRU RAREȘ: Corbea, ai vrun ostaș zidar?... Unde te uiți?...

CORBEA: Cum, măria-ta?

PETRU RAREȘ (*răstit*): E vrun ostaș zidar?

CORBEA: Nu, măria-ta, nici un ostaș nu e zidar... Sunt mai mulți care au fost zidari și sunt ostași... Unul a zidit la meterezele Ciceiului din porunca vlădichii de la Vad... dar vlădica de la Vad a luat pe Vlad din Ciceu și l-a pus ostaș...

PETRU RAREȘ (*zâmbind*): Să te ferească Dumnezeu de mutul care vorbește!... Ei, mă omule, ai un ostaș — fie și Vlad al vlădichii de la Vad — care să zidească această bortă?

CORBEA: Am!

PETRU RAREȘ: Să vie încoa, cu mistrie, cu pietre și cu moloz...(*Corbea ieșe repede prin dreapta. Vin și ceilalți boieri.*)

SCENA VII

Cei de sus și logofătul BALOȘ, vornicul GROZA, vistiernicul MATIAȘ,
ANDREA, ANTONIO, un călău și mai mulți iunaci.

LOGOFĂTUL BALOȘ: S-apropie, măria-ta...

VISTERNICUL MATIAȘ: Se văd... și n-au să se mai vadă!

ELENA-DOAMNA: Vin talienii?

GENUNEA: Vin?

OANA (*din mulțime*): Nu li se vede fața, cernită ca și sufletele lor... Orice-au făcut, Dumnezeu să le ierte păcatele!

ȘMIL: Nu se poate, măria-ta, fără să-i judeci...

PETRU RAREȘ: Cum, să-i osândesc fără judecată?

ȘMIL: Și dacă nu i-ai osândi?

PETRU RAREȘ: Mă osândesc ei pe mine!

VORNICUL GROZA: Sabia a căzut. Și ei, venind încoa, sunt ca niște osândiți care ar merge cu capetele în mâini la înmormântarea lor...

PETRU RAREȘ: Să plece călăul! (*Călăul se duce.*)

VORNICUL GROZA: De ce?

ȘMIL: Să se ducă la dracu, să-i ceară capul pe tipsie...

(Întră cei doi fii ai lui Gritti, Andrea și Antonio, legați cu mâinile la spate și cu zăbranică neagră lăsate pe fețe. După ei, un zidar, cu mistria, ciocanul și găleata cu moloz. Doi ostași i-aduc pietre. Mogârdici comandă alaiul. Un ungar duce pe o tavă capul lui Gritti, acoperit cu un ștergar. Se opresc. Ungurul pune jos capul lui Gritti. Din mulțime s-aude un oftat.)

PETRU RAREȘ (*dezvelește capul lui Gritti*): E capul lui Gritti...

MAI MULȚI: A! al lui Gritti?

PETRU RAREȘ: ...ocârmuitorul turcesc al Ungariei... Dar fi fost capul lui plin de minte ca buzunarele lui de bani, ar fi răs și azi, ș-ar fi povestit, cu strălucirea lui ușoară, întâmplările din serai și plimbările de pe Vosfor și de pe mările furioase și schimbătoare la față! Și d-ar putea să miște buzele, cum curge din șipot apă nesfârșită, așa ar năvăli minciunile cu înfățișarea adevărului! (*Ungurul îi dă o scri-*

soare.) De la Zapolia? S-o citim... “Îți trimit capul, plin de deșertăciuni, al lui Gritti”...

ȘMIL: Nu știi dacă a fost vrodată mai deșert ca acum!

PETRU RAREȘ: Când a urmărit ca, din cămătar venețian, să-și puie pe cap coroana lui Matiaș Corvin... (*Citește.*) “Îți trimit capul, plin de deșertăciuni, al lui Gritti; fă și tu copiilor lui ce-am făcut eu tatălui lor”...

ELENA-DOAMNA (*cu milă*): Păcat! Sunt tineri!

GENUNEA: Nalți și subțiri!

OANA: Ca două făclii stinse sau care se vor stingea!

PETRU RAREȘ (*se iută la femei, apoi citește*): ...”A căzut capul acela care vroia să fie craiul Ungariei; să cadă și capetele acelora care au voit să fie”...

OANA: Ce să fie?

PETRU RAREȘ: Să vă spuie Matiaș!

VISTERNICUL MATIAȘ: Am aci scrisul vlădichii de Llund, împuternicitul chezarului Carol. (*Scoate scrisoarea.*) În ea glăsuiește chezarul. (*Citește.*) ...”Băgați de seamă că Poarta urmărește să puie crai Ungariei pe sluga sa Gritti și pe copii lui voievozi”...

ELENA-DOAMNA: Unde?

VISTERNICUL MATIAȘ (*citește*): ...”Pe Andrea în Muntenia și pe Antonio în Moldova”...

Toți: A! a!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Să vie călăul!

VORNICUL GROZA: Călăul sunt eu!

PETRU RAREȘ: Nu, nici sabie, nici braț moldovenesc... Luați-le fearele... Andrea, Antonio, intrați aici... (Le arată peștera.) ...Dați-le două cuțite... Meștere zidar, astupă intrarea...

ANDREA: Ah! Dio mio!¹

ANTONIO: Madonna mia, aiutaci!². (*Se coboară în peșteră.*)

PETRU RAREȘ: Și de vi se va urî cu viața, oricând puteți muri... Și spuneți Dolchii că nu i-am tăiat, nu i-am spânzurat, nu i-am tras în țeapă, nu i-am otrăvit și nu i-am înecat...

(*Toți pleacă capul. Zidarul lucrează.*)

ACTUL III

O dumbravă de stejari aproape de vărsarea Cirimuşului în Prut. În faţă, o rarişte. Un cort. În depărtare se văd malurile Prutului. Trunchi de copaci răsturnaţi.

SCENA I

GENUNEA, un ostaş rănit, CORBEA, mai târziu, ŞMIL.

GENUNEA (*c-o carte de rugăciuni*): Dau să mă rog şi-mi alunecă ochii pe rânduri... Gândul, la mâinile lui aspre care mângâie așa de potolit. O, Doamne, îndură-te, apără şi păzeşte pe domnul ţării...

UN OSTAŞ (*rănit, vine din stânga*): Olecuţă de vin...

GENUNEA: Îndată... (*Îi dă ulcica.*) Te doare?

OSTAŞUL: Nu mă doare... Mă ia cu sfârşală de la lingurea... Mulţumim...

(*Se duce. Corbea vine din dreapta.*)

GENUNEA: A! Corbea... Iar dumneata?

CORBEA (*răsuflă repede*): Iar...

GENUNEA: Cauţi pe domn?

CORBEA: Nu... nu pe domn...

GENUNEA: Pe vornic?

CORBEA: Nici pe vornic...

GENUNEA: Pe tata?

CORBEA: Nici pe logofătul Baloş...

GENUNEA: Ei, pe cine cauţi?

CORBEA: Caut pe cineva... M-a trimis...

GENUNEA: Cin' te-a trimis?

CORBEA: Am uitat cine m-a trimis...

GENUNEA (*surâzând*): Sufli ca un cal după ce-a ridicat la deal o povară...

CORBEA: Da, suflu, mai greu ca armăsarul care mă duse-n spinare.

GENUNEA: Stai... (*I-arată un copac.*) Să-ţi dau niţel vin...

CORBEA: Mulțumim, stau...
 GENUNEA: Poftim, bea...
 CORBEA (*aduce oala la gură*): Am băut, mulțumim...
 GENUNEA: Ai venit repede?
 CORBEA: Foarte repede...
 GENUNEA: De departe?
 CORBEA: O, de departe...
 GENUNEA: Dincotro?
 CORBEA: Dincolo... ba nu, de la apus... nici de la apus...
 GENUNEA (*surâzând*): Ai fi venind de undeva...
 CORBEA: Mi-am uitat ca pământul... Să mă odihnesc...
 Mi-a luat Dumnezeu mințile...
 GENUNEA (*pune mâna pe mâna lui*): Ce căldură ai!
 CORBEA: Da, am căldură...
 GENUNEA: Și cum ți se bate inima!
 CORBEA: Da, îmi bate...
 GENUNEA: Să te fi certat domnul?
 CORBEA: Niciodată nu m-a certat domnul...
 GENUNEA: Parcă ieșiși din bătălie...
 CORBEA: În bătălie n-am inimă...
 GENUNEA: Ei, ce ți s-a întâmpat?
 CORBEA: O, nimic...
 GENUNEA (*privindu-l lung*): Corbeo, și alaltăieri nu știai de unde vii și ți se bătea inima...
 CORBEA: Alaltăieri?... Am venit încet... și deodată o trudă din senin...
 GENUNEA: Alaltăieri... bine... Dar azi? Fiindcă veniși repede și de departe?
 CORBEA: Se vede... Stai, Nunea!... De ce nu stai?
 GENUNEA: Dumneata ești ostenit, eu nu sunt ostenită...
 CORBEA: Stai... fiindcă... nu ești ostenită...
 GENUNEA (*surâzând*): Mai departe or mai aproape?
 CORBEA: Unde vrei, Nunea...
 GENUNEA: Ciudat!... Dumitale ți-e frică de război?

¹*Bleau* — tinichea; tabl[de fier cu care se]mbrac[la capete osia carului.

CORBEA: Mie?... O, nu!

GENUNEA: Dar îți place?

CORBEA: Nu știu... De-i place domnului, îmi place și mie...

GENUNEA: Atunci... povestește-mi cum te-ai bătut la Fel-dioara...

CORBEA: M-am bătut cum se bate...

GENUNEA: Spune-mi peste câți ostași erai, cum i-ai dus, cum ai luat prapurul crăiesc, cum ai fost rănit, unde, cine te-a îngrijit... așa...

CORBEA: Să fi avut ca la o sută. Eu mergeam înainte și ei după mine, până am ajuns la ăl cu prapurul. L-am pălit și i-am luat prapurul. Vornicul Groza mi-a zis: "Ce faci, Cor-beo?" "Ce să fac?"... M-a înșfăcat și... nu mai știu... M-am pomenit într-un cort oblojit la genunchiu stâng, la umărul drept și la cap... Și m-a îngrijit Dumnezeu... Nu știu să povestesc...

GENUNEA (*râzând*): Spune-mi un basm...

CORBEA: Basmul e ce s-a întâmplat altora, și eu nu știu să înșir ce mi s-a întâmplat mie...

GENUNEA (*râzând*): Nu știi nici unul?

CORBEA: Ba... așa ști unul...

GENUNEA: E, spune-mi-l...

CORBEA: Aș ști unul... c-o fată frumoasă, frumoasă, de înghețau apele, și c-un băiat nalt și urât...

GENUNEA: Dacă era nalt, nu era urât...

CORBEA: ...care se bătea cu zmeii și cu săcuii...

GENUNEA (*râzând*): Cu cine?

CORBEA: ... cu zmeii și cu... Muma-Pădurii... și-i biruia...

GENUNEA: A, dacă se bătea și-i biruia nu era urât...

CORBEA: ...căci iubea pe fata frumoasă-frumoasă... și ea nu-l iubea...

GENUNEA: Ce proastă!

CORBEA: ...și nici nu aflase că băiatul o iubea...

GENUNEA: Ce neroadă!

CORBEA: ...și băiatul nu-i spunea...

GENUNEA: Ce prost!

CORBEA: ...că-i era frică...

GENUNEA: O! ce nerod!

CORBEA: ...până a murit mai mult vrând ca nevrând...
GENUNEA: Săraca!
CORBEA: Și fata, aflând de câte se petrecuseră, a plâns...
a plâns... și-atât.
GENUNEA: Săraca! Și de ce-i era lui frică să-i spuie?
CORBEA: Vezi că ea era de neam și el un biet țăran ajuns
după multe și multe...
GENUNEA: Și dacă era țăran? Era viteaz, nu era de rând.
CORBEA: Și-avea mâinile aspre și pârlite, și-ale ei erau
albe și rumene...
GENUNEA: Ș-ale domnului sunt aspre... și sunt așa de
bune, că toată ziua le-aș săruta...
CORBEA (*tresărind*): Și el bănuia că ea iubea pe altul...
GENUNEA: Cum iubea pe altul?
CORBEA: Cum se iubește...
GENUNEA: Cine-i spusese?
CORBEA: Nimeni... Simțise el...
GENUNEA: Și ea era iubită de ăl pe care-l iubea?
CORBEA: Nu știu...
GENUNEA: Ce tristă poveste!
CORBEA: Dacă nu știu alta mai veselă... Te rog, dă-mi
olecuță de vin...
(*Genunea se duce să-i aducă. Corbea se uită după ea.*)
GENUNEA: Poftim, Corbea... Nu bei?
CORBEA: Nu... nu mi-e sete...
GENUNEA: Zișeși că...
CORBEA (*emoționat*): Mi s-a părut... Se va sfârși curând...
GENUNEA: Ce să se sfârșească?
CORBEA: Povestea mea...
GENUNEA: Nu s-a sfârșit?
CORBEA: Nu încă... mai e...
GENUNEA: N-a pierit el? Nu l-a plâns ea? Ce mai e?
(*S-aude zgomot. Vine Mogârdici și Sandomir.*)

SCENA II

GENUNEA, CORBEA, SANDOMIR și MOGÂRDICI.

Mai târziu, ȘMIL.

(Mogârdici și Sandomir vin din partea stângă. Se opresc puțin și privesc la Genunea și Corbea. Mogârdici e cu o cicatrice proaspătă.)

MOGÂRDICI *(lui Sandomir)*: Frumoasă de pică, o icoană...
Sărutăm dreapta.

SANDOMIR: Și p-a stângă...

MOGÂRDICI: P-amândouă...

GENUNEA: Dincotro?

MOGÂRDICI: D-aci, de lângă dumbravă... *(Lui Corbea.)*

Și tu ce te plimbi așa?

CORBEA: Așa mă plimb eu...

MOGÂRDICI: Eu de ce nu mă plimb?

GENUNEA *(râzând)*: Apoi dumneata ești...

MOGÂRDICI: Sunt... de ce să nu fiu? Ce te uiți așa?... Nu-mi șade bine?... Cam răzbuzată creștătura asta... Că mi-a zis doftorul Șmil: “Nu pune muna, că nu ești cupil. A! o să te faci urât ca dracu!” “Ei, parc-ar fi obrazul lui vodă!” zic eu. “Și dacă n-o să fie... nu e al dumatăle?” “Și dacă e al meu, ce?” zic eu. Că Maria mi-a spus: “No, că nu face ghișnică, că borbatul să nu hie mai slut ca Ducă-se-n pustii”. *(Sandomir și Genunea râd.)* Și Maria e țeapănă, și grasă, e dintr-o “slană”, cum zice ea.

GENUNEA *(râzând)*: Cine e Maria?

MOGÂRDICI *(arătând pe Sandomir)*: Să-ți spuie el, că el știe...

SANDOMIR *(râzând)*: Iubița lui...

GENUNEA: Așaaa... așa, bădiță Mogârdici?

MOGÂRDICI: Ba vezi că nu... Dacă m-a ales ea pe mine!
Ca un mal... Din ea ai tăia și-ai face patru ca dumneata...

GENUNEA *(râzând)*: Ș-o iubești?

MOGÂRDICI: Cum să nu?... S-ar putea?... Și anul ăsta i-am scris... Maria, lângă Feldioara, la Zierer sasul, cu anul băgată...

GENUNEA (*râde*): Și de când n-ai văzut-o?
MOGÂRDICI: Merge p-al șaptelea...
GENUNEA (*râzând*): De șapte ani?... Și-ți scrie?
MOGÂRDICI: Niciodată!
GENUNEA (*râzând*): S-o fi măritat?
MOGÂRDICI: Treaba ei...
GENUNEA (*râzând*): O fi murit?
MOGÂRDICI: Dumnezeu s-o ierte!
GENUNEA (*râzând*): Atunci, cum o iubești?
MOGÂRDICI: Iacă, iacă, iacă... Ce râzi? Ce e de râs?...
Iacă bine!... De câte ori îmi cade cât-o puică în palmă, eu mă gândesc la Maria și mi se pare...
CORBEA (*aspru*): Mogârdici!
MOGÂRDICI: Ei, asta e! Genunea a venit cu noi ș-a noastră e... S-a deprins ea, că multe a auzit...
GENUNEA: Și rugăciuni, și sudălmii...
MOGÂRDICI (*scoate un petec de piele*): Sandomir, ia uită-te tu... bine-oi fi scris?
SANDOMIR: “Dagă Maie, tot gasă ești, să nu te mai îngași.” (*Râde.*) Lipsesc toate râțele...¹
MOGÂRDICI: Iacă... Iacă... Și ce râdeți?... (*Genunei.*) Eu râd de râța dumitale?... Ia citește, Corbea... or tu nu știi să citești?
CORBEA: Am învățat și eu...
SANDOMIR: De când?
MOGÂRDICI: De când iubește... Corbea... e bălaie, smeadă sau roșcovană? Vădană sau fată mare?
CORBEA: Te ții de fleacuri... om bătrân...
MOGÂRDICI: Eu, bătrân?... Acum să văd pe Maria, și grozav aș întineri!... Nu te supăra, Corbeo, că viața ostașului ce e? Ca fulgul pe apă, ca frunzele codrului... Vine toamna... rânduri-rânduri se scutură... Și ne vine rândul și nouă... De n-am șugui, ne-am alege cu zile pustii și-am închide ochii fără pic de mângâiere... Adu mâna... Tu ești trist... Nu știi ce ai... Te-ai schimbat... Înainte nu vorbeai și erai vesel... Acum vorbești și suferi...
CORBEA (*trist, îi dă mâna*): Să ne iertăm, Mogârdici...

MOGÂRDICI: Să ne iertăm? De ce să ne iertăm?
GENUNEA: De ce să vă iertați?... I-ai făcut ceva? Ți-a făcut ceva?
CORBEA: Iubirea e tăria oștirii...
SANDOMIR: Are dreptate... Eu iubesc pe vitejii mei și mă bat voios, ostașii mei pe mine și mă scot din nevoi...
MOGÂRDICI: Vodă nu fu p-aici?
GENUNEA (*îngrijorată*): De ieri s-a dus cu niște izvoade și n-a mai venit...
MOGÂRDICI: Scoate izvoade? Pregătește nunta!
CORBEA (*tresărind*): Unde mi-s mințile?... Pe domn căutam... (*Iese repede prin stânga.*)
GENUNEA: Ciudat... bietul Corbea!
SANDOMIR: Ca și cum n-ar fi în mințile lui...
GENUNEA: Și mi-a spus o poveste tristă, tristă... Un băiat care iubea pe o fată, și nu-i spunea, și-i era frică... Povestea nu era tristă, el era trist... De v-aș spune-o, ați râde...
MOGÂRDICI: Eu bănuiesc c-ar fi...
GENUNEA: Ce bănuiești, Mogârdici?
MOGÂRDICI: Dumneata mă întrebi?
GENUNEA (*pe gânduri*): De ce nu?
MOGÂRDICI: Să mă încredințez eu, și-ți spui...
GENUNEA: Să te încredințezi?... Nu s-a sfârșit povestea lui?... Ah! tristă fu povestea pe care mi-o spuse.
(*S-aude zgomot. Șmil intră prin dreapta. Genunea îi iese înaintea.*)
MOGÂRDICI: Mă Sandomir... Corbea iubește pe sor-ta!
SANDOMIR: Oare?... Așa să fie?
GENUNEA: Șmil...
ȘMIL: Nunea...
GENUNEA: Ai mulți?
ȘMIL: De la hârta din urmă vro douăzeci... Eu nu știu ce le făc, că li se închid rânile ca și cum ai cârpi o rochie ruptă...
GENUNEA: Să te sărut, Șmil...
ȘMIL: Și de ce să mă săruți? Iu sunt bătrân... Iu să te sărut pe dumneata...
GENUNEA: Că-i îngrijești bine... (*Îl sărută.*)

ȘMIL: Intră fără să se vaiete... Unul cu mâna ruptă, altul cu falca zdrelită... Și ies fluierând... P-un biet... cum îi zice... așa... iunac, l-au adus leorcă de sânge... coastele rupte... măruntaiele borșite... Și n-a scos un oftat... L-am îngrijit — nu zic bine, nu zic rău — cât am putut, cât am știut... N-a vrut Dumnezeu... Ieri noapte mi-a zis: “Șezi la capul meu și aprinde o iască”. Am aprins. A mișcat buzele ca și cum s-ar ruga... S-a închinat ca voi... A întors capul... A răsuflat adânc... Și și-a dat sufletul... O! viteji sunt moldovenii cum n-am mai văzut!... Și Mogârdici a fost pe la mine... o! ho! ho!

MOGÂRDICI (*imitând pe Șmil*): Și Mogârdici a fost pe la mine...

ȘMIL: Al dracului ca cupilul lui tat-său...

MOGÂRDICI: Ca cupilul lui tat-său...

ȘMIL: Cum mă mișcam de lângă el, el cu mâna haț!

(*Se ciupește de obraz.*)

MOGÂRDICI: El cu mâna haț!

ȘMIL: Parcă-l mânca ceva... Până s-a făcut ca un drac!

MOGÂRDICI: Taci! că-mi amintești de Maria!

ȘMIL: Ce Marie?

MOGÂRDICI: Ce, nu știi?... Brașoveanca, de... lângă Fel-dioara... La Zierer sasu... Băgată cu anu...

ȘMIL: Bagă-te tu la dracu cu anu, nu cu luna...

SANDOMIR (*râzând*): Nu te supăra, Șmil...

GENUNEA (*râzând*): Așa e Mogârdici, vesel și nebun...

ȘMIL: El s-a făcut mai urât ca dracu... Nu mă pot uita la el!

MOGÂRDICI (*se repede și ia pe Șmil în brațe*): Șmilică, neică...

ȘMIL: Lasă-mă, lasă-mă... Să nu spui la cineva că te-am îngrijit iu...

MOGÂRDICI: Dar ce am, bre omule?

ȘMIL: Dar ce n-ai?... Cu barba ca un țap, cu părul necisălat, cu ochii ca de broscui și cu obrajii rupți... Ai, ai, ți-e mai mare mila de sufletul lui dac-o fi având suflet...

GENUNEA: O, Șmil, Șmil...

ȘMIL: Lasă-l, Nunea, că nu m-ascultă... Să nu te mai

îmbolnăvești... Să te duci dracului de pomană, scârnăghia dracului!... Așa bulnav nu-mi trebuie!

MOGÂRDICI: Dacă mă rănește, mă?

ȘMIL: Și tot la obrazu ăla... Întoarce tu și p-ălălalt, c-așa scrie la voi la evanghelie... Î... urât ești!... Păcat că nu mai am fășii curate...

GENUNEA: Fășii curate? Stai... *(Se duce și caută în cort.)*
(Mogârdici ia pe Șmil de barbă.)

MOGÂRDICI: Șmil... Șmilică...

ȘMIL: Că d-astea ești un nebun bun...

GENUNEA (vine cu albituri în mâini): Șmil... mai am două cămăși curate... Sunt de in... Le dăruiesc răniților tăi...

ȘMIL: Cum se poate? Dumitale nu-ți trebuie? Și cum să le fac?

GENUNEA *(rupându-le)*: Așa!

ȘMIL *(emoționat)*: O! Doamne, Doamne, își dă și cămașa de pe ea ca să aline durerile moldovenilor! Sfânta țară în care cresc bărbați așa de viteji și femei așa de bune! *(Șmil ia cămășile, o sărută pe frunte și se duce prin dreapta. S-aude buciumul.)*

GENUNEA: Vine domnul!

SCENA III

PETRU RAREȘ, logofătul BALOȘ, vornicul GROZA, vistiernicul MATIAȘ, pârcălabul LICIU, GENUNEA, MOGÂRDICI și SANDOMIR.

PETRU RAREȘ *(îmbrăcat în zale)*: Genunea, credeai că nu mai vin? *(O sărută.)*

GENUNEA: Mai degrab' aș crede că nu m-am născut decât să cred că luceafărul dimineții apune și nu mai răsare, că domnul Moldovei se duce și nu se mai întoarce!

PETRU RAREȘ: Baloș, tu visași când zămisliși pe copilul ista, și-ți întrecuși visul cu ființa ce făptuiși... Păcat că n-a fost băiat și-ar fi fost mai păcat să nu fie femeie!

LOGOFĂTUL BALOȘ: ...Bat-o s-o bată de copilă... Ei îi plac neodihna, frământările și războiul...

PETRU RAREȘ (*către Mogârdici*): Dar tu?... Mă-ă! Ce te ai schimbat?

MOGÂRDICI: Așa pai eu, mai frumos, de două zile, măria-ta.

PETRU RAREȘ (*surâzând*): Câți ai?

MOGÂRDICI: 700 fără 5. Unul și unul. Mă duc, se duc, biruim sau vecinica pomenire...

PETRU RAREȘ (*făcându-le semn să iasă*): Mogârdici, Sandomir, fiți gata, cu mâna pe frâie, cu picioarele în scări... (*Se duc prin dreapta.*) Nici o știre de la hatmanul Mihu?

VORNICUL GROZA: Nimic... S-a dat afund...

PETRU RAREȘ (*îngrijorat*): Cu 10.000 de oameni?... Ce să fie?... A, nimic... Boieri, când credeți că ne vom izbi cu leșii?... Genunea, stai, du-te, cum vrei...

GENUNEA: Ascult nu numai de vorba, ci și de glasul măriei-tale... (*Iese prin stânga.*)

PETRU RAREȘ: E, când?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Mâine, poimâne...

VORNICUL GROZA: Sabia gata, am șters-o de sângele d-acum două săptămâni...

VISTERNICUL MATIAȘ: După izvoadele măriei-tale, ce chibzuiești?

PETRU RAREȘ: Eu am întocmit izvodul, dar bătălia n-atârnă de buzduganul meu.

VISTERNICUL MATIAȘ: N-aș crede că cercetașii mărie-tale să nu-ți fi adus vești pe care noi nu le cunoaștem...

PETRU RAREȘ: Ieri ieșii din tabără, cu noaptea-n cap, și mă întoarsei pe dâra pe care am tras-o de la Obertin... eh!... încoa. Luai pe Corbea. Întâlnii un sat. Ardea. Nici un om. Trecui câmpia cu bălării cât cânepa. Al doilea sat. Cenușă rece. Nici un om. Urmele noastre le suflase vântul. Satele pârjolite arătau pe unde trecuserăm. Mă oprii. Corbea descălecă. Urechea la pământ. "Parcă-mi slomnește."¹ Și scutură din cap. Descălecai și ascultai și eu. Nimic. Mă uitai la Corbea. Un surâs de pe altă lume. "Măria-ta, ți-aduc știri de țe întorci înapoi." "Bine." Dispăru ca o săgeață. Mă întoarsei. Îl așteptai, dincoace de Prut, toată noaptea. Împiedicai calul.

Mă pusei pe brânci. Și dus a fost... Privii la stele până-mi căzură pleoapele și adormii... Azi dimineată mă deșteptai, mă uitai, nimic. Mă închinai pentru sufletul lui Corbea... Pîn-teni calului... Măsurai încă o dată câmpul unde ar fi să stea bătaia... Ei, când ne vom bate?

VORNICUL GROZA: Când poruncești, măria-ta!

PETRU RAREȘ: Chiar acum!... Nu e un ceas de când veni Corbea...

VORNICUL GROZA: A venit? O! săracu!

PETRU RAREȘ: Nu credeam ochilor. "Corbea?" "Da, măria-ta, și leșii s-apropie, sunt la o poștă d-aici"... "Câți să fie?" "Ca la șapte mii." "Toți călări?" "Toți în fier și pe cai mari." "Pușcași au?" "Nu." "Să-i momim... Pe cin' să trimit c-o momeală bună?" "Pe mine!" "Tu? Ostenit și galben... nu se poate!" "Sunt roșu și se poate!" Vorbi răstit. Mă uitai lung. "Crede-mă, măria-ta, se poate!" De data asta, rugător. "Bine! Ia 500 de călăreți sprinteni, ieși înaintea leșilor și momește-i. Înaintezi cu gândul de fugă; nu te-apropii prea mult, să nu te învăluie; te desfășuri și te strângi; o iei îndărăt și iar te-ntorci... Ş-aşa i-aduci pân' la povârnișul văii și îți dai drumul pe sub perdeaua pădurii." "Am înțeles." Și se făcu nevăzut.

VORNICUL GROZA: O! Sireacu!

PETRU RAREȘ: La stânga, pădurea de stejari; la dreapta, roșătură, bahnă,² mocirlă, stufiș, baltă; în fund, pădurece și mărăciniș, dese ca târnul...³ Aci, piota cu arcurile... Câți avem?

VORNICUL GROZA: O mie cinci sute.

PETRU RAREȘ: Numeri și pe morți...

VORNICUL GROZA: Am împlinit golurile...

PETRU RAREȘ: Da?

VORNICUL GROZA: Vezi bine!

PETRU RAREȘ: Vitejii, cu caii de frâu, să se strecoare prin pădurea de stejari pân' la culmea dealului care coboară oblu. Acolo s-aștepte pe leșii care vor da devale; să încalece și să cadă în coasta și în spatele lor. Asta e treabă de om, și viclean, și viteaz, și hotărât. Ce gândim cu răceală să făptuiască cu căldură... Ce credeți?

VORNICUL GROZA: Logofătul Baloș e și viteaz, și hotărât.
LOGOFĂTUL BALOȘ: Ba, vornicul Groza. Cred ostașii în el mai mult decât în mine. Să poruncească, eu mă supui. Voi chibzuți, eu mă bat. Voi praștie, eu piatră.

PETRU RAREȘ: Biine!... Groza ia p-ai lui Sandomir, p-ai lui Cremene, p-ai lui Burlă și p-ai Spânului, 1.800 de viteji. Tu să pai mai mult decât să fii și să nu fii decât în clipa hotărâtoare. Pârcălabul Liciu să rânduiască arcașii în pădure, și să plouă săgețile, dar...

PÂRCĂLABUL LICIU: Ca ploaia de la munte... Să răpăie și să se oprească, și iar să răpăie, și iar să se oprească...

PETRU RAREȘ: Așa, bătrâne, așa, tătucă, așa...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Rămân ai lui Mogârdici...

PETRU RAREȘ: Și eu ce să fac?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Ai chibzuit... să stai deoparte...

VORNICUL GROZA: Eu și cu Baloș le cădem în spate și-i vânturăm la vale, între pădure și bahnă, și-i ducem până la fund. Aci Liciu îi împroașcă cu săgețile. Vor căuta scăpare. Rosătura de oi le stă deschisă. Vor năpădi cu caii lor greoi în bahnă, în mocirlă, în stuhărai, în baltă...

PETRU RAREȘ: Leșii ar putea să mai facă două învârtituri: una spre pădure — la dreapta lor cum vin — alta împotriva ta...

VORNICUL GROZA: În pădure sunt topiți... Liciu...

PÂRCĂLABUL LICIU: Scot arcașii din crâng, învârtindu-i ca o poartă care s-ar închide... Arcurile jos... Mâna pe toporiști... Ei călări, abia strecurându-se prin pădure, noi, pe jos, după copaci, alergând, lovind, în coaste, în spate...

PETRU RAREȘ (*lui Groza*): Să nu se-ntoarcă împotriva ta...

VORNICUL GROZA: Nu se poate!

PETRU RAREȘ: Lupii, încolțiți, năpustesc asupra vânătorilor...

VORNICUL GROZA: Nu se poate!

PETRU RAREȘ: Să zicem că s-ar putea...

VORNICUL GROZA: Nu zic!

PETRU RAREȘ: Bagă de seamă, Groza, bagă de seamă!

VORNICUL GROZA: Pornit, și prin ziduri! Îi sparg și-i risipesc, în pădure sau în bahnă!

VISTERNICUL MATIAȘ (*supărat*): Bine, voi bine, dar eu?

PETRU RAREȘ: Tu, Mogârdici, să rămâneți... rămâi și eu!... (*Către Baloș și Groza.*) Și să dați chiote. Chiotul aprinde închipuirea; omul pare mai mare, oamenii par mai mulți, sporește crezul și dă biruință!

LOGOFĂTUL BALOȘ (*trage sabia*): Bu-bu-bu...

PETRU RAREȘ: Acum să jurăm (*toți trag săbiile și le încrucisează*) pe apă, pe pâine, pe soare și pe sfânta Troiță că vom lupta, nu ca boierii Moldovei, ci ca fiarele Libanului!

TOȚI: Jurăm!

PETRU RAREȘ: Un ceas de când se duse Corbea... Matiaș, să vie Mogârdici... (*Matiaș iese prin stânga.*) Voi... (*Se duc prin dreapta.*) Logofătul Baloș (*dintre copaci*): Bu-bu-buuu!

PETRU RAREȘ: O! neamul Bubuiugilor... Căci n-are Moldova boieri numai ca tine și țărani numai ca Corbea!

SCENA IV

PETRU RAREȘ, GENUNEA, mai în urmă, ȘMIL și MOGÂRDICI.

GENUNEA (*vine repede din dreapta*): Doamne...

PETRU RAREȘ (*o sărută*): Ce sunt mărirea și slava alătura de farmecele tale? Amăgiri... deșertăciuni...

GENUNEA: O, doamne!

PETRU RAREȘ (*dus pe gânduri*): Și când mă gândesc că d-atâtea ori am strâns în brațele mele această comoară, mâinile mele nu s-au poleit? Nu s-a scuturat nimic din podoaba ta asupra bărbăției mele?... Așa ar gândi, avându-te aici, orice tânăr... eu sunt ostaș și domn!... Groza se strecoară prin pădure... Cine ți-a dăruit ochii și luminile care picură, încotro se duc, două rotocoale mai senine ca cerul și mai albastre ca floarea inului?

GENUNEA: O, bată-i focul de ochi...

PETRU RAREȘ (*pe gânduri*): Liciu împânzește crângul...

GENUNEA: Ce zici, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Zic că tu ești cel mai frumos copil din lume, și, d-ai avea aripi, ai zbura în văzduh!... Vin ai?

GENUNEA (*repede*): Să-ți dau?

PETRU RAREȘ: Corbea, încâierându-se, apropie încâierarea...

GENUNEA: Cum?

PETRU RAREȘ: Zic să dai răniților, să prindă la inimă...

GENUNEA (*cu bårdaca în mână*): Am dat la câți au venit... Bea...

PETRU RAREȘ: Ferește-te să nu-ți sorb și mâna... (*Bea.*) Sandomir, nu așa de repede...

GENUNEA (*uitându-se împrejur*): Sandomir?... Nu-l văd pe Sandomir...

PETRU RAREȘ: Și-ar trebui ca ochii tăi să pătrundă codrii și zidurile... frumusețea lor să netezească calea și mângâierea lor s-apropie totul... Mai degrab', Matiaș!

GENUNEA: Ce ai, măria-ta? Vorbești și ce te gândești...

PETRU RAREȘ: Să vorbesc pe negândite?

GENUNEA: Vreau să zic că te fură gândurile...

PETRU RAREȘ: Mă gândesc că omul nu știe când îi vine ceasul... N-auzi un ropot de cai?

GENUNEA (*cu frică*): Nu... nu aud...

PETRU RAREȘ: O mișună prin pădure, și crengi rupte, și frunze călcate?

GENUNEA (*ascultă*): Deloc...

PETRU RAREȘ: Pune urechea la pământ... sau nu... Obrajii tăi s-ar coborî mai jos ca tălpile mele, și Dumnezeu a pus obrazii tăi mai presus de scaunul pe care stau eu... (*Tresărind.*) Nu-i vezi?

GENUNEA (*înfrișoșată*): O! măria-ta, ce ai?

PETRU RAREȘ: Ostenit... Ast-noapte n-am dormit...

GENUNEA (*îi sărută mâna și i-o mângâie*): Culcă-te oleacă, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Să mă culc?... Tocmai când norodul îmi strigă: "Sus, că ești domn!"...

GENUNEA (*o trec lacrimile*): Aș vrea... dar nu mai vreau nimic...

PETRU RAREȘ: Ba să vrei ceva: să biruim! (*Genunea tresare. Mogârdici vine din dreapta.*) Ai venit?

MOGÂRDICI (*concentrat*): Am...

PETRU RAREȘ: Căii, odihniți?

MOGÂRDICI: Mâncați, odihniți, înșeuăți.

PETRU RAREȘ: Poruncă să încalece...

MOGÂRDICI: Poruncit.

PETRU RAREȘ: Căii mei...

MOGÂRDICI: Pregătiți...

PETRU RAREȘ: Să-i aducă.

MOGÂRDICI: Adus.

PETRU RAREȘ: Patru?

MOGÂRDICI: Patru.

PETRU RAREȘ: Să te ții gata, să pornim...

GENUNEA (*chinuită de griji*): Unde, Mogârdici?

MOGÂRDICI (*uitându-se repede la domn*): La nuntă.

GENUNEA: Ce nuntă?

MOGÂRDICI: A mea!

GENUNEA (*supărată*): Altădată spuneai, glumeai, acum: patru? Patru!... Ai? Am!... Și fața cruntă...

PETRU RAREȘ: Ca la nunta lui...

MOGÂRDICI: Mă cunună vodă!

GENUNEA: De ce așa de scurți și de repezi la cuvânt?

MOGÂRDICI: Mă grăbesc, ca la nuntă, n-am vreme...

PETRU RAREȘ: Pleacă și să m-aștepți.

MOGÂRDICI: Cu bine, măria-ta!

PETRU RAREȘ: Să dea Dumnezeu!

MOGÂRDICI: Amin! (*Se duce repede prin dreapta.*)

GENUNEA: O! doamne, crezi că sunt copil?

(*Șmil vine din stânga.*)

PETRU RAREȘ: Șmil, nu prea ai de lucru...

ȘMIL: Dacă împărătești și peste lei și peste miei... Sănătoși? Lei!... Răniți? Mieii!... Îi leg? Iar zmeii... Unul nu mai e în cortul de adăpost... de ce s-au grăbit?

PETRU RAREȘ: Ca la nuntă... Cunun pe Mogârdici...

ȘMIL (*râzând*): O, frumos ginere... n-am ce zice...

PETRU RAREȘ: O, viteaz soldat!

ȘMIL: Să nu-și sperie mireasa...

PETRU RAREȘ: O ia cu binisorul... De nu?... Repede, în goana calului. Și se face frumos, că o mie de oameni întorc capul după el! De zece ori am chefuit la nunta lui Mogârdici!

ȘMIL: Ce spui?... D-atâtea ori s-a însurat?

GENUNEA: Și se-nsoară și Mogârdici, și Cremene, și Sandomir, și Baloș...

ȘMIL: O!

GENUNEA: ...și vornicul Groza, și vistiernicul Matiaș...

ȘMIL: Alei!

GENUNEA: ...și pârcălabul Liciu...

ȘMIL: Și moșneagul cela?

GENUNEA: ...și măria-sa Petru-vodă...

ȘMIL (*râzând*): Oameni însurați și bătrâni... Încai, la voi, n-o să se știe care să fie socru, ginerele or tatăl? Sandomir și logofătul Baloș! Ei, și dacă s-ar zăpăci miresele? Are să intre fata la tata și mama la băiat... A, se pricep ele mai bine... Se duc amândouă la Sandomir... (*Incet Genunii.*) La ce ascultă?

GENUNEA: Să înceapă lăutarii...

ȘMIL: Ei, nu zice fleacuri, Nunea... Ce vorbești așa, fără să râzi?

PETRU RAREȘ: Ascultați...

ȘMIL: Iacă, ascult...

PETRU RAREȘ: N-auziți nimic?

GENUNEA: Nimic...

PETRU RAREȘ: Un vuiet ca de mare răscolită... Oh! d-ar izbuti Corbea...

GENUNEA: Corbea?

PETRU RAREȘ: ...să-i vâre ca-ntr-o albie...

GENUNEA (*pe gânduri*): Povestea nu s-a sfârșit?

PETRU RAREȘ: ...l-aș face spătar...

GENUNEA (*inspirată*): Va izbuti, măria-ta!... Povestea nu s-a isprăvit!

PETRU RAREȘ: Ah!... Pocuția este a mea!

ȘMIL: Nu ești, măria-ta, Petru-vodă... și dumneata, Nunea, fata lui Baloș?... Eu nu vă înțeleg!

PETRU RAREȘ: Ia!... O răpăială!

GENUNEA: Da, da...

ȘMIL: E vântul, măria-ta!

PETRU RAREȘ: Ce vânt!

ȘMIL (*la o parte*): Și fata și vodă, să juri că n-ar fi în mințile lor... Doi nebuni... La asta nu mă pricep...

GENUNEA: S-ar auzi și glasuri...

PETRU RAREȘ: Nu încă...

ȘMIL: Aude și glasuri... dar când o auzi și măria-sa?

PETRU RAREȘ (*pune urechea la pământ*): Ascultă, Nunea!

GENUNEA (*pune urechea la pământ*): Ascult!

ȘMIL: E, vorbiți ca oamenii...

PETRU RAREȘ: Ai auzit?

GENUNEA: Auzit!

PETRU RAREȘ: Strigătele alor noștri au început...

ȘMIL: Vântul, măria-ta, clatină codrul...

PETRU RAREȘ: O, Șmil, un copil pricepu, și pe tine nu te taie capul!... Ce vânt? Nu vezi? Copacii, ca de piatră...

ȘMIL: Ce să fie?... Să fie bătălie?... Ai lui Mogârdici nu se mișcă... Și nu-i aud: "Alele!... Doină! Doină!"

GENUNEA (*tresărind*): A! Sabia, măria-ta!

PETRU RAREȘ: Prea devreme!

ȘMIL (*auzind zgomotul bătăliei în depărtare*): O! ce neghiob, Șmil, ce neghiob!... Mai limpede ce vorbeau ei, și iu să nu-i pricep! (*Speriat.*) Ia sabia, măria-ta, de ce stai!

PETRU RAREȘ: Ca să birui! (*Se închină. Genunea se închină și ea. Șmil, privindu-i cu spaimă, se ia după ei, începe crucea, și se oprește.*) Nunea, sabia!

GENUNEA: (*se repede în cort și-i aduce sabia lui Ștefan cel Mare*): Sabia lui Hristos!

PETRU RAREȘ (*ia sabia și o trage afară*): O! d-ar prețui ea în mâna mea tânără încă cât prețuia în mâna lui de bătrân, ar fi destul s-o arăt, și biruința să plutească asupra ostașilor noștri!... Ce mormăi, Șmil?

ȘMIL: Ca norocul să nu se despartă de prapurul Moldovei și glasul măriei-tale să sune ca tubele care dărâmară

zidurile Ierihonului!

PETRU RAREȘ: Nunea, coiful! (*Îi dă coiful.*) Oțel mort, vei scânteia de mânie ca să strălucești de bucurie! (*Genunea dă să sărute pe Rareș.*) N-am vreme! Ah! de ce Dumnezeu nu făcu pe om ca sufletul din el! Vă las, mă duc, zbor! (*Iese repede prin dreapta și se aude strigând.*) E! Mogârdici! Mogârdici!

MOGÂRDICI (*s-aude și nu se vede*): Aici!

PETRU RAREȘ: Calul!

MOGÂRDICI: Pe Ținteș?

PETRU RAREȘ: Fă-te vijelie, Ținteș, și haiti!

SCENA V

GENUNEA, ȘMIL, doi ostași răniți, un moment, PETRU RAREȘ.

(*S-aud țipete topite într-un vuiet. Cât durează această scenă, durează și ropotul bătăliei.*)

GENUNEA (*ascultând*): Pământul de s-ar despica, n-ar geme așa de crâncen!

ȘMIL: De n-ar nimeri și p-aici!

GENUNEA: Ți-e frică?

ȘMIL: Frică? De mine, nu... de dumneata, da...

GENUNEA (*scoate un pumnal*): De mine? Sunt pregătită...

ȘMIL: Nu te juca, că taie...

GENUNEA: Dac-ar tăia numai, ar fi o jucărie...

ȘMIL: Ei, ce vorbești așa?... Are să biruie domnul...

GENUNEA: S-a întărit urletul... "Bu-bu-bu!" Ai tatei!... Și vaiete... Și vaiete...

ȘMIL: Nu mai asculta, Nunea... Ce-o fi să fie... Omul, care își închipuie fețele primejdiei, trece de mai multe ori prin aceeași primejdie.

GENUNEA (*ascultând*): A! și "Doină, doină"... sunt ai domnului! (*Cade în genunchi și se roagă.*)

ȘMIL: Așa mai bine... Mă simt sub aripa unui cheruvim...

GENUNEA: O, apără și izbăvește, Doamne, pe domnul Moldovei!

ȘMIL: Pe Baloș, nu? Pe Sandomir, nu?

GENUNEA: Și pe Sandomir, că e mândru și mi-e frate, și pe Baloș, că e stâlp d-al țării și mi-e tată...

ȘMIL: Pe cine ai vrea tu să apere mai întâi?...

GENUNEA (*se gândește și oftează*): Pe domn!

ȘMIL: Cum să nu-l apere când are astfel de țară!

GENUNEA (*ascutând*): A! ce clocotește așa... Auzi?...

ȘMIL: Aș vrea să fiu surd... să fiu iarba pe care o calci în picioare... să nu mă fi născut sau să fi murit demult!

GENUNEA (*cu emoție și entuziasm*): E domnul în mijlocul lor!... Îl văd!... Ah! Îl văd, Șmil! (*Își acoperă ochii.*) Ca o urgie ce potopește lumea înaintea ei!

ȘMIL: Ce trosnește așa?

GENUNEA: Ți s-a părut...

ȘMIL (*tremurând*): Stai, Genunea... Cine-i acolo?... (*Genunea trage pumnalul. Intră un ostaș rănit.*) Ce cauți?... Ce vrei?... A! ești d-ai noștri, ești moldovean...

ÎNȚĂIUL OSTAȘ: O picătură de apă...

GENUNEA (*c-o ulcică*): Oleacă vin... Bea... Ei, ce e? Spune!

ÎNȚĂIUL OSTAȘ: Iacă-oi spune... Sânge și măcel...

GENUNEA: Pe domn l-ai văzut?

ÎNȚĂIUL OSTAȘ: Cum să-l văd?... Ca un fulger... Cine să-l vadă?

GENUNEA: E, ce mai e?

ÎNȚĂIUL OSTAȘ: N-am spus?

ȘMIL: Ce se petrece, mă omule? Biruim noi or leșii?

ÎNȚĂIUL OSTAȘ: Ei, pe dracu, leșii...

ȘMIL: Dar tu n-ai văzut nimic?

ÎNȚĂIUL OSTAȘ: Ce să văd?... Am văzut când am dărâmat de pe cal pe trei leși... p-al patrulea, care m-a doborât, nu l-am văzut... Ș-apoi m-au sărit caii și s-a mutat băția mai departe... Atâta...

(S-aude din nou trosnind.)

ȘMIL (*tresărind*): Genunea!

GENUNEA: Șmil!

ÎNȚĂIUL OSTAȘ: N-aveți teamă... Nu năpustesc leșii... cine să-i lase?

(Intră un al doilea ostaș rănit.)

AL DOILEA OSTAȘ: Olecuță de apă... Mă frig de sete...
GENUNEA (*îi întinde ulcica*): Vin... să prinzi puteri...
AL DOILEA OSTAȘ: Puteri am... mâna dreaptă n-o mai
simt din umăr...

GENUNEA: Ei, ce e?

AL DOILEA OSTAȘ: Ce să fie?... Iacă, snopim pe leși...

GENUNEA: Pe domn l-ai văzut?

AL DOILEA OSTAȘ: Văzut. Dacă am fi toți ca el, numai
Moldove ar fi pe lume...

GENUNEA: Cum e?

AL DOILEA OSTAȘ: Sănătos l-am lăsat...

GENUNEA: Spune ceva, flăcăule!

AL DOILEA OSTAȘ: Iacă-oi spune... După ce duserăm pe
leși cu momeală, până la fruntea tăpșanului, de unde începe
o vale oablă, ferirăm la dreapta... Leși năpustiți dădură la
vale... Rotocolirăm cu ai vornicului Groza, și ceata noastră
o luă înainte cu miașul nostru. Îl cunoașteți? Cine să nu-l
cunoască?... Țipa ca un armăsar care nânhează...

GENUNEA: Cine e căpitanul vostru?

AL DOILEA OSTAȘ: Cin' să fie... Corbea!

GENUNEA: Corbea? Povesteșă nu s-a sfârșit!... Abia a
început și se va sfârși cu bine!... Îi voi da eu curaj celui mai
viteaz dintre copiii neamului!

ȘMIL (*celui dintâi ostaș*): Să te leg?

ÎNȚAIUL OSTAȘ: Parcă mă doare?...

ȘMIL: Pe voi nu vă doare niciodată...

ÎNȚAIUL OSTAȘ: Pe copii, ce, pe noi?

ȘMIL: Nu vrei să-ți treacă?

ÎNȚAIUL OSTAȘ: Cum nu... N-auzi că e de lucru?

GENUNEA (*către al doilea ostaș*): Și pe urmă?

AL DOILEA OSTAȘ: Pe urmă mă pomenii cu una zdravăță,
că nu mai văzui înaintea ochilor... Calul se învârti sub mine
și căzu mototol la pământ... Ei s-au dus ca austrul care sună
pădurile pe rând... Și nimerii la dumneavoastră...

ȘMIL: Îi ascult și nu văd bățalia...

AL DOILEA OSTAȘ: Vedem unde ne batem... Ce să ve-
dem?

GENUNEA (*cu nerăbdare*): Zici c-ai văzut pe domn...
AL DOILEA OSTAȘ: Da... El trecu ca un duh, și după el
ostașii ca o haită de lupi... Până să-l văd, se făcu nevăzut...
ȘMIL: Adu mâna...
AL DOILEA OSTAȘ: La ce?
ȘMIL: Să ți-o leg...
AL DOILEA OSTAȘ: Nu pot s-o ridic...
ȘMIL: De durere?
AL doilea ostaș: N-o mai simt... Astfel, așa sta eu aici?
ȘMIL: Să ți-o văd...
AL DOILEA OSTAȘ: Ce să vezi? Un ciolan mort... De-a
vrea Dumnezeu, se-ndreaptă ea și-așa... Mă duc să privesc
dacă nu mai pot...
ÎNTĂIUL OSTAȘ: Mă verișcane, oi găsi eu vrun cal, mă?
AL DOILEA OSTAȘ: Cum să nu... Mai mulți oameni morți
ca gloabele... Prinde și tu unul...

(Ostașii ies prin stânga.)

ȘMIL: Unde vă duceți? Ce, sunteți nebuni?
GENUNEA (*speriată*): Ce urlă așa?
ȘMIL: Bătălia...
GENUNEA: Nu, Șmil, nu... N-auzi?
ȘMIL (*spăimântat*): Da!... Ce să fie?
GENUNEA: Un glas de om, ca de uriaș! (*Se aude Rareș
mușind. Apare în stânga plin de sânge.*) Ah! Domnul! (*Face
câțiva pași și se oprește de spaimă.*)
PETRU RAREȘ: Mai bine mâna decât calul!... Ce stați?...
Un moșneag și-o fată tânără!... D-ați avea suflet, n-ați privi
la domn ca la un câine!...
GENUNEA (*cu spaimă*): P-aici te-ai dus cu Mogârdici...
ȘMIL (*înlemnit*): P-aici sunt caii domnești...
PETRU RAREȘ (*ca scos din fire*): Calul!... Te fac bucăți, și
stârvul, corbilor! (*Dispare la dreapta. S-aude Petru Rareș și
nu se mai vede. Genunea și Șmil revin.*)
GENUNEA: Oh! cum era la față!

¹Dumnezeul meu! (it.).

²Sfânt[Fecioar[, ajut[-ne! (it.).

ȘMIL: Cum era?

GENUNEA: Roșu-vânăt...

ȘMIL: L-ai văzut?

GENUNEA: Da... Și ce glas!

ȘMIL: Eu l-am înțeles, dar nu l-am auzit!

GENUNEA: Mi se bate inima...

ȘMIL: A mea nu mai bate...

GENUNEA: Dădu de cai, înhăță unul, încăleacă, mugi și... nevăzut...

ȘMIL: N-am văzut, n-am auzit, nu știu... A venit, s-a dus... ca visele grozave...

GENUNEA: Nu ne mai cunoștea...

ȘMIL: Ce să cunoască!... Numai c-un gând, cu unul singur, numai c-o voință, cu una singură... În el pierise lumea, numai biruința trăia!

GENUNEA (*ascultă*): Trosnesc loviturile ca crăcile uscate sub picioarele mistreților... O! și mare părea!

ȘMIL: El? Cum trebuie să fie la măcel!

GENUNEA: Și ce puteri năprasnice!

ȘMIL: Când a zis "Te fac bucăți", eu m-am văzut... Capul la răsărit, mâinile la apus și picioarele la dracu! (*tresare și se strânge în Genunea.*) Iar cineva...

GENUNEA: În goană... Să nu se fi întâmplat ceva domnului!

ȘMIL: Ce să i se întâmple?

GENUNEA: Mai întreb?

ȘMIL: Așa e... Dar nu cred... Cine să-l apropie?

GENUNEA: Zi: Doamne ferește!

ȘMIL: Și dacă oi zice, ce?

(*Vine un soldat greu rănit. Se clatină.*)

GENUNEA: Ce e? Vorbește!... Nițel vin... (*Ostașul scutură din cap.*)

ȘMIL: Ce ai? Unde ești lovit?

GENUNEA: Ce s-a întâmplat... căci s-a întâmplat ceva de pe înfățișarea ta...

Ostașul (*se clatină*): Am învins! (*Cade și moare.*)

GENUNEA (*cu lacrimile în ochi*): Ai învins! (*Se pleacă și-l sărută.*)

ȘMIL: Toți câți mor înving și sufletul lor scapă de chinul vieții!

(S-aud buciume în depărtare. Vuietul bătăliei descrește, se stinge.)

S-aud buciume în apropiere. Vin din stânga Petru Rareș, vornicul Groza, logofătul Baloș, pârcălabul Liciu, vistiernicul Matiaș cu veșmintele rupte și pline de sânge. După ei, Mogârdici și Sandomir duc pe targă pe Corbea. Viteji, voinici și iunaci.)

SCENA VI

PETRU RAREȘ, logofătul BALOȘ, vornicul GROZA, pârcălabul LICIU, vistiernicul MATIAȘ, GENUNEA, ȘMIL, MOGÂRDICI, SANDOMIR, și CORBEA, întins pe o targă de frunze.

PETRU RAREȘ: Cu voia lui Dumnezeu, cu norocul nostru și cu ostașii mei, am biruit! În numele Tatălui, ș-al Fiului ș-al Sfântului Duh, amin! *(Se închină toți.)* Am biruit noi, care trăim, cei răniți și mai ales cei care au murit, fie-le țărâna ușoară oriunde ar dormi!

VORNICUL GROZA *(închinându-se)*: În numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin!

PETRU RAREȘ: Și de vor fi având copii, pe copii d-a dreptul viteji îi fac, că de pe urma părinților sunt să stea în scări de fier și de pe urma faptelor lor se vor înălța la cinul dregătorilor obștești și se vor boieri, că de vor pieri ei, și mai sus să salte pe urmașii lor... Și pururea țara să se primească întru puterile ei de viață!

PÂRCĂLABUL LICIU *(se închină)*: Numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin!

PETRU RAREȘ: Mi-am răcorit sufletul meu ars la Ober-tin... Pocuția este a mea... Și pe deasupra drepturilor noastre am pus a treia oară pecetea domniei mele, muiată în sângele boierilor leșești!... Zac peste o mie în valea Cirimușului, înecați în baltă de două ori p-atât, și ce mai prisosește... Prinși și risipiți... Cei care vor ajunge în Polonia

vor avea de povestit; mânia olahului¹ și vitejia ostașilor lui!... V-ați purtat ca niște voievozi... Și tu Groza, și tu, Baloș, și tu, Liciu, și tu, Matiaș...

VISTERNICUL MATIAȘ: Noi nu știm de ce ne-am minuna mai mult în fața domnului nostru... De chibzuiala cu care a întocmit bătălia, au de măreția cu care a făptuit biruința? Fie ca numele voievodului Petru să-l pomenească lumea pân' la sfârșitul veacurilor! Numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin!

(Intră Mogârdici și Sandomir, ducând pe targă pe Corbea, care zace întins.)

PETRU RAREȘ: A! îl uitasem... pe cel mai viteaz dintre noi toți!

MOGÂRDICI: I-am adus, măria-ta... Cremene mort și Corbea luptându-se cu moartea!

GENUNEA: Corbea! *(Își face drum spre el și începe să plângă.)*

PETRU RAREȘ: Corbea, Corbea!... Șmil!

ȘMIL: Aici, doamne!

PETRU RAREȘ: Vistieria mea... dacă scapi pe Corbea!... A doua oară intrasem în vâltoare. Un zid de leși mi se făcu înaintea; să-i rup cu calul, cu neputință; izbesc; sar scânteie; cad, alții le iau locul, și eu stau pe loc; mă înfruntă; mă încolțesc... Crezui că pământul se crapă și mă înghite de viu!... Când auzii un vâjâit. Corbea trecu și-i sparse... În zadar îl strigai. Ca și cum ar fi căutat moartea, care fugea de el, se izbi într-un buluc de dușmani... Și-l văzui cu ochii mei căzând de pe cal ca un turn... O! atunci spulberai pe leși... Prea târziu... Corbea zăcea cu fața în sus...

GENUNEA *(zdrobită de durere)*: Ca și cum ar fi căutat moartea, doamne? *(S-aruncă pe Corbea. Îi ia capul binișor în mâini.)* Nu! o! nu... povestea nu s-a sfârșit... mai e... mai e... și mai frumoasă!...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Bietul flăcău!

SANDOMIR: Tată... iubea pe Genunea!

LOGOFĂTUL BALOȘ: A! *(Îi cade capul pe umărul lui Sandomir.)*

GENUŢEA (*plângând*): De ce nu mi-ai spus?... O! ȧăran viteaz!... Înaintea ta îngenunche fata de boier!... Mai e... o! mai e poveste ŝi d-aci înainte...

CORBEA (*se deşteaptă o clipă*): Nunea!... Măria-ta!... Ier-taţi-mă...

PETRU RAREŞ: Ŗmil, să-ţi văd ŝtiinţa!

ŖMIL: Ŗtiinţa mea se pleacă în faţa morţii!

CORBEA (*c-o răsufare grea*): De ce plângi, Nunea?... Nu mi-e greu să mor... Am biruit!... Ŗi mâinile tale sunt aŝa de bune!... O! Poveste... poveste... Ooo! (*Închide ochii ŝi moare.*)

GENUŢEA: Eu l-am omorât, fără să vreau, fără să ŝtiu!... Ŗi povestea s-a încheiat!... (*Cade asupra lui Corbea.*)

VISTERNICUL MATIAŞ: O iscoadă, măria-ta.

PETRU RAREŞ: Să vie încoa. (*Intră iscoada.*) Cine te-a trimis?... Ce vrei?... Să ne sporeŝti bucuria c-am biruit or durerea c-am pierdut pe cel mai viteaz dintre noi?...

ISCOADA: Hatmanul Mihu s-a întors în Suceava...

PETRU RAREŞ: De ce?

ISCOADA: ...vin trucii!

TOTI (*tresărind*): Turcii!

PETRU RAREŞ: Să vie!... o-ho-ho-ho!

ACTUL IV

O sală a castelului din Suceava îmbrăcată în stejar vechi. Tavanul, cu grinzi groase. Policioare de jur-împrejur cu lucruri din țară, din Italia, din Persia și din Arabia. O masă mare și scaune în formă de strană. Cele trebuincioase de scris. În mijlocul sălii spânzură un policandru cu lumânări groase de ceară, încondeiate cu verde și cu roșu. Pe pereți, portretele voievozilor Petru Mușat, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Bogdan. Intrare în dreapta și în fund.

SCENA I

OANA, GENUNEA și ȘMIL.

OANA: De două zile vorbește puțin și aspru...

ȘMIL: Puține are el pe cap al lui? Oamenii vorbesc multe când n-au nimic de spus.

GENUNEA: De mă vede, surâde trist. M-apucă de mâini, clatină din cap. "Eh-hei, Nunea, Nunea... Du-te, Nunea... Am treabă."

ȘMIL: Și dacă are treabă? Vrei să zică: "Vino-ncoa, Nunea, că am treabă"?

OANA: Turcii au să cadă negură asupra țării...

GENUNEA: Nu e asta... Când a mai fost așa de posomorât înainte de război? Și se plimbă și tace... Și nimeni nu știe ce se petrece în el...

ȘMIL: O! ho-ho! tu știi ce se petrece într-un bondar?

GENUNEA: Nu.

ȘMIL: Ț-ai vrea să știi ce se petrece în capul domnului? Adică cum, să fie domnul mai puțin ca un bondar?

OANA: Bolnav?... Mănâncă ca și mai nainte... Și rănila i s-au închis... Nici nu erau adânci...

ȘMIL: ...Rănila nu-i erau adânci? Dar cât vrei să fie?... Șmil, tu nu ești doftor, Oana e doftor!

OANA: A, nu, Șmil, nu... Ast-noapte, târziu, l-am auzit strigând. Am sărit în vârful picioarelor. M-am strecurat pe cerdacul de lângă odaia lui de culcare. Am ascultat. L-am auzit: "Nu, nu, nu se poate!" Ce nu se poate?... Nu știu...

GENUNEA: Să nu se coacă ceva?

ȘMIL: Ce să se coacă? Un bostan?
GENUNEA: Ei, șmil... Unii boieri...
OANA: Boieri?
GENUNEA: Bănuiesc...
ȘMIL: Și ce să vrea boierii?
GENUNEA: Nu știu...
ȘMIL: Nu știi care boieri... nu știi ce vor... Atunci ce știi?
OANA: Erai pe Cirimuș... Ce-a făcut după biruință?
GENUNEA: Vorbi boierilor ca din carte. Mulțumi lui Dumnezeu. Înălță pe ostași în cinuri. Și când aduse pe Corbea... (*o înecă emoția*) pe pat de ramuri... O! Corbea, Corbea, căci n-ai trăit!
ȘMIL: Săracul Corbea... ca un stejar verde lovit de trăsnet!
OANA: De ce lacrimizi, Genunea?
GENUNEA: Ce viteaz a pierdut Moldova!
ȘMIL: Și dumneata, Nunea, și dumneata...
OANA: Ei, ce-a zis pe urmă?
GENUNEA: Cine?
OANA: Domnul...
GENUNEA (*pierdută în amintiri*): Domnul?... A, da... Vise stinse d-a pururea!... Și-a dat sufletul, lumea se învălui în neguri...
ȘMIL: Ah! mi-e milă de Nunea...
OANA: Ce spui?
GENUNEA (*tresărind*): Că soarele scânteia și că domnul, auzind că vin turcii, a răcnit și s-a pus pe râs, și-a pornit spre Suceava... Și nu mai e nici departe din ce era...
ȘMIL: Adevărat, ca grâul frumos care tânjește de ploaie!
GENUNEA: Eu am descusut pe tata...
ȘMIL: În loc să-l coasă, ea-l descoase... Și să mai ai un copil așa urât, așa c-un păr, așa c-o față... Logofătul Baloș n-avea ce ciopli când te-a făcut pe tine...
GENUNEA: M-am rugat... M-am făcut că plâng... și tata... În zadar. "Nunea, Nunea, tu vrei să-mi calc cuvântul?" "Dat domnului?" "Da." "Atuncea, nu!"

SCENA II

OANA, GENUNEA, ȘMIL și PETRU RAREȘ, la urmă SANDOMIR.

PETRU RAREȘ (*se oprește în ușa din fund și vorbește cu Despotovna*): Eleno, nu fi copil... Nu mă face să vorbesc degeaba... N-am nimic...

OANA: Nimic!

PETRU RAREȘ: Pregătește de plecare... Tu, copiii și Șmil...

ȘMIL: Eu? Să plec? Unde?

PETRU RAREȘ: Până la amiază să porniți la Ciceu...

ȘMIL: La Ciceu?... Fie și la Ciceu...

GENUNEA: El rămâne?... Nu e primejdie...

PETRU RAREȘ (*vine spre grupul din față*): A!... Și voi?...
Ce faci, Oană?

OANA: Vorbeam cu Genunea...

PETRU RAREȘ (*pe gânduri*): Vorbeai... Și ce vorbeai?

GENUNEA: Povesteam bățalia de la Cirimuș...

PETRU RAREȘ: Adevărat, Șmil?

ȘMIL: Aproape adevărat...

PETRU RAREȘ (*Genunei*): Numai atât?

GENUNEA: Atât...

PETRU RAREȘ: Adevărat, Șmil?

ȘMIL: Să ne închipuim c-ar fi adevărat...

GENUNEA: Și veni vorba de Corbea...

PETRU RAREȘ: A! Corbea mi-ar fi fost de folos... Și mie,
și ție...

GENUNEA: Mie?

PETRU RAREȘ: Amândurora... Și n-ați mai vorbit altceva?

GENUNEA (*cu îndrăzneală*): Ba da, măria-ta... Eu întrebam pe Oana și Oana pe mine că ce-i fi având măria-ta de te-ai schimbat?... Nu mai ești cum erai...

ȘMIL: Ei, adevărat!

PETRU RAREȘ: Hî... Și cum eram când eram?

¹Ră/ — denumirea slavon[a literei r din alfabetul chirilic.

GENUNEA: Voios, și de câte ori ne întâlneai...
PETRU RAREȘ: ...De câte ori vă întâlneam...
GENUNEA: ...ne...
PETRU RAREȘ: Ei, spune!
GENUNEA: ...ne sărutai...
PETRU RAREȘ: O, să vă sărut și-acum... Na, iacă... (*Le sărută.*) Ești mulțumită?
ȘMIL: De ce nu?
GENUNEA: Nu!
ȘMIL (surâzând): Da' ce să-ți faci?
GENUNEA: Altădată...
PETRU RAREȘ: A fost ca niciodată... Și va fi iar ca totdeauna... (*O sărută de mai multe ori.*) O, dar tu te-ai făcut mare... (*Surâzând.*)
ȘMIL (*râzând*): Și ce are a face?
PETRU RAREȘ: Și eu îmbătrânesc...
ȘMIL: Dar ce, vrei să mori de tânăr?
PETRU RAREȘ: Vezi, Oană, ce copil rău și alintat? (*Le ia de mână.*) D-aș ști că-mi micșorez grijile, vi le-aș spune, dar știu că le-aș spori, mâhnindu-vă și pe voi... Lucruri trecătoare... Să treacă... Și iar voi fi cum am fost...
ȘMIL: Ei, acum v-a lămurit domnul!
OANA: Facă-se voia ta, frate!
GENUNEA: Eu mă rog luceafărului de dimineață să vie iarăși, și luceafărul m-ascultă, și mâine când s-o crăpa de ziuă va scânteia iar la apus ca cel mai frumos diamant al cerului...
ȘMIL: Ca din psalmi vorbește!
PETRU RAREȘ: A, nu se poate!
(*Oana tresare, aducându-și aminte de vorbele din somn ale lui Petru Rareș.*)
GENUNEA: Ce să nu se poată, măria-ta?
PETRU RAREȘ: Pod peste mare și scară la Dumnezeu...
ȘMIL: E, ai aflat?
PETRU RAREȘ (*pe gânduri*): Duceți-vă... (*Ies prin dreapta.*)
PETRU RAREȘ: Șmil, tu crezi în Dumnezeu?

ȘMIL: Cum să nu cred?

PETRU RAREȘ: Și-n răsplata ce va veni?

ȘMIL: Astă?... Nu știu ce să zic... Să fie așa!...

PETRU RAREȘ: Nu te sfii, Șmil...

ȘMIL: Iacă, nu m-oi sfii...

PETRU RAREȘ: Crezi tu că Dumnezeu ar răbda nepedepsite pe slugile necredincioase stăpânului lor?

ȘMIL: Necredincioase?... Și-apoi de ce să nu le pedeps-ească stăpânul lor? Vrei să se facă Dumnezeu sluga stăpânului lor?

PETRU RAREȘ: Pe lumea cealaltă, Șmil...

ȘMIL: Dacă pe lumea asta stăpânul le ceartă cu bățul, ce are să facă Dumnezeu pe lumea cealaltă? Cineva îți scoate un ochi, îi scoți și tu un ochi. Dumnezeu să-i scoată și p-ălălalt? Să rămâie orb? Ar fi nedrept și rău. Ar fi cum sunt oamenii. Și eu îl cred dreptatea însăși, bunătatea însăși, izvorul milostiv al tuturor harurilor de pe pământ!

PETRU RAREȘ: Dar dacă sluga necredincioasă scapă nepedepsită de mâna stăpânului?

ȘMIL: Dumnezeu are să zică stăpânului: "Pentru ce n-ai pedepsit-o la vreme?... Eu am altă treabă".

PETRU RAREȘ: Da, Șmil, da! Stăpânul e vinovat că n-a deschis ochii la vreme... Sunt bolnav, Șmil bolnav...

ȘMIL (*îl pipăie*): Bolnav? Și pentru ce nu mi-ai spus?... Ce ai?

PETRU RAREȘ: Nu acolo!

ȘMIL: Bine, bine, știu iu...

PETRU RAREȘ: Să te văd...

ȘMIL (*surâzând*): N-ai nimic!

PETRU RAREȘ: Sufletul mi-e bolnav, Șmil.

ȘMIL: Astă?... Doftorul Baloș, doftorul Groza, cu paloșele lor... Iu n-am ce să fac sufletului...

(Intră Sandomir prin fund.)

SANDOMIR: Măria-ta... (*Îi dă o carte.*)

PETRU RAREȘ: De la logofătul Baloș? (*Citește.*) Turcii au trecut Dunărea...

ȘMIL: A!

PETRU RAREȘ: ...leșii aproape să năvălească... munte-
nii, și ei... O! mai sunteți? Vă încapе moșia Moldovei!

ȘMIL (speriat): Da' un' să încapă?... Măria-ta, ai zis să
plec?

PETRU RAREȘ: Cu doamna la Ciceu...

ȘMIL (*înfricoșat*): Oriunde...

*(Domnul îi face semn să iasă. Șmil iese prin dreapta. În timpul
acesta intră Mogârdici prin fund, prăfuit și abia răsufând.)*

SCENA III

PETRU RAREȘ și MOGÂRDICI.

PETRU RAREȘ: Ai aflat?

MOGÂRDICI: Aflat, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Eh...

MOGÂRDICI: Mă repezii la Mirosălvești. Acolo am des-
cusut niște țigani. Cu câteva smochine și cu câțiva zloți, tot.
Crasneș nu e bolnav și n-a fost bolnav...

PETRU RAREȘ: A! Și n-a fost bolnav?...

MOGÂRDICI: Două zile după ce s-a întors cu oastea hat-
manului Mihu, a plecat înfășurat în mai multe bunzi la
Mirosălvești, făcându-se că e bolnav...

PETRU RAREȘ: Făcându-se bolnav...

MOGÂRDICI: Acolo a picat și pan Cosma, și amândoi au
tulit-o spre Novograd, ducând după ei mai mulți boieri de
țară...

PETRU RAREȘ: Mai mulți boieri?

MOGÂRDICI: Și au dat devalе...

PETRU RAREȘ: Crasneș, Cosma, prietenii Mihului, adună
boieri de țară și pornesc... drept la Dunăre!

MOGÂRDICI: La Dunăre? Ferească Dumnezeu!

PETRU RAREȘ: Trec Dunărea la Oblicița și cad cu frunțile-
n tină înaintea padișahului Soliman!

MOGÂRDICI: Atunci, pe cine vând?

PETRU RAREȘ: Pe mine!

MOGÂRDICI: Pe... măria-ta?... O!

PETRU RAREȘ: Pe Ștefan cel Mare, pe Alexandru cel Bun,
pe Petru Mușat, pe Bogdan, descălecătorul de țară, pe tine,

pe viteji, pe iunaci, pe voinici, pe morți și pe vii, pe cei care sunt țărână la Bistrița, oase la Putna, și pe cei care vor închide ochii la Pobrata, și pe urmașii mei, și-ai lui Groza, și-ai lui Baloș, și-ai lui Matiaș, și-ai lui Liciu, și-ai Danciului, și pe tot neamul care se închină întru Hristos ca buni și drepti credincioși creștini!

MOGÂRDICI (*dă-n genunchi*): Iartă-mă, doamne...

PETRU RAREȘ: De ce?

MOGÂRDICI: Asta nu se poate!

PETRU RAREȘ: A! de câte ori n-am zis eu ca și tine!...

MOGÂRDICI (*se ridică în picioare*): Atunci... s-alerg să le dau de urmă...

PETRU RAREȘ: Le-am dat de urmă înainte ca s-o facă!...

Mogârdici, nimic, nimănu!... Câți ostași ai?

MOGÂRDICI: Două sute...

PETRU RAREȘ: Puțini!

MOGÂRDICI: Puțini, da' buni! Poruncește-le să moară și...

PETRU RAREȘ: Le poruncesc să trăiască!... Tu cu Sandomir fiți p-aci... Când se va strânge Sfatul, închideți porțile și trageți zăvoarele...

MOGÂRDICI: Să trăiești, măria-ta... (*Dă să iasă prin fund.*)

PETRU RAREȘ: Știu eu?

MOGÂRDICI (*se-ntoarce*): Iată, colea, ce vorbă! (*Îi sărută mâna.*) Crasneș și Cosma sunt doi, douăzeci, și noi suntem ca puzderia, și creștem ca codrii, și ne umflăm ca apele... Zi să vie țara, și va dudu muntele de plăieși, și se va clăti valea de joseni...¹ spovediți, împărtașiți, pregătiți să dea ortul popii împrejurul măriei-tale!

PETRU RAREȘ: Bine, Mogârdici, bine... E, acum du-te și fă ce ți-am spus. (*Mogârdici iese prin fund.*) O, norod bun, supus și viteaz! De n-ar fi și n-ar fi fost unii boieri închipuiți, și pizmași, și vânzători, am fi fost una, o apă și-un pământ, toți câți ne coborâm de la Râm, de o parte și de alta a muntelui, din pusele Ungariei și până la talazurile mării!... Ah!... visurile mele!...

(*Intră prin fund Baloș, Matiaș și Liciu.*)

SCENA IV

PETRU RAREȘ, logofătul BALOȘ, vistiernicul MATIAȘ,
pârcălabul LICIU și, mai târziu, chelarul HÂREA.

PETRU RAREȘ: E, lăsați focului plecăciunile... Ce e?
LOGOFĂTUL BALOȘ: Crasneș...

PETRU RAREȘ: Știu... Crasneș și Cosma și cu mai mulți
boieri de țară se duc... Unde?

LOGOFĂTUL BALOȘ: S-apropie de Novograd...

PETRU RAREȘ: E?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Nu știu...

PETRU RAREȘ (*c-un răs nervos*): O! ho! ho! lăsați-i,
boieri, lăsați-i să se ducă... Lui Soliman îi plac hoiturile...

VIȘTERNICUL MATIAȘ: Lui Soliman?

PÂRCĂLABUL LICIU: Dar, hatmanul Mihi mi-a...

PETRU RAREȘ: Hatmanul Mihi?... A fost harnic, viteaz,
dar e zgârcit și are avere. Zgârcitul a fost, nu mai e om. E
scos din omenire. Nici o nădejde să nu pui pe el. Hatmanul
Mihi a fost strângător, s-a făcut apucător și-a ajuns zgârcit.
Păcatul a fost mușită, mușita a trecut în vierme și viermele
s-a prefăcut în găză... Ascultați-mă, hatmanul Mihi știe de
urma lui Crasneș și-a lui Cosma... Veți vedea... Și nu zic c-ar
fi au n-ar fi... vro apropiere... între retragerea lui Mihi, fără
porunca mea, și fuga lui Crasneș și-a lui Cosma... Vom
vedea...

(*Intră repede prin fund chelarul Hârea.*)

CHELNARUL HÂREA (*emoționat*): Măria-ta...

PETRU RAREȘ: Vorbește... ce ai?

CHELNARUL HÂREA (*sufărând des*): Am pregătit rădvanul...

PETRU RAREȘ: Ei bine, și d-aia intrași ca un vânt?

CHELNARUL HÂREA: Nu, măria-ta... da, măria-ta...

¹ *A slozni* — a [ncepe s[priceap].

² *Bahn* — mla=tin[, smârc.

³ *Târni* — m[tur] de m[r]cini sau de nuiete de mesteac[n].

PETRU RAREȘ: Nu, da... ce e cu tine?
CHELNARUL HÂREA: Ce să fie...
PETRU RAREȘ: Doamna e bine?
CHELNARUL HÂREA: Sănătoasă...
PETRU RAREȘ: Coconii, bine?
CHELNARUL HÂREA: Sănătoși...
PETRU RAREȘ: E șagă de nebun șaga ta, Hârea!... Mă
vezi aci cu boierii...
CHELNARUL HÂREA: Îi văd, măria-ta... Și nu credeam c-
au să fie...
PETRU RAREȘ: Și dacă sunt?
CHELNARUL HÂREA: Aș fi dorit să nu fie...
PETRU RAREȘ (*pierzând răbdarea*): Ci spune odată ce-ai
de spus!
CHELNARUL HÂREA (*și mai emoționat*): Spun, măria-ta!
PETRU RAREȘ: Ei, începi...
CHELNARUL HÂREA: Să încep, măria-ta...
PETRU RAREȘ (*pune mâna pe sabie*): Începi sau...
CHELNARUL HÂREA: Da, da, da... la... la... la ureche,
măria-ta...
PETRU RAREȘ (*surâzând nervos*): Hî!... Mă iertați, boieri...
LOGOFĂTUL BALOȘ: Doamne, să ne tragem noi...
PETRU RAREȘ: Nu, stați... E...
CHELNARUL HÂREA (*îi tremură mâinile*): Nu îndrăznesc...
PETRU RAREȘ: Îndrăznește! (*Hârea îi spune ceva la ure-*
che.) Cum-cum?... Cine?... El?... Și ce-a zis?... L-ai văzut...
Tu?... Pe el?
CHELNARUL HÂREA: Da, măria-ta!
PETRU RAREȘ: Și l-ai auzit tu?
CHELNARUL HÂREA: Cu urechile mele!
PETRU RAREȘ (*revoltat, trage sabia*): Oh! câinele!
(*Boierii, speriați, se reped la domn.*)
LOGOFĂTUL BALOȘ: Ce e, măria-ta?
PETRU RAREȘ (*stăpânindu-se*): Eh!... Nimicuri!... Hârea...
(*Îi face semn să iasă.*) Să vorbesc doamnei... Să mergem. Să
mă îmbrac... În odăjdii se cuvine să chibzuim soarta țării...
(*Ies repede prin dreapta.*)

SCENA V

Hatmanul MIHU, pan TROTUȘANU, postelnicul ALBOTĂ, spătarul ȘANDRU și mai mulți boieri din Sfat vin din fund. Vorbesc încet.

TROTUȘANU (*după ce se uită în toate părțile*): Nu e ni-
meni.

POSTELNICUL ALBOTĂ: Am venit prea devreme.

HATMANUL MIHU: A, nu!

SPĂTARUL ȘANDRU: Și, inimă, boieri...

HATMANUL MIHU: Ciñe s-o ia mai întâi?

POSTELNICUL ALBOTĂ: Dumneata... (*Arată p-un boier. Boierul tace.*) Dumneata... (*Arată p-un al doilea. Boierul tace.*)
Ei, dar cine?

TROTUȘANU: Să-i vorbim verde... Eu n-am de ce mă teme... N-am nici o dregătorie... Sunt în Sfat, dar sfatul meu nu-l ascultă... Din nenorocire, azi l-o asculta, nu l-o asculta... va trebui să se supui...

POSTELNICUL ALBOTĂ: Și leșii, și tătarii, și muntenii, și turcii...

HATMANUL MIHU: Ce să facem împotriva tuturor?

POSTELNICUL ALBOTĂ: Ce-am jurat cu mâna pe Evanghelie...

SPĂTARUL ȘANDRU: Țara e-n primejdie de nu ne vom împotrivi...

TROTUȘANU: Chiar domnului!

HATMANUL MIHU: Împotriva tuturor ar fi o nebulie! Ș-am îmbătrânit și eu... Cu cât se înmulțesc anii, cu atât ai mai puțin... eh! De la început "Bună ziua, măria-ta"... Nu-mai atât...

TOȚI: Da, da!

(*Se aude domnul venind din dreapta.*)

SCENA VI

PETRU RAREȘ, logofătul BALOȘ, hatmanul MIHU, pârcălabul LICIU, vistiernicul MATIAȘ, postelnicul ALBOTĂ, spătarul ȘANDRU, ceilalți boieri de sfat, și, mai în urmă, vornicul GROZA și un copil de casă. Împrejurul lui PETRU RAREȘ stau logofătul BALOȘ, pârcălabul LICIU și vistiernicul MATIAȘ.

TOȚI (*unii zic: "Bună ziua", alții: "Să trăiești, măria-ta"*):
Bună ziua, măria-ta! Să trăiești, măria-ta!

PETRU RAREȘ (*concentrat*): Bună?... Bună să vă fie inima... și toate inimile bune să trăiască... Am zis să trăiți cu toții, căci am zis să trăiască toate inimile bune... (*Se uită la ei. Caută cu ochii.*) Ah, ce păcat că nu sunteți...

HATMANUL MIHU: Prea puțini lipsesc, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Azi, când trebuie să luăm o hotărâre... hotărârea... căci una este!... Tocmai azi nu văd pe Crasneș... nici pe Cosma... De Crasneș aveam nevoie... Unde e?

SPĂTARUL ȘANDRU: E bolnav, măria-ta.

PETRU RAREȘ: Unde e, am întrebat, n-am întrebat ce are...

POSTELNICUL ALBOTĂ: La moșia sa, la Mirosălvești...

PETRU RAREȘ: Departe d-aici?

HATMANUL MIHU: Ca la două-trei zile de drum, de nu s-or fi desfundat drumurile...

PETRU RAREȘ: Și ce are?

SPĂTARUL ȘANDRU: Lingoare, măria-ta.

PETRU RAREȘ: L-ai văzut tu?

SPĂTARUL ȘANDRU: Nu, mi-a spus postelnicul Albotă.

PETRU RAREȘ (*lui Albotă*): L-ai văzut dumneata?

POSTELNICUL ALBOTĂ: Nu, mi-a spus hatmanul Mihu.

PETRU RAREȘ (*zâmbind*): A!... Și dumitale, hatmane Mihu, ți-a spus logofătul Troțușanu... Troțușanu: Ba eu, nu, măria-ta... Nu l-am văzut...

HATMANUL MIHU: Eu l-am văzut... Era cu trei dulame de urs în spinare și dărdâia...

PETRU RAREȘ: De ce s-a dus? Doftorul Șmil l-ar fi căutat...

HATMANUL MIHU: Nu crede în doftori...

PETRU RAREȘ: Nu s-a mai cătat cu Șmil?

VISTIERNUCUL MATIAȘ: Ș-acum două luni...
(Grupul boierilor de lângă Rareș se privesc între ei și-și exprimă indignarea contra hatmanului Mihu.)

HATMANUL MIHU (încurcat): Așa mi-a spus, că ar fi având la moșie o babă meșterită...

PETRU RAREȘ: N-ar fi bine să-i trimit pe doftorul Șmil?

HATMANUL MIHU (tresărind): De... cu drumurile astea... trei-patru nopți prin păduri... și Șmil... fricos...

PETRU RAREȘ: Șmil fricos?... N-u-u-u!... Nu e fricos omul de treabă... Și Șmil e un om de treabă... Fricos e omul care ascunde... (Se oprește și-l privește.) Și Șmil n-ascunde decât ceea ce nu știe... Nu, nu, să-i trimit pe Șmil... (Bate-n palme. Mihu se schimbă la față. Vine din fund un copil de casă.)

COPILUL DE CASĂ: Porunciți!

PETRU RAREȘ: Te-am chemat... ca să te-ntorci înapoi (Copilul de casă vrea să iasă.) A, cine ți-a făcut ție veșmintele astea?

COPILUL DE CASĂ: Croitorii leși...

PERU RAREȘ: Îmi spusese alde Ivan că strânge în spate...

COPILUL DE CASĂ: Ba nu, îmi vin bine, măria-ta...

PETRU RAREȘ: E... (Îi face semn să iasă.) Hatmane... (hatmanul tresare) te-ai sfătuit cu el?

HATMANUL MIHU (încurcat): Sfătuit?... Nu... Am vorbit...

PETRU RAREȘ: Vasăzică, nu moare...

HATMANUL MIHU: Nu...

PETRU RAREȘ: Păcat!... Adică ar fi fost păcat... Eu am auzit... Cine mi-a spus, cine mi-a spus... că apa de Dunăre se dă la lungoare? (Privește țintă la hatmanul Mihu, care se îngâlbeneste.)

HATMANUL MIHU: De Dunăre?... N-am auzit...

PETRU RAREȘ: Ei, ai auzit, ai auzit... de Dunăre... O! și turcii tocmai când e bolnav Crasneș năvălesc! (Se deschide ușa din fund și nu intră nimeni.) Poftim! Ușa se deschide fără s-o deschidă cineva?... O veste bună va intra pe ușa ceea... (Matiaș o închide.) E! să hotărâm!... D-ați fi copii, v-aș ascunde primejdia. Turcii, fără să-i îndârjim, vin dârji.

Muntenii și tătarii pornesc din porunca sultanului. Leșii și litvanii sunt la trei zile de Hotin. Ungurii nu-mi răspund. Țarul, din fundul Moscovei, îmi îndrugă cuvinte de dragoste când mi-ar arde de puterea lui. De la miazănoapte, miazăzi, răsărit și apus, amenințați cu cotropirea. Ce să facem? O! mai trăiți vremile bătrâne și zilele de slavă de la Baia și de la Podul Nalt, fiți moldoveni neoași, și vorbiți!

SPĂTARUL ȘANDRU: Adevărat... că turcii sunt 150.000, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Adevărat...

SPĂTARUL ȘANDRU: Că Soliman însăși a pornit năvălirea?

PETRU RAREȘ: Adevărat!

SPĂTARUL ȘANDRU: Că leșii și litvenii ar fi vro 50.000?

PETRU RAREȘ: Adevărat!

SPĂTARUL ȘANDRU: Că muntenii au 10.000?

PETRU RAREȘ: Adevărat!

SPĂTARUL ȘANDRU: Că tătarii ar fi vro 40.000?

PETRU RAREȘ: Adevărat!

SPĂTARUL ȘANDRU: Și nouă, ajutor de nicăieri?

PETRU RAREȘ: Adevărat!

SPĂTARUL ȘANDRU: Atunci...

PETRU RAREȘ: Atunci?

SPĂTARUL ȘANDRU: ?...

PETRU RAREȘ (*cu energie*): Bine, spătare!

HATMANUL MIHU: Încotro am face față, spatele și coastele noastre ar fi deschise muntenilor, tătarilor și leșilor, or tătarilor, turcilor și muntenilor... Încotro ne-am întoarce, pieirea!... Și cu câtă oaste?

PETRU RAREȘ: Cu câtă ai mai lăsat, hatmane!

HATMANUL MIHU: Eu?

PĂRCĂLABUL LICIU: Da, da!

HATMANUL MIHU (*lui Liciu*): Bătrân neputincios!

PĂRCĂLABUL LICIU (*trage sabia*): Ești mai tânăr cu zece ani, am douăzeci de răni mai mult...

PETRU RAREȘ: Liciu!... Țî!... Când sabia vorbește, încetează Sfatul... Țî!... (*Liciu se dă la o parte supărat.*)

HATMANUL MIHU: Ş-apoi cine nu vede că ne vor strica țara, că copiii și nevestele noastre vor fi robite, că moșiile noastre vor fi arse...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Să arză!

PETRU RAREȘ: E!... Ți!... E!

HATMANUL MIHU: ...și averea strânsă risipită!

PETRU RAREȘ: E, atunci?

HATMANUL MIHU: ?...

PETRU RAREȘ (*cu energie*): Bine, hatmane!

TROTUȘANU: Mai bine n-am fi fost decât am fi, măria-ta. Nefiind, am fi tina ce călcăm în picioare, sau aburul ce se pierde în văzduh, or întunericul care învăluie lumea... N-am simți, n-am vrea, n-am suferi, în nimicul care se întinde printre lucrurile închipuite...

PETRU RAREȘ (*cu nerăbdare*): Ei, lasă sofiele¹ astea... Ai fi un om de treabă de nu te-ar fi stricat învățăturile grecești...

TROTUȘANU (*atins*): Prea bine... Hî... Țara e mică, măria-ta, și din codrul boierilor n-a mai rămas decât câțiva seminceri. Sub seminceri se ridică codrul, dar stejarii sunt mărunți, că abia dau, și sunt costiți de războaie... Țara e săracă... Țara e săracită!...

PETRU RAREȘ (*concentrat*): Am înțeles...

TROTUȘANU: Că d-ai vrea să ridici...

PETRU RAREȘ: Bine, bine, n-aș ridica...

VISTERNICUL MATIAȘ (*către Baloș*): Ce Dumnezeu, toți la fel?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Toți!

POSTELNICUL ALBOTĂ: Eu, măria-ta... de mi-ai cere capul...

PETRU RAREȘ: N-am ce face cu el!

POSTELNICUL ALBOTĂ: ...de mi-ai cere averea...

PETRU RAREȘ: N-am ce face cu ea!

POSTELNICUL ALBOTĂ: ...de mi-ai cere cinstea...

PETRU RAREȘ: Jertfa aceasta n-am cerut-o nimănui...

POSTELNICUL ALBOTĂ: ...ți le-aș da.. dar de mi-ai cere viața, averea și cinstea țării... nu ți le-aș da, măria-ta, că nu sunt ale mele...

PETRU RAREȘ: Bine, bine, postelnicule!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Oh! ca și ceilalți!
PETRU RAREȘ: A!... să mă iertați, fețe de boieri de sfat...
până acum mi-ați mărturisit frica voastră...

HATMANUL MIHU: Frica?

PETRU RAREȘ: Da, frica!... Dar părerea voastră, nu...

HATMANUL MIHU: Să închinăm țara până o trece vijelia!

PĂRCĂLABUL LICIU: A!

PETRU RAREȘ: Și cui s-o închinăm?... Și la turci, și la leși, și la tătari, și la munteni?... O! Moldovo, frunte și genunchi să ai, ca să te târască boierii la picioarele tuturor tâlharilor care te jefuiesc! (*Intră Groza, cu veșmintele prăfuite, pe ușa din fund.*) Groza! Nu v-am spus eu? Vestea bună!

VORNICUL GROZA (*privește sfatul și pe domn*): Ce e asta, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Vestea bună! Te cunosc după față...

VORNICUL GROZA: D-ar fi a voastră ca a mea...

PETRU RAREȘ: Spune Groza, dar mai repede...

VORNICUL GROZA: Tătarii ardeau satele d-ăa lungul Nistrului și erau gata să s-arunce asupra Moldovei. Într-o noapte căzui în spatele lor cu 6.000 de ostași. Câți dormeau, acolo au adormit de veci. Câți povesteau, acolo și-au sfârșit povestea. Arsei corturile. Pe robi i-am strâns sub Soroca și i-am pornit încoa... Am primit poruncă de la măria-ta să vin și-am venit... Ei, măria-voastră, ce faceți? Mă uit... fețele schimbate... Hatmanul Mihu parc-ar pândi un dușman, așa mi-aruncă căutăturile...

PETRU RAREȘ (*prefăcându-se*): Boierii vor să ne batem și cu turcii, și cu leșii, și cu litvanii...

VORNICUL GROZA: Și nu vrei, măria-ta?... Pe moașe-me... că nu mi-a tăiat urechile, când mă născui, să nu fi auzit ce auzii!

LOGOFĂTUL BALOȘ: O! Groza, Groza!

VORNICUL GROZA (*își ia sabia cu mâhnire*): Și-o mai port la brâu?... Ține-o, măria-ta, mi-ai dat-o când m-ai făcut vornic, și-o întorc când nu mai sunt nimic! Și să mi-o pui lâng-a bătrânului Ștefan, așa cum e, udă de sângele tătarilor, însemnată cu sângele leșilor, a sașilor, a nemților și a se-

cuilor! (*O aruncă.*)

VISTERNICUL MATIAȘ: Ce faci, Groza?

VORNICUL GROZA: Mă duc la călugărie, poate-oi afla de ce pe prapurul Moldovei stă sfântul Gheorghe, căci nu mai știu!

PÂRCĂLABUL LICIU: Așteaptă, Groza!

VORNICUL GROZA: O! și măria-ta ești vesel?... Vai! nu mai am domn!... Mă iartă, măria-ta, mă înăbuș aici!

PETRU RAREȘ: Dar sunt... 150.000 de turci!

VORNICUL GROZA: Cin'-i numără?... Ș-am să mor de 150.000 de ori? O! cu cine vorbesc? Tu ești Petru al Răreșoaiei, fiul drept al lui Ștefan cel Mare și voievodul Moldovei?

LOGOFĂTUL BALOȘ: O! Groza!

VORNICUL GROZA (*biruit de durere*): Vă cer iertare! Fie-vă milă de mine, un biet ostaș, un biet năuc, ajuns la vreme de bătrânețe pe gura copiilor și de râsul lumii!... De când sunt n-am plâns! (*Plânge.*) Lăsați-mă să plâng... uiu-iu... păcatele mele, măiculită!

LOGOFĂTUL BALOȘ (*muștrător, către Petru Rareș*): Măria-ta...

PETRU RAREȘ: Ei, boieri, ce ziceți?... Și ce-ați zice dacă i-aș spune adevărul?

VORNICUL GROZA: Adevărul?... Care adevăr?

PETRU RAREȘ (*scârbit, arătând spre grupul Mihului*): Boierilor le e frică, nu domnului!

VORNICUL GROZA: Ce e?... Na! (*Le dă cu tifla.*) Am pentru cine muri, am cu cine trăi! (*Imbrățișează pe Petru Rareș.*)

PETRU RAREȘ: E, apropiați-vă și ascultați. Să judecăm. Cu cine să ne batem?... Pe tătari i-a zdrobit Groza...

HATMANUL MIHU: Tătarii se vor face la loc.

VORNICUL GROZA (*cu mânie*): Ce?

PETRU RAREȘ: Ți!... Groza!... Să zicem că da, dar le trebuie vreme. Vasăzică, deocamdată, liniște la răsărit. Cu leșii merge altfel. Sunt la porunca lui Tarnovski. Îl cunosc, mă cunoaște. M-a bătut o dată, l-am bătut de trei ori. Vrem pacea și unul, și altul. Și pacea pe care ne-o dă Tarnovski

este aceea a lui Ștefan cel Mare. Nu ne umilește. Vasăzică, la miazănoapte, liniște. Secuții vor sta cuminte. Știu ce-au pățit de la mine și din mâinile lui Groza.

VORNICUL GROZA: Că n-am îmbătrânit destul! Mai e ceva vârtute în oasele astea!

PETRU RAREȘ: Vasăzică, și la apus, peste munte, liniște. Muntenii se vor învăța pe la Crăciuna, se vor face că vin în ajutorul turcilor de teama sultanului. Am scris voievodului Radu. El nu uită că s-a suit în scaun cu sprijinul meu și că turcii vor sta ce vor sta și se vor întoarce îndărăt, iar Moldova va sta pe loc, prietenă au dușmană Munteniei. Și Radu mi-a răspuns ca unui frate mai mare. Vasăzică, la miazăzi nu e decât puterea pașahului.

TROTUȘANU: 150.000... he-he!

PETRU RAREȘ: Turcii au nevoie de o lună și jumătate până s-ajungă aici! Drumuri grele, necunoscute, ape, păduri ca peria... În vremea asta, noi n-am putea strânge 40.000 de ostași călări pe cai mici și ușți?

HATMANUL MIHU: Nu, nu putem, măria-ta.

PĂRCĂLABUL LICIU: Și de ce nu?

HATMANUL MIHU: A sărăcit țara.

VORNICUL GROZA: Și te-ai îmbogățit tu!

PETRU RAREȘ: Ei, ți, Groza!... Am fi avut 15.000 și nu ne-am fi îngrijit decât de rămășiță dacă hatmanul Mihu n-ar fi trimis pe ostași pe la casele lor...

HATMANUL MIHU: De nu s-ar fi dus fără voia mea...

VORNICUL GROZA: Și tu ești hatman?

HATMANUL MIHU: Sunt! Și pe Ștefan l-au părăsit ostașii în ajunul bătăliei de la Războieni!

PETRU RAREȘ: Bine, 40.000, nu, dar 30.000? Dar 20.000?

HATMANUL MIHU: Și ce să facem cu 20.000?

VORNICUL GROZA: Să murim pentru țară, lege și domn!

PETRU RAREȘ: Douăzeci de mii de ostași hotărâți va da Moldova la chemarea domnului ei! Vom aprinde focurile, vom trage clopotele, vom trimite pe vătămani cu porunca și pe pristavi să strige că Petru e la ananghie... și țara, căreia i-

am pus județi cinstiți, va fi dreaptă cu soarta ei și-a alesului ei. Din 20.000 de ostași, rup eu 7.000 și mă cobor ca vântul unde au bulucit turcii. Îi chinuiesc, nu-i las să doarmă, nici să mănânce, nici să se roage. Năvălind ca la bătălie și înturnându-ne ca de spaimă; făcându-ne nevăzuți și ieșind la miezul nopții ca stafiile; în inima lor și-n inima codrului; nicaieri și pretutindenea... Așa să-i târască până la munte, flămânzi și nedormiți! Voi arde satele pe unde au să se verse; voi trage oamenii în sus; voi otrăvi fântânile; voi pustii și nu voi lăsa în urmă decât pe bătrânii șireți care să le rătăcească căile. O! cunosc țara ca-n palmă, cu drumurile, cu ascunzătorile, cu întunecimele, cu văgăunile, cu apele, cu pământurile tari și cu fânețele ce-acoperă pământurile care înghit pe călăreți, și pe pușcași, și pe cărauși, cu poverile lor! Eram mic când mă luă Ștefan cel Mare în desaga de la oblâncul șeii și-mi zise: “Bagă de seamă, băiete, bagă de seamă, c-ai să fii ostaș... și cu ce vezi vei birui, nu numai cu ce vei fi”. Și șuiera cântece vechi, și râdea, și codrii sunau de hohotul lui... Nu știam că mi-era tată când mă învăța să cunosc pământul din care ieșim cu toții!

VORNICUL GROZA: Vom apăra moșia urmașilor noștri!

VIȘTERNICUL MATIAȘ: C-așa zice vodă!

PĂRCĂLABUL LICIU: Și vorbele lui, ca picăturile de ceară de la picioarele Preacuratei!

PETRU RAREȘ: Voi mă veți aștepta în Cetatea Neamțului cu 13.000 de suflete. Vin, ne unim și în sus. Lăsăm la dreapta Războieni, și pe apa Pipirigului în sus, spre Dolea, până unde se închide valea. Dărâmam copacii și ridicăm o cetate. Aci se vor înfunda turcii aduși de hărtașii noștri. Și ne vom izbi cu ei, care nu-și vor desfășura oastea din pricina locului. De nu vor lua cetatea, vor fi biruiți, de vor lua-o, câți din noi vom scăpa ne vom sui la munte și vom coborî în albia Bistriței. Vom sta pitulați, la pândă, hoțește, și ne vom arăta iarăși când ei se vor scurge. Îi vom lovi pe furis, îi vom rezezi în bahne și-n iazuri, îi vom înghesui la Dunăre, și-o vor trece mai degrabă la-ntors decât la năvălire... *(Emoționat.)* Așa să ne ajute Dumnezeu, mântuitorul, ca să scăpăm țara

de furnicaiul păgânilor!

(Baloș, Groza, MATIAȘ și Liciu, care în tot timpul aprobă pe domn, se închină. Ceilalți boieri stau în cumpănă.)

HATMANUL MIHU: Dar nu încăputăm nici 20.000, măria-ta.

PETRU RAREȘ (*emoțiunea crește*): Cum?... Atât să se fi sleit puterile Moldovei sau să fi săcăuit vлага din voi? Cenușă să fie amintirile vechii slăviri? Nu vă trageți din Ștîbor, din Cînde, din Dobrul, din Gangir, din Gotcă, din Dăjbog, din Oană, din Gherman, din Boldur, din Arbore și din Cărăbăț năprasnicul? Sufletul lor să fi pierit înainte d-a muri și să nu fi trecut nimic urmașilor lor? Și cu ei să se fi înmormântat credința și mândria, aceste puteri pe care se sprijină neamurile care vor să trăiască?... A! nu vă închipuiți că turcii vor cruța hoiturile plecate în țărână! Vor trece peste voi cum trec tătarii peste bătăliile pustiului! Vă vor robi, pe voi și copiii voștri, și cu femeile voastre vor împodobi haremurile de la Stambul! Vor arde casele voastre, vor dărâma cetățile și vor pface în geamii bisericile creștinești în care s-au închinat părinții, moșii și strămoșii voștri!... De vă e teamă... vă voi arăta eu ce ușor e să mori în rândurile vitejilor!... D-aveți altă socoteală... alta!... întoarce-vă-ți, până mai e vreme, și vă voi primi cu dragostea cu care domnul nostru Isus Hristos a primit oile cele rătăcite... Și ce voiți să fac eu?

HATMANUL MIHU (*abia îndrăznind*): Ce vom face și noi...

PETRU RAREȘ (*izbucnește*): Oh! a murit, a murit Petru Rareș!... Și el n-a fost fratele lui Bogdan, n-a fost fiul lui Ștefan cel Mare, n-a fost strănepotul lui Alexandru cel Bun, nici urmașul Mușatinilor! V-a mințit, v-a înșelat, și voi, ca niște copii, ați crezut în basmele pe care vi le-a spus el...

VORNICUL GROZA: Măria-ta!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Măria-ta!

PETRU RAREȘ: Aduceți coroana cea cu cinci ramuri a Moldovei și puneți-o pe capul Hatmanului Mihū, și cu ea în cap să cadă la picioarele padișahului!... O! căci vă cunosc așa de târziu! (*Pune mâna pe sabia.*) Un zgârcit, un arbănaș,

un muieratic, o minte goală plină de întunecimi grecești, un îngâmfat, un bețiv, un netot, un prost... o ceată de nimic... Unii fricoși... și-alții... vânzători!

VORNICUL GROZA (*trage sabia*): Vânzători?

PETRU RAREȘ: Ascultați!... Tu, hatmane, ai zis că Crasneș a plecat bolnav la moșie, că i-ai vorbit... Așa e? Așa e?...

HATMANUL MIHU (*plecând capul*): Da...

PETRU RAREȘ: E, Crasneș a plecat tiptil din Suceava, mai sănătos ca mine și ca voi... Tu, hatmane, n-ai voit să trimit pe doftor la el la moșie... Așa e... Așa e? (*Pune mâna pe sabie.*)

HATMANUL MIHU (*umilit*): Da...

PETRU RAREȘ: Știți de ce?... Fiindcă nu e la moșie!

VORNICUL GROZA: Dar unde e?

PETRU RAREȘ: La Soliman, să i se închine!

(*Baloș, Groza, Matiaș, Liciu și Troțușanu
scot un "a! a!" de scârbă.*)

PETRU RAREȘ: Ascultați, în sfârșit... Hatmanul m-a părăsit pe când mă băteam cu leșii; s-a întors la Suceava; a stricat oastea peste care-l pusesem; a spăimântat-o și i-a dat drumul, păstrând abia 2.000 din 10.000 de viteji și de voinici. Și astăzi a mai risipit încă 1.000, rămânând numai c-o mie sub zidurile castelului, toți credincioși și jurați să fie ai lui... (*Mihu vrea să tăgăduiască.*) Nu e așa?... Nu e așa?... Chelarul Hârea te-a auzit punând la cale cele ce-ai făptuit... (*Îl apucă mânia.*) Și pământul nu se cascade, să te înghită de viu? (*Petru Rareș trage sabia, o învârtește pe deasupra lui Mihu, și-l izbește la ureche. Mihu tresare și pune mâna unde l-a izbit. Sângele-i curge.*)

MAI MULȚI BOIERI (*spăimântați*): A! a!

PETRU RAREȘ: Cu sabia lui Ștefan cel Mare l-am crestat la ureche ca să se cunoască că nu e din neamul moldovelesc!... Ah! prieteni credincioși... Moldova piere cu zile, căci boierii nu vor nici să biruiască, nici să fie biruiți!

ACTUL V

Munți înalți, precipiții¹ rupte; stânci rostogolite; nu e nici o cărare; masivul din față, pe alte masivuri. În fund se vede cerul albastru și limpede, tăiat de ascuțiturile munților.

SCENA I

OANA, GENUNEA, HÂREA, pe masivul din față; spre dreapta, PETRU RAREȘ, dormind pe o stâncă c-un sucman sub căpătâi, cu sabia pe piept, cu opinci în picioare și cu o pălărie de plăieș aruncată într-o parte.

GENUNEA: Doarme...

OANA: Somnul dreptilor...

HÂREA: Ș-al prigonitilor.

GENUNEA: De patru nopți n-a închis ochii...

HÂREA: De patru nopți n-a închis ochii?

GENUNEA: De câte ori zicea: "Aici odihnim, ne-au pierdut copoiii urma", ne așezam jos, ruți de oboseală, și adormeam. Eu visam. Și când visurile se încruntau, mă deșteptam... Unde e castelul? Unde e Corbea? Unde e domnul? Cine a suflat și i-a risipit?... Vedeam pe domn, și simțeam soarta neînduplecată și pedeapsa noastră cumplită. Și lacrimile-mi curgeau binișor, că de m-apuca suspinele, le sugrumam și le îghițeam în mine. Și de amarăciunea lor, sufletul meu se otrăvea și uitam, o clipă, pe cine plâng și de ce plâng... Dar un glas ars mă trezea din această toropeală... "Plângi, Nunea?" Tăceam. Și iarăși: "Poți să plângi? Eu nu pot." Întindeam mâna, și el mi-o lua în mâinile lui. "Adormi, doamne!" "Dacă aș putea... Să nu deșteptăm pe ceilalți." Nu mai zicea nimic. În întunericul nopții două vâpăi se stingeau și s-aprindeau până se albea luceafărul dimineții și s-afunda în revărsatul zorilor...

OANA: Ființă nefericită, ș-aș fi putut să fiu cea mai feric-

ită!... Fata lui Ștefan ce Mare, fără să știi; când aflai, apuse soarele Moldovei... Sora lui Petru Rareș, fără să știi; când aflai, îl înghiți surghiunul și străinătatea... Dacă nepotului meu; când ajunse mare, ucise pe soțul meu... După o viață întregă, Petru se întoarce... Îi puseră coroana pe cap și-l suiră în scaun. Și acum, iată-l, flămând, însetat, izgonit și întins pe piatră... Ah! spuneți-mi, cât aș fi fost de fericită și cât sunt de nefericită?

HĂREA: De care să-mi fie mai milă? De Oana, care suferă de lovituri adevărate, sau de Genunea, care îndură pe cele închipuite, ca și cum ar fi adevărate? De Oana, care a albit în dureri, sau de Genunea, care abia a început durerile?

GENUNEA: De Oana mai mult, căci multe a suferit...

OANA: De Nunea mai mult, căci multe are să sufere...

GENUNEA: Eu sunt tânără și pot răbda...

OANA: Eu sunt albă, nu mai am puteri, și-n curând voi închide ochii... Eu sunt la sfârșitul și tu la începutul necazurilor...

HĂREA: Duhul răzvrătirii, ca o molimă, de la boieri, la țărani. Că zise domnul: "V-ați săturat de mine, oameni buni? Să găsim altul mai norocos, dar nu vă lăsați să vă biruie, stând cu mâinile în sân." Și prostimea, întetită de cei de sus, răspunse: "Ci ca ho! că nu ne mai batem!"...

GENUNEA (*arătând pe Petru Rareș*): Se învărti. Să nu-l trezim. Uitați-vă la el... Mâinile julite... cucuie pe frunte... Opincile sparte... În locul coroanei cu cinci ramuri, o pălărie de plăieș cât roata carului, în locul buzduganului domnesc, o ramură de fag cioplită din bardă... Doar sabia... pe care să puie o mână tremurătoare... și în care încleșta pumnul lui de oțel d-odinioară... Cum și-o strânge la piept... o odihnește pe sufletul lui de viteaz!... Nu mai plânge, Oană...

OANA: Știu că nu-mi folosesc lacrimile... Aceasta am învățat-o de demult...

GENUNEA: Și eu o învăț acuma și parcă aș fi știut-o de când lumea...

¹*Olah* — valah.

HÂREA: Or că ți-i plânge pe cea dintâi durere, or că ți-i plânge pe cea din urmă, lacrimile sunt deopotrivă de amari, de nu sunt prefăcute... Să nu se deștepte domnul...

GENUNEA: Odihna îi face bine...

HÂREA: Un om care s-a odihnit pe scaunul domniei nicăieri nu mai găsește odihnă, ci pretutindeni puteri noi să-și plângă norocul...

OANA: Eu nu blestem pe cei răi...

HÂREA: Dumneata ești bună, doamnă...

GENUNEA: Și cu ce s-alege din bunătatea ei?

OANA: Taci, Nunea, nu mânia pe Dumnezeu...

GENUNEA: Și ce mi-ar mai face mânia lui?

OANA: Să nu dea Dumnezeu cât poate răbda omul...

GENUNEA: Mai mult n-aș mai răbda...

HÂREA: Și ce-ai face, Nunea?

GENUNEA: Știu eu?...

OANA: Ea nu știe și e un mare bine... O! d-ar ști omul de mai nainte câte i se va întâmpla, omenirea s-ar stinge...

GENUNEA: Pentru doi mi-aș fi pus viața... Unul mă iubea pe ascuns, pe altul îl iubesc pe față... Unul mi-a mărturisit înainte d-a muri — și n-am putut să-l scap — ș-o parte din inima mea mi-am îngropat-o alături... Pe celălalt îl iubeam ca o roabă în strălucirea lui de sfânt, și ca o roabă, fără puteri, îl privesc odihnindu-se pe stâncă, ca un vultur căzut din lumina văzduhului... Eu am fost pripită... La mine durerea n-așteaptă vechimea... (*Și-acoperă fața.*)

OANA: Mititica! Și încotro logofătul Baloș și Mogârdici?

Hârea: Se lăsară pe coastă la vale, cu ciutura, s-aducă apă de la un șipot ce țâșnește din munte...

GENUNEA: Hârea... vezi, nu vin?...

(Hârea se duce pe coasta din stânga.)

HÂREA: Iacă... vin... Logofătul Baloș înainte și după el Mogârdici, apăsând pe piciorul stâng și ridicând din umărul drept, parc-ar da brânci cuiva...

OANA: Mogârdici?... Minunat suflet!

GENUNEA: Și vesel totdeauna...

HÂREA: E, de câte ori nu plânge pe ascuns... Și te face să

zâmbești și-atunci. “Ce, plângi, Mogârdici?” — “Ba vezi că nu!” “De ce?” “Mă întrebî de ce? N-am de ce? Mai bine mă omora Ștefăniță când mi-era frică de moarte decît să nu mor când mi-e frică să trăiesc... De ce nu mă strânse de gât Maria cu mâinile ei ca buturile de porc!... Aș fi închis ochii... și eah! (*scoate limba*) și n-ajungeam să jelesc pe bunătă’ de domn prin văgăunile săcuiești” ...

GENUNEA: Om de credință și credincios...

SCENA II

OANA, GENUNEA, HĂREA, logofătul BALOȘ
și MOGÂRDICI.

MOGÂRDICI: Sosirăm și noi... Eu cu căușul gol și marele logofăt cu ciutura plină...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Până i-am luat-o din mână... A trebuit să-i spun că eu sunt logofătul Baloș și el Mogârdici...

MOGÂRDICI: Miașul Mogârdici, stăpâne... Și d-a veni iar domnul de colo... maică, maică!

LOGOFĂTUL BALOȘ: Ar fi vărsat-o pân-aici...

MOGÂRDICI: De ce?

LOGOFĂTUL BALOȘ: De... Și el abia-și târăște piciorul...

MOGÂRDICI: Și care ostaș se ținea după mine?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Da, da, dar pe cal...

MOGÂRDICI: Este!... Î... că mă făcu mama într-o doară... Doarme domnul?... Să doarmă... îi face bine... Că de mă făcea mama deplin, întreceam și pe Groza... Ea, ca femeie, s-a zgârcit d-un crac... Doarme domnul?... Las’ să doarmă... A mai dormit domnul cu capul pe piatră, dar când se deștepta se simțea domn... Să nu se deștepte... (*Se dezbracă d-o haină.*) Ia să zezi dumneata, jupâneasă Oană, pe sucmanul ăsta... că de odihnești oleacă, îmi trece și mie...

OANA: Mulțumim, Mogârdici...

MOGÂRDICI (*se dezbracă și de a doua haină și rămâne în*

cămașă): Și dumneata, Nunea moșului, p-astălaltă...

GENUNEA: Mulțumim, Mogârdici, nu... Dumneata să rămâi în cămașă?

MOGÂRDICI: De câte ori n-am rămas eu și fără cămașă... și-mi era bine!... Șezi, te rog, că-mi ia cu mâna... Așa... Uite, Nunea, când ne prinde din senin aceeași peiște, ne facem mai buni, mai deopotrivă, ca niște frați, și ajutorul oricui ne micșorează necazul...

GENUNEA (*arătând lângă ea*): Și dumneata cea...

MOGÂRDICI: Acolo, Nunea, acolo?

GENUNEA (*îi arată poala*): Și să pui capul aici...

MOGÂRDICI: Eu să pui capul acolo?

GENUNEA: Nu ne simțim ca niște frați?

MOGÂRDICI (*și râde și se uită la Baloș*): De...

LOGOFĂTUL BALOȘ: De ce nu?

MOGÂRDICI: Vrei să rămân într-o ureche?

Hârea: Te întorci și p-ailaltă...

MOGÂRDICI: Așa... să nu mai aud de nici una... Ce să facem? Să zicem că glumim și noi...

OANA: Da, Mogârdici, da...

MOGÂRDICI: Că de s-o deștepta domnul ca ieri... ne trimite la urma noastră... Și frigurile nu-l mai lasă...

GENUNEA: Ieri n-a dormit... și de patru zile în șir...

MOGÂRDICI: Nu închidea ochii, Nunea?

GENUNEA: Ba da... ca să dormim noi...

MOGÂRDICI: Și eu, care dormeam dus... Se cunoaște țărânul...

OANA: Țăran, boier, un suflet este...

MOGÂRDICI: Dacă n-ai abur ca câinele de Mihu...

OANA: Dumnezeu să-i ierte păcatele...

MOGÂRDICI: Dumnezeu să facă una ca asta?... He, d-a veni iar domn... ăla de cea... Adu-l, Doamne... Să mă văz iar călare... și de l-aș ierta... să fiu eu Mihu și el Mogârdici.

(Petru Rareș se-nvârtește și scoate un geamăt.)

OANA: Ia!

(Sar în picioare și se apropie de Rareș.)

GENUNEA: Visează... Așa striga pe Cirimuș...

OANA: Omul de fapte cu visele s-a ales... Înainte, ce visa deștept i se izbândeau, acum, ce visează în somn doar în somn să i se izbândească...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Se scutură...

Hârea: Se deșteaptă...

MOGÂRDICI: Hai!

PETRU RAREȘ (*se deșteaptă și se uită în toate părțile*):
Unde sunt!

MOGÂRDICI: Stăpâne...

PETRU RAREȘ: Eu, stăpân?... O, nu mai stăpânesc nimic!... Știi unde sunt... Repede se-ntoarce fața visului, de te prigonește urgia cerească!... Ce puțin dură arătările închipuirii ca și domnia mea... Mi-e sete... o sete care nu se potolește...

OANA: Poftim, frate, căușul cu apă proaspătă.

PETRU RAREȘ (*făcându-se că glumește*): Nu tu, Oană, paharnicul Mogârdici...

MOGÂRDICI: Mă făcuși paharnic?... (*Aparte.*) S-a odihnit... Să vedem... Ține, doamne, potirul săpat în argint, cu o mireasă adormită și c-un drac de copilaș șiret săgetând-o, pe care ți-l trimise Ferdinand, craiul Ungariei și fratele chezarului Carol...

PETRU RAREȘ (*ia căușul și soarbe*): Apă rece, vorbe calde, inimă bună... Stai, Baloș...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Să stau, măria-ta.

PETRU RAREȘ (*supărat*): Hî, măria-ta!... Nunea, ce frumoasă ești!

NUNEA: Aș, zici, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Și tu?

GENUNEA: Ce, măria-ta?

PETRU RAREȘ: Ce urâtă ești, Nunea!

GENUNEA: Dacă, și sunt roaba măriei-tale!

PETRU RAREȘ: Nu mai sunt robi de când m-am dezrobit de domnie...

MOGÂRDICI: Iar se-ncurcă ițele... Să m-amestec... Dormiși olecuță...

PETRU RAREȘ: Dormii și-mi pare rău că n-am adormit...
MOGÂRDICI: Hî-hî... cum nu? (*Încet.*) Ce uitătură are, și ce glas, ca și cum ar ieși dintr-o peșteră... Mă zăpăcește... (*Tare.*) Cerul fără pic de nori...

PETRU RAREȘ: Eu fără pic de putere și tu fără pic de minte...

HÂREA: Cu Mogârdici ai dreptate, cu măria-ta...

PETRU RAREȘ: Măria-ta, Hâreo!

LOGOFĂTUL BALOȘ (*lui Hârea*): Dă-te la o parte...

OANA: Mai odihnește-te, frate... Drum lung și greu...

MOGÂRDICI: Și opincile, sparte... De două zile mă rog să le schimbe cu ale mele...

PETRU RAREȘ: De mi le-ai da fără să le scoți din picioare, bine...

MOGÂRDICI: Să ți le dau cu picioarele...

PETRU RAREȘ: Și mâinile, și capul... Să fiu Mogârdici sadea... N-aș mai avea vedenii... Ce striga bătrâna Docla când părăsii castelul?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Nu știu, măria-ta.

MOGÂRDICI: O vraise, că nu se mai auzea nimic... Eu, călare, cu sabia scoasă... "Loc, loc, dobitoacelor, că trece vodă"...

PETRU RAREȘ: Că fuge vodă... ah!

GENUNEA: Când trecui pe lângă ea, striga, ca scoasă din fire...

PETRU RAREȘ: E, e...

GENUNEA: ... "N-am să mor până nu s-o întoarce... Îl scapă pescarii, că e d-ai lor"...

PETRU RAREȘ (repede): Să îngrijiți de Docla... Să n-o doară nimic!

MOGÂRDICI: N-ai grijă, măria-ta... Ce s-o mai doară?

PETRU RAREȘ: N-a zis ea, acum patru ani, că "mă voi întoarce și biruitor și biruit?"

MOGÂRDICI: Așa e...

PETRU RAREȘ: Tu nu erai acolo...

MOGÂRDICI: A... a... Așa e...

OANA: Parc-a zis...

GENUNEA: Da... da...

PETRU RAREȘ: Voi erați acolo... Și cum mă-ntoarsei de pe Cirimuș?... O! dar e mai ușor să ghicești nenorocirile celui ma norocos om decât o clipă de fericire a celui bătut de urgia soartei!... Sunt o amintire din ceea ce am fost, și-n curând se va șterge din minte orice amintire... Nu sunt pe munte, ci în fund, la poalele muntelui... Nu-l urc, căci m-am rostogolit din vârful lui... Am fost om, și norocul m-a făcut și mai om... Mă dor mâinile, picioarele, fruntea... Mâinile îmi tremură, picioarele abia mă mai țin și sub frunte nu mai am nimic!

GENUNEA: D-atâtea zile de când umbli prin munți...

PETRU RAREȘ (*îl tremură frigurile*): Mai mult voi simțiți greutatea trupului meu... O! d-ați cunoaște și pe aceea a sufletului meu!... Când pustiul mă împresură, eu nu mai eram!... Strângeți-vă împrejurul meu, umpleți golul, înmulțiți-vă, că vin vedeniile deșarte și mă turtesc fără milă!... Nunea, adu mâna ta...

GENUNEA: P-amândouă, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Și tu, Oană...

OANA: Ți-aș da ființa mea întregă dacă aș ști că din nimicirea ei ai afla vro slabă mângâiere!

PETRU RAREȘ: Și p-a ta, Mogârdici...

MOGÂRDICI: A mea? E cam roasă, și cu bătătuiri...

PETRU RAREȘ: De mult ce-ai bătut cu ea... (*Îi cată în palmă.*) Tu ai să mori de moarte bună...

MOGÂRDICI: Cu sabia-n mână și pe cal... Hî-hî... Să mă slujească vlădica din Vad... Și să mă plângă Maria din Fel-dioara, dacă n-or fi jelit-o alții pe ea...

PETRU RAREȘ (*Genunii*): Tu ai să te măriți c-un spătar...

GENUNEA: Ca Șandru?... Oh!...

PETRU RAREȘ: Ba nu... c-un mias de viteji...

GENUNEA: O! bietul Corbea!

PETRU RAREȘ: O, biată Nunea! Și l-ai fi iubit?

GENUNEA: L-aș fi iubit!

PETRU RAREȘ: Cât de mult?

GENUNEA: Cât iubea el pe domn și pe țară!

PETRU RAREȘ: O! l-ai fi iubit mult... Hârea, un căuș de apă...

HÂREA: Poftim, doamne...

PETRU RAREȘ (*după ce bea*): Mulțumim... și să mulțumești și tu maică-tei că te-a făcut om de credință... Ești ca un paloș bun care nu cade din mâna pe care-a încăput... Baloș... (*Îl tremură frigurile.*)

LOGOFĂTUL BALOȘ: Măria-ta?

PETRU RAREȘ: Ce vrei?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Ce vrea măria-ta.

PETRU RAREȘ (*se ridică pe coasta din dreapta*): Eu?... Nimic... Ce vreau nu se poate și ce se poate nu vreau... Vezi tu colo, departe, departe... cât cuprinzi cu ochii... și mai departe... unde joacă zarea și s-amestecă fața cerului cu a pământului... și mai departe... dincolo de Siret și de Prut, până-n malurile Nistrului?...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Văd, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Ce vezi?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Trâmbe de dealuri și câmpii ce se pierd în pustietăți...

PETRU RAREȘ (*îl zguduie frigurile*): Eu văd cetăți, orașe și sate, dealuri și văi, și păduri și codri, și livezi și ape prinse în opusturi¹, și râuri slobode curgând în mare... și corăbii cu catarguri înalte și ascuțite, și furnicai de oameni... și de vite... și, peste toate, soarele, apunând, întinde poleiul său ușor și nemărginit! (*Oana și Genunea pleacă capul și plâng.*) Văd Moldova, Baloș, pe care am iubit-o, am apărât-o, am slujit-o, am înțeles-o în ce-a fost și ce va să fie, căci sunt copilul unui viteaz zămșlit în clipele de iubire cu Maria, soția majerului Rareș... În mine sunt spetele Mușatinilor și spetele norodului topite întruna... În mine au fost... Nu vezi un mormânt? Încotro te uiți?... La mine?... Aci e sicriul gol... Acolo e sufletul meu, și peste el toarnă țărână și-l acoperă de veci!... Oh! dați-mi-l pe el și mă luați pe mine! Din el ați mâncat, v-ați adăpat și v-ați îmbogățit, pentru ce vă lepădați de el și pentru ce-l batjocoriți?... Ce-a fost lumină, și putere de jertfă, și de 'nălțare, ce-a fost vecinic acolo a rămas, în

prada năimiților, ce e slăbiciune, putregai și trecător adus-am cu mine pe vârfuri de piatră uscată... Și nu mi-ați lăsat decât amintirea frumoasă a vremurilor mari, pentru ca să simt cât e de cumplită rușinea căderii!

OANA: Măria-ta!

GENUNEA: Măria-ta!

MOGÂRDICI (*dându-și cu pumnii în cap*): Mai bine mă strângea de gât Maria...

LOGOFĂTUL BALOȘ: Olecuță de apă, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Acum îmi dai apă? După ce m-am mistuit? Ce-a rămas din mine? Câteva grinzii negre... Încolo, scrum... Ți se pare c-ar mai ieși fum? E cenușă învârtită de vânturi... Am cap ca să port pălărie, iar nu coroană; am ochi ca să plâng, nu ca să văd; am mâini ca să mi le frâng, iar nu să poruncesc; am picioare ca s-alunec, iar nu ca să-ncalec; am umeri ca să anin sucmanul acesta, iar nu să port mantia domnească; vorbesc ca să-mi povestesc nenorocirile, iar nu ca să cârmuiesc oștile și norodul; și am sabie nu ca s-o trag, ci ca să sprijin pe ea hoitul netrebnic al copilului lui Ștefan cel Mare.

MOGÂRDICI: Lasă-te jos puținel, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Nu sunt destul de jos? Cât să mă pogor? Că d-ar încăleca munții unii peste alții și eu aș încăleca pe deasupra lor, tot m-aș simți adâncit în pământ, cât ar fi de la pământ până la vârful munților!

MOGÂRDICI: Să te odihnești, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Să se odihnească cine trăiește, morții n-au nevoie de odihnă!... (*Genunea, plângând, îi sărută mâinile.*) Tu?... Săruți închipuirea ta sărutând mâinile care împărțeau pieirea și binefacerile!

GENUNEA: Ș-acum mă mângâie ca și altădată...

PETRU RAREȘ: Crezi tu?

GENUNEA: Cum cred într-unul Dumnezeu cel de o ființă și nedespărțită!

PETRU RAREȘ (*iluminat*): Căci eu purced de la tatăl, și cine e împotriva mea împotriva lui este, și tatăl e viu, și cine mă izbește, izbește pe tatăl, și cine izbește pe tatăl ridică mâna împotriva neamului, și mâna i se usucă și cade-n țărână...

LOGOFĂTUL BALOȘ (cu lacrimile în ochi): Stai, măria-ta!

PETRU RAREȘ: Cum de nu s-au uscat mâinile lor ridicate împotriva mea, și-a tatălui meu, și-a străbunilor mei?... Oh! am friguri, Oană... Friguri, Genunea... Aici ne vom despărți...

MOGÂRDICI: Și eu să rămân singur?

PETRU RAREȘ: Cine? tu sau eu?

MOGÂRDICI: Și eu, și măria-ta... Și unde să mă duc și un' să te duci?

PETRU RAREȘ: Tu încolo și eu încoace... Tu-n Moldova și eu în secuime. Tu să mănânci azimă caldă, frământată cu apă de la fântâna din Suceava, și eu, de-oi mai fi, să rod pâinica uscată a străinului, muiată cu lacrimile mele amari!

GENUNEA: Să mă despart? Niciodată!... Când te-i despărți măria-ta de sabie...

(Petru Rareș o privește lung și face o mișcare din cap ca și cum ar zice "bine".)

PETRU RAREȘ: Uf! mi-e cald!... Vă sunt domn or umbra caraghioasă a fostului domn?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Ne-ai fost, ne ești, ne vei fi!

Petru Rareș: Așa.. Suntem la sfat... Tu, Baloș, ce să fii? Ce ești, afară dacă nu mi-ai lua locul... A! grozav te-ai păcăli!... Tu să-mi fii spătar...

MOGÂRDICI: Eu? Spătar șchiop?

PETRU RAREȘ: Tu, Oană, vornic... Tu, Genunea... logofăt e tat-tău... să fii hatman și portar al Sucevei...

GENUNEA: În locul lui...

PETRU RAREȘ: Da...

GENUNEA: Mai bine ostaș ca hatman...

PETRU RAREȘ: Ostașii nu intră-n Sfat...

GENUNEA: Paharnic...

PETRU RAREȘ: Prea bine, paharnic... Înainte de Sfat... Paharnice, dă-mi un pahar de Tokai...

GENUNEA (îi dă cu milă căușul cu apă): Poftim, măria-ta!

PETRU RAREȘ (gustă): Vinul tău e apă goală, și paharul tău e de lemn scobit ca jghiabul din care s-adapă vitele. Apa ta e vie și răcoritoare și căușul miroase a brad proaspăt de

lângă Suceava! Niciodată apa n-a fost mai bună ca cel mai bun vin, și căușul mai frumos lucrat ca cornul de aur al chezarului, căci nici un stăpânitor al pământului n-a fost slujit de un paharnic c-o inimă mai bună, c-un chip mai luminos și c-o mână mai fermecătoare... Ah!... e cald... am căldură...

GENUNEA (*rugător*): Spală-te pe obraji, măria-ta... eu îți torn...

PETRU RAREȘ: Tu?... Toarnă-mi... (*Se spală.*)

GENUNEA: Și pe gât, pe după urechi... așa...

PETRU RAREȘ: Dă-mi, paharnice, un ștergar cu marginile alese-n fir de aur...

GENUNEA (*caută*): Nu găsesc, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Nu e un ștergar în tot castelul Sucevii?

GENUNEA (*își ia broboada de la gât*): A! am găsit!

PETRU RAREȘ (*se șterge*): Nici smirna, nici tămâia din Arabia n-ar mirosi așa de aromitor ca ștergarul tău, paharnice... Miroase a fân cosit... Ah! miroase a Moldova! (*Îl trec lacrimile.*)

(*Toți plâng.*)

GENUNEA: Fie-ți milă...

PETRU RAREȘ: Aș vrea să vă fac să râdeți... O! mi-e milă de voi! Soarta nemiloasă mă face că oriunde m-oi întoarce să storc lacrimi... De n-ați fi aici, din stâncile reci ar țâșni lacrimi fierbinți!... Să deschidem Sfatul... Despre ce e vorba?

OANA: Să fim cu tine, frate, ori să te lăsăm singur în pustietățile acestea?

PETRU RAREȘ: A! da! Sfatul a început... V-ați spus părerea... Să mi-o dau și eu p-a mea... Baloș, ca mai mare și mai vechi în Sfat, ce trage părerea domnului?

LOGOFĂTUL BALOȘ: E hotărâtoare.

PETRU RAREȘ: În orice pricină?

LOGOFĂTUL BALOȘ: Totdeauna.

¹*Josean* — locuitor al [[rii de Jos, dup[vechea]mp[r\ire administrativ[a Moldovei.

PETRU RAREȘ: Ați auzit? (*Toți pleacă capul în jos.*) S-apucați încolo și încoa!... A! să mai văd Moldova o dată înainte d-a mă despărți... (*Se ridică mai sus.*) Da, văd fumurile din hornurile colibelor înălțându-se spre cer, aud doina spusă din frunză și talanca turmelor ce se întorc de la pășune, dar nici săbiile să lumineze ca fulgerul, nici săgețile să piuie aruncate din arcuri, nici lăncile grele ale iunacilor, nici coasele gloatelor amortite nu mai aud!... Peiștea s-a întins în locul strigătului de biruință!... Căci mi-ați umilit Moldova să n-o mai cunosc!... Care din două mă zguduie așa de strașnic: râvna de a domni, ori iubirea de țară?... Ah! aş vrea să fiu vornic, spătar, căpitan, sutaș... ostaș să fiu, nu-mai să fiu în Suceava!... Și nu sunt nimic... nimic... nimic!... Un biet bătrân cerșind adăpost munților, o podoabă închipuită de om în care sălășluia un suflet tare, ce rătăcește pe trâmbele albăstriei și se pierde-n pâclele pustietăților! ...D-acum, Doamne, fă ce vrei cu mine! (*Cade în genunchi, și toți ceilalți. Se roagă încet.*) Sculați-vă. Am zis rugăciunea, mulțumind Celui-De-sus de harurile ce-a trimis asupra noastră... Și buzele au mințit, obișnuite să spuie adevărul... Și tu (*iși ia sabia*), care ai desfăcut calea biruinței sub trei domnii (*o sărută*), piei în prăpastie, slugă credincioasă! (*O aruncă în prăpastie.*) Din negurile unde te-ai dus va țâșni apa bolborosind poveștile trecutului, și urmașii, auzindu-le, vor crede c-aud basme!... S-a dus și ziua de azi, și nu ne-a fost mai ușoară ca ziua de ieri... Soarele a apus... Întu-nericul se lasă... Să-mi iau rămas bun de la voi... Să mă iertați... O! O! Oană! Nunea! Ce, plângeți?... Ah! veniți încoa... să vă sărut. (*Îl trec lacrimile.*) E, e... va trece... (*Le sărută.*)

OANA: Să te duci sănătos și să te-ntorci sănătos, frate!

PETRU RAREȘ (*sărutând pe Genunea*): Cum, tu nu-mi spui nimic?

GENUNEA (*o îneacă plânsul*): Nu pot... oh! că nu pot...

PETRU RAREȘ (*lăcrimând*): Ar trebui să fiu de piatră... Baloș... (*Îl sărută.*) Să ne vedem sănătoși dacă ne vom mai vedea...

LOGOFĂTUL BALOȘ (*plângând*): Ne vom vedea, ne vom vedea, măria-ta...

PETRU RAREȘ: Hârea... Mogârdici. (*Îi sărută.*)

MOGÂRDICI: (*Își șterge lacrimile*): Poi, poi, pe mine nu mă iei?... Să se ducă ei încolo și noi încoace... Da, da, măria-ta, că tot aruncași sabia în prăpastie... Să-ți fiu eu sabie... De ce nu?... Că mie mi-a spus o țigancă din ghioc... “Ei, că tu ai s-ajungi sabia domnului”...

PETRU RAREȘ: Ai s-ajungi, dar n-ai să fii, ai ajuns, dar nu ești...

MOGÂRDICI: Noapte... scorburi... cerbi... urși... și ursul e-al dracului, deși e fecior de popă...

PETRU RAREȘ: Ei, și dacă ar fi urși?

MOGÂRDICI: Măria-ta te-ai face mort și eu viu... Ursul nu mănâncă mortăciuni...

PETRU RAREȘ: Mort sunt între vii... Destul, Mogârdici... (*Îl sărută.*)

MOGÂRDICI: Păi, păi, eu nu te-am sărutat...

PETRU RAREȘ: Sărută... Nu miros a pământ?... Vecinica mea pomenire!

GENUNEA (*o podidește plânsul*): Ah! măria-ta...

PETRU RAREȘ: Nunea, ce e, Nunea?

GENUNEA: Când s-o crăpa de ziuă și s-or stinge stelele, voi pândi luceafărul meu de dimineață și-l voi ruga să ne-ntoarcă printre stelele noastre pe luceafărul nostru dătător de viață și de lumină...

PETRU RAREȘ: În genunea apelor întinse și fără fund se frânge fața luceafărului scânteietor... Vin vânturile, și apa se încrețește, și fața luceafărului tremură, se rupe-n jos și se duce, se duce nesfârșit... Apa se tulbură, talazurile cresc, și luceafărul nu se mai vede... D-aș fi stat eu ogândit în inimile tuturor ca în inima ta, Genunea, nici o vijelie nu m-ar fi smuls din inima Moldovei (*O sărută.*) Du-te... Duceți-vă... Și luați seama la brazii pe care i-am însemnat eu... Să nu vă pierdeți...

Logofătu Baloș: De noi te îngrijești?

PETRU RAREȘ: Eu sunt pierdut.

(*Se despart și pleacă.*)

SCENA III

PETRU RAREȘ, singur.

PETRU RAREȘ (*pleacă încet*): Se rupse și firul de paianjen care mă mai lega de Moldova... Singur, singurătății... Descurca-voi drumurile ce duc la Ciceu?... Ș-acolo ce m-așteaptă?... Doi copii mici și biata mea soție... Cum ridici și pogori, Doamne, din nimic la mărire și din trufie la umilință! (*S-aude un zgomot.*) A!... Cruță-mă, mântuitorule, să nu simt frica de oameni și de fiare! Sunt fără apărare... Pe paloșul bătrânului Ștefan nimeni nu va mai pune mâna... A!... Da... mi-e frică... mi-e frică... cu toate că nu mai am la ce să mai țin... Ș-aș fi jurat că nu voi cerca această rușine... (*Se năruie pietrele-n depărtare.*) Ce-o fi?... A, orice-ar fi... (*Punând piciorul p-o piatră, alunecă și cade. Nu se mai vede. S-aude dintre brazi.*) O! mi-e frică și să tac, și să strig! (*Vine repede pe al doilea picior de munte.*) Cine e? Ce vreți?... Aud șapte!...

SCENA IV

PETRU RAREȘ și cinci pescari.

ÎNȚĂIUL PESCAR: Cine ești? Și ce vrei?

PETRU RAREȘ (*spăimântat*): Tu ce vrei? Tu cine ești?

ÎNȚĂIUL PESCAR: Om bun... (*Se apropie.*)

PETRU RAREȘ: Poți să fii bun și de departe...

ÎNȚĂIUL PESCAR: Cum tremură!... N-am la mine decât cuțitul ăsta... De ce te sperii?

PETRU RAREȘ: Cuțitul?... În mâinile tale ar fi o primejdie, în mâinile mele, un fir de iarbă...

ÎNȚĂIUL PESCAR (*i-aruncă cuțitul*): Na, ți-l dau dacă ți-e frică...

PETRU RAREȘ: Mi-l dai?... Se vede că ești om bun...

ÎNȚĂIUL PESCAR: Nu ți-am spus?... Dar tu cine ești?

PETRU RAREȘ: Sunt o pâlpăire din soarele Moldovei, care s-a stins... o surcea care n-a sărit departe de buștean, un biet creștin care a fost un stăpân strașnic...

ÎNTĂIUL PESCAR: Aveai voloace și măji multe...
PETRU RAREȘ: Ce măji?... Sunt maje, și mama a avut multe măji...
ÎNTĂIUL PESCAR: Pe legea mea... nu înțeleg nimica, verișcane.
PETRU RAREȘ: Nici eu nu-nțeleg... De ce mă-ntrebi de măji?
ÎNTĂIUL PESCAR: De, ca pescarul... În ce-aș prețui stăpânirea pe care ai pierdut-o?
PETRU RAREȘ (*încremenit*): Tu ești pescar?
ÎNTĂIUL PESCAR: Da, pescar... De ce te minunezi?... Suntem aci vro cinci...
PETRU RAREȘ: Sunteți pescari?
ÎNTĂIUL PESCAR: Suntem, vezi bine...
PETRU RAREȘ: Dacă sunteți pescari, ce căutați pe vârful muntelui?
ÎNTĂIUL PESCAR: Păi, aci, puțin mai la vale, e un iezăr în munte, și pescium și noi mrene și țipari...
PETRU RAREȘ (*cu bucurie*): Sunteți pescari?... O, Dolca, și eu niciodată n-am crezut în vedeniile tale!
ÎNTĂIUL PESCAR: Ce bucurie te prinse fără veste... Ciudat om trebuie să fii!... O! și ești sângerat la mână, și lovit... Cine să fii dumneata?
PETRU RAREȘ: Sunteți moldoveni?
ÎNTĂIUL PESCAR: După lege și după limbă tot aia am fi... dar noi suntem ardeleni... Iacă crucea... O facem ca ei...
PETRU RAREȘ: Cheamă-i încoa...
ÎNTĂIUL PESCAR: Să-i chem... Mă!... uiu-iu... Veniți încoa... cu d-ale gurii... mă...
PETRU RAREȘ: Da, că sunt hămesit de foame...
ÎNTĂIUL PESCAR: Ai mânca ce-om mânca și noi... pită rece... pește fript...
PETRU RAREȘ: Ce-o da Dumnezeu...
ÎNTĂIUL PESCAR: Ei, că după veșmântul ăl de desupt... ai fi om de obraz...
PETRU RAREȘ: Am fost!
(*Vin și ceilalți patru pescari cu merindele pe care le așează jos.*)

ÎNTÂIUL PESCAR: Iacă, mă, un om rătăcit pe munte...
 AL DOILEA PESCAR: Bună seara, vere...
 PETRU RAREȘ: Mulțumim dumneavoastră, vere.
 AL TREILEA PESCAR: Măine, când s-o albi de ziuă, ne-o fi și el de vrun ajutor...
 AL PATRULEA PESCAR: Stai jos, ce nu stai...
 AL CINCILEA PESCAR: Iacă, așa, ca mine...
 PETRU RAREȘ: Cam ce să prindeți voi pe pește?
 ÎNTÂIUL PESCAR: E, acolea, niște oameni sârmani... Cât să ne înțolim și noi... mai cu coatele rupte, mai cu opincile sparte... Ce să facem?
 PETRU RAREȘ: Știți voi cât face un galben?
 AL DOILEA PESCAR: Ei, știm... Da' dracu l-a văzut?
 PETRU RAREȘ: Îl cunoașteți dacă l-ați vedea?
(Pescarii fac ochii mari.)
 AL DOILEA PESCAR: Eu, nu...
 AL PATRULEA PESCAR: Eu, mă... c-am văzut, patru, l-alde popa Dima din Vărcăuți...
 PETRU RAREȘ: Era ca ista?
 AL PATRULEA PESCAR: Ca ăsta... tocmai... leit-poleit!
 ÎNTÂIUL PESCAR: Să-l văd și eu...
 AL TREILEA PESCAR: Și eu...
 AL DOILEA PESCAR: Ad' și mie... Î-î... frumos ban... și e de aur!
 PETRU RAREȘ (*scoate o pungă*): A voastră e toată, de mă-ți trece, fără să mă simtă nimeni, până la castelul baronului Feldici... Sunt șaptezeci...
(Pescarii rămân cu gurile căscate.)
 ÎNTÂIUL PESCAR: Șaptezeci?
 AL PATRULEA PESCAR: Doamne, Doamne, Doamne... (*Se închină.*)
 PETRU RAREȘ: Oameni buni, eu sunt Petru Rareș, până ieri voievodul Moldovei și-al secuimii.
 ÎNTÂIUL PESCAR: Petru-voievodul?
 AL DOILEA PESCAR: Cel care spăimântă Brașoul?
 AL TREILEA PESCAR: Cel care... (*Pescarii cad în genunchi*)

înaintea lui Petru Rareș.)

ÎNTĂIUL PESCAR: Iartă-ne, măria-ta, iartă-ne...

PETRU RAREȘ: Nu mi-ați greșit cu nimic... De ce să vă iert?...

Întăiul pescar: Te trecem, și n-are să știe nici cucul... Te dezbrăcăm pe tine (*arată p-al treilea pescar*) și îmbrăcăm pe măria-sa... Îi punem în spinare o maje... Și-l trecem...

PETRU RAREȘ: Mulțumescu-ți ție, Împărate ceresc, că ai aprins soarele, să se coacă grâul... luna, să străbatem cărărușile... stelele, să împodobească cerul... și o rază de nădejde în sufletul oropsitului tău rob Petru, feciorul Răreșoaiei ș-al lui Ștefan cel Sfânt!

C o r t i n a

SULTĂNICA

lui Dinu Radu Golescu*

I

D-a stânga Râului Doamnei, razna de satul Domnești, să vede o casă, albă ca laptele, cu ferestrele încondeiate cu roșu și albastru. Pervazurile ușei — curate ca un pahar; prispa din față — lipită cu pământ galben; pe creasta casei, d-o parte și de alta, scârțâie, la fitece bătaie de vânt, două limbi de tinichea, așezate pe două goange cât găgâlicea. Curtea, îngrădită cu nuiiele de alun; hambar de fag, obor de vite și grajd pus la pământ pe patru tâlpoaie groase.

Ast cămin fusese odinioară cu rost pe când trăia jupân Kivu. Fusese chiabur răposatul, dar biata Kivuleasă, rămasă singură, ca femeia, a luptat cu inima, iar nu cu gândul. S-a prăpădit cu firea, că Sultănica ajunsese fată mare.

Dar când e să-i meargă rău omului, pe orice-o pune mâna să sparge.

De câte ori n-o podideau lacrămile pe biata bătrână, privind acareturile mari, dar pline de sărăcie și de pustiu... Nu cerea de pomană... da' și viața de azi până mâine viață e, or foc?

Doi juncănași, o vacă, doi cârlani, zece oi, ș-un berbec e sărăcie lucie la o vatră de care alt'dată țineau opt perechi de

*Coleg de liceu cu care Delavrancea a locuit în aceeași casă la Paris. Dinu Golescu este fiul lui Radu Golescu-Catan — la rândul său — fiul lui Iordache Golescu, fratele lui Dinicu Golescu. Iordache Golescu are meritul de a fi contribuit la întemeierea =colii lui Gh. Lazăr de la Sf. Sava.

boi ungurești, șase vaci cu ugerul cât căldarea, nouă cai iuți și-o turmă de oi, ce umplea valea râului de behăit când coborau dinspre munte.

II

E începutul lui decembrie.

A dat Dumnezeu zăpadă nemiluită; și cade, cade puzderie mărunță și deasă, ca făina la cernut, vânturată de un crivăț, care te orbește. Mușcelele dorm sub zăpadă de trei palme. Pădurile, în depărtare, cu tulpini fumurii, par cercelete cu flori de zarzări și de corcoduși. Vuiet surd se încovoiaie pe după dealuri și se pierde în văi adânci. Cerul e ca leșia. Cărduri de corbi, prididite de vânt, croncăie, căutând spre păduri. Viscoul se întetește. Vârtejele trec dintr-un colnic într-altul. Și amurgul sărei se întinde ca un zăbranic sur.

Râul Doamnei, umflat, curge repede, cu un vâjiit mânios înecat în glasul vântului, și izbește sloiuri mari de gheață și butuci groși de meterezele podului.

Arar se vede pui de om trecând prin sat. Pârția e acoperită. Abia se zăresc poteci ca de lățimea unei lopeți.

Cea mai îngrijită leagă cârciuma de primărie.

Lumini gălbui de vâpăiță joacă prin geamurile câtorva case. Vremea rea a amortit satul, îndeobște zgomotos. Numai în bătătura Hanului Roșu hamăie răgușit doi dulăi de câini.

În cârciumă e arababură mare. Firitiseală nepomenită ține nea Nicola Grecul, cu frunțașii satului, de ziua sa.

O dată pe an e Sf. Nicolae.

În ușa prăvăliei stă un țăran nalt, spătos, cu fața conabie ca sfecla; uneori scutură din cap, râde și îndrugă singur.

— Așa e omul... un ciocan, încă unul și-al treilea, până ajungi la tinichea... d-acolo-ncolo... Dumnezeu cu mila... torni, parcă torni într-o pârnaie... Dar Sanda ce-o să zică... Că mi-a dat Sfântul muiere harnică, dar rea, topenia pământului!...

Înlăuntru s-aud ciocneli de pahare, bușeli de călcăie și

zbârnâitul otova al cobzarului. Trăgeau chindia de curgea țărâna din pod. Apoi, când să mai muia jocul, numai ce-i auzeai pe toți, care mai de care:

— Hai să ne fie de bine, nea Nicola... La mulți ani cu spor și sănătate... Cinstii socru mare...

— Suge, suges, că doar nu te-a îmbătrânit calea bisericii...

— Mai trage-i, părințele, o leturghie...

— Să te văz, logofete, care pe care...

Fitecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la alții obide. Unii abia așteaptă Ignatul să-și taie grăsunul cât malul, alții abia au mălai de gură. Că cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi înbuibă cu norocul, ca pe curcani cu nuci.

III

Așa înțelenise, de pustia de vreme, mai tot satul; și așa, hangiul venetic, bogat putred, serășfoia în duhoarea de țuică și vin, pe când mama Stanca Kivuleasa sta mahnită la gura sobei, mângâindu-și odorul pe obraji. Sultânica ațipise cu capul în poala mă-sei.

Odaia e deretecată de ți-e drag să te uiți la ea. Pe pat o scoartă aleasă în fel de fel de migălituri. Pernele, cu fețe de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, două plapămi groase.

Spre răsărit, trei icoane muscălești, roșii ca para focului. Toți sfinții se aseamănă ca două picături de apă. Toți au ochii din trei linii, nasul dintr-una și gura din două. Cât despre sf. Gheorghe, călare p-un cal cu gâtul de cocostârc, tot omoară și nu mai omoară un balaur de pe tărâmul celălalt. Mai jos de icoane arde candela.

Toate cele sfinte sunt înconjurată cu mănunchi de busuioc și siminoc, din Vinerea Patimelor, strâns legate în vlăstar de salcie de la Florii.

Focul pâlpâie. Câteodată pocnește de-aruncă spuza în sus.

Și Sultânica deschide repede niște ochi ca pruna de mari. Și mama Stanca, ferind-o de scânteii, îi zice încetinel: "Dormi, puiul mamei, dormi!"

Sultănica strecură, printre genele ei de catifea, două lacrimi. Una se întinse pe obraz, iar alta îi încreți gura.

Fata Kivului e cum arar se mai află sub soare. Chipul ei parc-ar fi zugrăvit: alb și cu două răsuri pe obraji. Ochi negri ca mura, frumoși de pică, dar când îi încruntă, te sperie cantunericul. Părul lins, cu unde albăstrui. Să poartă cu tâmple. Așa a apucat de la mă-sa, și mă-sa de la mă-sa, obicei adus de pe obârșia Ialomiței, unde nu se știa de crețuri și colțișori.

Sultănichii îi este dragă curățenia ca lumina ochilor, că chiar de n-ar avea sprincenele trase ca din condei și buze rumene ca bobocul detrandafir, tot n-ar da cu foiță și cu muc de lumânare.

Când merge, saltă puțin și se mlădie. Trup omenesc de n-ar fi, s-ar frânge.

Multe capete a sucit. Mulți ochi au jinduit-o. În horă fură toate privirile, și ea s-aprinde d-ai crede că se topește.

Și ce vâlnic, și ce naframă, și ce cămașe de borangic, galbenă ca spicul și subțire ca pânza păianjenului, încât i se simte tot sânul, pietros ca poama pârăguită, cum se bate când abia răsuflă de osteneală.

Să crape de căldură, nu-și sumete mânicuțele în fața flăcăilor. Să se îmbrebenească ea cu gălbenele și bujori, cu creițe și cu ochiu-boului? Nu scrie la dânsa așa țigănie. He, arareori, numai ce-o vezi cu câte-o brândușe în păr, ori cu doi-trei didiței între betele ce-i încolăcesc mijlocul de patru ori.

La șezători s-a dus o singură dată de când e fată mare, dar de atunci să nu-i mai pomenești: "Cui îi arde de zben-guit e săritoare pentru așa treabă". Că până se coace dovleacul în sobă, câțiva flăcăi dau iama prin fete. Le mai ciupeșc, le mai sărută de le scot ruji în obraz. Ba unora le ia or betele, or spilca, or năframa, și duminica, la horă, până să li le dea, le snopesc o toană pe după șura din spatele hanului. Unii mai împelițați numai ce-i auzi: "Sări, cutăriță, de suflă în ăl foc!" Și când biata fată stă-n genunchi, suflând din băirile inimii, odată îi dă brânci și cade pe spate.

Sultănica e leită-poleită răposatului. Când se aprinde, nu te poți apropia cale d-o poștie. Când vrea ceva, vrea, nu se încurcă. De să mânie, nu mai vede înaintea ochilor.

Într-o zi, la sapa porumbului, cine știe ce i-a năzărit că, cu toate rugăciunile mă-sei, n-a voit să mănânce din zori până la amurg și n-a lăsat sapa din mână până n-a căzut ruptă de osteneală. A dus-o biata bătrână mai mult moartă decât vie acasă. A doua zi, când s-a dezmeticit și-a văzut pe mama Stanca la capul ei, galbenă ca turta de ceară, cu părul alb și ciufulit, cu ochii trași de durere, a sărit la gâtul ei și, fără să zică nici pis, a început s-o sărute și p-o parte și pe alta, pân-a podidit-o un plâns d-a muiat un ștergar întreg-întreguleț.

Unele mai istețe din sat au împrăștiat zvonul că ar cam suferi de vrun farmec.

De harnică, harnică, n-are cum mai fi! Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila! Sare din vârful stogului și cade ca un fulg. În argea nu i se văd mâinile. Când toarce, mănâncă caierul. De cinstită, nu e obraz mai curat. Când Ioniță Rotarul, om chipeș și hazliu, s-a încercat s-o sărute, a sărit parc-ar fi călcat pe coadă de șarpe și, în mijlocul flăcăimii, i-a strigat:

— Mi-aș tăia obrazul, dar ți-aș tăia buzele!

IV

Ce punea satul în nedumerire, și mai vârtos p-ale ce cată nod în papură, e când apucă lumea în cap și trece nouă hotare.

Numai ce-o vezi, la revărsatul zorilor, că o ia rara-rara, prin fâneată. Galbenă, cu cearcâne vinete în jurul ochilor, merge ce merge, și se oprește la vrun deal, la vrun pârâu. Ascultă neclintită un ceas, două. Vântul bate holdele. Izvoarele dau d-a dura petricelele din matcă și le sună ca pe

niște zurgălii auzite din depărtare.

Apoi culege flori și le azvârle, până ce i se aprind obrajii și se trezește ca dintr-un somn adânc. Ochii îi sclipesc ca oțelul învârtit la soare.

Joița Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare cu capul rezemat de crucea din creștetul mușcelului ce desparte apa Vâlsaniei de Râul Doamnei, privind, ca dusă de pe lume, la roșeața apusului.

Obosită de gânduri, se întorcea spre casă cu căutătura-n jos, cu un nod în gât, cu gura friptă de sete. Și de întâlnea vrun izvor, bea până i se oprea răsuflarea. Apoi, făcând mâinile căldărușe, le umplea cu apă rece ca gheața și limpede ca diamantul, pe care ș-o arunca în obraji.

Da' să te ferească Cel-de-sus de gura satului și de pizma celor vinovați și răi!

N-avea să scoată capul în lume Sultănica, ea, care, de bună ce era, ș-ar fi dat și dumicatul din gură, că începeau sușuitul și ponoasele.

Câte-n lună¹ și-n soare-i scorneau.

— Sultănica, frumoasă? Aida-de!

Mai bine își pune gâtul pe tăietor Ilinca, ciupita de vărsat.

— E o fudulă, o luată din Iele, n-are toate sâmbetele. Când umblă, calcă-n străchini. Numai nevastă ca toate nevestele n-o să fie Sultana aia, zicea la fântână, la horă, la șezători fata Cîaușului. Ce are neica de nu i-a primit pețitul? Au nu e voinic? Or e bețiv, stricător de case, zurbagiu? Au n-are de pe ce bea apă? He, he, fata proastă și tâfnoasă dă norocului cu piciorul. Da' de, om sărac și cu nasul în sus... Știe Dumnezeu ce face!

Și flăcăii, mai toți, o luaseră în nume de rău. Nu, că de ce să fie așa de mută? De ce să fugă de toți parc-ar fi răioși? O fată mare se mai lasă ba la un sărutat — că d-aia are gură dulce — ba la un giugiulit — că d-aia are sân cu drăgănele. Și știi, cum e omul, din una într-alta, se îngroașe gluma, și căpătuiala vine, că moș popa ce-așteaptă? Să dezlege dorul

¹ }n textul de baz[: *lume*; corectat cf. ed. anterioare

după pofta inimii. Altfel¹ cântă cucul pe fată bătrână și rămâne moșoroi fără soboli.

V

S-auzea, în depărtare, chiuit de danț și pocnete de pistol la nea Nicola Grecul.

Vântul vuia de te lua groaza. Măzăricea răpăia în fereastră mamei Stanchii.

Sultănica ridică capul din poala mă-sei. Se alipi de bătrână. O cuprinse pe după gât cu brațele rumenite de goarea focului și privi lung în chipul ofilit al bătrânii.

Buzele mamei Stanchii tremurau. Multe îi treceau prin cap și multe prin inimă când grecoteiul se desfăta.

— Mamă, mamă, grăi bătrâna, moș popa, când spune din *Vanghelie*, cică să rabzi și iar să rabzi... Așa e, părințele... așa e... că Mielușelul Domnului a răbdat scuiat, bătaie și răstignire... Dar când mă gândesc la răposatul și-auz chiuitul cațaonului, mă podidesc lacrămile, Sultănica mamei, și blestem din suflet, doară de l-o ajunge mânia Domnului!

Sultănica strânse vătraiul de-i zbârni în mână.

— Nu mai pot, grăi iar bătrâna, nu mai pot să-mi târăsc zilele, când mă uit la tine și nu știu pe ce mâini o să cazi... Aveam și noi, pe vremea Kivului, rod și vite cu duimul; pătulele gemeai de pline; bătătura nu mai încăpea de vite și lighioi. Mugeau de zguduiau casa vacile. Și ce te pomeneai că se aruncau pe răsfăț. Rupeau pământul cu fuga, de la un gard la altul, cu coada în sus, cletănată ca o măciucă. Șase argați nu le da de cap până nu se potoleau de bună-voie și nu cătau spre obor, dând din cap și băgând limba și p-o nare, și pe alta. Bietul tat-tău se uita mândru la bogăția lui cinstită. Parcă-l văz, c-o mână în șerparu-i civit, alergând de colo-colo. Ce hârnicie de om! Tot satul nu-i ținea piept. Când puneu mâna pe plug, trosneau coarneau. Când da cu sapa, intra cu muchie cu tot. Coasa în mâinile lui rădea ca briciul.

¹ }n textul de baz[: *astfel*; corectat cf. ed. 1885.

Tu erai mică și nebunatică. Cum te zărea că-i ieși înainte, cu mânușițele pline de noroi, creștea inima în el și se topea d-a-n picioarele.

— Bietul tata!...

Focul pâlpăia în gura sobei. Mușcelele alburii abia se mai zăreau prin geamuri.

— În toiul verii, îndată ce venea rupt de osteneală, ne ospătam bine, apoi ne odihneam pe prispă. Pe tine te-așeza ca p-o laiță pe genunchi, și te juca, și spunea, și râdea, și tu-i băgai mâna în barbă. Uite așa ne-apuca miezul nopții. Îl luam cu d-a sila la culcare. Auz ș-acum glasul lui: “Să mai stăm, fă Stancă, fă, că parcă mă-ngraș când mă uit la voi!” Era rai, nu viață, până se pripăși, ca pomojnic, pe plaiurile noastre, iuda de cațaon. Și a sosit într-un ceas rău. Lăcuste erau, secetă era, vitele boleau și mureau p-un capăt. Dar ce să mai îndrug, Sultănica mamei... Într-un an, a făcut ce-a făcut, lipitoarea, l-a băgat în judecăți și l-a lăsat sărac lipit. Kivu era iute ș-avea ș-un beteșug de tuse. S-a luat la contră și, de mâhnire, s-a-mbolnăvit. Când ș-a dat sufletul, mă strângea de mâini ca c-un clește și te chema, ars d-un foc nestins. “Încă doi ani... Să nu vă las pe drumuri”... a zis și i-am închis ochii.

Pe mama Stanca o podidiră lacrămile; curgeau picături mari pe vatra de cărămizi calde, și de unde cădeau se ridicau aburi înghițiți de gura sobei.

— Nu mai plânge, mamă, zise Sultănica sărind în sus. Îi dau foc... să arză ca șoarecii... Doar nu s-au stins toți ai Kivului!

Mama Stanca îngheță văzând pe Sultănica năprasnică la corp și cu ochii ca doi cărbuni aprinși. După câteva clipiri dese, zise cu mare evlavie:

— Fă-ți cruce, fata mea, fă-ți cruce, avuseși un gând rău... Necuratul a trecut pe lângă noi...

Bătrâna șopti de trei ori, plecând fruntea în jos: “Numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin”.

Se liniștiră. Sultănica aruncă o buturugă în sobă. Bătrâna turnă untdelemn în candelă și-și șterse pe frunte deștile

atinse de paharul ce ardea la sfintele icoane.

— Am să-ți fac o rugăciune, mamă. Iacă, astăzi fuse S-tul Niculae, vreau și eu să-ncerc mila cerului. Să stau la privighere până la cântatul cocoșilor d-a treia oară. Poate să ne arunce cuviosul Niculae vro pungă cu bani, că văduva din carte avea trei fete, și pe cătetrele le-a căpătuit...

Mama Stanca, cu tot amarul de care era covârșită, zâmbi.

— De, maică, s-a cam umplut lumea de rele, d-aia și milostivul nu mai face minuni. Ei, odinioară a fost cum a fost, dar acum e prea de tot... O să ne apuce judecata d-apoi... O să plouă foc și pucioasă... Și îngerii Atotțiitorului vor buciurma: “Sculați, morți, din morminte!...” Domnul ș-a întors fața de la noi, păcătoșii...

— Să-mi încerc și eu norocul...

— Bine, Sultănico, fie ș-așa, răspunse Kivuleasa și, făcând trei cruci căpătâiului, se vârî în plapămă.

Mama Stanca sforăia dusă. Din vreme în vreme ofta, înghițind în sec.

VI

Fitece oftare, năbușită în plapămă, sugruma pe Sultănica. Gândul ei era neîndurat. Amestecase cele sfinte cu cele lumești.

Cine pe lume a scăpat de chinul din care izvorăște omenirea cu bunele și relele ei? Toți trec p-acolo, oricât s-ar rușina.

Sultănica rătăcea ca o umbră, nu de vrun farmec; ci, când e să te biruie dragostea, să te pui în cruciș și-n curmeziș, să te tai și să presari sare pe creștături, spuză să pui pe piept, tot degeaba. Toate durerile trupului le uiți pe lângă focul dragostei, de este foc cu adevărat. Și așa fusese să fie cu Sultănica, că nu era d-alea ce pun pe ele carnea cu lopata și trece prin toate și buture de rovină rămâne: bâzâie fără să ia foc.

Că după cum simțea Sultănica... de s-ar fi vârât în gaură de șarpe și s-ar fi dat vântului turbat... era ceva din altul în ea... un chip... niște ochi... un sărutat ce-o tot săruta în același

loc... și o fura, și o ducea, legată-ferecată, acolo unde numai focșorul ei știa... Se prăpădea după Drăgan Căprarul.

VII

Căprarul, scăpat de militărie, cu una, cu alta, mai cu ce avea de la părinți, scoase apă din piatră și ajunsese a fi jinduț de multe fete în sat. Unii îl făceau, nu e vorbă, pișicher, papugi de București, dar cum ziceau alții din prietenii lui: "Așa e moara trândavilor. Cățăie, că nu ține parale. Până o pune Căprarul mâna în chica vrunii, să-i facă morișcă de vânt".

Cărdășia lui era din flăcăi de muncă ca Voicu Ciaușului (ce nu se prea uita cu ochi buni l-alde Kivu¹, ca Ioniță Rotarul și alții. Nu-l vedeai umblând pe două cărări. Rămănea p-oricine la prinsori. Prindea armăsarul din herghelie cu dinții de nările nasului.

Frumos, chipeș, avea o uitătură vie și cam ascunsă, de nu-l ghiceai ce-ar vrea și ce n-ar vrea. Mustăți negre și dese. De le netezea, pleca puțin capul și p-o mână, și pe alta. Cămașa pe el, ca floarea. Căciula țurcănească, trântită p-o ureche, îl prindea ca p-un haiduc.

Era vesel și glumeț.

Dar de prin priar se schimbă Drăgan al nostru.

Începu să dea târcoale Sultănichii. Când îl cătai, de era și Sultănica la horă, el sta de-o parte mâhnit, privea galeș, răsucind vrun pai în mână.

D-o întâlnea la adăpatul vitelor, i-ajuta cu dragă inimă, apoi întreba încetinel de mama Stanca. Și când zicea "mama", i se lipeau buzele, ca unse cu miere. De-i ajuta să puie în spinare cobilița cu cofele, să n-o fi atins de mână, că pleca ochii în jos rușinat.

Azi așa, mâine așa, că Sultănica, când prinse de veste, păru așa de veche treabă, că d-ar fi fost de când lumea ar fi fost mai de curând.

¹ }n textul de baz[: *Kiva*; corectat conf. contextului

I se făcu frică.

Ba se hotărî să nu mai dea ochii cu dânsul.

Trei săptămâni îl ocoli, și fură trei veacuri.

Într-o zi o luă razna p-un piept de mușcel, fără să știe încotro. Fânul îi trecea de mijloc. Arșița începuse de dimineață. Cântau păsările de te slăveau. Lăcustele zbârâiau și tot a bine ș-a duios spuneau și ele. Florile își luau ochii și te-adormeau cu mirosul.

Sultănica căta alinare, și, în deșert, alinare nu găsea. Toate o munceau s-o răpuie. Că d-o supunea frământarea, d-o muia dorul și sângele de-i năvălea în colcote la cap, să trântea cu fața la pământ și săruta florile, până ce o piroteală plăcută o făcea nici s-a-doarmă, nici deșteaptă să fie.

Și simțea în astă zi de pribegie o nedormire, că suia către culmea dealului, fără să-i pese de ciulinii și rugii ce-i tăiau picioarele ca un herăstrău. Plaiul, cu podoaba lui, o amețea într-un vârtej de întristare.

Când ajunsese în vârf, pământul i se învârti supt tălpi; mintea i se clătină de spaima ce te cuprinde când te prăbușești într-o vultoare... La umbra unui păducel, Drăgan sta p-un buture de stejlar.

Drăgan aruncă ghioaca cu care bătea pășul, răsturnă o tivgă cu lapte bătut și strigă ca scos din fire: "Sultânico, mă prăpădești!"

Cum, ce fel, de ce... se treziră strângându-se în brațe, că brațele le curma trupul.

Din acest ceas se întâlneau pe ascuns de lume.

Sultănica bolea. Nu adormea decât despre ziuă. Vise urâte îi turburau odihna.

VIII

Ș-acum, în noaptea de S-tul Nicolae, era vorba să se vadă.

Mama Stanca dormea.

Sultănica suflă în vâpăiță și căzu la icoane. Galbenă ca turta de ceară, dă să se roage, și nu poate să-și adune gândurile risipite. O sudoare rece îi brobonă fruntea. Își acoperi

fața cu amândouă mâinile. Socotise că icoanele s-au cletinat, voind să se întoarcă de la dânsa.

Încet-încet, ca o stafie, să târî până la gura sobei. La lumina focului parcă murise și înviase.

“Înșel pe mama, necinstesc curatele sale bătrâneți, înșel cele sfinte!”

De-o dată, lumina ochilor îi scăpără. Gura sobei se lărgeste, buzele-i de pământ se roșesc, rânjesc, se întind ca un gâtlej de balaur; flăcările sunt limbi de foc ce se răsucesc și se desfăc; duduital dinlăuntru se pornește ca un potop de jale.

Sultănichii, privind la vâlvățile din sobă, i se păruse c-a văzut gura și muncile Iadului.

Speriată, se repezi din nou la icoane și dădu-n genunchi. Se rugă, mormăi: “Împărate ceresc, mângâitorule...” Îndurarea se coborî pe chipul ei. Vedeniile o părăsiră. Fața i se lumină și căzu cu fruntea la pământ.

Și de ce mila de sus să n-o ajute? Nu s-a grijit la Paște și la Crăciun? Cine, ca dânsa, a mai atins Sfântul Potir cu atâta evlavie? Și dacă dragostea curată e păcat neiertat, cum de atâtea fete mari fug cu flăcăii, și unele neveste se dau afund cu târgoveții, și tot bine, tot vesele, tot zile albe duc?

Ispita ei e mai afară din cale? Un sărutat o arde trei zile și fitece bălărie o amenință s-o dea de gol satului.

După ce vede pe Drăgan, vestmintele o doboară ca niște piei de plumb. Îndată ce scapă din brațele lui, e ceva care o încinge și-i zdrobește oasele. N-o să-i mai vie minte la cap. Dar fi de țâță, și tot n-ar fi așa de proastă și de capie. Vezi bine... nu se poate... Ce e de la ea nu e... nu e după cum vrea, ci după cum îi e scris să vrea... Cine ne-a dat inima să nu ne fi înfipt dorul și dragostea în ea...

Șultănica strânse pumnii de-i trosniră deștele.

În ușa tinzii se auzi ciocănind încetișor.

Sultănica abia-și stăpâni răsuflarea. Își netezi părul. Își așeză fusta înaintea icoanelor. Vru să meargă și se cletenă. Îi amortise un picior. Apoi ieși în vârful degetelor, aruncând o căutătură speriată. Trăsese zăvorul prea repede.

Mama Stanca doarme învârtindu-se și p-o parte, și pe alta. Chipul ei, zbârcit, uscat și luminat de candelă, parc-ar fi chip de moaște. Visează... Ar voi să scape de vro primejdie... Se-ntunecă...

IX

Se crapă de ziuă. O fășie de lumină, ca un brâu de argint, se întinde spre soare-răsare. Codrii fumurii parcă plutesc în depărtare și ogrăzile sunt albe de zăpadă.

Sultănica găfâie, scoțând, pe gură și pe nas, aburi groși ce-i cărunțesc părul și genele. Picioarele i se scofundă până la glezne. Nasul ei e roșu-vânăt. Lacrămile i-au înghețat pe obraz. Se luminează. Ea vrea să meargă mai iute și cade. Se scoală repede și iarăși cade.

Speriată, privește în toate părțile. Se tăiase în gheață. Câteva picături de sânge căzură pe zăpada albă.

Un vânt ușor scutură, din ramurile pomilor, o puzderie de ninsoare.

Sultănica apucă o pârție acoperită cu zăpadă mărunță, ce sare ca praful sub pașii ei pripiți. În dreptul morarului, pune capu-n pământ, furișând o uitătură numai cu coada ochilor.

Un mârâit de câine o face să tresară ș-un țipăt de găscan i-aruncă inima din loc. Își încordează puterile ș-o rupe la fugă. Case, plute bătrâne, troieni cât dealurile, ogrăzi de pruni, toate fug și s-afundă în urma ei. Într-o clipă trece podul de peste Râul Doamnei. Nu s-ar mai uita înapoi s-o poleiești cu aur.

A ajuns acasă. Lăbuș, câinele curții, cu păr ca de lup, începe a lătra ș-a se gudura pe lângă dânsa.

Sultănica pune mâna pe clanță¹, dar nu îndrăznește nici să deschiză, nici s-o tragă înapoi, arșă de ger.

Pielea degetelor i se prinse de clanță.

— O nălucă, mamă, a sfântului Nicolae m-a făcut să alerg, să caz, țiindu-mă întruna după acel moș cu barba albă,

în sfintele odăjdii...

Bătrâna, cu frica Domnului în sân, crezu. Se sperie văzându-și fata sângerată. Îi legă mâna în cârpe curate. Nu știa ce să mai facă ca s-o oprească din plâns.

Atât odor mai are Stanca. Atâta nădejde. În fața ei vede pe Kivu, vede belșugul d-odinioară, zilele senine în nopțile petrecute pe prispă afară. În fața ei vede căminu-i cum era când era. O durere d-a Sultănichii îi curmă viața ce abia se mai ține într-o ață. Un dor, o înduioșare, când se zugrăvește în chipul fetei, face pe bătrână, deși vestejită și uscată ca o frunză de brumar, să-și învieze în adâncul ei ceea ce a simțit când a dat ochii cu Kivu pentru întâiași dată.

D-ar fi după gândul ei, Sultănica, “plăpândă și frumoasă ca o cocoană”, ar trebui să fie și mai și decât nevasta arendașului. I-ar da calești cu telegari, poștalioane cu opt cai bidivi și câte-n lună și-n soare. Daă s-ar robi turcilor, numai s-o știe bine. Și când să gândește că nu poate nici pe sfert de sfert din ce ar dori, îi vine să se dea cu capul de pereți, să intre în pământ de vie.

— Odorul mamei, odorul mamei! Îngână mama Stanca, legănând capul fetei pe pieptul ei măluros și mort.

Sultănica sughiță. Pe umerii obrazilor îi joacă și se schimbă două pete ca niște nisfele de rumeneală. Privirile-i ascuțite, scăpate din umezeala ochilor, trec prin geamuri și se îneacă în zarea zilei. Gura-i pare mai mare ca de obicei, mai răsfrântă. Buzele, aprinse, le simte calde de sărutări. Sfâr-curile urechilor îi ard. Părul e mototolit supt marama ce cade pe spate. Rochja, sucită pe trup. Năjițele opincelor, dezlegate. Se pipăie. Își încheie cămașa la gât. Clipește zorit. Ș-ascunde ochii în umărul osos al mamei Stanchii.

Dacă ar putea să se arunce la picioarele mă-sei! Să-i sărute tălpile și să mărturisească tot...! Dacă s-ar arunca în râu...? Dacă ar lua lumea în cap și ș-ar pierde de urmă...?

— Odorul mamei, odorul mamei! Îngână mama Stanca, legănând capul fetei pe pieptul ei măluros și mort.

¹ }n textul de baz[: *clal*]; corectat cf. ed. 1885.

Pe Sultănica o tăie această mângâiere curată. Sări din brațele mă-sei și s-aruncă în pat, cu fața într-o pernă, co-prinsă d-o jale cu lacrimi care ard pe unde pică.

X

Drăgan Căprarul câștigase rămășagul cu Ion al Ciuășului că va veni de hac Sultănichii. Un junc mai mult și fala flăcăilor. Cum o să-și răsucescă mustața de grozav printre tineret! O să calce din pod. Câtă-i curtea hanului de mare, ca p-o beiza-dea n-o să-l mai încapă locul! Leicuței i-a făcut răvaș de drum. Bărbați sunt și pentru ale sărace. Fiecare cu norocul ei. Dacă i-a plăcut, a vrut. Și ce, nu e tot ea? Multe a văzut, multe a prefirat el prin ăl București! Doară n-a tăiat câinilor frunză! Sporăvăia, la cazarmă, Negoțoi, vistavoiful, și de cocoana d-lui maior. Că n-o să cază el, Căprarul, în patarama d-lui sublocotenent. Doamne, ce bătaie, i-a tras țiuțoarea! A doua zi, la "rivizie", era cu ochii ca fundul căldării.

Olio-liol! greu i-a fost lui să facă ce-a făcut, că d-aci încolo merge găitan. Pentru o cotoroață ș-o pitpalacă, un pumn, și le-a luat miru!...

XI

Mitrana Tălugă a Tuțuenilor are șezătoare, nu glumă! Două lumânări de seu ard p-o masă rotundă cu trei picioare. Nu e nici un flăcău. Altfel, nu e chip să ai la șezătoare nici pe fata popei, nici pe fata primarului.

Fitece nevastă tinerică, fitece fată mare ș-au făcut poala maldăr de fuioare. Da' mai încurcă lumea câteva fetișcane ce nu s-au prins în horă și li se scurg ochii să fie și ele printre cele mari.

Fusele zbârnaie alene într-un râs cu hohote. Un pisoii, cu cercei roșii, cu ochii ca două scânteii, sare de la un fus la altul și parcă le cântărește în labelle lui neastâmpărate. Doi copilași, cu chica ciuf, așteaptă să scoată daica Mitrana cartofii din spuză și dovleacul din căldare. Și să tot șterg la nas când le vin aburi dulci cu miros de godină.

— Așa, soro, zise Ciaușanca, a început să cârcăie fata Kivului. Vezi unde au dus-o gândurile, c-o s-o ia Drăgan... E împelițat Căprarul, nu-i dai de fund. Cu rămășagul i-a păpat neichii juncul cel mai gras.

— Iată colo, strigă Mitrana, de umplu casa, fitece pasăre măiastră își găsește vânătorul. Măcar de ș-ar clădi cuibul în clopotniță ori sub streășina primăriei, tot o să cânte, că nu se poate:

Dar un hoț de vânător
Smulse trei fire de păr,
Le făcu un lățișor
Și mi-l puse de picior.

— De, dadă Mitrană, grăi Marica, fata primarului, dând ghies fetei popii, cică și vânătorul îi zice măiestrei:

Cântă-ți, puică, cântecul
Că mi-e drag ca sufletul.

Toată pasărea pe glasul ei piere. D-ta spui una, eu alta, cum o taie capul pe fiecare...

Marica e un boboc de fată. Cam puțintică, dar ce să-i faci, când omul e nurliu, duce ziua după el. Marica, de râde, ți-arată două șirulețe de mărgăritar. E prelungă la chip, codalbă, cu ochii viorii, și se strecoară printre surate ca un prichindel. Și gluma cu glumă bate și spune basmele și snoavele bătrânești cu atâta limbuție, că parc-ar citi pe slove.

Mitrana simți cuvintele Marichii ca și cum o piersicase cu urzici. Tuși, cântă ceva pe nas, apoi se duse să ia aminte de mezelic, cum se cuvenea după bunele datini.

Safta lui nea Ghiță aduse iar vorba:

— O să se ducă vestea ca de popă tuns. Ce mai cinste și pe Sultănica! Obraz smerit, suflet ascuns...

Nu sfârși cuvântul, și Catrina Părvuleasa șopti la urechea Mirei, mai la o parte de celelalte:

— Uite, soro, ce ți-e cu omul! Auzi colo la Safta... Și ea

are un copil ce se face măricel. Țst copil l-a născut patru luni în urma măritişului cu nea Ghiță. În curând o să aibă doi, și, de, se cam zic multe... Altfel, nea Ghiță e omul lui Dumnezeu, ce-are el cu gura lunei?... Până nu vede, nu crede... Dacă o crede ș-atunci...

— Și eu, lele Saftă, grăi Ilinca Ciupita, și eu dam cu gândul că Sultănica n-o să sfârșească cu bine. Acum să-și mute gândul la moșii ai verzi că nimeni n-o s-o ridice din gunoi. Mai bine să-și lege o piatră de moară de gât și să s-arunce în râu decât să-și târască zilele încărcate de așa păcat...

— Nu spui eu, Miră, șopti iar Pârvuleasa, pe când ce-lalte dau prin ciur și prin dârmon pe Sultănica, nu-ți spui eu că naiba când n-are de ce râde face pe hoț judecător...

— Ai gură de aur, surată Catrină, răspunse încet Mira. Auzi d-ta cum șporovăiește Ilinca Ciupita, și ea a îmbătrânit fată mare. Se dă ea pe lângă mulți, și mulți se dau pe lângă ea, c-ar avea bune părăluțe. Da' ce face, ce drege, că n-are lipici. Când merge, să zici curat c-ar fi un butuc cu picioare. Incai când râde, sparge țiple.

Până au început, atât le-au fost mult, c-apoi cădeau claie peste grămadă ponoase, cârtiri, zavistii, învălmășite într-un hohot gras și spart.

— O să-i semene Căprarului.

— D-o fi fată, o s-alerge d-a-ncâtelea pe la soare-răsare pân-o vedea pe dracu la soare-apune.

— Frumoasă zestre dăruiește sfântul Niculae!

— Zestre cu mâini și cu picioare.

— Ei, ei, guri rele, și voi ați amețit în brațele flăcăilor! Ziceți mai bine Doamne ferește...

— O să vă placă...

— Da' nu ca Sultănichii...

— Pentru că inima cere, nu-și pune fata poalele în cap.

— Vijelia le ridică.

— Nu se îngroașe gluma... Dacă nu ți le ridici singurică, fetica mea.

Și țipete, și răs, și frământare.

Fusele dormea somnul mătușii. Fetele fierbeau de un

neastâmpăr cald și puternic. Sudoarea curgea în cârâie pe obrazii lor grași și aprinși. Unele-și sumeseră mânecile chenăruite în stacojiu și azvârliră coadele pe spetele largi. Altele-și desfăcură sânul pietros, care țipa sub cămășile întinse.

Soba dogorea.

Fetișcanele jinduiiau farmecul fetelor mari. Nu îndrăzneau, cu tot zăduful, să s-arate în bună voie: abia aveau ca două mere crețești.

Zbenguiala ridica casa-n sus, iar Mitrana, roșie ca coaja de rac, sosi cu dovleacul într-o tavă, spart în bucăți mari și galbene. Aburii, groși și dulcegi, se încolăcea din tavă până la grinzi. Lelea Safta, lăsându-i gura apă, auncă marama pe spate și, de veselie, începu să cânte c-un glas prelung:

— Pentr-un măr de fată mare
Naiba aleargă călare,
Pentr-o mură ș-o răsură
De trei ori să șterg la gură,
Și răzași cu răzășie,
Și ciocoi cu căftănie...

XII

Sultănica nu mai băga nimic în gură. Se topea pe picioare. Îngălbenise, se uscască ca iasca și-i scoteai vorba cu cleștele. Ochii ei, drăgălași odinioară, în fiecă dimineață erau roșii. Noaptea, cum simțea pe mama Stanca înșelată de somn, plângea năbușit până ce ploapele îi zgârâiau luminile.

Unde o apuca gândurile, acolo rămânea, fără a clipi, cu mâinile înțepenite ca niște bețe. Și după ce se întuneca, pe buzele ei, crăpate și acoperite cu pieluțe pârlite, trecea câte un surâs trist și plin de amărăciune.

Nu mai știa de lume, nici de rugăciunea obișnuită. Se mișcă ca o vârtelniță, fără să știe, fără să vrea. Când umbla, aluneca ușor, ca umbra ce însoțește pașii omului.

Așa se văd, în codrii mușcelor, mesteacăni bălai, cu frunzișul mărunț prin care tremură cerul vioriu, și de-o dată, ca arși de var la rădăcină, se scutură de frunză, se cojesc de teaca lustruită, se n-ncovoiaie, se usucă și pier pe nesimțite.

Sultănica, de n-ar pieptăna-o mă-sa, nu s-ar mai pieptăna. Și când mama Stanca îi desfășură valurile de păr, negru și des, pieptinele îi scapă din mână ca la o ciolacă, gâtul nu-i mai ține capul fără pic de carne și, cu un glas ce abia se aude, îi zice: “Spune maichii focul tău”...

Ce nu făcuse bătrâna?... Colindase, pe furiș, prin satele dimprejur după meștere și cărturăsese. Unei țigănci dase trâmbă de nouă cămeși șpentruî ghicirea soartei pe stele, pe bobi și pe furtuni... Dar nici leturghiile, nici descântecele, nici vrăjile nu-i scăpă copila de veștejire.

Din zvon aflate că ai scăpa ce ți-e drag dacă te-ai da în munca Ielelor. Nu c-a crezut, dar a încercat.

Într-o noapte de marți, zărind un cearcăn în jurul lunei, s-a strecurat ca o nălucă până la biserică. Apoi s-a întors sub streășina casei. Și ș-a presărat în creștet pământ din trei morminte. A adăstat toată noaptea, dar Ielele n-au venit. În altă zi a înșirat toate rugăciunile, de la moși, de la strămoși, până a căzut jos de ameteală.

Trecu Nașterea Domnului cu sărbătorile mari, trecu cășlegiul și cei patruzeci și patru de mucenici. Vremea dădu în cald. Primăvara mugură și încolți podoaba plaiului. Și nici-o îmbunare l-alde mama Stanca.

În dimineața Floriilor, bătrâna plecă la biserică, mânăta spre locașul mântuirii d-o fărâma de nădejde. Se dete cu inima toată cântărilor și evangheliei. La ieșire, câteva muieri din sat făcură roată în jurul ei și începu vorba despre cele duse în Duminica Floriilor.

Soarele și un vântuleț zbiceau văile. Copii desculți goneau veseli, încinși cu ramuri de salcie slujită de moș popa. Bătrânele, pășia-pășia, țineau drumul casei, mestecând anafura sfințită.

Viața se deștepta. Mugurii crăpau. Vrăbiile, stoluri pe moliftul din fața bisericii, ciripeau cearta lor obișnuită. Și

zoriți la trai de aerul căldicel, cocoșii s-auzeau cântând să-și rupă beregata.

Mușcelele, acoperite d-o pojghiță verzurie, abureau un fum ce să-nălța alene, clătinat de adiere.

— Jupâneasă Stancă, grăi Tălugianca a mare — nerăbdătoare d-a sfârși cu cele sfinte — se vorbește pân sat că Sultănica merge rău cu sănătatea. Bat-o norocul de fată, prea e inimoasă! Iacă, n-are cuvânt să se păpădească. E tânără, curățică, harnică, ce mai vrea? Pentr-o dragoste nu-și răpune cineva capul. Ce să-i mai faci? Că d-ta știi, nu e ea pentru întâia oară. S-a încrezut pe mână rea, da' și lui Drăgan n-o să-i meargă strună. Azi pângărește pe una, mâine p-alta, până ș-o găsi stăpânul.

Mama Stanca, apucată ca de alte alea, fără să deschiză gura, o rupse la picior, aruncând mirul sfânt în noroi.

— Prefăcătorii de vulpe bătrână, îngână Voiculeasa, plecă ca o vijelie, parcă n-ar fi știut de patarama Sultănichii. Țandăra nu sare departe de buștean. Așa a încurcat și ea în tinerețe pe Kivu, numai că fetei nu i-a fost d-a bună.

Mama Stanca intră în casă, trântind ușa de perete. Chipul ei era ca mustul de bozii. Auzul îi vâjia ca scocul morei. La închietura fălcilor simțea două ghiulele de plumb. Capul îi era greu. Picioarele-i înghețaseră până la glezne... Și, învârtind ochii în cap, aruncă un fulger de privire asupra Sultănichii...

— Ai pierdut tot... ai pierdut cinstea casei! Atât ne mai rămăsese! strigă Kivuleasa, și căzu mototol la pământ, bolborosind și zvâcnind din picioare.

Sultănica începu să țipe. Se plecă asupra mă-sei, ce în deșert se-ncerca a mai vorbi. Bătrâna o apucă de gât. "Tot... tot... tot!" mai izbuti să zică... ș-o sărută cu focul cel din urmă...

Satul întreg îi trecea pe dinaintea ochilor ei orbi ș-o arăta cu degetul. În urechile-i surde auzi strigându-i: "Unde ți-e fala?... Credeai c-o să ție cât lumea belșugul fără căpătăi?... N-a fost curată starea d-odinioară... Sărăcia te-a pedepsit o jumătate de viață și necinstea te cotropește la moarte".

XIII

La trei duminici după Sân-Petru, soarele poleia lumea în aur cald și tremurător. Zăpușeala, în loc d-a da lenei viețuitoarele, le zorea, le fierbea într-o mișcare veselă de sărbătoare. Belșugul împrăștia cheful pretutindenea.

Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă. Iarba se strecura și pe potecile bătătorite. Ogrăzile de pruni și mere se îndoiau sub greutatea pomelului. Vrejurile de dovleci se încolăciseră unul peste altul, acoperind gardurile cu foi țepoase și mai late ca foile de lipan. Era un an cât cincii. Săturase orice râvnă. Că din vreme veche nu se pomenise atâta prisos de bucate. Ai fi zis că fitece bob se însutise.

În fața Hanului Roșu se înținsese o horă strașnică, de săreau scânteii de subt călcăie. În vârtejul jocului, salbele de galbene împărătești și icosari turcești zornăiau la gâtul celor avute. Vâlnecele, cu fluturi sclipitori, zburau când la dreapta, când la stânga. Suratele, împodobite cu floridomnești, râdeau izbind pământul după hihăitul flăcăilor pletosi, rumeni de zăduf și de sânurile durdulii. Se mlădiau rotund trupurile, dârdâind pe picioarele lor sprintene, parcă naiba gădila astă tinerime plină de foc, ș-o arunca în sus ca p-o minge.

Trei țigani — două cobze ș-o lăută — trăgeau “mărunțică craiului”, înșirând, din când în când, chioțe întocmite din senin. Lăutarul se prăpădea cu firea, trântind capul și p-un umăr, și pe celalt, mai ales când zărea ulcica, plină până-n buze cu vin roșu, subțire și înspumat.

Fruntea horii era Drăgan Căprarul. Cu mijlocul încolăcit în bete, c-un maldăr de ciucuri pe șoldul drept, cu pălăria pe ceafă, ș-ascundea mândria sub niște sprincene îmbinate. Se simțea în lauda lumei. Se răsfața în atâtea priviri drăgăstoase.

Femeile în vârstă nu se mai săturau privind-și mândrețele, îndrugând mai una, mai alta, să le treacă vremea, lipite pământului.

— Numai biata Stanca se stinse așa cum cu gândul n-ai fi

gândit... șopti morăreasa. Odinioară, când sosea în toiul horei, amuțea zarva...

— Doamne ferește, grăi moașa Safta, cu Sultănica lăsată pe drumuri, n-a avut parte nici de parastasul de trei zile... Și pe dasupra mai va parastase la nouă zile, la trei și șase săptămâni; la trei, la șase, la nouă luni: la anu, la anu și jumătate, la doi ani, apoi la doi ani și patru luni. Cine să i le facă? Astea-s capetele creștinești pentru mântuirea sufletului. Și cine poate, la șapte ani, scoate oasele din sânul pământului pentru sfânta moliftă. După șapte ani omul e curat, că e țărână. Și țărâna cu oasele binecuvântate se vor întrupa în ziua d-apoi, mai curate ca lacrima, în fața tronului de lumină veșnică.

— Iată la Drăgan, zise morăreasa, ce proțăpit e! Da, și joacă, bată-l pustia, parc-ar trage tighel! O să ne nuntească satul cu fata primarului. Da' nu ca zărpălatecul de fi-meu: în loc să puie și el ochii pe vruna, d-o vreme încoace umblă craun. Sărbătorile, când îl cauți, cu hârzobul în mână. Pe cine i-o fi cășunat nu știu, că nu spune să-l tai...

— Lasă, cuscră, grăi Dumitra, femeje de cinci copii, cu ochii căprui, ce-i juca la fitece cuvânt. Asta să-ți fie necazul ăl mare, că n-ai mai vedea fir alb...

Brăul răpăia pe-ntrecute, că flăcării ceruseră ceva bărbătesc. Puține fete-l învăteau, da-l învăteau să se ducă pomena.

XIV

Pe pieptul mușcelului dintre Domnești și Berivoiești, Sultănica suia, mânând o vacă bălaie c-un vițel, ce să da pe furis la uger și scăpa, în mers, țâța rumenă și asudată de lapte. Miercana mugea, întorcând capul cu niște ochi negri, blânzi și genoși. Bătrânul Lăbuș își urma stăpâna cu credință.

Sultănica, afundată până la brâu în fâneată, mergea privind neclintit în depărtare. Slabă, galbenă, cu pielea de pe față așa de subțire că-i numărai vinele albastrii urzite în curmezișul tâmpelor. Ochii ei, mari din fire, păreau mai pre-

lungi decât sprincenele, și nu spuneau nici dragoste, nici ură, uitându-se, fără pic de credință, la cerul întins ca un zăbranic nepăsător și vioriu.

Părăsind vatra părintească, pustie de farmecile de odinioară, tot i se înfățișa ca o minciună deșartă. Luase lumea în cap, căutând drumul muntelui Popău, unde tatăl său își ținuse la pășune turmele de oi și cirezile de vite mari.

Voia să-și piarză urma și să-și adoarmă inima ostenită.

Fânul, de leandă, de mărgărintă, de trifoi cu vlăstare învoalte, de mazărice vârtojită, se mișca în valuri ușoare, ca o pânză înbrebenată cu flori. Scânteioarele se ridicau cu vârful roșu. Drăgaica stufoasă răspândea, pripită de soare, un miros ca floarea de tei. Lumânărelele, drepte și bătoase, întreceau fânul și stau de streaje, din pas în pas, cu flori galbene și bătute p-același picior.

Arii de fețe să împreunau în toată întinderea plaiului, desfășurat în colnice și văi, închis, în depărtare, de înălțimi încovoiate ca niște brăie verzi.

Peste toată această mândrețe plutea câte un vultur, alunecând în largi rotocoale pe aripele întinse ale căror sfârcuri abia se mișcau din vreme în vreme.

Sultânica ajunsese în vârful mușcelului... Privi lung la turla bisericii din sat... Și pieri la vale, înecată în fâneața ce cobora...

Miercana mugi, și mugetul ei se pierdu, ca un glas de jale, în adâncimea văilor.

REFERINȚE CRITICE

“Apus de soare este o capodoperă a dramaturgiei poetice și oratorice și nu mai puțin o dramă de observație a tipicului, singura din literatura noastră în care toate aceste aspecte se unesc armonic.”

GEORGE CĂLINESCU, **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1986, p. 374.

“În cele mai multe din nuvelele sale, chiar în acele de tip realist, Delavrancea se reprezintă pe sine, narează împrejurări de-ale sale sau încarnează conflicte sufletești proprii. Fondul inspirației sale române, deci liric, deși mijloacele sunt adeseori acele ale analizei și ale observației obiective. Chiar când i se întâmplă să pună în picioare o figură cu totul deosebită de sine, el o face din punctul de vedere al valorificărilor personale. În *Sultănica*, în *Zobie*, în *Milogul* participarea înduioșată a scriitorului la soarta eroilor săi creează atmosfera lirică a narațiunii. În *Domnul Vucea* meschinăria abuzivă a institutorului de altă dată este resimțită din unghiul propriei copilării care a avut să suferă de pe urma ei. Peste o singură dată Delavrancea a ieșit din sine însuși, construindu-și povestirea din date exclusiv obiective, fără amestecul materialelor furnizate de sentimentul și aprecierea sa. În acel moment Delavrancea și-a scris capodopera: nuvela *Hagi-Tudose*. Caracterul eroului este construit din dialogul personajilor care au de a face cu ei sau din vorbele și faptele sale. De la *Alexandru Lăpușeanul* al lui C. Negruzzi nimeni nu mai aplicase cu aceeași consecvență norma impersonalității. Dar, spre deosebire de Negruzzi și în acord cu noua estetică realistă, Delavrancea își vede personagiile în atitudini individualizate, pe care le descrie cu minuție... Totuși pictura lucrurilor nu cade în minuție balzaciană. Omul și conflictele lui domină cu hotărâre în *Hagi-Tudose*, care în 1903, data când povestirea apare în volum, reprezintă fără îndoială punctul cel mai înaintat al noului realism românesc.”

TUDOR VIANU, **Arta prozatorilor români**, Editura pentru literatură, București, 1966, vol. I, p.

“Urmăriți... personajele din schițele lui Delavrancea. Nu sunt ele atât de vii, atât de clar fixate, încât vi se imprimă în minte pentru totdeauna? Și nu este oare acesta scopul pe care îl urmărește orice artist?”

Iată Sultănică, în simplitatea ei naivă, cu mândria ei castă, căzând la cea dintâi adiere a iubirii. Urmăriți-o până în momentul când, palidă ca o stafie și sprijinită pe-o ramură de alun, urcă pieptul muscelului, părăsindu-și vatra norocului și a nenorocirii. În jurul ei — tabloul atât de melancolic, aerul atât de deprimant, ca după o înmormântare săvârșită undeva departe, în adâncul unei văi... Și totuși figura ei reală — o muribundă cu ochii frânți, aruncând ultima privire spre satul din urma ei.

Tot atât de reali sunt acei bursiari și studenți universitari, reprezentanți ai unei generații lipsite de voință și de energia faptelor. Pe aceștia autorii îi studiază, îi disecă așa-zicând anatomicește, nu însă pentru a-i expune vederii publice, ci totdeauna compătimentându-i și tratându-i cu o oarecare iubire... El își deplânge eroii când se coboară în suflul lor sau simte un dezgust pentru împrejurările ce i-au creat. Pe ici, pe colo îi îmbracă în haina umorului, ca pe naivul din *Irinel*, pe domnul Vucea, tipul dascălului unei epoci dispărute de curând, sau pe Hagi-Tudose, fenomenul de zgârcenie. E mai om cu oamenii, și de aceea nu e nimic fals, ci totul simțit în personagiile lui, totul adevărat.

“ILARIE CHENDI, **Pagini de critică**, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 142—143.

“*Viforul* nu e drama lui Ștefăniță, e drama lui Luca Arbore, lovit de fatalitate sub înfășurarea unui domn nebun și crud, ca un criminal din naștere. Arbore trebuia să fie eroul piesei, din plin, de la început la sfârșit, el trebuie chiar să dea numele acestei drame. Ștefăniță nu este erou, nu interesează decât incidental, ca un exemplar patologic.

Delavrancea n-a făcut asta și toată lucrarea se resimte. Au fost suficiente două scene, numai două scene care să ne înfățișeze tragedia măreței figuri de boier, pentru ca piesa să ajungă totuși la a șaptezecoa reprezentatie.”

CAMIL PETRESCU, **Opinii și atitudini**, Editura pentru Literatură, București, 1962, p. 307.

“Capodopera lui Delavrancea este... trilogia dramatică pe teme din istoria Moldovei, alcătuită din *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1909) și

Lucafărul (1910). Cum problemele istorice reale, specifice principatelor române în perioada lor medievală de înflorire sunt aici tratate, pe de o parte, în stricta actualitate politică de odinioară și, pe de altă parte, cu patosul caracteristic oricărei evocări premonitorii a trecutului, această operă literară poate fi socotită drept rodul de aur al îndeletnicirii oratorice a scriitorului, în cadrul vocației sale de om politic. Ideile conservatoare ale lui Delavrancea și-au asigurat astfel un orizont confortabil în istoria considerată cu venerație. Sfârșitul epocii de integrare europeană a domniei lui Carol I era vrednic de o atare legitimare națională, de o atare pecete autohtonă.”

ION NEGOIȚESCU, **Istoria literaturii române**, Editura Minerva, București, 1991, p. 133.

“Deși nu a avut o înclinație structurală spre dramaturgie, totuși Delavrancea a izbutit să creeze câteva piese de teatru care și-au păstrat valabilitatea în confruntarea cu timpul, intrând definitiv în repertoriul național. Acestea sunt, evident, primele două părți ale trilogiei istorice, *Apus de soare* și *Viforul* și, într-o bună măsură, comedia *Hagi-Tudose*. Meritul esențial al lui Delavrancea, ca dramaturg, se află în domeniul dramei istorice, în primul rând în *Apus de soare*. Prin această piesă Delavrancea a introdus un element nou în drama istoriei naționale, inaugurând caracterele dramatice monumentale și, totodată, ca modalitate estetică, poemul dramatic. Vocația sa romantică l-a condus către realizarea unei coordonate fundamentale a dramei românești, și anume proiecția istoriei pe eternul uman. Această proiecție și mai ales eternul uman pe care se proiectează datele istoriei nu sunt însă abstracte, spațiale și atemporale, ci au un profund specific național, întrupează realități proprii, caracteristice poporului român.”

TEODOR VĂRGOLICI, **Barbu Delavrancea, dramaturgul**, — în cartea: **Delavrancea, Apus de soare**, Editura Minerva, București, 1971, p. XXVII.